BARUT

Her Şeyin Bedeli Var

MİNE G. KIRIKKANAT

2. BASIM

KIRMIZIKEDİ

Mine G. Kırıkkanat

Mine G. Kırıkkanat, Ankara doğumlu bir İstanbullu. Notre Dame de Sion Lisesi ve İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü mezunu. Türkiye'nin ilk kadın mizah yazarı olarak başladığı yazın yaşamını, gazetecilikle birlikte sürdürdü.
İspanya'da *Cumhuriyet*, Fransa'da *Milliyet* muhabirliği, *Radikal* ve *Vatan* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. TV5MONDE kanalının yabancı gazetecileri arasında yer alıyor ve Fransız La Dépêche medya grubunun Türkiye muhabiri.
Roman ve öyküleri yurtdışında yayımlandı, *Destina* romanı 11 dile çevrildi. Halen *Cumhuriyet* gazetesinde Röveşata köşesini ve yeni kitaplarını yazıyor, yazıyor, yazıyor.
Mine G. Kırıkkanat'ın Kırmızı Kedi Yayınevi'nden yayımlanmış diğer kitapları: *Bir Hıristiyan Masalı* (2014), *Gülün Öteki Adı* (2014), *Sinek Sarayı* (2015), *Destina* (2015), *Bir Gün, Gece* (2015), *Büyümek İstemiyorum* (2015), *Hiç Kimse* (2016), *Paris* (2017), *New York* (2017), *Madrid* (2018) ve *Adnan'ın Tek Taşı* (2018), *Kaf Dağının Ardı Belki* (2020), *Aşk Olsun* (2021), *Şahsıma Ait Ada Mikronezya* (2023).

Kırmızı Kedi Yayınevi: 1854
Anı: 49

Barut – Her Şeyin Bedeli Var
Mine G. Kırıkkanat

© Mine G. Kırıkkanat, 2025
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2025

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Editör: Çağlayan Çevik
Son Okuma: Mustafa Çolak
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Fatma İrem Erol

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Haziran 2025, İstanbul
İkinci Basım: Temmuz 2025, İstanbul
ISBN: 978-625-418-420-8
Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No: 12
34522 Esenyurt / İSTANBUL
T: 0212 444 62 18 F: 0 212 656 29 26 Sertifika No: 71320

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com
facebook.com: kirmizikediyayinevi / twitter.com: krmzkedikitap
instagram: kirmizikediyayinevi
Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Mine G. Kırıkkanat

BARUT

HER ŞEYİN BEDELİ VAR

ANI

KIRMIZIKEDİ

İÇİNDEKİLER

1968'den 1971'e
İsyanlar ve darbeler • 17
Muhbir vatandaşlar • 20
Hayaller özgürlük gerçekler ölüm • 22
Lisede nişanlı • 23
Harun Karadeniz'i ilk ve son görüşüm • 26
Kimse demokrasi peşinde değil • 27
Kader yazan daktilo • 28
Üniversitede evli • 30
Bir yurt için bin parçalı gençlik • 34
Mart'lardan Eylül'lere Türkiye'nin uğursuz sayısı 12 • 35
Kalorifer kazanlarında yakılan kitaplar • 37
Atatürk'ün ardına saklanan Che Guevara • 38
Arananlar arasında bir İlkay... • 41
İlk iş, ilk taciz • 45
"Metresim olur musun?" • 49
Al, başına çal parfümü • 50

20 Yıl Sonra 1991 • 53
30 Yıl Sonra 2001 • 54

...1971
Nurullah Berk'in *Denizkabuklu Natürmort* tablosu Avşa'da doğdu • 55
Terörist kızını savunan asker avukat • 57

1972
İhaneti gördüler • 59
İlk kadın ve tek korsan televizyon sunucusu • 60
Yirmi bir yaşım, ilk röportajım • 62

Kader yazan rastlantılar • 63
Sanat toplum için midir, sanat için midir? • 68
Cahit Tanyol'un "zenci" öğrencisi • 71
Dört beygir, üç Fransız • 74
Adım Mine Asova, karşımda Tarık Dursun K. • 75
Çevirmenlikten düzeltmenliğe! • 77

30 Yıl Sonra 1992 • 81

1973
Yollar ayrılıyor • 83
Yaşlı kurdun uzun, genç kurdun sivri dişleri! • 83

20 Yıl Sonra 1993 • 89

...1973
Emek hırsızları ve casuslar • 90
Tek çocuk olmanın dayanılmaz ağırlığı • 92
Ayna ayna söyle bana "androjin" miyim? • 95
Dolandırmak yetmez, taciz de edelim • 96

20 Yıl Sonra 1993 • 101

20 Yıl Sonra 1993 • 102

1974
Un, şeker, sekreter... • 103
Kaşık havasıyla delirmek • 107
Kıbrıs'ta Barış Harekâtına doğru • 108
Benzin kuyruğunda sosyalist ahlak dersi • 110

20 Yıl Sonra 1994 • 113

...1974
Akut sıçramalar yapan kronik krizler ülkesi • 114
Yurttaş dayanışması olmayan yurt mu olur? • 116
Eflatun renkli, delidolu bir dergi • 119
Marlon Brando barışması • 123

1975
Aşkı kurtarmak, bodrumdan çatıya çıkarmak • 127
Ya kaydını sildir ya da başladığını bitir! • 129

1976
Nurullah Berk'ten Çelik Gülersoy'a • 135
Umutsuz, çünkü mutsuz • 136

İşverenden gizlenmesi gereken bir suç: hamilelik • 138
İsvan'lar ve Neyzi'ler • 141
Çelik Gülersoy'un peşinde helak • 145
Personele doğurmak yasak, patrona dirilmek serbest • 146
Onulmaz acı, Kerem'di adı • 149
Ölümün devası doğum • 153
Yeni bir Garp'ın dünyası • 156
Doğuda Van depremi, batıda Hollanda peynirleri • 157

1977

Yazarlığa ilk adım • 159
Hoşgeldin Gökçe oğlum, armağanım • 160
Rest • 162
"Kaldırımın altı plaj" inişin sonu çıkış • 164
Çetin Altan • 167
Beyaz etli İlhan Selçuk, kara etli Çetin Altan • 170
"Ne Tanrı, ne efendi" ama yazgı var... • 172
Bazen beyin âşık olur, bazen beden... • 173
Haciz memurlarına karşı Çetin Altan belagatı • 178
Aile kabulleri • 180
"Biliyor musun? Ben kör olacağım..." • 182
Kerime'nin dramı • 184
Ahmet Altan'ın Cumhuriyet kini • 187
Yeni ev, yeni başlangıç • 189
Yalçın Apartmanı'na dönüş • 192
Mizah kapısını ittire kaktıra • 193
Vezir mi etmek istiyordu, rezil mi? • 196
Nasıl reklamcı olmadım?• 198

1978

Çarşaf'ta son perde • 201

10 Yıl Sonra 1988 • 203
Çetin Emeç

26 Yıl Sonra 2004 • 205
Topuklarımın izinde bir kadın

...1978

Yeni bir dergi: *Çivi* • 207
Adliye yollarında ilk adım • 208
Türkiye'de bitmeyen kaos • 210
Yeni dostlar, yeni bir yaşam alanı • 210

Çetin Altan'ın Fransızcaya çevrilen kitapları • 211
Çetin Altan'ın üstüncül nankörlüğü • 213
Cumhuriyet'in kapısını Ciddiyet'le aralamak • 215
Göz kamaştıran bir narsist • 216
Cumhuriyet'in güneşleri • 217
Çetin Altan'ın cam gibi sevgilisi geldi • 219

34 Yıl Sonra 2011 • 220

10 Yıl Sonra 1988 • 221

...1978
Doğan Nadi'nin "Bir Dakika"sı • 223
Şans yıldızım ışıklar saçıyor • 225
Serra Yılmaz'la yeni ufuklara doğru • 227
Roma'da Paris dileği tutmak • 230
Çetin Altan'ı yatından kovan armatör • 232
İsrail'e "övgü" seferi • 232
Nobel peşinde • 237

1979
Gazetecinin ölümü • 239
Mehmet Altan'nın "sayemde" gerçekleşen
Sorbonne eğitimi • 242
Fransa'daki arkadaşlarım Mehmet'e kefil • 243
Çetin Altan'a ölüm tehdidi • 245
Yazıyor, yazıyooor! Çetin Altan *Milliyet*'te yazıyor • 250
Küçük fıkralar büyürken • 253
Kosta Daponte'nin izinde, Paris'in keşfi • 255
Annem "Ol!" dedi, öğretmen oldum • 260
Kan olukları • 261
Çetin Altan, Yaşar Kemal'i ihbar ediyor • 262
Türkiye çatırdar, İstanbul patlarken • 264
Paris'te Noel tatili • 265
Kova değil, tencere: Çetin Altan'ın
Melih Cevdet Anday'la dövüştüğü gece • 267

1980
Değişim yılı • 275
Mizah ustam Yalçın Pekşen'e selam olsun... • 278
12 Eylül darbesine doğru • 280
Yemek yapan bir erkek • 281
Fransız Sosyalist Parti'nin tarihsel daveti • 282

Yaşar Kemal, Mümtaz Soysal ve Çetin Altan'ın
12 Eylül darbe sınavı • 282
Mümtaz Soysal'ın diplomasi sanatı • 285
Yaşar Kemal'in davudi ses etkisi • 286

20 Yıl Sonra 2000 • 289

...1980
Alta düşen pehlivan, üste çıkan ayrılık • 290
Çetin Altan'ın hesaplı kitaplı korkusu • 291
Yeni bir aşk • 294

20 Yıl Sonra 2000 • 296

20 Yıl Sonra 2000 • 297

1981
Son mektup ve ayrılık • 299
Çok uzun bir veda • 304
Meğer konuşurken yazıyormuş • 305
Beyaz güllere üçüncü salvo • 305
İkinci bir şans, yeni bir yaşam • 310

Her erkeğin arkasında destek olan bir kadın vardır.
Her kadının önünde ise köstek olan bir erkek.
Oysa erkeği de kadınlar doğurur...

Başlangıçta her şey Ateş'ti.

Karanlık ve dipsiz boşlukta döne döne yanan bir Ateş topu.

Varlığını oluşturan ne varsa eritip yakarak, dönüştüğü devasa yangını besliyordu.

Oysa içinde her şeyi; suyu, havayı, dağları, denizleri, taşları, toprakları, madenleri ve can taşıyordu.

Onun da bir ömrü vardı ve ateşiyle hâk olan tohumlara, biraz ölerek yaşam sunacaktı.

Nitekim öyle oldu.

Ateş harlandıkça patladı. Dünyayı kustu, ayı kustu; kusmuklarından sekiz gezegen ve milyarlarca yıldızdan gökadalar oluştu.

Yavruların hepsi canlı doğdu, ama hiçbiri ateşini besleyemedi, yavaş yavaş söndüler. Yine de ana Ateş'in çekiminden ayrılamadılar; onun çevresinde dönüp durdular, duruyorlar.

Ama can tohumu, dünyada yeşerdi.

Ateşi yavaş yavaş söndükçe küllerinden havayı, suyu ve toprağı doğuran mavi gezegendeki o can tohumu; bitki oldu, hayvan, böcek, mikrop, virüs oldu; insan olup iki ayağının üzerine kalktı, yürüdü, konuştu ve düşündü.

Bilmeden biliyordu, Ateş'ten doğmuştu.

Ana rahmini özlüyor, üşüyordu. Yaşamak için onun yok ederek yaşam veren gücüne ihtiyacı vardı. Oysa insanı Ateş'e bağlayan göbek bağı, o büyük köz, üstüne doğduğu küllerin çok derinlerinde bir cehennem ve ulaşılmazdı. Yanardağlar patladığında, şimşekler çaktığında; küllerinden doğan canlılara korku salıyor, analığını anımsatıyordu.

İnsan, taşları birbirine sürterek kıvılcım çaktırdı, yeryüzünde ateş yakmayı öğrendi. Yakıcı ve yaratıcı, ölürken can veren yeni analığını bulmuştu.

Yaratan tanrıya Güneş, yarattığı tanrıcığa Ateş, dedi. Her ikisine de tapındı.

Ateş güç demekti, üstünlük, zafer ya da başarı demekti.

İnsan yarattığı tanrıcığı büyütmeyi, Güneş'in yakıcı gücüne biraz olsun yaklaşmayı hayal etti. On binlerce yıl onun küllerini, varlığına can veren taşı toprağı eşeleyip durdu.

Ancak iki yüzyıl önce, 1800'lerin ikinci yarısında odun kömürü, güherçile ve kükürtü karıştırarak; ateşin gücünü biriktirmek, yanında taşımak ve gerektiğinde kullanmak için ilk teknolojik sistemi kurdu.

Barut'u buldu.

Barut bilgiydi, bilimdi. İnsanı küllerinden doğduğu ateşe ait kıldı, ortak etti. Bazen savunma, bazen saldırıya yaradı.

Yaşam savaşında her birimiz, içimizdeki barut kadar yer yaktık.

Annem Şadiye Bozkır, İstanbul'da İş Bankası çalışanı

Babam Kazım Kırıkkanat, Paris'te Ecole Polytechnique öğrencisi.
Henüz evli değiller (1930'lu yıllar)

Yeni doğan yeğenim Rengin'in başucunda. Ankara (1955)

1968'den 1971'e

İsyanlar ve darbeler

İstanbul, Paris Sorbonne Üniversitesi'nde patlayıp dünya üniversitelerini ayağa kaldıran "Mayıs '68" baharını yaşıyordu.

Fransız gençlerin cinsel özgürlük ve eşitlik istemiyle başlayan protestolar, kısa süre içinde yerleşik düzene karşı siyasal kalkışmalara dönüştü. Ancak Türkiye'deki yankısı çok daha gür oldu. Çünkü üniversite öğrencileri 1968'den önce siyasal bilinç sahibi ve örgütlüydüler. Küresel akım onları hazırlıksız yakalamadı, cesaretlerini arttırdı. Yüksek öğrenim neredeyse durdu, hemen tüm üniversiteler işgal altındaydı.

Çok geçmeden sağcı-solcu diye bölünen gençlik ve özellikle solculara saldıran devlet güçleri arasında çatışmalar başladı.

Notre Dame de Sion Fransız (Kız) Lisesi'ni bitirmeme iki yıl vardı, ailemle birlikte Maçka'ya bitişik Valideçeşme'de yeni bir eve taşındık. Abacılatif Sokağı, Yalçın Apartmanı. Babamın "damadı şehriyari" diye çağırdığı eniştem Tanaydın Barkan Ankara'dan İstanbul'a tayin olunca tam karşımızdaki apartmanda bir daire bulundu, ablam Suna ve yeğenim Rengin'le Abacılatif Sokağı'nda kavuştuk.

O yıllarda zaten cep telefonunun hayali bile yok; sabit telefon hattı bağlatmak için yıllarca, bir adresten diğerine naklettmek için aylarca sıra beklemek gerekiyordu.

Oysa dayım Fethi Bozkır, Ankara'da PTT Personel Dairesi Başkanı'ydı. Daha önce, babam gibi varlığı Türk ordusuna adanmış bir subaydı. Hatta askerlik mesleğine babamdan daha çok bağlı, ablası olan annemin dediğine göre üniformasına âşıktı. Boylu boslu ve çok yakışıklı bir adam olan dayımı çok severdik.

Dayım Fethi Bozkır (1934)

Hele beş buçuk ay önce doğan kuzenim Volkan Bozkır'la Ankara'da geçen çocukluğumuzda sarmaş dolaş büyümüş, kardeş gibiydik. Sadece 1950'li yılların ortasında, dayımın ataşemiliter atandığı Stockholm'e gittiklerinde iki yıl ayrı kalmıştık, o kadar.

1960 darbesinden hemen sonra ordudaki subay mevcudunun yarısına denk gelen 7.000 subay emekliye sevk edildi.

Dayım, ordudan tasfiye edilenler arasında yer aldığını, görevli gönderildiği Kore'den Türkiye'ye dönerken, haftalar süren gemi yolculuğu sırasında telsiz mesajıyla öğrenmişti.

Ankara'ya vardığında odasına kapanmış, çıkmıyordu.

Babasına çok düşkün Volkan, 1960'ta 10; ben 9, küçük yeğenimiz Rengin 5 yaşındaydık.

Hoşgeldine gittiğimiz ev, cenaze çıkmış gibiydi. Yengem Sevgi, ağlıyordu. Hem kuzenim hem oyun arkadaşım Volkan ortada yoktu. Bizimkiler yengem Sevgi'ye sarılıp ağlamaya başlayınca, onu aramaya çıktım.

Ankara Savcılığı tarafından EMİNSU derneği hakkında açılan tahkikat haberi
Arka sırada uzun boylu kişi, dernek kurucularından Fethi Bozkır

EMİNSU kimlik cüzdanı. PTT Personel Daire Başkanı Fethi Bozkır, Em. Kurmay Albay

Babasının kapandığı odanın önünde yere oturmuş, başını dizlerine koymuş, öylece duruyordu.

Bir çocuğun kederi, en derin yerinden vurur göreni. Volkan'ın kederi öyle büyüktü ki, kızgın demirle işledi içime.

Dayım Fethi Bozkır, uğradığı ihaneti ömrünün sonuna kadar unutmadı. Kendisi gibi tasfiye edilen subayların kurduğu Emekli İnkılap Subaylar Derneği (EMİNSU) ve ardından da Adalet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 1965 yılında Adalet Partisi tek başına iktidar olmuştu. Bir süre sonra dayım Fethi Bozkır, PTT Personel Dairesi Başkanı atandı.

Devlet nihayet değerini bildi, layık olduğu düzeyde bir göreve getirildi diye ailecek sevindik, gönülden kutladık.

Muhbir vatandaşlar

1968 yılında dayımın travmasının üstünden sadece sekiz yıl geçmişti. Ordudan tasfiye edilmenin faturasını CHP'ye kesen Bozkır'lar artık AP'liydi.

Bizim cenah ise İnönü'ye de, CHP'ye de sadık kalmıştı. Hâlâ da öyledir.

Dolayısıyla Bozkır, Kırıkkanat ve Barkan'lar bir araya geldiğinde asla politika konuşulmaz, sadece sevgi gösterilir, gerektiğinde fedakârlık da yapılır; ama minnet borcu takmamaya da özen gösterilirdi. Hâlâ da öyledir.

Zaten Bozkır'lar Ankara'da kalırken, Kırıkkanat'lar ve ablamın ailesi Barkan'lar 1966'dan öteye zaten yerlisi oldukları İstanbul'a dönmüşler; siyasal anlamda çatışacak kadar sık buluşamıyorlardı.

Ne var ki Valideçeşme'deki yeni adresimizde telefonsuz kalmak, telefonda konuşmayı pek seven annemin canına tak etmişti. Biricik kardeşi Fethi Bozkır'a başvurdu ve PTT Daire Başkanı olarak torpil yapmasını istedi.

Telefonumuz, yeni bir numarayla iki gün sonra bağlanmıştı. Bağlanmıştı ya, acayip bir telefondu bu!

Çalıyordu, açıyorduk: "Burası Kıvılcım, burası Kıvılcım, Ocak aranıyor, Ocak aranıyor!" diyordu, birisi. "Demir, Demir, Örsü arıyor!" diyordu, berikisi. Kimi "Bozkurt"tu "Asena"yı arıyordu; kimi "Yıldırım"dı "Fırtına"yı soruyordu.

Ama en çok Ateş, Yalaz ve Kor'dular; "yuva" ya da "ocak"la konuşmak istiyorlardı. Az sayıda "Ergenekon" adresi de soruluyordu.

17 yaşındaydım, siyasal bilincim var ve dikkatim yüksekti. Annemin, ilk günler hiçbir anlam veremeyip "Evladım, bizim ocak bozuk değil..." diye yanıtladığı telefon çağrılarının anlamını çözmekte gecikmedim.

MİT'in iptal edilen bir numarası verilmişti, bize!

Ancak muhbir vatandaşlar nasıl oluyorsa, henüz öğrenmemişlerdi "ihbar" numarasının değiştiğini, Maçka'daki bir apartman dairesini arıyorlardı, onu bunu gammazlamak için!

Henüz lise öğrencisiydim. Ama 68'i yaratan üniversitelilerin kavak yelleri esiyordu, başımda. Bayıldım bu numara yanlışlığına. Telefon ne zaman çalsa yerimden fırlıyor, ahizeyi ilk kaldıran oluyordum.

Ocak isteyenlere, "Ocak yok, mangal verelim mi abicim?" diye soruyor; Yıldırım'a paratoner, Bozkurt'a yavrukurt, Demir'e hindiba, Yalaz'lara Kor'lara itfaiye öneriyor ve çok eğleniyordum. Zaten konuşmaların hiçbiri uzun olmadı, yanlış yerde olduklarını anlayınca, tak diye kapatıyorlardı telefonu.

Bir süre sonra kesildi, çağrılar. Yeni numarayı herhalde öğrenmişti, muhbir vatandaşlar.

Aradan iki yıl geçti.

Takvim yaprakları 12 Mart 1971'e doğru dökülürken yeniden başladı, "muhbir vatandaş" çağrıları. Ortada anlamsız bir durum vardı. Hâlâ aradıklarına göre, demek ki bazı muhbirler iki yıldır bu numarayı kullanmamış, değiştiğini de bilmiyor, ancak siyasal gelişmeler doğrultusunda yıllar önce kendilerine verilmiş "ihbar görevi"ni şimdi yerine getirmek için irtibata geçiyorlardı.

Türkiye'de ne kadar çok muhbir bulunduğunu, ancak istihbarat örgüsünün de bir o kadar baştan savma ve dağınık olduğunu göstermek açısından ilginçti.

Habersiz muhbirlerimiz ve kifayetsiz güvenlikçilerimiz yine de "iyi iş" çıkardılar, o yıllarda. Okumak, düşünmek, konuşmak ve gösteri yürüyüşü yapmaktan öte bir suçu olmayan pek çok fidanın belini kırdılar.

Kimileri, bir gece götürüldükleri yerden hiç geri dönemedi...

Bizim ev telefonuna, 1971 darbesini izleyen dokuz yıllık suskunluktan sonra 12 Eylül 1980'e çeyrek kala yeniden "ocak", "demir", "örs" arayan çağrıların geldiğini söylesem inanır mısınız?

İnanın, çünkü doğru.

Türkiye'de hiç azımsanmayacak bir çoğunluğun "muhbir vatandaş" olmaya can attığını; MİT'in ihbar telefonunun değiştiğinden yıllarca haberi bile olmadan "uyuyan hücreler" sayesinde öğrendim.

Hayaller özgürlük gerçekler ölüm

Mayıs 1968'de başlayan küresel devrim, yerleşik düzene kılık kıyafetle kafa tutmakla başlamış, "hippi"liğe evriliyordu. Başımızda, üç yıl sonra John Lennon'a "Imagine" şarkısını esinleyecek umutlar esiyordu.

Notre Dame de Sion'lu iki lise öğrencisi olarak, sınıf ve sıra arkadaşım Rana'yla birlikte zaten yakın oturduğumuz Maçka İTÜ'nün çekim alanı dışında kalamazdık.

Akşam olup Harbiye'deki lisemizin demir kapıları kapanınca, soluğu Maden Fakültesi'ndeki amfilerde alırdık. Bitmek tükenmek bilmeyen ideolojik tartışmalardan hiçbir şey anlamazdık, ama merakla, sabırla dinlerdik.

Nasıl dinlemeyiz? Benim sevgilim Kimya Fakültesi, Rana'nın sevgilisi Maden Fakültesi öğrencisi olarak ya konuşan ya da düşünenler arasındaydılar!

Kendimden üstün saydığım, dünyayı yeniden kuracaklar sandığım İTÜ'lü gençlerin teorik bilinçlendirmelerine tümüyle kapalı belleğim, bu dönemden sadece iki imge sakladı: Toplantılara uzun bir palto ve ayağına iple bağladığı boş konserve kutularını şangur şungur sürükleyerek gelen Pekin Platinel ve İTÜ'nün basket maçlarında, hep bir ağızdan söylediğimiz anlamsız tekerleme...

Kaderi adıyla belirlenen, üstüne üstlük kızıl saçlı Pekin Platinel'in işkence altında öldürüldüğünü yıllar sonra duydum, çok sarsıldım. Çünkü zamanla onun sürrealist de denebilecek anarşist düşünce yapısı, Marksist disiplinden daha sevimli görünmeye başlamıştı, gözüme...

Tekerlemeye gelince, onu hiç unutmadım. İTÜ'nün çok başarılı bir basket takımı vardı. Maçlarını kaçırmaz, Spor Sergi Sarayı'nın tribünlerinde cıvıl cıvıl bir taraftar topluluğu oluşturur ve nedense, oyuncuları coşturmak için şu garip sözleri haykırırdık:

"Efsun gandi
Glu glu zemzem zemazem
Babili neydi, babili şeydi
Onu bunu bilmem zemazem!"

Torunum Can'a bu tekerlemeyi ilk söylediğim gün, hayretle yüzüme baktı, anlamsız olduğunu hemen anladığı için nedir diye de sormadı, hoşuna gitti ve öğrendi. Artık birlikte söylüyoruz. Umarım o da bir gün aynı tekerlemeyi kendi torununu şaşırtmak için kullanır. Çünkü yaşadığımız ülkede hayat sakin akan bir nehir değil, sürrealist bir anarşi içinde çekilen çoğu acının anlamı da, karşılığı da yok ve şaşırmaya, çok şaşırmaya alışmak gerekiyor.

Lisede nişanlı

Oğlumun babası, ilk eşim Kozan Asova'yla tanıştığımda, on beş yaşındaydım. Ruhu da bedeni gibi incecik, sevdiğim tüm

İlk portre 1968 (Fotoğraf: Kozan Asova)

erkekler gibi çok zeki, çok kültürlü, sıradışı biriydi. Yakışıklı sayılmazdı. Ama ağzını, burnunu, gözlerini, alnını, ellerini birbirinden ayırınca, hepsi ayrı ayrı, çok güzeldiler... Çok âşık oldum.

Ten kokusuna, terinin kokusuna bile âşıktım.

Yollarımız 1966 yazı, Yalova'daki Şekerbank kampında kesişti. Ayrılmaz olduk. Kozan İTÜ'de Kimya Mühendisliği, ben NDS'de lise iki öğrencisiyken nişanlandık.

Diyaletik materyalizm tartışmadığımız ve *Durgun Akardı Don* gibi romanlar okumadığımız zamanlar, gözlerimizde Halikarnas Balıkçısı'nın hülyası, elimizde Azra Erhat'ın rehber kitaplarıyla Ege sahillerini gezerdik.

Örneğin, ilk kez 1969 yazında ayak basmıştık, Assos'a.

Ayaklarımızda Bodrum sandaletleri ve üstünde kavak yelleri esen başımızı alıp, Ayvacık'tan Behramkale'ye yayan yürünür sanmıştık.

Arkadaşlarım Rana Güngörmüş, Emel Ulakoğlu, Meral Keyer ile (NDS son sınıf, 1970)

Patikadan hallice yol, henüz asfaltlanmamıştı, topraktı. Bir süre sonra tozu dumana katan bir arazi cipi durdu yanımızda.

Kozan'ın saç boyu sakalıyla yarışıyor, ben zaten zamanın "hippi"si; üstü açık cipe kurulmuş, taşra eşrafı oldukları belli üç erkekten İngilizce konuşmaya can atan biri, sordu: "Where are you going?"

Türkçe cevap verdik, "Assos'a gidiyoruz".

"Aaa, Türkçe de biliyorlar!" diye naralandı ikincisi.

"Türküz" dedik. Algılayamadı. Kararını açıkladı, "Türkçe öğretmeni bunlar!" Şaşırdık, bir şey söyleyemedik.

"Behramkale'ye yayan mı gidiyorsunuz?" diye sordu, üçüncü kişi.

"Evet" yanıtını alınca, salak olduğumuza karar verdiler. Gülüştüler. Cipe buyur ettiler.

Ezine Kaymakamı, kaymakamın şoförü ve sivil giyinmiş Jandarma Komutanı imiş, meğer şahıslar. Assos'un turizmle tanışmamış harabe limanına kafa çekmeye gidiyorlarmış.

Cipin arkasında buza yatırılmış 70'lik Tekel kuzuları, beyaz peynir kalıpları ve topatan kavunlarıyla tıngır mıngır, dimdik ayakta bir Selçuklu köprüsünden geçip önce yukarı Assos'a, ardından limana varmıştık.

Yolun yayan gidilmeyeceğini anlayınca, gece yarısına kadar onları, rakılar bitene kadar beklemek zorunda kaldık. Ezine'den Çanakkale'ye otostopla, bir buğday kamyonunda döndük.

Azra Erhat ve Halikarnas Balıkçısı'nın denizden gezdikleri "mavi yolculuk"ların, karadan yapılmayacağını anlamıştık.

Harun Karadeniz'i ilk ve son görüşüm

1968 başında, henüz kan dökülmemişti.

Üniversitelerde yaşanan siyasal kavgayı, nişanlım Kozan aracılığıyla izliyordum. "Siyasal bilinç" geçmişim, kısa ve hamdı. Eylem deneyimim yoktu, tanıklık alanım da Harbiye'deki Notre Dame de Sion ile Maçka'daki İTÜ kampüsüyle sınırlı ve zaten yüzünü (o da bir kez) görebildiğim gençlik lideri, İTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Harun Karadeniz'di.

Harun Karadeniz (68arsivi.com)

Karşılaşmamız fıkra gibi oldu; ideoloji öğretmenim Kozan'ın peşine takılarak katıldığım bir yürüyüş öncesi, Maçka kampüsünde pankartlar hazırlanıyordu. Elime bir fırça ve bir kâğıt parçası verdiler. Kâğıttaki "işçiler kardeş patron kalleş" sloganını, pankarta kocaman harflerle yazmam gerekiyordu. Yazdım. Harun Karadeniz de orada, çalışmaları izliyordu. Benim pankarta baktı, hiç sesini çıkarmadı. Ama kurmaylarından biri, nazik olmaya çalışarak "Güzel olmuş, sen şurada bekle!" deyip beni ve emeğimin eserini bir kenara çekti.

Pankartı yazmıştım yazmasına, ama NDS'de öğretilen yatık ve kıvrımlı kaligrafi harfleri, ötekilerin dik sadeliği yanında Mujiklerin arasına düşmüş Rus prenses kadar aykırı ve şöylece züppe duruyordu:

İşçiler Kardeş Patron Kalleş

Kimse demokrasi peşinde değil

Kozan, 1967 yılında özel yüksek okulların devletleştirilmesi için İstanbul'dan Ankara'ya yürüyen 150 İTÜ'lü arasında, birinci sınıf öğrencisiydi.

1968'de üniversitenin işgalinde de yer aldı, her protesto eyleminde de vardı. Devrimci kimliğini bir de TİP üyeliğiyle konsolide etmişti. Tam da bu yüzden 1970'ten sonra sertleşen çatışma ikliminde TİP'in söylemlerine sadık ve şiddet yanlısı militan örgütlenmelere mesafeli kaldı.

Ama beni zaten aklımın ermediği kavgalardan uzak tutan güç, daha çok babamın yaklaşımı oldu.

Babam, "komünist gençlik" hakkında ne iyi, ne de kötü konuşuyor; sol ideolojiye de çok tartıştığım "damadı şehriyari"si, enişte Tanaydın Barkan gibi nefret beslemiyordu.

Kazım Kırıkkanat, ABD'ye de SSCB'ye de karşı, sadece laik cumhuriyet rejiminden yana, sağlam bir Atatürkçüydü. Demokrasiden söz açıldığında, "ütopya" der geçerdi. Demokrat Parti'nin neler yaptığını gördükten sonra, Türkiye'de gerçekten demokratik bir rejimin gün göreceğine ilişkin inancını yitirmişti.

Şimdi inanılmaz gelebilir, ama o yıllarda zaten toplumsal çoğunluk ve gençlik, demokrasi peşinde değildi!

Siyasal hayaller ya devrim ya da darbe üzerine kuruluyordu. Solcular sosyalist rejimi getirecek bir halk devrimi arzularken; sağcılar da onları temizleyip sosyalizmin kökünü kazımak için askeri darbe istiyorlardı.

Tabii ki ikinciler muradına erdi. Türkiye'de hiç devrim olmadı, ama bol darbe yapıldı. NATO ordusu TSK, 1960'tan sonra yaptığı darbelerden içindeki solcuları ayıklamak için de yararlandı. Amerikancı askerlerle Bozkurt milisleri el ele verip, solcuların gerçekten canına okudular...

Kader yazan daktilo

Notre Dame de Sion'a birlikte girip, sekiz yıl yan yana okuduktan sonra birlikte mezun olduğumuz Rana Güngörmüş (Mounier) ile mahalle arkadaşı da olmuştuk.

1990'lardan sonra doğanlar için hayal edilmesi olanaksız bir dünyada yaşıyorduk: bilgisayar yoktu, internet yoktu, dijital ya da akıllı cep telefonu yoktu. İletişim araçları telgraf, posta ve analog (çevirmeli) telefondu. Mektup yazılırdı, e-posta ya da mesaj değil...

Rana'yla ne istediğimizi henüz bilmiyorduk, ama nasıl bir mantık yürüttüysek, 1970 yılında liseyi bitirir bitirmez ilk iş, bir aylık daktilo kurslarına yazıldık ve hızlı daktilo yazımını öğrendik. Sanırım fikri ben ortaya atmıştım, çünkü her taşındığımız evin bir köşesinde *Mercedes Superba Büromaschinen Werke A.-G.*, namlı bir makine salınır ve bir zamanlar İş Bankası çalışanı annemin, 1930'lu yıllarda Türkiye daktilo şampiyonu olduğunu anımsatırdı.

Babam, annem Şadiye'ye Ladiye derdi.

Evde konuk ağırlanmadığı geceler "Yaz Ladiye!" diye buyurduğu annem; üşenmeden başına geçtiği daktiloda âşık olduğu adamın hayat üzerine esrik sözlerini tıkırdatırken, aslında her ikisi de benim kaderimi yazıyorlardı desem, yanlış olmaz.

Hızlı daktilo yazabilmem, ileride başkalarının kitaplarını çevirmek için, sonra da kendi kitaplarımı yazarken çok işime yarayacaktı.

Ama henüz atıl bir kazanımdı, başka heyecanlar, başka ilkler yaşıyordum.

Lisede aldığım eğitime güvenerek hiç hazırlanmadan girdiğim üniversite sınavlarında, 1970'teki kurallara göre birinci tercihimi İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji, ikinci tercihimi aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi'nden yana kullanmıştım.

Aldığım puanla önce hukuku tutturdum. Kaydımı yaptırdım, kocaman bir amfide birkaç derse de girdim. Ama Osmanlıca ağdalı hukuk dili hiç hoşuma gitmedi, üstelik ezbere dayalı öğrenimden Notre Dame de Sion'da zaten gına getirmiştim; çok mutsuz olmak üzereydim ki... Sosyoloji bölümünün puanı düştü, kaydımı hemen değiştirip istediğim bölüme geçtim.

Sosyolojiyi tercih nedenim, sıkı solcu Doç. Muzaffer Sencer ile asistan eşi Oya Sencer'in (Baydar) öğrencisi olmak isteğimdi. Birlikte yazdıkları *Türkiye'de Toprak Mülkiyeti Sorunu* ve *Dinin Türk Toplumuna Etkileri* araştırmalarını lisedeyken yutar gibi okumuş, çok beğenmiştim.

Zamanın jargonuyla "Esas Tecrübi" Sosyoloji hocamız, aynı zamanda kürsü başkanı Prof. Dr. Nurettin Şazi Kösemihal, Umumi Sosyoloji hocamız da Prof. Dr. Cahit Tanyol'du. Asıl unutulmaz bilgilerimi onlardan edinecektim; ama o sırada bunu bilmiyor, heyecanla Muzaffer Sencer ile Oya Sencer'in derslere girmesini bekliyordum.

Muzaffer Sencer, kendisini ilgiyle dinleten bir hocaydı.

Eşi Oya Sencer ise tam bir hayal kırıklığı... Öğrenciler yokmuş gibi davranan, soru soranı küçümseyen, sert, ruhsuz, verdiği derse ilgi çekecek hiçbir katkı yapmayan ya da yapamayan kötü bir eğitimci.

Öylesine iticiydi ki, yıllar sonra Oya Baydar adıyla yazdığı kitapların hiçbirini okumadım. İyi yazar mıdır, kötü yazar mıdır, bilemem. Ama ömrünün ikinci yarısında küreselci "liberal sol"a yamanmasına hiç şaşırmadım.

Sertlik mertlik değildir, tam tersine.

Sert çeliğin özü zayıftır, baskıya dayanamaz kırılır.

Sağlam olan çelik, esneyip özüne dönebilendir.

Lenin'e atfedilen "kullanışlı budalalar" tanımının çok yakıştığı "yetmez ama evet"çiler, bu ülkeye sağcılardan daha çok kötülük yapan, özü çürük solculardır. Güdük benliklerini tatmin için kolayca kullanılmaya hazır ve kendi çıkarlarına hizmet için aldanmaya çok meyilli olduklarını, "aldatılmış" rolü oynayarak gizlemeye çalışırlar.

Üniversitede evli

1971 Mayıs ayında evlendik.

İkimiz de öğrenci olduğumuzdan; İTÜ Maçka kampüsüne birkaç adım uzaklıktaki Acısu Sokağı'nda ancak çulsuz öğrencilerin kiralayacağı türden bir bodrum katında oturuyorduk.

Eski püskü olmaklığın dışında gerçekten kırık dökük dairenin giriş kapısı, hayatımda görüp göreceğim en iri sıçanların cirit attığı kömürlüğün karşısında ve kapıcı dairesinin çaprazındaydı!

Neyse ki fare deyince iskemleye tırmanan hemcinslerimin aksine, ne fare fobim vardır ne sıçan. Hatta minik türlerini severim bile...

Daireyi kiralarken, ortalıktaki dışkılardan sıçanların içeri dadandığını anlamıştık. Babam, Anadolu'yu subay olarak dolaştığı yıllarda edindiği tecrübeye dayanarak saptadığı iki deliğin üzerine teneke parçaları çaktı. Geceleri, o deliklerden içeri girmeye alışık farelerin tenekeyi tırmalarken çıkardığı cızırtıyı dinleyerek uykuya dalardık.

Çünkü gençtik ve 12 Mart 1971'den öteye özellikle gençlerin ümüğüne çöken faşizme, gençliğin sahip olabileceği bir aldırmazlıkla nanik yaparak eğleniyorduk.

Kozan benden altı yaş büyük, 10 yıl sonunda ancak mezun olacağı İTÜ'nün Türkiye İşçi Partisi üyesi, kadim öğrencisiydi. Şeytan tüyü vardı, arkadaşları tarafından çok sevilirdi. Zaten iki odasından biri onun *Yön* dergisi başta sol yayınlar birikimine ayrılmış evimiz, kimi TİP'li ama hepsi sosyalist ya da komünist arkadaşlarının sığınağıydı.

Anadolu'nun İTÜ'yü kazanmış zeki, parlak çocuklarıydılar, iyi ve sağlam yürekli, pırıl pırıl delikanlılardı. Ailelerinin durumunu bilmezdik, ya yurtlarda ya da ortaklaşa tuttukları izbe kiralıklarda kalırlardı. Hepsinin parası sınırlıydı, ama ne yapar eder hiç olmayanı da idare ederlerdi. Bazıları, daha biz nişanlıyken onları oğulları gibi bağırlarına basan anne babamın evine gelir giderlerdi.

En sevimlileri Kayseri'den gelen sarışın, mavi gözlü İsmail Baytekin'di. Bizimkiler, sohbetine bayılırlardı. İzmirli Mustafa Yoldaş, efe görünümlü çok yakışıklı bir delikanlıydı. Tek pantolonu, tek ceketi, tek gömleği vardı, ama daima şıktı. Yıkar ütüler, her gün jilet gibi giyerdi hepsini.

Tevfik Akpınar, Acısu Sokağı müdavimiydi. Daha niceleri arasından birinin adı beni çok güldürürdü: Sabit Yürürdurmaz.

Bir gün dayanamayıp, adı ile soyadı arasındaki çelişkiyi sorguladığım Sabit, Anadolu'nun istemsiz üreme derdini adında taşıyordu.

Doğum kontrolünün bilinmediği yıllarda ailesi, iki çocuktan sonra dünyaya gelen kardeşlere Yeter, Dursun, Sabit adlarını vererek doğurganlığı önlemeye çalışmış; Sabit'ten sonrakine İmdat adını koyunca dilekleri nihayet tutmuş, istemsiz hamilelikler son bulmuştu.

Bu güzel insanların arasından en vefalı ve dayanıklısı İsmail çıktı. Babamın ve Kozan'ın ölümünden sonra bile ailemden geri kalanları aramayı, sormayı sürdürdü. Hâlâ da görüşüyoruz. Mustafa'yı çok genç, çok erken kaybettik...

Bazı arkadaşları Kozan'ın oğlu Gökçe'yi Facebook'ta bulmuşlar. Babasız büyüttüğüm oğlumuza, Kozan'a ilişkin anılarını ve onun ne kadar iyi bir insan olduğunu anlatıyorlar.

Kozan'la tanıştığım on beş yaşımdan beri pek çok ideoloji kitabı okumuştum. Daha iyi bir dünyanın sosyalist düzenden geçtiğine yürekten inanıyordum. Eve gelip giden "yoldaşlar"ın siyasal ve sosyal tartışmalarına katılıyor, ama nedense önerdikleri hiçbir yol ya da çözümü benimseyemiyordum.

Hayal gördüklerinin, olayların asla öngördükleri gibi gelişmeyeceğinin farkındaydım.

Gerek eşim, gerekse arkadaşlarının hepsi devlet okullarında okumuşlardı. Fransız eğitimi alan bendim, ama ülkenin sosyolojik yapısına, komünizmi "karıları paylaşmak" olarak anlayan halkın daima sağcı, hatta "muhbir vatandaş" zihniyetine Fransız kalan onlardı...

Düşünün ki Sadrazam Kamil Paşa'nın torunu Zekiye Hanım ile Enver Paşa'nın Turan hayaliyle Orta Asya'ya gönderdiği beş Türk'ten biri, büyük entelektüel Emrullah Barkan'ın oğlu, enişte Tanaydın bile komünizmi "Eve girince askıda yabancı erkek şapkası görünce çıkarsın, çünkü karın orta malıdır ve başkasıyladır!" diye özetlerdi, halk ne düşünsün?

Komünizmden cahilce nefret eden ezici çoğunluğa duyduğum güvensizlikte, ne yazık ki, çok geçmeden haklı çıkacaktım.

Bir yurt için bin parçalı gençlik

Vehbi Ersan, *1970'lerde Türk Solu* kitabında zamanın siyasal ve sosyolojik çerçevesini şöyle çizer:

> "Üniversitelerde kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) içinde toplanan gençlik, TİP'in 'reformist' olduğunu düşünüyor ve aktif örgütlü mücadeleyi öneren Milli Demokratik Devrim (MDD) saflarına akıyordu. 1969'daki kurultayda FKF, Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu adını aldı ve Türkiye devrimci hareketine bugüne dek ulaşan birikimler bırakan Dev-Genç kurulmuş oldu. Dev-Genç içinde sürdürülen mücadele, kısa sürede öncülerini yaratmaya başladı: Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil, Cihan Alptekin, Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir ve İbrahim Kaypakkaya gençliğin MDD temelinde ardında kümelendiği isimler oldu. THKO ve THKP-C, bu mücadeleden doğan iki ana akım olarak kendilerinden sonraki sosyalist mücadeleyi de belirledi. MDD tezine göre Türkiye emperyalizmin etkisinde, feodal yanı ağır basan bir yarı-sömürgeydi ve bu nedenle sosyalist devrimden önce demokratik bir devrim yapılması gerekiyordu. Bu anti-emperyalist, anti-feodal ve işbirlikçi burjuvaziye karşı olan 'milli' bir devrim demekti ve Kemalistlerle ittifak yapılmasını gerektiriyordu.
>
> 1970 yılında Mahir Çayan önderliğinde Türkiye Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi (THKP/C), 1971 yılında Deniz Gezmiş önderliğinde Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), 1972 yılında ise İbrahim Kaypakkaya önderliğinde Türkiye Komünist Partisi / Marksist Leninist (TKP / ML) kuruluşunu ilan etti."

İlerleyen yıllarda, bu bölünmüşlüğe daha onlarca hizip katılacaktı.

Ne solcular, ne de sağcılar demokrasi peşindeydi demiştim ya!..

TSK içinde, Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı *Devrim* gazetesi çevresinde toplanan ve aralarında 27 Mayıs 1960 darbesini hazırlayan emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu'nun da olduğu "Milli Demokratik Devrimciler"in bir cunta hazırlığı vardı. Aralarına sızan MİT elemanları Mahir Kaynak ve Mehmet Eymür'ün ihbarı üzerine 9 Mart 1971'de yapmayı kararlaştırdıkları darbe önlendi. 12 Mart'ta TSK'nın sağcı kanadı tarafından yapılan karşı darbe, doğrudan Türk solunu hedef alan NATO yanlısı komuta kademesinin eseriydi. NATO'cu Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu; 12 Mart muhtırasıyla başlayan darbenin "emir komuta zinciri içinde" yapıldığına özenle dikkat çekiyorlardı.

Türkiye, 1960'ta değil, 1971'de yapılan ve toplumsal çatışmayı bitirmek bir yana daha da alevlendiren 12 Mart darbesiyle yıllarca çıkamayacağı bir cehenneme sürüklenmeye başladı.

Mart'lardan Eylül'lere Türkiye'nin uğursuz sayısı 12

Deniz Gezmiş,Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, 1971 Ocak ayından öteye Türkiye'nin her yanına asılan "vur emri" ilanlarıyla aranırlarken; ülkenin insan olan yarısı gibi soluğumuzu tutmuş, yüreklerimiz çarparak yakalanmamalarını diliyor, öldürülmemeleri için dua ediyorduk.

12 Mart darbesinden dört gün sonra Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, 23 Mart'ta da Hüseyin İnan yakalanıp tutuklandılar. Çok geçmeden İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere altı ilde sıkıyönetim ilan edildi.

Hepimiz yastaydık. Gencecik üç insanın idam edileceği konuşuluyordu. Kimseyi öldürmemişlerdi, o yıllarda hemen tüm ülkelerde geçerli (ve tartışılmayan) idam cezasını haklı gösterecek bir suç işlememişlerdi. Kendi jargonlarıyla

AKŞAM 14 Mart 1971 Pazar Sayfa 2

Ve Şahmerdan güm diye indi sonunda

İnsanı insan yapan erdemlikler vardır, haysiyet, vekâr, tutarlılık, dürüstlük, seviye, mantık, kültür, beyin ve yürek sahibi olmak gibi... Bir ademoğlundan bunların tümünü birden çıkarınız, geriye bizdeki politikacı tipi kalır... Haysiyetsiz, ciğersiz, tutarsız, ahlâksız, seviyesiz, mantıksız, kültürü az, kafasız ve yüreksiz bir rastlanmadık cehennem zebanisidir bizdeki politikacı tipi.

O nedenle de bunların içinde Başbakan olmuşlar bile istifa etmek diye bir şey bilmezler. Çaresiz bir yer gelir, bunları öküz kovalar gibi sille tokat tekme sopa kovalamak zorunda kalır toplum... Ve ancak o zaman kuyruklarına baka baka çekilirler bunlar. Yoksa bir koltuk geçirdiler mi ellerine manda tersi gibi bir ömür yayılıp kalmak isterler hepsi. Ve kokuttukça kokuturlar ortalığı. Ne lâf anlarlar, ne uyarma dinlerler, ne rica işlerler...

Sonunda küreği kaptığın gibi kaldırıp atmak zorunluğu doğar yayılmış manda tersini.

Aklıma Demirel'in daha işe başlarken savurduğu, orduya karşı iki yüz bin kişiyi silâhlandırma kuru sıkısı geliyor. O zaman tanıdıklara:

Sonunda ezerler bu komisyoncuyu, demiştim.

Asılmaktan beter şekilde gitti. Bir Başbakan gibi değil, bir Başbakan gölgesi gibi de değil, ayak sesi duymuş bir kalpazan çırağı gibi gitti.

Namussuzca saldırılar, gizli polis tertipleri, çetelesmiş banka dolandırıcılıkları, dubaralar ve seviyesizliğin de seviyesizi pis kokulu geğirtiler içinde peşinden bir yığın uğursuzluk, rezillik, kanlı ayaklanmalar ve vahşi cinayetler bırakarak gitti.

Profesyonel gangster kafasıyla fazla bel bağladığı polis oyunları ve avanta paylaşmasının ahtapotlu düzenbazlıkları yıktı onu...

Yaptıklarının ne kadar yanına kâr kalıp kalmıyacağı da henüz belli değildir.

Bir yığın cirkef böceği sarhoş kaatilleri, vurgun şebekeleri cinci hoca çeteleriyle, gözleri dönmüş, fırsat çıktı umudunun sarhoşunda önüne gelene saldırıyor, 31 Mart özleminin kanlı pazarlarını tekrar tekrar her köşe bucakta plânlamıya kalkıyorlardı.

Şimdi ilk uykusuz geçirdikleri gecenin çentiğini çizmektedirler yattıkları odaların duvarlarına. Acaba bizden de yaptıklarımızın hesabını soran çıkar mı diye...

Bir yeni dönem başlamaktadır Türkiye'de.

Anayasa mutlak şekilde uygulanacaktır. Bilimsellik ve bilimsel olmak zorunda bulunan kalkınma reformlarının plân ve analizleri, soytarılık, demagoji ve şantajla ört bas edilemiyecektir. Çünkü artık ikinci bir yozlaşmıya asla ve asla tahammülü yoktur Türkiye'nin.

Böylesine bir ciddi tutumun ve ciddi atılımın hepsi ayrı ve kaşarlanmış bir hokkabaz olan beylik politikacı esnafı ile yürütülmesi bize göre mümkün görünmemektedir. Özellikle ortada bir 27 Mayıs deneyi vardır ve o canım fırsatı kimin deterjana gittiği de kesinlikle bilinmektedir.

— Bir millî koalisyon kurarız, ben de başına geçerim, eski oyuna devam etmenin kapılarını hazırlarım, tekliflerine bir kez daha iltifat etme saflığının gösterilmemesi en büyük temennimizdir.

Başbakan bir gün önce sıktığı palavraların tozunu dumanını ortalıkta bı-

TAŞ

Çetin Altan

rakıp pabucunu çorabını bırakarak iki saat içinde istifa etmiştir. Bazılarının da çoktan gelip geçmiş emeklilik yaşını hatırlıyarak kenara çekilmeleri bizce fevkalâde yerinde olur.

Aslında en iyisi hocam Nadir Nadi'nin yazdığı bir parlâmentonun kendisini feshetmesidir ama yine de belki bize bir ciğer düşer yalantısından kendisini kurtarabilecek az kişi vardır orada...

Anayasa gerçekten ve içtenlikle uygulandığı an çok büyük değişimler olacaktır Türkiye'de. Anayasa en ileri devrimcileri dahi hoşnut edecek bir yörüngededir. Bütün sorun Anayasanın bu doğrultusunu görmekte ve ona içtenlikle inanıp, onu içtenlikle uygulayabilmektedir.

Basın bu yörünge üstünde bloklaşmalı ve 27 Mayıs ertesinde olduğu gibi restorasyon sokuşturmaları, eski ve anayasa dışı dalavereleri ihya etme kışkırtmaları yapmamalıdır.

Ve hiç bir fersude siyasetçi tezgâhtarı «Gözlerimin içine bak, ne dediğimi anlarsın» formüllerine kayma eğilimleri göstermemeli, hiç bir kurnazlık şampiyonu da «Biz ne anayasanın içindeyiz, ne dışındayız» akrobasilerine yeniden özenmemelidir.

Kalkınma reformlarının matematiği tam bir sistematik içinde hazırlandığı zaman kimsenin söyliyecek sözü pek kalmıyacaktır zaten.

Bu formüllerin neler olduğu ise on yıl içinde çok işlendi.

Zinde güçlerin temsilcileri bir nezaket göstererek çoktan bozulup kokmuş politikacı çorbasından kendilerini arıtma şansını da henüz tanımaktadır.

Bizim kişisel olarak böyle bir arıtmayı yapacak tiynet mayasının onların arasında bulunabileceğine dair bir umudumuz yoktur.

Daha ilk anda yine kaşkariko oynamıya, lâf cambazlıkları ve inançsız kulisler yapmıya yöneleceklerdir.

Ve unutacaklardır yirmibeş yıllık pezevenkliklerin boyunlarındaki günah torbalarını...

Eveeet ey Demirel ve politikacı esnafı...

Her türlü seviyesizliği yaptınız, yalan üstüne yalan söylediniz, oy satın aldınız, adam kandırdınız, kanlı tertiplere giriştiniz, cinayet işlediniz, Meclis'te bile iğne olayları yarattınız, her türlü şantaja ve şarlatanlığa başvurdunuz, tutanaklarda da söylediklerinizin hepsi yazılı...

Ne geçti sonunda elinize...

Bir düşünün bakalım ne geçti... Bütün afur tafurunuzla faraşa doldurulan herşeyle meydanı süprüntüsüne döndünüz.

İnsanlığınızdan utanmadınız, insanlardan utanmadınız, tarihten utanmadınız, dünyadan utanmadınız.

Ve sonunda ne geçti elinize. Çocuklarınıza bırakacağınız katran siyahı bir yüz karasından ve haklarını yediğiniz milyonların ahlarıyla, kanlı cenazelerden ve onlara ağlayanların gözyaşlarından başka...

Yüzelli yıldır geçit vermediği bilinen bir uyuz yolda ısrar etmenin sonu budur işte... Kaç yıldan beri o daldığınız yolun geçit vermiyeceğini yazdık durduk... O yol geçit vermeyen bir yoldur, bari şimdi anlıyabiliyor musunuz bunu?

"yabancı sermaye işbirlikçisi" bir bankayı basıp, 124 bin liraya "el koymuş"lardı.

Oysa bankaları gerçekten soyanları idam etmeye kalksalar, memlekette iktidar ve muktedirlerin yemlediği hısım akraba kalmazdı!

Aile sohbetlerinde "Yok canım, ne yaptılar ki? İdam etmezler!" deyip duruyordum.

Babam, baş başa kaldığımız bir ara, onun duruşunda görmeye alışık olmadığım bir yeniklik duygusuyla başını eğip: "Bak kızım" dedi. "Görürsün ki bu devlet, bu fıkara çocukların üzerine şahmerdan gibi iner ve hepsini ezer, yok eder..."

Bu sözleri tehdit tınısıyla söylese, kavga ederdim. Ama üzgündü. Dersim isyanında gördüklerini anlatırken ağladığı kadar üzgün ve yenik... Donup kaldım. Hayallerimi tuzla buz eden gerçeği gördüm. Her bir kelimesi yüreğimi dağlayan cümle, devletin suçlu ya da suçsuz, düşman gördüğünü yok etmek için aşmayacağı insaf sınırı, başvurmayacağı hiçbir zulüm olmadığını ortaya koyuyordu. Babam, "Devletin merhameti yoktur" diyordu.

Nitekim haklı çıktı.

Birkaç yıl sonra tanışaçağım Çetin Altan da aynı fikirdeydi ve *Akşam* gazetesindeki "Taş" köşesinde 12 Mart 1971 darbesini "Ve Şahmerdan güm diye indi sonunda" başlıklı yazısıyla övüyordu...

Kalorifer kazanlarında yakılan kitaplar

Kozan'la Acısu Sokağı'ndaki yeni evimize yerleşeli birkaç hafta olmuştu ki, İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırıldığı haberi gündeme düştü.

Takvimler 17 Mayıs 1971'i gösteriyordu.

Hem içişleri hem de dışişleri anlamında çok vahim eylemi üstlenen THKP-C, bir bildiri yayımladı. Rehin aldıkları İsrail konsolosunun hayatı karşılığında bütün tutuklu devrimcilerin serbest bırakılmasını talep ediyordu.

İsim vermeseler de başta Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın kurtarılmasını hedefleyen eylemciler, hükümete 20 Mayıs saat 17.00'ye kadar süre veriyor ve talepleri yerine getirilmezse rehineyi kurşuna dizeceklerini açıklıyorlardı. Nihat Erim hükümeti, bildiriyi bir "ihtar"la yanıtlayarak eylemcileri Efraim Elrom'u derhal serbest bırakıp teslim olmaya çağırdı.

Süre bitiminde ne hükümet ileri ne de THKP-C militanları geri adım atmıştı.

İki gün süren sessizlikten sonra hükümet, Efraim Elrom'u bulmak üzere geniş çaplı bir arama-tarama başlattı. Operasyona, Başbakan Nihat Erim'in "Alınacak tedbirler kafalarına balyoz gibi inecektir" sözünü tuttuğunu göstermek üzere, Balyoz Harekâtı adı verilmişti.

Özdeyişlerin çoğu doğrudur, ama "ne ekersen onu biçersin" ve "eden bulur" sözleri hepsinden daha doğrudur.

Faşistlerin önünde giden Nihat Erim hükümetini, 12 Mart darbesini yapan askerler kurdurmuştu.

Kaderin cilvesine bakınız ki, Türkiye'nin makûs talihine 1960'lardan beri tanıklık eden gözlerim, otuz dokuz yıl sonra bir başka Balyoz Harekâtı daha izleyecek ve aynı adı taşıyan kumpas davalarda Atatürkçü subayların darbeci diye öğütüldüğünü, hatta ordunun çökertildiğini de görecekti...

23 Mayıs 1971 günü, Nişantaşı'ndaki Hamarat Apartmanı'nda Efraim Elrom'un ölüsü bulundu.

Hükümetin taleplerini yerine getirmeyeceğini anlayan THKP-C militanları sözlerini tutmuş; elleri arkadan bağlanmış ve ağzı bantlanmış İsrail Başkonsolosu, şakağına sıkılan üç kurşunla infaz edilmişti.

Ceset bulunur bulunmaz İstanbul'da geceyarısından itibaren 15 saat sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Kent ablukaya alındı, giriş çıkışlar kapatıldı. Otuz bin asker ve polis, bu kez "Fırtına 1" adı verilen harekâtta şehirdeki tüm binaları, konutları tek tek arayacaktı.

Muhbir vatandaşlar zaten fazla mesaide; apartman yöneticileri ve kapıcılar ise aramaya katılan kolluk kuvvetlerine yardımla yükümlüydü.

Evinde, işyerinde sol yayınlar bulunduran herkes tehlikede olduğunu anlamıştı. Hepimizi aldı bir telaş...

Yazın gelişini müjdeleyen sıcak bir Mayıs ayıydı. Doğalgaz yoktu, kömür ya da mazotla ısıtılan kalorifer kazanları söndürülmüştü. Ama sokağa çıkma yasağını izleyen saatlerde, İstanbul'daki kalorifer bacaları yeniden tütmeye başladı.

Türk faşistler, meydanlarda kitap yakan Alman faşistlerden daha pratik çıkmıştı. Toplanacak "sakıncalı" kitapların hamallığını yapmaktansa bizzat sahiplerine yaktırıyor, o gün sokağa çıkma yasağının başladığı gece yarısına kadar, İstanbul semalarına kömür değil, kâğıt dumanları yükseliyordu.

Atatürk'ün ardına saklanan Che Guevara

Yeni taşındığımız evdeki komşulara ve kapıcıya güvenmiyorduk. Kozan'ın oda dolusu sol yayınlarını, kitapları ve Marksist lider fotoğraflarını çuvallara yükleyip, Abacılatif Sokağı'ndaki ailemin apartmanına taşımaya başladık. Annemin görünmez olalım diye okuyup üflediği üç sefer yapmamız gerekti, iki ev arasında.

Kömürlüğe yığılan kâğıttan suçlarımızı, baba evindeki "işbirlikçimiz" emektar kapıcı sayesinde yaktık.

Cumhuriyet

Saat 24'ten 15'e kadar sokağ

Bir Parti Kapatıldı

çıkmak yasal

Apartmanların sorumluları binada olacak

Elrom'da hab alınama

Başbakan valilerin dikkatli olmasını istedi

Erim: "Gereksiz tutuklama yapıldı,,

Polisle çatışan Öğrenci Nedim

23 Mayıs 1971 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi

Yön dergisinin birinci sayısından öteye eksiksiz arşivini kömür karası brülörün cehennem ateşine açılan ağzına kurban verirken, benim içim kan, Kozan ise hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Sevdiğim adam yirmi yedi yaşında, hayallerinin peşinde koşan bir çocuktu ve hep öyle kalacak, zaten büyümeye zaman bulamadan da dünyamızdan ayrılacaktı.

Hüzünlü *autodafe*'den[1] sonra eve döndük.

Sıkıyönetim komutanlığı herkese kendi evinde olmayı ve gece yarısından sonra sokağa çıkanlara ateş açılmasını emretmişti.

Kıyıda köşede "suç unsuru" kaldı mı diye bakarken, Che'nin çerçeveli resmini gördüm.

Bir arkadaşımızın el emeği, siyah çini mürekkebiyle çizilmiş çok güzel bir portreydi.

1 Auto-da-fé: 15. ve 19. yüzyılları arasında İspanyol, Portekiz ve Meksika Engizisyonu tarafından dinden dönenleri ve sapkın olarak görülenleri cezalandırmak için uygulanan cezalardır. Cezalar arasındaki en aşırı uygulama yakarak öldürmedir.

Yırtıp atmaya kıyamadım. Aynı boyutta bir Atatürk fotoğrafımız vardı. El Comandante'yi çerçevesinden çıkardım, Atatürk'ün arkasına sakladım.

Jandarmaları beklemeye başladık. Evleri polisler de arayacaktı, ama nedense jandarmaya hazırlamıştık kendimizi.

Gece uyku tutmadı. Sabaha karşı merdivenleri inip çıkan ayak sesleri, kısa konuşmalar duyduk. Kalkıp jandarmayı karşılamaya hazırlandık. Yüreğimiz çarpıyor, dakikalar saat gibi uzuyor, ayak sesleri yaklaşmıyordu. Bekledik, bekledik, kimse kapıyı çalmadı. Bir süre sonra dış kapı açılıp kapandı ve sessizlik oldu.

Girişten birkaç basamak aşağıdaki bodrum katına uğramadan gitmişlerdi!

Kozan, kitapları dergileri boşuna yaktık diye dövünmeye başladı. Kadınlar daima daha pragmatiktir, dolayısıyla ben rahat bir soluk alıp; nasıl oldu da bizim daireyi atladılar diye merak ediyordum.

Genç evlileri koruyan sır perdesi, çok geçmeden kalktı.

Hiç ısınamadığımız, asık suratlı Laz kapıcımız, sabahın körü bitip gözleri açılınca servise çıktı, bizim kapıyı da çaldı. Ekmek ister miydik? Evet, isterdik de dün gece gelen giden oldu muydu?

Meymenetsiz surat, birden İdris'i kandıran Temel muzipliğiyle aydınlandı: "Geldiler de sizi söylemedim. Bodrumda ne var dediler, kömürlük var, benim daire var, başka daire yok dedim, gittiler!"

Zaten adı da Temel'di!

Kolluk güçleri eğer sözüne güvenmemiş ve bodrum katına inip bizim daireyi keşfetmiş olsalar, hem kendi başına açılacak belayı hem de bizi şüpheli duruma düşüreceğini hiç düşünmeden, insanca davranmıştı.

Solcu olduğumuzu ilk günden beri biliyordu. Onun aileden anladığı hiçbir şablona uymayan iki masumu korumaya karar vermiş ve kendisine karşı önyargılı bizi de utandırmıştı.

Temel bey o gün, o davranışıyla bana hiç umulmadık insanların yücelik sahibi olabileceğini ve ne görünüş, ne de meymenete aldanmak gerektiğini öğretti.

İstanbul karış karış aranmış, Efraim Elrom'u kaçırıp öldürenler bulunamamıştı. THKP-C militanı avı, sabah helikopterlerle devam etti, ama nafile. Onların yerine 930 yurttaş ve Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu, Fakir Baykurt, Muammer Aksoy, Yaşar Kemal, Tarık Zafer Tunaya gibi ünlü aydınlar gözaltına alınmıştı. Birkaç gün geçmeden gözaltına alınanlara Behice Boran başta olmak üzere çok sayıda siyasal kişilik, hatta ruhsatsız silah bulundurmaktan şair Fazıl Hüsnü Dağlarca da eklenecekti.

Arananlar arasında bir İlkay...

Sıkıyönetim afişi (1971)

İstanbul'un tepesinde helikopterlerin dolandığı gün ortasında, Sıkıyönetim Komutanlığı şehri 20.000 afişle donattı:

DİKKAT!!!

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞINCA
İSRAİL'İN İSTANBUL
BAŞKONSOLOSU EPHRAİM ELROM'UN
SİLÂHLI KAÇIRILMA ve
ÖLDÜRÜLMESİ OLAYINDAN ARANANLAR

sunumuyla afişte fotoğraflı künyeleri yer alan militanlar Ertuğrul Kürkçü, Fahri Aral, Necati Sağır, Yusuf Küpeli, Necmi Demir, İlkay Alptekin Demir, Esat Korkmaz, Nahit Tören, Metin Sürel'di, ama aralarında Efraim Elrom'u kaçıranlar yoktu!

Olayın doğrudan failleri Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Oktay Etiman ve Hüseyin Cevahir; İstanbul'un didik dikik arandığı gece Yılmaz Güney'in evine sığınmış; evi arayan kolluk güçleri saklandıkları çatı katına bakmayı akıl etmemişlerdi...

Çok geçmeden yakalanacaklardı.

Ama sıkıyönetim afişiyle aranan isimlerden biri, ailemin yayıldığı Abacılatif Sokağı'nda dolaylı da olsa bomba etkisi yarattı. Tıp öğrencisi İlkay Alptekin Demir, babamın en yakın arkadaşlarından Süleyman Alptekin ile Melek teyzenin kızıydı...

Benden beş-altı yaş büyüktü. Melek teyze ile Süleyman amcanın Hüsrev Gerede yokuşundaki evinde, bir kez karşılaşmıştık. Nezaketen hoş geldin deyip, ders çalışmak üzere odasına kapanmıştı. Ailenin tek çocuğu değildi. Ablası öğretmendi, erkek kardeşi de ileride çok başarılı bir mühendis olacaktı.

Ne var ki kardeşleri dahil tüm aile, en parlak geleceği İlkay'ın beklediğine inançlı ve Tıp Fakültesi'ni (yanlış hatırlamıyorsam) birincilikle kazanan kızlarıyla gurur duyuyorlardı. Hatta ablası, İlkay'ın parlak zekâsını "Ben darlık zamanına denk gelmişim, o bolluk" diye överdi.

Hepsi perişan oldular.

Bizim eve de hüzün çöktü.

Onlar İlkay'a yanıyorlardı, biz onlara üzülüyorduk.

Doğrunun ve yalanın birbirine karıştığı o günlerde, İlkay'a hem acıyor hem de kızıyorduk. Cinayete karışmış ise zaten suçluydu, karışmamış ise hem kendi hayatını mahvetmekten hem de ailesini acıya garketmekten sorumlu...

Süleyman Alptekin ve babam, 1930'da mezun oldukları Harbiye'den sınıf ve devre arkadaşıydılar. Babam 1952 yılında ordudan ayrılıp mühendis olarak sivil sektöre geçmiş, Süleyman Alptekin orduda kalmıştı.

Yıllarca ayrı düşen yolları, İstanbul Maçka'da yeniden kesişti. Süleyman Alptekin bir gün Abacılatif'teki eve çıkageldi.

Osmanlı devletini parçalayan Birinci Dünya Savaşı'nı askeriye öğrencisi öksüz çocuklar; İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye yansıyan yoksulluk ve yoksunluklarını ise genç subaylar olarak yaşayıp, zorlukları birlikte göğüsleyen iki arkadaşın kavuşmaları, görmeye değer bir sevinçti.

Ayrı kaldıkları yıllarda doğan ben, Melek teyze ile Süleyman amcayı 1968'de tanıdım.

Melek Alptekin, bir tutam akı alnına düşen siyah saçları ve yemyeşil gözleriyle, çok güzel bir kadındı. Süleyman Alptekin ise bembeyaz saçları, güler yüzü ve muzip gözleriyle yaşam sevinci dolu bir insan. Ordudan albay rütbesiyle emekli olduktan sonra üniversite sınavlarına girmiş, kazanmış, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin en yaşlı öğrencisi olarak coşkun bir hevesle ders çalışıyordu.

24 Mayıs 1971'de duvarlara asılan afişlerde İlkay Alptekin Demir'in adı yer almadan birkaç ay önce avukat çıktı, Süleyman amca. Henüz hiç dava almamıştı ama, İstanbul Barosu'na kaydını yaptırmış, bize de uğrayıp yeni bastırdığı gıcır gıcır "Avukat" unvanlı kartvizitlerinden ilkini babama vermişti.

Ailesi, İlkay'ın solculuğunu kabullenmişti.12 Mart darbesinden sadece dört gün sonra, tüm itirazlarına rağmen İlkay'ın

solculuk gereği törensiz bir nikâhla evlenmesini de sineye çekmiş, damatları Necmi Demir'i bağırlarına basmışlardı.

İkilinin THKP-C militanı olduklarını belki biliyor, belki bilmiyorlardı. Ama hükümetin iddiası eğer doğruysa, İsrail Başkonsolosu'nun kaçırılması eylemine karıştıklarından haberleri yoktu.

Aydın ve dindar insanlardı.

Beş vakit namazını ihmal etmeyen Melek teyze yatağa düştü. Süleyman amca, bir günde yaşlandı.

Elleri böğürlerinde, İlkay ve Necmi'nin "öldürülmeden" yakalanması için dua ediyorlardı. Süleyman amca, babama "İyi ki hukuk okumuşum, avukat olmuşum" diyordu.

Kızını savunacaktı.

İlkay ve Necmi Demir, 27 Mayıs 1971'de başka arkadaşlarıyla birlikte yakalandılar. İlkay, teslim olmamak için kendisini vuran Mahir Çayan'ın ağır yaralı olarak ele geçirilip Hüseyin Cevahir'in öldürüldüğü 1 Haziran Maltepe operasyonunu öğrendiğinde; meşum Sansaryan Han'da tutuklu ve diğerleri gibi ağır işkence altındaydı.

Haziran ayında arananların hepsi ve THKP-C üyelerinin çoğu tutuklanmış, aralarında yirmi yıl sonra Paris'te tanışıp arkadaş olacağım Ayşe Emel Mesci de vardı.

Türkiye'yi sarmalına alan sağ-sol çatışması, 12 Mart darbesinden sonra devlet-sol vuruşmasına dönüşmüştü.

Olup bitenlerden benden çok Kozan etkileniyordu.

İTÜ'den arkadaşı, benim de çok sevdiğim İsmail Baytekin'le İstanbul'dan uzaklaşmaya, o yaz Avşa adasında fotoğrafçılık yapmaya karar verdiler. Kozan, benim de gelmem için ısrar ediyordu.

Pek de mezun olmak istemediği Kimya Fakültesi'nde, onu tanıdım tanıyalı minnacık ücretler karşılığında haftada iki gün İTÜ Radyosu'nda çalışıyor, bir gün de Acar Film stüdyolarında kimyagerlik yapıyordu. Ama kazancının çoğunu fotoğraf malzemesine yatırıyordu. Kirayı zar zor ödüyorduk, yemekler de zaten alt sokaktan geliyordu. Kronik bir parasızlık çekiyorduk.

"Ben gelmem" dedim. "İş arayacağım."

Kozan fotoğrafçılık malzemelerini topladı, borç harç eksikleri tamamladı ve arkadaşıyla birlikte Avşa vapuruna binip gitti.

İlk iş, ilk taciz

Ömrümde ilk kez başıma geliyordu, yalnız kalmaktan mutluydum.

Aileme haftada bir-iki gün ya da birkaç saat çalışabileceğim iş aradığımı söyledim. Annem en yakın arkadaşı Berin Gencer'le kafa kafaya verip –yabancı dil biliyorum ya– turizm sektöründe çalışmam gerektiğine karar verdiler.

Kendisi de Notre Dame de Sion mezunu ve benim Avusturya Lisesi yerine NDS'ye girmemde başrolü oynayan Berin teyze; maktul diplomatlarımızdan Server Cemal Balisoy'un kızı olarak İstanbul'un seçkin ailelerinden birine mensup olmasına karşın, yaşamını Ziraat Bankası'nda çalışarak kazanan bir Cumhuriyet kadınıydı.

Bankanın Beyoğlu şubesiyle iş yapan turizm şirketi patronlarını tanıyordu. Anneme, gözünün tuttuğu birilerini araştıracağını söyledi. İki gün sonra, gerçekten de bir turizm şirketi patronundan randevu ayarlamıştı.

Görüşmeye giderken yalnız da bırakmadı. İyi aile kızı ve sahipsiz olmadığımı göstermek için elimden tutup, o yıllarda Harbiye'de konuşlanan turizm şirketleri arasında kallavi sayılacak bir şirkete götürdü.

Patronun odasına girince afalladım. Kırk yaşlarında, boylu boslu, mavi gözlü, tepesi biraz açılan kumral kellesine karşın çok yakışıklı bir erkekti.

Şimdi düşünüyorum da, sevgili Berin teyzemin gözü de adamı bilinçaltı beğendiği için tutmuş olmalı...

Yakışıklı patron, beyefendiliği de biliyordu. Bizi ölçülü bir nezaketle karşıladı, kimliğimi ilgisiz bir zarafetle sorguladı. Evli bir üniversite öğrencisi olduğumu öğrendi. Nereden icap ettiyse, Berin teyze de araya girip eşimin bir süreliğine

İstanbul'da olmadığını, canım sıkıldığı için çalışmak istediğimi eklemişti.

Patron hiç sesini çıkarmadan dinledi. Önüme bir iş başvuru formu koyup doldurmamı istedi, yazdıklarıma bir göz atıp çekmecesine koydu ve yakın zamanda yanıt vereceği gibi bir şey söyledi.

Teşekkür edip çıktık.

Berin teyzeden ayrılıp eve döndüm. Ders çalışmaya başladım. Hiç unutmuyorum, Sistematik Felsefe hocamız Macit Gökberk'in baştan çıkarıcı mükemmellikte *Felsefe Tarihi*'ni okuyordum.

Ne kadar zaman geçti bilmiyorum, kapının zili çaldı. Saate baktım, akşamın altısı olmuştu, kimseyi beklemiyordum.

Kapıyı açınca şaşırmaktan öte, donakaldım.

Sabah iş görüşmesine gittiğim turizm şirketi sahibi, karşımda duruyordu!

O kadar şaşırmıştım ki ne düşüneceğimi bilemedim, zaten merhaba ya da hayrola bile demedim. Sadece aklıma ilk gelen, en aptalca iki soruyu sordum:

"Adresimi nereden buldunuz? Apartmana nasıl girdiniz?"

Üzerinde sabah gördüğüm gri takım elbise, sarı desenli kravat ve yüzünde çekici bir erkek olduğunu gayet iyi bilmenin özgüveni vardı. Cebinden dörde katladığı bir kâğıt çıkarıp, "Başvuru formuna yazmıştınız ya! Kapıcı açtı..." diyerek gülümsedi.

Şaşkınlığım sürüyordu, ama düşünmeye de başlamıştım.

Tamam, deneyimim yoktu. O güne değin hiçbir yerde çalışmamıştım. Yine de sabah başvurduğum ilk işe akşam alındığımı, hem de kapıya dayanan patronun ağzından öğrenmek, sık rastlanır bir durum olmasa gerekti!

Bir elimle sıkı sıkıya tuttuğum daire kapısının önünde konuşuyorduk. Ne derse desin, içeri almamaya karar vermiştim.

"O kâğıda Berin Hanım'ın telefonunu da yazmıştım. Cevabınızı vermek içinse, neden buralara kadar zahmet ettiniz?"

"Hayır, onun için gelmedim" dedi. "Karar verebilmem için sizi daha iyi tanımam, bazı sorular sormam gerekiyor. Malum,

Kozan Asova'nın objektifinden ilk "renkli" portrem (1970)

zamanlar kötü. Kimin ne olduğunu çözmek kolay değil. Mümkün mü?"

Son olaylara, devletin ava çıktığı "anarşist" üniversite öğrencilerine atıf yapıyordu. Efraim Elrom'un kaçırılmasını izleyen olaylar herkesin aklındaydı.

Bu açıdan bakınca bir işyeri sahibinin istihdam edeceği üniversite öğrencisinin nerede oturduğunu, kimin nesi olduğunu daha kapsamlı soruşturması olağan sayılabilirdi.

Saldıracağına ilişkin hiçbir işaret yoktu. El bile sıkışmamıştık. Niyeti hakkında yanılıyor olabilir miydim?

Tereddüt ettim. Ama kararımdan caymadım, her zaman olduğu gibi, damardan girdim:

"Sizi içeri almam uygun olmaz. Başka yerde konuşsak?"

Canı sıkılmış gibi yüzünü buruşturdu, ama nezaketini korudu.

"Pekâlâ. Arabam çok yakında, istediğiniz yere gidebiliriz. Buyurun!"

Tanımadığım bir adamla arabaya atlayıp bir yerlere gitmek de aklıma yatmıyordu. Ama hem kapıda dikilmekten kurtulmak hem de ucunda bir iş olabilecek köprüleri atmamak için "Olur" dedim.

Adam nezaketi elden bırakmıyordu. Ben anahtarlarımı alıp ayakkabılarımı giyinceye kadar "giremezsiniz" dediğim kapıda bekledi. Belki de doğru söylüyor, işe almadan önce hakkımda daha fazla bilgi edinmek istiyordu, o kadar.

O yıllarda ancak kallavi zenginlerin sahip olabildiği, "kupe" denilen spor Mercedes'ini Maçka Parkı'nın yamacına, şimdi Swiss Hotel'in girişi olan yere park etmişti.

Metalik gri, jilet gibi arabayı görünce, yutkundum. Etkilendiğimden değil, ürktüğümden.

Kuşkum kalmamıştı: Kırklı yaşlarında "kupe" Mercedes'le dolaşan bu herifin amacı, ancak çapkınlık olabilirdi!

Hafiften kalbim çarpmaya, ellerim titremeye başlamıştı. Ama açık alanda, insanların gelip gittiği bir yerde olmanın güveniyle kendime hâkim oldum.

Bu arada adamın centilmenliğine diyecek yoktu. Önce sağ kapıyı açıp, zarif bir el hareketiyle yer gösterdi. Buraya kadar gelip vazgeçtim demek, Yeşilçam repliği olurdu. Çaresiz bindim, daha doğrusu gömüldüm, Mercedes'in kucaktan farksız deri koltuğuna...

Ilık bir haziran akşamıydı.

"Metresim olur musun?"

Üzerimde evde giydiğim kolsuz, hayli kısa bir yaz elbisesi vardı. Mini eteğimi mümkün olduğunca çekiştirip, ellerimi açıkta kalan dizlerimin üstüne koydum. Korktuğum söylenemez. Ama çekindiğim o kadar belliydi ki...

Adam arabaya binmeden önce ceketini ve kravatını çıkarıp arkaya attı. Direksiyona oturup gömleğinin kollarını kıvırdı ve sordu: "Nereye gitmek istersiniz? Boğaz tarafına gidelim mi?"

Gömlekten sıyrılan kollarında sarışın tüyler, bileğinde çok pahalı olduğu belli bir saat vardı. Sürdüğü tıraş losyonu ya da parfüm neyse, çok güzel kokuyordu. Parmağındaki nikâh yüzüğünü de görmüştüm.

Kafam hızla çalışıyordu. Adam evliydi, çapkınlık yapmak için evli kadınları tercih etmesinin nedeni de başının etini "karını boşa, beni al" ya da "niye gizleniyoruz" diye yemeyecek olmalarıydı.

O güne değin elbette kur yapmaya, hatta sarkıntılık etmeye kalkan pek çok erkekle karşılaşmış, kimi nazik, kimi kaba hepsiyle başa çıkmıştım.

Oysa bu adamın ne Mercedes'i, ne zenginlik alametleri.. zarafet destekli yakışıklılığı kafamı karıştırıyordu. Çekimine kapıldığım için kendime duyduğum kızgınlık, üslubuma yansıdı.

Arabanın önünde uzanan manzarayı gösterip, "İşte Boğaz" dedim. "Burada konuşabiliriz. Ne öğrenmek istiyorsunuz?"

Özgüvenini sarsmak kolay değildi. "Güzel bir yemek yer, birbirimizi daha yakından tanırız, diye düşünmüştüm..." diye gülümsedi.

Saldırganlaştım.

"Bu işe almanın ötesinde bir yakınlaşma tarzı. Bu sabah hangi hareketim size evime kadar gelip bana kur yapmak cesaretini verdi?"

İnkâr etmedi.

"Öyle bir hareketiniz tabii ki olmadı. Beni çok etkilediniz. Güzelsiniz tabii, ama güzel kadın çok. Tazeliğiniz, zekânız, bıcır bıcır konuşmanız... Bir de gözleriniz. Gün boyu sizi düşündüm, hakkınızda her şeyi öğrenmek istedim. Sonra o izbe yerde yaşadığınızı görünce, üzüldüm doğrusu... Bakın siz çok daha iyisine layıksınız. Daha iyi bir ev, daha iyi koşullara."

Hiç sesimi çıkarmadan dinliyordum.

Adamın üzerimde yarattığı çekim anında dağılmış ve içimde hadsizliğe karşı isyan duygusu yükselmeye başlamıştı.

Ona mı kalmıştı bana sınıf atlatmak? Yakından mı tanımak istiyordu? Önce ne kadar çiğ olabildiğimi öğrenecekti.

"Yani teklifiniz bu mu, metresiniz mi olayım?"

Kafasını geriye attı. Şaşırmıştı. Ama geri adım da atmadı.

"Öyle demek şart mı? Hoş bir ilişki yaşayabiliriz. Âşık bile olabiliriz birbirimize, kim bilir? Parfüm kullanır mısınız?"

Şaşırma sırası bendeydi. Aşktan nasıl parfüme atladığını çözmeye çalışırken, düşünmeden "Hayır!" dedim.

İyi parfüm alacak para bende ne gezer?

Kötüsünü de kullanmazdım.

"Öyleyse dünyanın en seçkin parfümüyle başlayacaksınız!" derken, bana doğru eğildi. İrkilip büzüldüm, meğer torpido gözüne uzanıyormuş. Mücevher kutusu gibi siyah kadife bir kutu çıkarıp, dizlerimin üstüne koydu.

Al, başına çal parfümü

Aslında kutuyu açmamam gerekirdi. Merakıma yenildim, açtım. İçinde kocaman, yontulmuş kristalden, muhteşem bir şişe vardı. Üstünde göze batmasın özeniyle yazılmış üç harf: JOY.

Fransız dergilerinde reklamını görmüştüm, Christian Dior'un ürettiği, o zamanlar dünyanın en pahalı parfümüydü. İçim eridi. Ama kutuyu kapatıp, sahibine döndüm, "Evlisiniz değil mi?"

"Evet" dedi gayet rahat. "Siz de evlisiniz. Hayat da tek eşle harcanmak için çok kısa."

Vay canına! Nasıl da rahattı...

Kendimi aşağılanmış hissetmeme karşın, tuhaf bir sükûnet çökmüştü üstüme. Kafam artık kızgın değil, buz tıkırtılarıyla çalışıyordu.

Kadın avcısı olduğu çok belli ve yaşımı ikiye katlayan yaşanmışlığıyla beni kolay lokma sanan bu çapkın; 1968 Mayısı'ndan öteye Fransa'dan Türkiye'ye esen ve "bacı kültürü"ne dönüşmeden önceki rüzgârıyla ahlakı bacak arasından çıkarıp beyne yerleştiren cinsel özgürlük devrimini ucundan yakalamış, tadını çıkarmaya çalışıyordu!

Oysa hakkımda bilemeyeceği ya da konduramadığı özellik, benim gerçek '68 kuşağı olup; cinsel özgürlüğü her şeyden önce kadın erkek eşitliği biçeminde algılamamdı.

Nitekim oradan vurdum.

"Bravo, açıksözlüsünüz!" diye başladım söze. "Ama merak ettim, acaba hayatın tek eşle harcanmak için çok kısa olduğundan karınızın haberi var mı? Yani onun da sizden başka erkeklerle hoş ilişkiler yaşama şansı var mı?"

Adam, gözümün önünde hızlı bir evrim geçirdi. Direksiyonda oturan centilmen, yerini aile reisine bıraktı.

"Yooo, o başka!" dedi. "O benim karım..."

Gerisini dinlemedim. "Ben de başkasının karısıyım işte!" dedim, kapıyı açıp arabadan indim.

Arkamdan, "Parfümü unuttunuz, o hediye!" diye seslendi. Yanıt vermedim, kaldırıma çıkıp eve doğru yürümeye başladım. Motoru çalıştırdığını duydum. Tam yanımdan geçerken, camdan kolunu uzatıp parfüm kutusunu hırsla yere fırlattı. Gaza basıp gitti.

Mercedes gözden kaybolana kadar, kutu yerde, ben yanında bir süre durdum. Güzelim parfümü sokak ortasında sahipsiz bırakacak değildim. Geri dönmeyeceğine kanaat getirince, alıp eve getirdim.

Hayatımda kafama atılan ilk ve tek parfüm, dünyanın (kuşkusuz o yıllarda) en pahalı Joy şişesini, tabii içindekini bitirdikten sonra; aslında arzuladığım bir erkeğe haddini bildirmişliğin anısı olarak uzun yıllar sakladım.

Nedenini bilmiyorum, kendime en pahalı parfümleri alabildiğim yıllarda bile kokusunu çok beğenmeme karşın bir daha hiç Joy kullanmadım.

20 YIL SONRA

1991

Fransız *Liberation* [*Kurtuluş*] gazetesinin kurucu genel yayın yönetmeni Serge July'nin karşısında

30 YIL SONRA

2001

Mihail Gorbaçov ile Avrupa Basın Kulübü'nde (Paris)

...1971

Nurullah Berk'in Denizkabuklu Natürmort tablosu Avşa'da doğdu

Başıma gelenleri anneme ertesi gün anlattım. Babam kızıp adamın kapısına dayanır, Berin teyze de üzülür diye öğrenmelerini istemiyordum. Annem, önce "Tamam, söylemem" dedi. Aradan iki gün geçti. Akşam yemeği için gittiğimde, babam elime bir zarf tutuşturdu ve "Al sana harçlık" dedi. "Avşa'ya git, kocanın yanına. İtiraz yok!"

Zarfın içinde, evlendiğimden beri kestiği birkaç aylık harçlığım vardı. Sanırım annem sözünü tutmamış ve yaşadığım tacizi artık hangi lisan-ı münasiple aktardıysa, babam beni güvenli sulara, yaz tatiline gönderiyordu.

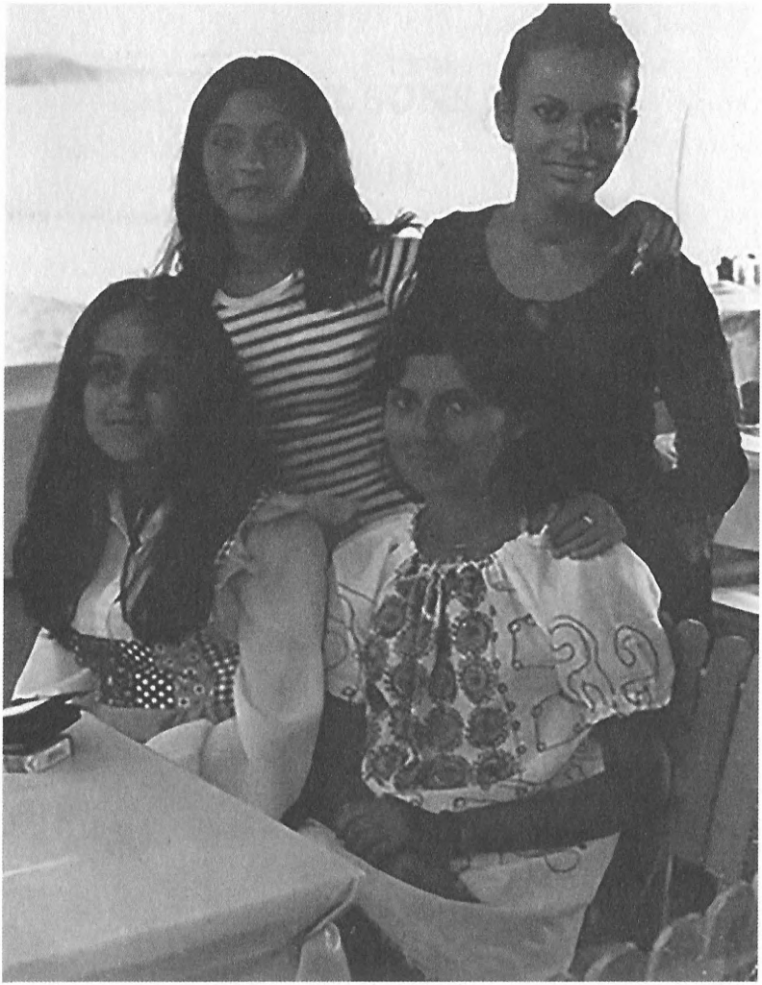
Avşa'ya gideceğimi öğrenen komşularım, "Biz de geliriz" demesinler mi? Fatoş, Efser ve Nurullah Berk'le birlikte vapura atlayıp, Marmara'nın mavi sularına açıldık.

1971'de çok güzel bir yerdi Avşa. Berk ailesi pencerelerinden begonyalar sarkan sevimli bir otele, ben de Kozan'ın fotoğraf atölyesi olarak kiraladığı toprak tabanlı köy evine yerleştik.

Hani karanlığın orta yerinde tüm yıldızların daha güçlü bir ışıkla parladığı zamanlar vardır ya? Öyle bir ana denk geldik.

Fatoş Berk çok güzel bir genç kız ve can sıkıntısının korkulu rüya olduğu on yedi yaşındaydı. Avşa'da en iyi arkadaşlarından Gülin'e rastlayınca dünyalar onun oldu.

Kozan ve İsmail, Avşa'da köy düğünü, sünnet düğünü peşinde fotoğrafçılıktan para kazanmaya çalışırken, ben de Berk ailesiyle takılıyordum.

Avşa (1971)

Bir çay bahçesinde İlkay Demir'in annesi Melek Alptekin'i karşımda buldum!

Süleyman amca İlkay'ın savunmasını hazırlamak için İstanbul'da kalmış; Melek teyze torun hatırına büyük kızıyla tatile gelmişti.

Avşa'da hep birlikte kâh ağlayıp kâh gülerek, çok güzel birkaç hafta geçirdik.

Avşa'da deniz kabuğundan kolyeler yapıp satan bir seyyar satıcı, Nurullah Berk'in 1971'in Kasım ayında Taksim Sanat Galerisi'nde sergilenecek büyük ve küçük *Denizkabuklu Natürmort* tablolarına esin kaynağı oldu. Nurullah bey, tablonun ilk eskizlerini, akşamüstleri yayıldığımız çay bahçesinin maviye boyalı tahta masasında çizdi.

Fatoş ve Gülin'in dostlukları ömür boyu sürecek, ilerleyen yıllarda iş dünyasında büyük başarı kazanan eşleri Ferudun Eray ve Akın Öngör de ahbap olacaklardı.

Canım Kozan, üç yaz ayı boyunca elektrikler kesildi, elektrikler geldi diye burnundan ter damlayarak çalıştığı Avşa'daki fotoğrafçılık macerasından tabii ki beş parasız ve borçlu döndü.

Kısacık ömrü boyunca zaten her çabası, her girişimi, maddi kazanç anlamında hüsranla sonuçlanacaktı.

Dünya bir mıknatıs, her insan da mıknatıs parçasıdır. Zıttını çekip özdeşini iten kutuplar gibi kimi insanlar parayı çeker, kimileri iter. İstemeden iter. Ne yaparsa yapsın para gelmez, gider.

Kozan'da paranın kaçtığı, üstüne yapışmayı reddettiği bambaşka bir servet vardı: Vicdan bereketi, gönül zenginliği.

Kültürüyle beni öylesine ihya etti ki, onunla başlayarak hep yoksul ve kültürlü erkekleri sevdim...

Terörist kızını savunan asker avukat

12 Mart darbesi, Türk adaletini çok hızlandırmıştı. Mahir Çayan ve 26 yoldaşının "proleter ihtilal"e teşebbüs etmekten yargılanmasına 16 Ağustos'ta başlandı. Savcının TCK'nin 146/1'inci maddesinden idamını istediği 13 sanık arasında İlkay Alptekin Demir de vardı.

Dava sürecinde sıra savunmalara geldiğinde, Av. Süleyman Alptekin ilk davasında kızı İlkay Alptekin Demir'in yaşamını savunmak için söz aldı. Çok güzel bir metin hazırlamıştı. Ama

hepsini okuyamadı. Yere yığıldı. Endişenin kemirdiği yaşlı kalbi, heyecana dayanamamıştı.

Süleyman amca o gün ölmedi.

Ama ne o, ne de Melek teyze, bir daha asla eski umutlu ve mutlu günlerine dönebildiler. Ömürlerinin ayakta geçen son çeyreğini İlkay ve Necmi Demir'in yattığı hapisanelere gide gele, onları beslemeye, çamaşırlarını yıkayıp ütelemeye harcadılar.

İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u THKP-C militanları kaçırmıştı. Kim oldukları da belliydi. Ama sonuçta hangisinin öldürdüğü ne işkence altında yapılan sorgularda, ne de mahkeme sürecinde kesin olarak saptanabildi.

Bugün de bilinmiyor.

İsrail Başkonsolosu'nun kaçırılıp öldürülmesi, çaylak solcu benim için de bir dönüm noktası oldu. Böyle bir eylemi ve bir insanın salt taşıdığı yurttaşlık ya da temsil ettiği devlet yüzünden soğukkanlılıkla öldürülmesini onaylamak mümkün değildi. Silahlı mücadeleye karşı çıkan Türkiye İşçi Partisi söylemi doğru ve devletin acımasızlığı konusunda babam haklı çıkmıştı.

1972

İhaneti gördüler

'68 özgürlük devrimini proletarya devrimine dönüştürmek amacıyla silaha sarılan Mahir Çayan ve arkadaşları, hapisten kaçtıktan sonra Anadolu'nun proleteri bol bağrına sığındılar.

Güvenlik güçleri, grubun Kızıldere'de (şimdiki adı Ataköy) saklandığını bizzat köyün proletaryası, yani köylülerin ihbarıyla öğrendi. 30 Mart 1972'de ağır silahlarla donatılmış bir ordu tarafından sarıldılar. Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Saffet Alp, Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Ahmet Atasoy, Ertan Saruhan, Sabahattin Kurt ve Nihat Yılmaz öldürüldü. Çatışmadan tek kişi, Dev-Genç Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü, yaralı ama sağ kurtuldu.

Ertuğrul Kürkçü, ilerleyen yıllarda milletvekili oldu TBMM'ye girdi ve bu satırlar yazılırken, boyuna ad değiştiren Kürtçü partinin onursal başkanıydı...

Şans eseri hayatta kalan Kürkçü'nün izlediği yaşam parkuru; Kızıldere'de on genç insanın nasıl bir hiç uğruna öldürüldüğünü, kısacık yaşamlarının "bok yoluna" giden Niyazi'den farksız bir çıkmazda heder olduğunu gösteriyor.

Ama bekası daima gençlerin kanıyla sulanıp, canıyla beslenen bu devletin 12 Martçı yamyamları; en haksız, insafsız ve ölçüsüz cezayı yine de Kızıldere'dekilere değil, ibret olsun diye en masumlara verdi.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan meşum 6 Mayıs 1972 sabahı, gün doğarken asıldılar. Deniz ve Yusuf yirmi beş, Hüseyin yirmi üçüncü baharındaydı. Ellerine kan değmemişti.

Bir genç kız eli tuttular mı, koynunda uyudular mı, bilinmez... Ama pek çok genç kızın kalbini çarptıran Deniz Gezmiş'in insanlığı kucaklayan kocaman cömert yüreği, kişiye özel bir aşkla çarpacak zaman bulamadı, bu kesin.

Özdemir Asaf'ın kutsal dizelerindeki gibi bütün renkler aynı hızla kirlenir, ancak birincilik daima beyaza verilirdi.

İlk kadın ve tek korsan televizyon sunucusu

Yaşarken anlamıyor insan, ama yaşanılan her şey aslında kabul ya da reddedeceğimiz bir geleceğe hazırlıyor, hepimizi.

Türkiye'nin ilk kadın "korsan televizyon" spikeri bendim desem, inanır mısınız?

İnanın. Çünkü öyle.

1972 Şubat başıydı. Hali vakti yerinde ya da Almanya'da işçi akrabası olanlar birer televizyon edinip evlerinde baş köşeye koymuş, üstüne danteller sermiş, henüz kekeleme çağındaki TRT'nin sürekli "teknik sorun" kurbanı deneme yayınlarına ulaşmayı bekliyorlardı.

Oysa İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Maçka kampüsünde radyo odasının yanına bir de televizyon stüdyosu vardı. 31 Ocak 1968'den beri bazen kazaya uğrayan aralıklarla haftada bir deneme yayınları yapıyordu. Öğrenci işgallerini izleyen 1971 başında İTÜ TV'nin teknik donanımı TRT'ye devredilmiş; atıl stüdyoda bir kamera ve kontrol masası vb. gibi sınırlı sayıda altyapı aksamı kalmıştı.

Eşim Kozan, İTÜ Kimya Fakültesi son sınıf öğrencisi olarak üniversitenin işgali sırasında bile yayınlarını sürdüren radyosunda çalışıyordu. Yayınlara birlikte gittiğimiz çoktu. Klasik müziği İTÜ Radyosu'nun yayınlarıyla sevmeye başlamıştım zaten.

Bir gün, radyo odasının yanındaki atıl televizyon stüdyosunun kapısına kocaman bir tabela çakıldığını gördük. Tunç tabelanın üstünde kocaman harflerle Doç. Vural Tekeli yazılmıştı. İTÜ TV'nin yeni sorumlusu doçentin, ufarak cüssesine karşın megaloman olduğu belliydi, dalga geçtik tabii. Ama gel zaman

Türkiye'nin ilk kadın televizyon sunucusu, şahsım (1972)

git zaman iyi biri olduğunu anladık. Evine gelip gitmeye bile başladık. Yıllar sonra TRT'nin başına geçecek ve Türkiye'de pek çok kanalı kuracak olan Vural Tekeli, "Vural abi"miz oldu.

Vural abi, İTÜ'de kalan bir kamera ve teknik altyapıyla 4 Şubat 1972 günü korsan bir deneme yayını yapmaya karar vermişti. Yayını benim sunmamı önerdi.

Hayatımda televizyon programı, sunucu görmemiştim ki nasıl yapıldığını bileyim?

"Radyoda duyduğun spikerler gibi!" deyip, çıktı işin içinden abimiz.

Önce epeyce tereddüt, sonra "valla yaparsın" yüreklendirmeleri arasında kabul ettim. Yayın malzemesi, Galapagos Adaları hakkında yabancı bir belgeselden ibaretti. Önce programı sunacak, sonra da belgesel üzerine Türkçeye çevrilen metni okuyacak, sonunda da programı kapatacaktım.

Öyle de yaptım. Tabii ki çok heyecanlıydım, kalbim çarpıyor, ellerim titriyordu. Ama sesim titremedi. Galapagos Adaları faunasını "inançla" anlatıp çıktım stüdyodan.

Ertesi gün, *Cumhuriyet* gazetesi İTÜ TV'nin son yayını olacağını henüz kimsenin bilmediği 4 Şubat 1972'deki korsan yayını için "İTÜ TV'si TRT TV'sini bastırdı" manşetini atacak ve Vural Tekeli, niçin böyle bir işe giriştiğini TRT'ye genel müdür olduktan yıllar sonra: "O zaman TRT'nin yayınları çok kötüydü. Buna vatandaşlardan tepki geliyordu. TRT ise bunun vericiden kaynaklandığı cevabını veriyordu. Biz de kötü yayının vericiden kaynaklanmadığını, daha iyi yayın yapmak için teknik olanak olduğunu, ama bunu TRT'nin başaramadığını göstermek istedik ve başardık" diye anlatacaktı.

Özerk bir üniversitenin sonuncu özerk girişiminde perdeyi kapatanlar olduğumuzu ne ben düşünüyordum o sırada, ne de Vural Tekeli.

Yirmi bir yaşım, ilk röportajım

Galapagos Adaları diye bir dünya köşesini benimle birlikte sanırım çoğu İstanbullunun da ilk kez duyduğu yayının ertesi günü, Vural abi çat kapı eve geldi.

"*Hürriyet* seninle röportaj yapmak istiyor. Adresini falan istediler, vermedim. Şahsen konuşmayı reddettim, senin de reddetmen gerektiğini düşünüyorum. Ama sen bilirsin" dedi.

Sanırım korsan yayın yaptığı için başının derde girmesinden çekiniyor, ama kararı bana bırakması da "başarısını" duyurmak istediğini gösteriyordu.

Hürriyet okuru değildim ama yirmi yaşındaydım, herhangi bir gazetede en azından zararsız bir haberde anılmayı kim istemez?

Tabii ki "Yarın gelsinler!" dedim.

6 Şubat'ta, bir muhabir ve bir fotoğrafçı bizim gerçek anlamda fakirhaneye giriş yaptılar. Ekran görüntüsü pek beğenilen genç kadını, izbe bir bodrum katında yaşar bulmaktan epeyce şaşkındılar.

7 Şubat 1972 tarihli *Hürriyet*'teki haber, zamanın terbiyeli magazin üslubuyla zatımı(!) şöyle takdim ediyordu:

"İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu'nun cuma günü yaptığı deneme yayını sırasında, spiker olarak ekranda görünen genç ve güzel hanıma İstanbullular hayran kalmışlardır. Güzelliği ile olduğu kadar, tatlı sesi ve sevimli tavırlarıyle de dikkati çeken genç spikerin kim olduğu herkes tarafından merak edilmiş, evinde televizyonu olanlar birbirlerine hep aynı şeyi sormuşlardır. Tamamen bir tesadüf sonucu, hayatında ilk defa televizyon kamerası karşısına çıkan amatör spikerin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ikinci sınıf öğrencisi Mine Asova olduğu öğrenilmiştir..."

İlk defa televizyon ekranına çıkan kız spiker bir öğrenci

İSTANBUL Teknik Üniversitesi Televizyonunun cuma günü yaptığı deneme yayını sırasında, spiker olarak ekranda görünen genç ve güzel hanıma İstanbullular hayran kalmışlardır.

Güzelliği ile olduğu kadar, tatlı sesi ve sevimli tavırlarıyle de dikkati çeken genç spikerin kim olduğu herkes tarafından merak edilmiş, evinde televizyonu olanlar birbirlerine hep aynı şeyi sormuşlardır.

Tamamen bir tesadüf sonucu, hayatında ilk defa televizyon kamerası karşısına çıkan amatör spikerin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ikinci sınıf öğrencisi Mine Asova olduğu öğrenilmiştir.

Yeni evli, güzel spiker, kendisini şöyle tanıtmıştır:

— "Dame de Sion Fransız Kız Lisesinden mezun olduktan sonra Edebiyat Fakültesine girdim. Bu arada çalışmak istiyordum ama, karakterim icabı memur olamazdım. Bir süredir beni Fransaca ders dolar veriyordum. On ay önce evlendim. Hikâye yazarım, resim yaparım, okumayı çok severim. 20 yaşındayım. Aslında çok güzel olduğumu da hiç zannetmiyorum. Herhalde viki hayal kırıklığına uğratmamdır. Çünkü üniversitenin değerli teknik elemanları, mühendisleri arasında beni olduğumdan

Kader yazan rastlantılar

Notre Dame de Sion'dan başarı skalasının üstlerinde mezun olmuş birinin, iki yıl sonra fareli bir bodrum katında yaşadığını görmek pek sık rastlanan bir gerçeklik değildi ve hâlâ değildir.

İkimiz de "iyi aile" çocuklarıydık, hatta Kozan'ın ailesi epeyce zengindi. Ama solcuyduk ya, gelinlikli smokinli düğün önerisini kesinlikle reddetmiş; sade bir nikâh törenine zar zor razı olmuştuk.

Kozan, TİP üyesi bir "komünist" olduğu için, Yalova'da büyük arazi ve Asova Çiftliği'nin sahibi, kapitalistin tillahı babasıyla zaten kanlı bıçaklıydı.

Benim babam ise ne Kozan'ı damat olarak istemişti, ne de bunca genç yaşta evlenmemi.

Ailelerimizin ahbap olsalar da tüm istem ve geleneklerine aykırı evliliğimizi, reis babalarımız "ne haliniz varsa görün"

tadında harçlıklarımızı keserek cezalandırıyordu. Ama annelerimiz, aç bırakmaya kıyamıyorlardı. Hele annem, hiç...

Evde pişirdiği yemeklerin yarısını sefertasına koyup bir üst sokaktaki bizim eve taşırdı. Bazı günler, yemeklerin balkondan servis edildiği de oluyordu. Çünkü evimiz önden bodrum katıydı, ama arkasında harap da olsa bir terası vardı ve apartmanların arasında bırakılmış güzel bir bahçeye açılıyor, tam karşımıza da Nurullah Berk, eşi Efser ve kızı Fatoş'un yaşadıkları daire denk geliyordu.

Annemin her gün bize yemek taşımasını duygulanarak izleyen Efser Hanım, özel bir yemek pişirdiğinde bize de ayırır, balkondan avazı çıktığı kadar "Mineee!" diye bağırır, ben de bir solukta bahçeye atlayıp yemeği alır dönerdim.

Berk'lerle dostluğum Abacılatif Sokağı'ndaki komşuluğumuz sırasında, yeğenim Rengin ile Fatoş'un arkadaşlığı sayesinde başlamıştı.

Şimdi düşünüyorum da, "yaşamda hiçbir şey raslantı değildir" ilkesi eğer doğruysa, Berk'lerle komşuluk ileride olacağım kişi ve yapacağım işlere dair sinyallerden biriydi, kuşkusuz...

Edebiyata ve resme ilgi duyuyordum, demiştim değil mi?

Rastlantıya bakın ki roman yazarı Peride Celal'in üvey kardeşi Efser Berk, zamanın en iyi dil bilginlerinin yönettiği Türk Dil Kurumu'nda çalışıyor ve edebiyat dünyasına ilişkin lezzetli öyküler anlatıyordu. Nâzım Hikmet'li sofralarda bulunmuş, Piraye'yi tanımış, onun Münevver (Andaç) ile başlayan aşkına tanıklık etmiş ve zaten sonunda, Münevver'in bu aşk yüzünden boşandığı ressam eşi Nurullah Berk ile evlenmişti.

Aralarında epeyce yaş farkı vardı.

13 Haziran 2012'de *Cumhuriyet* gazetesindeki "Röveşata" köşesinde, işte o günleri, mahallemizi anlatıyordum:

> "Valideçeşme'nin çeşmesinden içme suyu aktığı, hali vakti yerinde mahallelinin yoksul mahalleliyi aç ve açıkta bırakmadığı zamanlardı.
>
> Komşular birbirlerine pencereden seslenir, bazen yemeğini kapan kapıyı çalıp masaya eklenir, yemeğe değilse mutlaka gece oturmasına gelinirdi. Çayın yanında

Babam Kazım Kırıkkanat ve Nurullah Berk

Beşiktaş'taki taş fırından alınmış anasonlu galetalar ikram ve gece yarılarına kadar sohbet edilirdi.

Televizyon yayını başlamamıştı. Ama bizim evde Ali Topan amcanın Almanya'dan gönderdiği bir Schaub Lorenz vardı. Babamın, gaipten bir görüntü yakalamak umuduyla kurcalamadığı zamanlar; Maçka İTÜ'nün haftada iki saatlik deneme yayını izlenirdi.

Yalçın Apartmanı'nın zemin dairesinde biz, karşıdaki Deniz Apartmanı'nın zemin dairesinde ablam Suna, yeğenim Rengin ve eniştem Tanaydın Barkan oturuyorlardı. İki apartman ötede ise Efser ve Nurullah Berk ile kızları Fatoş.

Fatoş'la Rengin'in su sızmaz arkadaşlığı, bir süre sonra tüm kuşaklara yansıdı ve kızlarından 2 yaş büyük bendeniz, Efser ile Nurullah'ın sıkı dostu oldum.

Yaşamda rastlantı yoktur derler ya, Peride Celal'i onlar sayesinde tanıdım ve yıllar sonra Paris'te karşılaşacağım Münevver Andaç'ın bilinmeyen bir yönünü de o evde öğrendim.

Münevver Andaç, ressam Nurullah Berk'in ilk eşiydi. Akrabası olan Nâzım Hikmet hapse düştüğünde, ziyarete gide gele ona âşık olmuş ve kızı Renan'ı da ardında bırakıp Nurullah Bey'den ayrılmıştı.

Efser, Nurullah Berk'le evlenip dünya güzeli Renan'ı da bağrına basan yüce yürekli kadındı.

Onları tanıdığım zamanlar, Renan evliydi, mahalleye arada bir gelirdi.

Anlayacağınız, bizler Valideçeşme'de bir kabileydik ve zaten çok geçmeden oğlumun müstakbel babası, caddenin öteki yakası, çeşmenin arkasındaki sokaktan Kozan ile evlendik. Çok uzaklaşmadık. İkimiz de üniversite öğrencisiydik. Yemekler anne ve abla mutfağından gelmediği zaman, biz yemeklere gidiyorduk. Acısu Sokağı'na, Berk'lerin tam arkasına yerleştik. Karşılıklı dairelerimiz, aynı arka bahçeye açılıyordu.

O bahçe, gün boyu "Eefseeeer!", "Mineeeee!" çağrılarıyla çınlar, Fatoş ile Rengin genelinde yeni evli ablanın üniversiteli arkadaşlarıyla dolup taşan evde olduklarından, Abacılatif'teki cepheden Acısu'daki cepheye çıtır kurabiyeler, kalıptan yeni çıkarılmış kekler yetiştirilirdi.

Ruhu aristokrat Nurullah Bey'i bile alıştırmıştık, balkondan balkona bağırıp çağırmaya, hatta yiyecek trafiğine...

Ortak arka bahçemizde bir incir ağacı vardı. Nurullah Berk, ölümünden kısa süre önce, üzerine konan kumrularla o ağacın resmini yaptı.

1971 darbesinden sonra İstanbul'da tüm evlerin aranacağı gecenin öncesi, yaz sıcağında kaloriferler yakılır ve bizim kitapların dumanı baba ocağı Yalçın Apartmanı'nın bacasından tüterken, balkonda ağlıyordu Efser. Hem kitaplara hem de başımıza bir şey gelir diye, gençliğimize.

Yaşamın iniş ve çıkışları arasında, mutluluğu yaşarken değil, bittikten sonra farkına varıyor, insan. Abacılatif Sokağı'yla Acısu Sokağı arasında geçen yıllar, salt en mutlu yıllarım olmadı. Türk Dil Kurumu çalışanı Efser Hanım, bütün birikimini çıkarıp arka bahçede ailelerinden para istemeye yüzü olmayan genç çifte borç verdiğinde, cömertliği öğrendim.

İki yakasını bir araya getirmek için Çelik Gülersoy'a çeviriler yapan Nurullah Bey, beni de Çelik Gülersoy'a tanıştırıp iş sahibi yaptığında, insanlığı...

Soylu ruhlar, parayla satın alınamadığı gibi, pazarda da satılmazlar. Yalnızca zarafet ve iyilikle eşleşir, yaptıkları fedakârlıkların karşılığını yetiştirdikleri çocuklarla alırlar. Çocuklar, anne ve babaların ödül ya da cezasıdır. Soylu ruhların çocukları, Harvard'da okudularsa kebapçı olmazlar. Kebapçı olacaklarsa, Harvard'da okumazlar... Kendilerine yakışanı bilir ve yakışanı yaparlar.

Bugün, Efser (92) ile Suna'nın (79) kutlu doğum haftasını törenle kutlayacağız. Her ikisi de kadim *Cumhuriyet* okurudur! Onlara en değerli armağan, vefalı çocukları ve torunlarının sevgisi. Ama bilmelerini isterim ki, benim sevgim de bir o kadar. Kalbimin arka bahçesindeki iki prenses, incir ağacının son iki kumrusu, onlar...

Sanat toplum için midir, sanat için midir?

Kızları Fatoş'tan sadece üç yaş büyük olduğum Efser ve Nurullah ile yaşıtlarımdan daha iyi anlaşıyordum.

İstanbul'un köklü ailelerinde doğmuş, her şeylerini yitirmiş, yokluğu ve yoksunluğu yaşamışlardı. Zaten sonuna kadar da kıt kanaat geçindiler, bir evleri bile olmadı, hep kirada oturdular; ama daima seçkin göründüler, onurlu ve güzel yaşadılar.

Çünkü yaşamlarında sanat vardı, kültür vardı, el attıkları her şeyde görgülü bir zevk vardı.

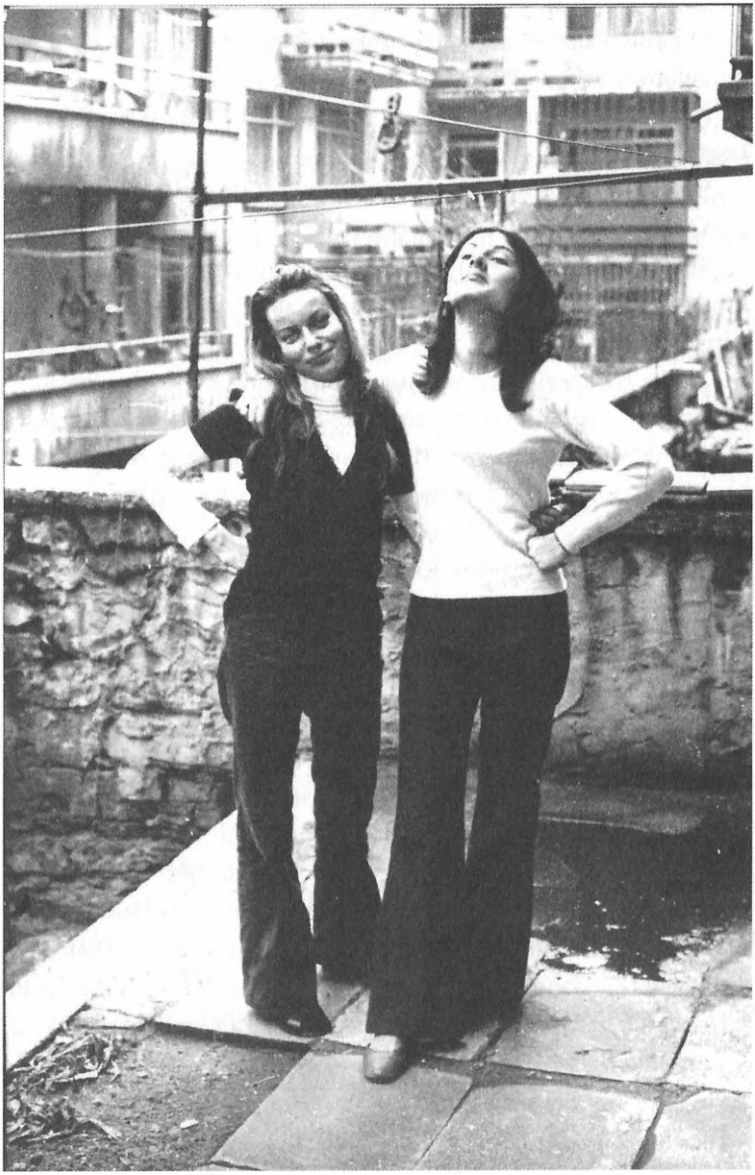
Nurullah, ağzına vur lokmayı al türünden yumuşacık bir insandı. Efser ise sert görünümlü bir yufka yürek. Kolay beğenmezdi, kolay sevmezdi. Nedense beni "zeki kız" diye diye çok sevdi. Ben de onu.

Rastlantıya bakın ki Nurullah Berk ile aynı kültür dilini konuşuyorduk.

Türkiye'ye "konstrüktivizm" akımını getiren Nurullah Bey, Paris'te Andre Loth, Ernest Laurent, Fernand Leger atölyelerinde çalışmış, çok önemli, büyük bir sanatçıydı. Resme merakım, sözünü ettiği ressamları ve akımları tanımam onu çok mutlu ediyordu.

Oysa yıllarca Fransa'da eğitim gören onun aksine, ben henüz Türkiye'den dışarı adım atmamıştım. Bildiğim her şeyi, kitaplara borçluydum.

Kendimi bildim bileli resim sanatına vurgundum ve yaşamın karşıma çıkardığı ilk ressam, en iyilerinden biriydi. İşte şans!

Fatoş Berk'le Acısu Sokağı'nda (1971)

Bir gün Nurullah Berk'e utana sıkına bir itirafta bulundum. Canımın sıkıldığı bir gün, oturup tutkulu bir Marcel Gromaire ve Pablo Picasso karşılaştırması yapmış, yani sanat eleştirisi yazmıştım.

Natüralist figüratif Gromaire ile kübist Picasso nasıl karşılaştırılır? Cahil ukalalığı işte...

Şaşıran Nurullah Bey, ki pek sesli gülmezdi, bir kahkaha atıp "Nereden icap etti?" diye sordu.

1970'li yıllarda Türkiye'deki sosyalist duruşun büyük kültür tartışması, "sanat sanat için midir, sanat toplum için midir" sorunsalıydı.

Başka bir deyişle sanat salt estetik yaratıcılık mı olmalıdır; yoksa toplumu bilinçlendirmek gibi bir işlev, amaç ya da sorumluluğu vardır, şıkları arasında bir seçim yapmak gerekiyordu.

21. yüzyıl gözlükleriyle "tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan çıktı" sorunsalından pek de farkı olmayan bu tartışma, aslında Sovyet Rusya'dan kırk yıl kadar gecikmeli varmıştı Türkiye'ye. Kaynağında, Lenin'in modern sanatı desteklemesine karşın Stalin döneminde gerçeküstücü ve soyut akımların yasaklanıp, sanatın "sosyalist gerçekçilik" adı altında ideolojik propaganda aracına dönüştürülmesi vardı.

Tabii o sırada bu gerçeği görmüyordum, çünkü Rus sanat tarihi hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Türkiye'deki sosyalist düşünce yönderleri, sanatın halkın yararına "sosyalist gerçekçi" olması gerektiğine karar vermiş; yani bilerek ya da bilmeyerek Stalinci görüşü savunuyorlardı. Dolayısıyla ben de sanat topluma yararlı olmalıdır şıkkında karar kılmış, zaten sosyal sorunları çizen Gromaire ile kübist çizimleri halk tarafından anlaşılmayan Picasso'yu tam da bu güdük açıdan karşılaştırmıştım.

Nurullah Bey'e de böylece söyledim. Her zamanki zarafetiyle çocukça hevesimi kırmadı, cehaletimi yüzüme vurmadı. Gözlerini bir süre görünmez bir ufka dikti, sonra: "İlk insanların mağaralara yaptığı resimler sence sanat mıdır?" diye sordu. Onlarcasının fotoğrafını görmüştüm, şaşılacak güzellikte olanları vardı, elbette sanattı.

"Peki en önemli sorunları karın doyurmak, soğuktan ve vahşi hayvanlardan korunmak olan bu insanlar sence kabilelerinin yararına mı çiziyorlardı bu resimleri?"

Hayır, sanmıyordum.

"İnsan insan olduğundan beri temel ihtiyaçlarından sonra dans eder, resim çizer, taş yontar" dedi Nurullah Berk. "Yani sanat insanla birlikte var oldu. Belki nazara, büyüye, dine dair eserler, toplum için sanattı. Ama onların da ne sosyalist, ne de gerçekçi oldukları söylenemez, değil mi?"

Dersimi almıştım. Yıllar içinde sanatın toplumu değil, toplumun sanatı yönlendirdiği ve her zaman diliminin o dilime özgü ekonomik ya da sosyal eğilimlerini yansıtan sanatçılar çıkardığı sonucuna varacaktım.

Cahit Tanyol'un "zenci"[1] öğrencisi

Devletin şahmerdanı 12 Mart 1971'den öteye cahilce "anarşist" diye nitelediği sol fraksiyon liderlerini ezdikten sonra üniversiteler içten içe kaynamaya devam ediyor; işgal ya da boykot kesintisiz eğitim, polis nezaretinde sağlanıyordu.

Sosyoloji Bölümü'nün bulunduğu, İ.Ü. Fen-Edebiyat Fakültelerinin Laleli yerleşkesi, mimari tasarımı Sedad Hakkı Eldem ve Emin Onat'ın eseri görkemli bir binaydı. Estetik ve işlevsellik açısından dünyanın en iyi üniversiteleriyle aşık atabilecek binaya giriş kapıları, çok geniş bir hole açılıyordu.

İşte o kapıların her birini artık üniformalı polisler, içeriden tutuyordu. Geniş hole giriş çıkışları gözetleyen emniyetçiler, öğrenciler arasında en küçük ağız dalaşına bile izin vermiyor; girenler karga tulumba dışarıda bekleyen "sivillere" havale ediliyordu.

Dalaşamadıkları için birbirlerini nefretle süzmekle yetinen sağcı ve solcu öğrenciler arasında, artık nasıl anlaştılarsa, sessiz bir protokol vardı.

---

1 Edebiyat dünyasında bazı ünlü yazarların kendi adlarıyla yayımladıkları kitapların gerçek yazarı olup adları gizli tutulan taşeronlara, Fransız dilinde "edebi zenci" denir.

Orta yolcuların da uyduğu protokole göre binaya giriş yapan ülkücüler holün sağ tarafındaki Edebiyat merdivenlerinden inip çıkarken; devrimciler sol taraftaki Fen merdivenlerini kullanıyordu.

Edebiyat Fakültesi'nin Sosyoloji bölümü, her şeyden önce asistan hocalarıyla solcu sayılmasına karşın, amfilerimize ülkücülere karışmadan varabilmek için Fen Fakültesi'nden geçmek zorundaydık. Fen Fakültesi bölümlerinde okuyan ülkücüler de tersinden aynı zorunluluğa uyuyorlardı.

70'li yılların İstanbul Üniversitesi, öğrenciler arasındaki ideolojik gerilim dışında çok iyi koşullarda eğitim sunuyordu. Üniversitenin dev kantininde çok ucuza çok iyi yemekler çıkar, öğrenciler Mediko Sosyal Merkezi'nde ücretsiz sağlık hizmeti alırlardı.

Sosyolojiyi sevmiştim. Özellikle de Nurettin Şazi Kösemihal'in deneysel sosyoloji derslerini ilgiyle izliyor ve çalışıyordum. Cahit Tanyol'un dine odaklı ana bilim öğretisi ise canımı sıkıyor ve "İslami devrim" mottosu altında Müslüman ülkelerde patlak vereceğine inandığı başkaldırı takıntısıyla dalga geçiyordum.

Prof. Dr. Cahit Tanyol'un 1979'da İran'da olacakları 70'ten öteye öngördüğünü nereden bileyim?

Derslerini çok sevdiğim Prof. Dr. Nurettin Şazi Kösemihal 1972'de ölünce, derslerini hiç sevmediğim Cahit Tanyol kürsü başkanı oldu ve henüz ikinci sınıftaydım ki, aldığımız eğitimde genel sosyoloji, deneyselin önüne geçti.

Bir gün, ne içindi unuttum, kürsü başkanı Cahit Tanyol'un makam odasına gitmek zorunda kaldım. Cahit Hoca, zamanı mı vardı, laflamak mı istiyordu bilinmez, beni karşısına oturtup uzun uzun sorguladı. Anne tarafımın kadim İstanbullu ve Fransızca bildiğimi öğrenince, "Sana özel ödevler vereceğim" dedi.

Adam kürsü başkanı. Sıkıysa hayır, yapmam de. Bir dizi Fransızca kitap ismi verdi, "Bul getir, ne yapacağını söylerim" dedi.

Fransız Konsolosluğu'nun birkaç yüzyıllık kitaplar bulunan kütüphanesine gittim. Fransız sosyoloji ve din tarihi bilimcilerinin kitaplarını onun için okudum, özetledim ve uzun bölümler çevirdim. İstanbul'un eski semtleri, türbe ve camilerinde süregelen şamanist gelenekler üzerinde saha araştırmaları bile yaptım!

Cahit Hoca'nın zorlamasıyla, hiç istemeden din sosyolojisi üzerine yoğunlaştım. Hoca niye mi zorluyordu? Tabii ki adımı anmadığı çalışmaları için, beni "zenci öğrenci" olarak kullanıyordu, çünkü...

Ama sonuçta düşünce dünyamı herkesten çok biçimleyecek bilim insanı Cahit Tanyol olacak; öğrenciliğimi epeyce sömüren hocanın, geleceğime farkında olmadan yaptığı katkıyı ancak yıllar sonra anlayacaktım.

Geceleri çeviri yapar, gündüzleri Rumelikavağı'ndaki Telli Baba türbesinden, Kocamustafapaşa'daki Sümbül Efendi Camii'ne Şamanist gelenekleri saptamak için koştururken; cebimde hâlâ anne-babamdan tırtıkladığım harçlık vardı ve para kazandıran bir işim yoktu. Kozan'ın kazancı ancak ev kirasına, onun kitaplarına, fotoğraf malzemelerine ve bir de olmazsa olmazı, her gece içtiği rakıya yetiyordu.

Alkolik olduğunu henüz anlamamıştım.

Babam da her gece bir iki kadeh içerdi, sonra canı istemez olmuş, bırakmıştı. Başka bir deyişle alkolik nedir, nasıl olunur, bilmediğim için aklıma gelmiyordu böyle bir olasılık. O kadar akıllı, donanımlı ve eğlenceliydi ki; tüm yoksunluklara, yokluklara rağmen ilk aşkım, tek aşkımdı. Ondan vazgeçmeyeceğime göre mutlaka para kazanmam gerekiyordu.

Ama yine yaz gelmiş, İstanbul boşalmış, ne kan ter içinde iş aramaya hazırdım ne de çalışmaya niyetim vardı. Nasılsa alışmıştık kıt kanaat yaşamaya.

Karınca refahını beklerken, bir mevsim daha ağustosböcekliği yapabilirdim.

Dört beygir, üç Fransız

Zaten 1972'nin Ağustos ayı da benim böcekliğimi bekliyor gibiydi.

Kozan'ın Ankaralı arkadaşı Faik Mimaroğlu, sırtında çanta, cebinde sadece dönüş parasıyla otostop çekerek dolaştığı Avrupa gezisini bizim evde noktaladı.

İtalya'dan Çeşme'ye feribotla gelmiş, üç gün süren yolculuk sırasında üç Fransız turistle ahbap olmuş, Ankara'ya gitmekten cayıp onların arabasına atlamış ve tabii ki cümbür cemaat bize uğramışlardı.

Fransız cemaat çok düzgün ve bizler gibi çulsuz, ama kültürlü insanlardan oluşuyordu. '68 Mayısı'nda sokaklara dökülmüş, "Ne Tanrı, ne efendi" tanıyan ateist solculardı.

Liliane ve Alfred Screve, Montpellier Belediyesi'nde çalışan Sosyalist Parti militanları ve sanat tarihine meraklı bir çiftti. Parisli öğretmen Annie Bouys ise feribot seferindeki üç günü, Faik'le özgür aşk yaşayarak geçiren sıkı bir feminist.

Kısaca Lilu dediğimiz Liliane ile Annie, çocukluk arkadaşıydılar ve birlikte, Fransız otomotiv sanayisinin "dört beygir" diye anılan efsane halk arabası; üzerinde branda bezi gerili bir konserve kutusu kadar biçimsiz ve rahatsız Citroen'le Türkiye turuna çıkmışlardı.

Niyetleri İstanbul'da birkaç gün kalıp, Karadeniz'e devam etmekti. Ucuz bir otel arıyorlardı. Faik, kulağıma eğilip "Çok paraları yok..." dedi.

"Yerde yatarsanız bizde kalabilirsiniz" dedim. İkiletmediler. Zaten hazırlıklı gelmişlerdi. Deniz yataklarını şişirdiler, uyku tulumlarını serdiler, salona sıralandılar.

Dört beygir Citroen'e altı kişi sığar mı? Kucak kucağa sığdık ve İstanbul'u enine boyuna gezdiğimiz harika günler geçirdik birlikte. Geceleri politikadan edebiyata laf bitmiyor, biz Türkiye'yi anlatıyorduk, onlar Fransa'yı.

Özellikle '68 Mayıs öykülerini dinlemeye doyamıyor, geleneksel ahlak ve davranış biçimini yıkan özgürlük felsefesini içselleştirmeye çalışıyordum.

Türkiye'de gide gide bacı kültürüne varıp silaha sarılan solculukla; Fransa'da cinsel özgürlük, tinsel bağımsızlık ve kadın erkek eşitliği kapsamında yepyeni bir düzen, yani gerçek demokrasi öneren solculuk hiç benzemiyordu.

Onlara rastlayana değin tanıdığım Fransızlar, NDS'deki "İsa'ya nişanlı" ve bekâret yemini etmiş rahibe öğretmenlerden ibaretti.

Ömrümdeki ilk çağdaş, uygar ve üstelik '68'li Fransız arkadaşlarım Liliane, Alfred, Annie oldular. İstanbul'da başlayan dostluğumuz mektuplarla sürdü. Annie bazen, Screve çifti ise her yıl, her yaz geldiler. Türkiye'yi karış karış birlikte gezdik.

1977 yılında, Fransız Sosyalist Partisi'nin önden gelen yöneticilerinden, tarih profesörü ve siyasal bilimci George Fresh, Montpellier Belediye Başkanı seçildi. Bizim Alfred Başkan Yardımcısı; Liliane ise Kamu İhalelerinden Sorumlu Genel Müdür ve katı dürüstlüğüyle dillere destan oldu. Müteahhitlerin anasını ağlattı, beş kuruşun hesabını sordu, rüşvet yemedi ve kimseye de yedirmedi!

Screve çifti, yıllar içinde Datça'ya âşık ve yalnız Datça'ya gelir oldular. 1977 yılından 2010 yılında ölene kadar Montpellier'yi kimseye kaptırmayan Belediye Başkanı George Fresh'e sadakatle eşlik ve hizmet ettikleri yirmi yedi yıllık süreçte, çok sevdikleri Datça ile Montpellier'nin kardeş şehir ilan edilmesini sağladılar.

Ve 1978 yılında nihayet ilk kez Fransa'ya ayak bastığımda, bana palamarı atacağım, güvenle bağlanacağım limanı, yaslanacağım sağlam omuzları oluşturdular. Yarım yüzyıl önce başlayan dostluğumuz hâlâ sürüyor.

Adım Mine Asova, karşımda Tarık Dursun K.

1972 yazı bitmiş, Türkiye'de edindiğim ilk Fransız arkadaşlar gitmişti. Takvimler eylül ayını gösteriyordu.

Para kazanmak için kolları sıvadım. Çokta gözüm yoktu (hiç olamadı, hataydı!) ama az ya da zor, mutlaka severek çalışacağım bir iş olmalıydı.

Rahat Uyu Katrin, çeviren Mine Asova (1973)

Cahit Tanyol'a yaptığım bedava zencilik, hiç olmazsa çeviri yeteneğime güvenimi artırmıştı. Liseden sonra aynı fakültede buluştuğumuz kankam, Fransız Dili ve Edebiyatı öğrencisi Rana da yazına meraklıydı. O da evlenmişti ve iş arıyordu. Kafa kafaya verip, kitap çevirebiliriz dedik. Böylece evde çalışabilir, tacize falan da uğramayız diye düşünüyorduk.

Ancak ne bir yayıncı tanıyorduk, ne de aracı olacak birini.

O sırada Milliyet Yayınları'nı kendisi de çok iyi bir yazar olan Tarık Dursun K. yönetiyordu. Kitaplarını okuyor, satırlarından terleyen insanlığı duyumsuyor ve güveniyordum.

Rana ile şansımızı denemeye karar verdik ve el ele tutuşup Babıâli'ye giden yokuşu tırmandık. Milliyet Yayınları binası, gazetenin dışında, ama yine Cağaloğlu'nda küçük, dar bir apartmandı.

Randevu falan almamıştık, ama Tarık Dursun K. tıpkı beklediğim gibi çıktı. Bizi hemen görüşmeye aldı, babacan bir yakınlık gösterdi. Sevecenlikle dinledi, şöyle bir süzdü, tarttı ve "Yaparsınız siz!" dedi.

Elimize birkaç sayfalık bir fotokopi destesi tutuşturdu, iki de Fransızca polisiye.

Fotokopi destesi, kendi kurallarına göre düzenlediği kısa bir yazım kılavuzuydu. Sözünü ettiğim geçmişte, gerçekten liyakat sahibi dil bilginleri tarafından yönetilen TDK'nin kılavuzuyla yarışmıyordu. Ama çok akılcı bir yaklaşımla en sık yapılan yanlışların bir dökümünü çıkarmış, kullanım çokluğuna göre sıralamıştı. Tereddüt edilen sözcük ve bağlaçların algoritmik bir düzen içinde kolayca bulunduğu Tarık Dursun K. kılavuzu, o günden öteye yazı dünyamın pusulası oldu.

Exbrayat'nın *Rahat Uyu Katrin* başlıklı polisiye romanı, 1973 yılında Milliyet Yayınları'nın Kara Dizi'sinden yayımlandı. Yazarlık geçmişimdeki ilk adım, yayın dünyasında ilk kez çevirmen sıfatıyla yer alıyordu: Mine Asova.

İleride casusluk romanları yazmak için hem iyi bir başlangıç hem de gelecek perisinin bir göz kırpışı sayılır mı, sayılmaz mı?

Çevirmenlikten düzeltmenliğe!

Polisiye roman çevirilerini kolay ve bir ay gibi kısa sürede bitirmiştik. Ekim ayında Milliyet Yayınları'na teslim ettik ve yayımlanmasını beklemeden yeni olanaklar peşine düştük. Cağaloğlu'na gide gele, yayınevleri vitrinleriyle de görsel yakınlık kurmuştuk.

En tanınanlardan biri Ararat Yayınevi'ydi. Sahibinin Yaşar Kemal olduğu söyleniyor, zaten onun kitaplarını basıyordu. Biz de Yaşar Kemal'in tüm yazılarını, kitaplarını yutar gibi okuyan hayranlarıydık.

Yine Rana'yla birlikte Ararat Yayınevi'nin kapısından içeri girdik. İçimizden, Yaşar Kemal'e rastlamayı, onunla konuşmayı umuyorduk.

Tabii öyle olmadı.

Ona çok benzeyen, iri yarı bir adam çıktı karşımıza. Ramazan Yaşar.

"Kardeşiyim" diyordu. "Yayınevini birlikte kurduk" diyordu. Çok konuşuyor ve hiç güven vermiyordu. Ayrıca, Ararat Yayınevi'nin yayımladığı birbirinden önemli kitapları okumuşa

da benzemiyordu. Kaba sabaydı, suratından Kemal Tahir'in deyişiyle çarıklı erkânıharp kurnazlığı akıyordu...

Bizi buyur etmiş, çay söylemişti. Kitap yığınlarının arasından bulup çıkardığı iki tabureye tünemiş, adamı dinliyorduk.

Yaşar Kemal'in asıl adının Kemal Yaşar olduğunu biliyorduk. Dolayısıyla soyadı tutuyordu. Ararat, Ermenice Ağrı Dağı demekti. Yaşar Kemal'in kurduğu ya da ortağı olduğu, her halükârda kitaplarını basan bir yayınevinin Kürtçe değil de Ermenice bir isim taşıması, yeterince garipti. Ama çok güzel bir isimdi, nedenini niçinini sorgulamak aklımıza bile gelmedi.

Ramazan Yaşar, kardeşinin yayınevine pek uğramadığını söyledi. Yahudi eşi Tilda'yı da çekiştirince, kardeşi ya da değil, Yaşar Kemal ile aralarının açık olduğunu anladık.

Sonunda ne istediğimizi sordu. Biz de bıcır bıcır anlattık. Milliyet Yayınları'na çevirdiğimiz kitapları söyledik, falan.

"Tam zamanında geldiniz, size göre bir iş var" demesin mi?

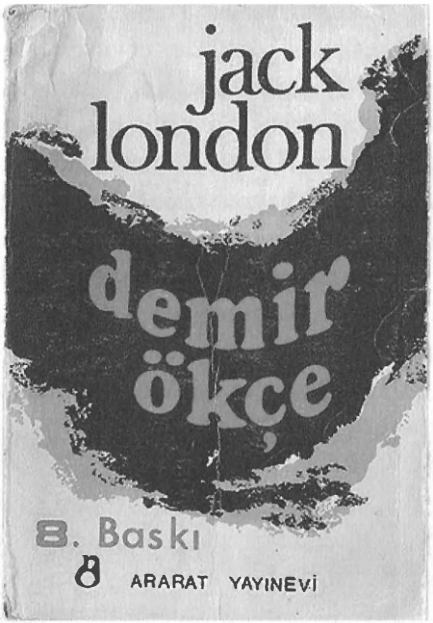
Ararat Yayınevi, bir dünya klasiği olan Jack London'ın *Demir Ökçe*'sini Türk solunun çilekeş aydınlarından, Emin Türk Eliçin'in çevirisiyle yayımlayacaktı. Ancak Eliçin 1966'da ölmüş, *Demir Ökçe*'nin Türkçesi de içerdiği Arapça ve Farsça sözcükler yüzünden epeyce eskimişti.

Oysa zamanın ruhu, öz Türkçeye önem ve özen gösterilmesini gerektiriyordu.

Ramazan Yaşar, bize Emin Türk Eliçin'in *Demir Ökçe* çevirisini tozlu sözcüklerden ayıklayıp yenilememizi öneriyordu. Ama yapacağımız her değişiklik, Eliçin'in eşi tarafından onaylanmalıydı.

Ramazan'ın anlattıklarından, kadının kocasından miras kalan kitapların üstüne titrediği, çünkü birlikte çalıştıkları ve kılı kırk yardığı sonucu çıkıyordu. Söylemediği gerçeği anlamakta gecikmedik; çevirinin telif hakları kadına kalmıştı ve yaslı dul, herkesi fütursuzca dolandıracak biri olan Ramazan'ın tepesinde boza pişiriyordu.

Bu işi kotarırsak Ararat Yayınevi'ne ister kitap yazar, ister çeviri yapardık. Benim kafamda henüz bir kitap yazma

fikri yoktu. Ama Rana bir çocuk kitabı yazmıştı. Ramazan, "Tamam" dedi. "*Demir Ökçe*'yi halledin, senin çocuk kitabını yayımlarım."

Tabii ki kabul ettik.

Ertesi gün, Rana'yla birlikte Ramazan Yaşar'ın elimize tutuşturduğu adrese, Emin Türk Eliçin'in dul eşine gittik.

Asiye Eliçin, bize öğle yemeği, terbiyeli kereviz bile hazırlamıştı.

Bellek dediğimiz bilgi dağarcığının işleyişi, garip seçimler içerir; yemeği anımsamamın nedeni, nefret ettiğim kerevizi sanırım ilk kez, onun elinden severek yemiş olmamdır.

Cana yakın ve anaç biriydi, ama kitabın Türkçesini onun vesayeti altında yenilemenin olanaksızlığı daha ilk satırda anlaşıldı. Arapçadan öz Türkçeye değiştirilecek her sözcük için tartışıyor, zaman geçiyor, ilerleyemiyorduk.

Rana'yla sekiz yıl Fransız tornasından geçmiş, dolayısıyla aynı mantık ve çabuklukla çok hızlı çalışabiliyorduk. NDS

Türk Edebiyatı hocamız Leyla Hanım sayesinde ezberlediğimiz Arapça 1.000 kök sözcükle, çeviriyi rahatça öz Türkçeye dönüştürmek işten bile değildi, bizim için. Ama koca bir günün sonunda, *Demir Ökçe*'nin bir sayfasını bile yeniden yazamamış, Asiye Hanım'la tartışmaktan da sıkılmıştık.

Kadıncağız, ömrünü hayran olduğu erkeğin gölgesinde geçirip, o gölgeden kurtulunca eserini sahiplenmiş; hatta neredeyse kendi yazmış gibi davranıyordu. İleride, örneğin Güzin Dino gibi ünlü kocaları öldükten sonra onun adına özgürce konuşmak ve itirazsız kararlar almaktan haz duyan çok dul tanıyacaktım. Emin Türk Eliçin'in eşi Asiye, bunlardan ilkiydi.

Kırmak, gücendirmek de istemiyorduk.

Allem ettik kallem ettik, sonunda kadını metnin tamamını yeniledikten sonra onun onayına sunmaya ikna ettik.

Kitabın çevirisini kısa sürede yepyeni bir Türkçeyle yazıp Ramazan Yaşar'a teslim ve dul eşten onay almayı da ona havale ettik.

Ararat Yayınevi, *Demir Ökçe*'nin 1974'ten öteye baskılarını gençleşmiş Türkçesiyle yayımladı. Çevirmen Emin Türk Eliçin, sanki postmortem bir dil evrimi geçirmişti. Tabii ki yine zenciydik, iç kapakta bir teşekkür bile çok görülmüş, hatta Asiye Eliçin sekizinci baskıya koydurduğu giriş yazısında Türkçeleştirmeyi kendi yaptığını açıklayacak kadar hakkımızı yemişti:

"İkinci görevim de, çevirmenin öztürkçecilik ve dilde özleşme yolundaki köklü çabası doğrultusunda, eserin özünü, tümcelerin anlamını ve gücünü zedelemeden onu, Arapça, Farsça sözcüklerden elden geldiğince arıtmak oldu."

Bir yapıta sahip çıkmak, imza atmak için didinirken başkasının hakkını yemek, riskli iştir.

Hele hakkı yenen, yiyenden daha çok ünlenirse, gün gelir hesabı doğru kapatır:

Emin Türk Eliçin'in *Demir Ökçe* çevirisinin Ararat Yayınevi'nden çıkan tüm baskılarının yarım yüzyıldır tazeliğini koruyan arı duru Türkçesi, Rana Güngörmüş Mounier ile bana aittir. İkimiz de yirmi iki yaşındaydık.

30 YIL SONRA

1992

Fransız Ulusal Cephe'nin (Front National) kurucu lideri
Jean Marie Le Pen'le röportaj yapan ilk Türk gazeteci

1973

Yollar ayrılıyor

Yılın ilk günleriydi. İki haftada dilini gençleştirdiğimiz *Demir Ökçe*, Asiye Hanım okumalara doyamadığı için bir türlü yayımlanamıyordu.

Ama bizim umurumuzda değildi. Sözümüzü tutmuştuk, Ararat'ın kapısına dayandık. Hem ücretimizi isteyecektik hem de yeni iş.

Ramazan Yaşar, paramızı verdi. Ama Rana'nın çocuk kitabını basmayacağı anlaşılınca, ben de talepte bulunmadım, hayal kırıklığına uğrayan arkadaşımla birlikte eli boş döndük eve.

Aradan birkaç gün geçmişti ki, Ramazan telefon edip beni görüşmeye çağırdı. Önemli bir romanı çevirmemi istiyordu.

Rana'yı aradım, birlikte yapmayı önerdim. Çeviri yapmak istemediğini, Milliyet Yayınları'yla görüştüğünü, çocuk kitapları yazacağını söyledi.

Her ikimizin de kendi yazgısını çizmek, yeteneklerini yaşam taşında bilemek ve yarattığı rüzgârlarda uçmak zamanı gelmişti. Birbirimize şans diledik.

Yollarımız ayrıldı.

Yaşlı kurdun uzun, genç kurdun sivri dişleri!

Bulgar edebiyatının incisi Dimitır Dimov, bence doğduğu coğrafyanın sınırlarıyla ölçülemeyecek kadar büyük bir yazar ve başyapıtı da *Tütün* adlı destansı romandır.

1934 ile 1944 yılları arasında faşistlerle komünistler arasında dalgalanan Bulgaristan'ı, tütün endüstrisinin çarklarına kapılmış insanların gözünden anlatır.

1951'de yayımlanan roman, Georgi Dimitrov Ödülü kazanmış, ancak yeterince "toplumcu gerçekçi" olmadığı gerekçesiyle yeni kurulan komünist rejimin hışmına uğramıştı. Ağır baskı altındaki yazar, romanı dayatılan yönde düzeltmek zorunda kaldı. Eklemeler, çıkarmalar yaptı ve roman Bulgaristan'da on yıl süreyle ancak sansürlenmiş biçimiyle yayımlanabildi. Neyse ki 1960'ların başında yanlıştan dönüldü ve Dimitır Dimov, ölümüne birkaç yıl kala başyapıtının üzerindeki sansürün kalktığını ve *Tütün*'ün orijinal yazımıyla basıldığını görebildi.

1973'e gelindiğinde *Tütün* romanı Bulgaristan'da aslına döneli on yıl geçmiş; ama Türkiye'de Burhan Arpad'ın Almancadan çevirisiyle *Sarı Dünya* adı altında, hâlâ "toplumcu gerçekçi" versiyonu, yani sansürlü içeriğiyle yayımlanıyordu.

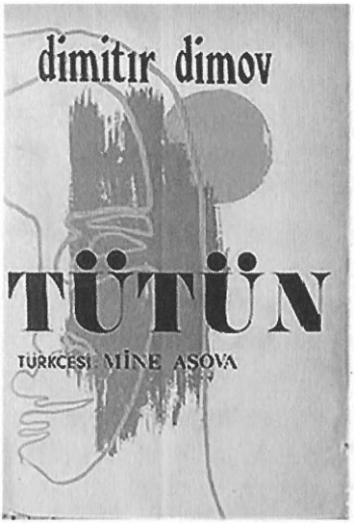
Zamanın okur profili, genelinde sol eğilimliydi. Sansüre rağmen çok iyi yazarların yetiştiği komünist dünya edebiyatının hem çok satan, hem de telif hakları olmayan (ya da ödenmeyen) kitapları, yayıncılar için emme basma para tulumbasıydı.

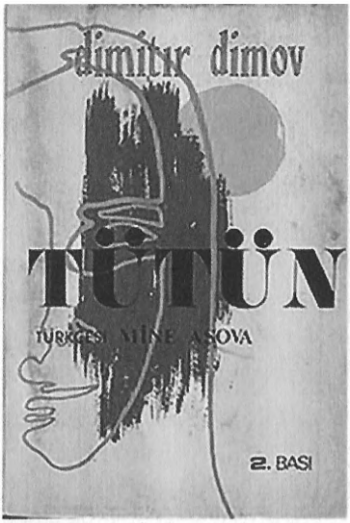
Ramazan Yaşar, *Tütün* romanının aslını, yani sansürden arındırılmış ilk yazımını Fransızcadan çevirmemi istedi. Ancak kitabın orijinali kendisinde yoktu, onu da ben arayıp bulmak zorundaydım.

Hemen kabul etmedim, çünkü kitabı okumamış ve beğenmediğim bir metni çeviremezdim. "Bir bakayım" dedim.

Yaz tatilinin kazandırdığı Fransız dostlarımdan Annie Bouys'tan kitabı bulup göndermesini rica ettim. Paris'teki Bulgaristan Büyükelçiliği'ne başvuran Annie, kitabın hem de Sofya'daki Dimitre Blagoev Devlet Basım İşleri Kurumu tarafından 1964'te George Assen Dizigov'un çevirisiyle yayımlanmış Fransızcasını bulup gönderdi!

Dimitır Dimov'un efsane eseri *Tütün*, ilk yazıldığı içeriğiyle on gün sonra elimdeydi. Sekiz yüz otuz dört sayfalık romanı, adeta yaşarcasına, yutar gibi okudum. Çok beğenmiştim. Ararat Yayınevi'ne gittim, kitabı gösterdim, çevireceğimi söyledim.

Ramazan Yaşar, küçük dilini yuttu. Türkiye'nin dış dünya ile bağlantısının kopuk olduğu, işlerin çok yavaş ilerlediği zamanın koşullarında eserin orijinaline bunca çabuk ulaşmama inanamıyor, ellerini oğuşturuyordu. Romanın iki cilt olarak yayımlanacağı konusunda anlaştık.

Sekiz yüz küsur sayfanın yarısını kaç ayda çevirdim, anımsamıyorum. Ama baskı tarihlerine bakılırsa, tamamını çevirmek en fazla dört-beş ayımı almış olmalı...

Bugün, gençliğimdeki çalışma hızıma kendim bile inanamıyorum.

Ararat Yayınevi, *Tütün*'ün birinci cildini kasım başı yayımladıktan sadece bir hafta sonra ikinci baskıya girmişti. Kapakta "Çeviren: Mine Asova" yazıyordu. Arka kapaktaki tanıtım yazısı da bana aitti.

Yeni Ortam gazetesinin 26 Kasım 1973 tarihli baskısında, Burhan Arpad imzasıyla *Tütün* romanının yeni çevirisi ve dilim hakkında zehir zemberek bir makale yayımlandı.

Romanın Bulgar hükümetinin baskısıyla sansürlenmiş halini *Sarı Dünya* adı altında Almancadan çeviren Burhan Arpad;

1960'ta yaptığı çevirinin May Yayınları'nda dördüncü baskısı hazırlanırken ortaya çıkan kitabın orijinal adı, asıl yazımı ve tabii genç çevirmen rakibinden haliyle nefret etmişti!

Sanat sayfasında yayımlanan dört sütunluk makalede kendi çevirisini göklere çıkarıyor, benim çevirimi yerin dibine sokuyordu.

Burhan Arpad, Türkiye'de gazeteci, yazar ve deneyimli çevirmen olarak önemli bir isimdi. Ama gözünü öfke bürüyünce yazdığı eleştiride adeta bir kibir borusu patlamış, ölçüyü kaçırmıştı. Kendi çevirisinin benimkinden üstün olduğunu; tanıdığı Bulgar yazar sayısı, Bulgaristan ve Almanya'da gördüğü itibar, hatta Joseph Klein'ın masasına oturmuş olmakla kanıtlamaya çalışıyordu! Yarısı övünmeye adalı makalenin, diğer yarısı bana ve çevirime haksız saldırılardan ibaretti.

Burhan Arpad elli üç yaşındaydı, ünlüydü, saygındı. Kimsenin adını duymadığı yirmi iki yaşında bir çaylak, 1960'tan beri ekmek yediği tekneyi bir tekmede devirince elbette sessiz kalamazdı. Ama böyle değil, yalan yanlış suçlamalar, düzeltmeler ve hakaretlerle değil.

Olay, çaylağın kafasında eski kuşak-yeni kuşak rekabetine dönüşmüştü.

Deneyimli çevirmen ne kadar ölçüsüz, kibirli ve acımasız ise, çaylak da bir o kadar çılgın ve gaddardı. Dişlerini göstermeye karar verdi.

Öfkeden elim ayağım titreyerek kimseyi tanımadığım *Yeni Ortam* gazetesinin yazı işlerini aradım ve cevap hakkı istedim. Gayet demokrat bir yaklaşımla, elbette, dediler.

Cevabım, 3 Aralık 1973 tarihli *Yeni Ortam*'ın "Sanat" sayfasında dört sütun, manşetten yayımlandı.

O güne değin öfkenin etkisi altında mektup bile yazmamıştım, kimseye. Zaten okul kompozisyonları, bir iki öykü ve acemice sanat eleştirileri dışında özgün bir metin de yazmamıştım.

Kelimeleri birer bıçak gibi seçtiğim, tümceleri kelle vermeye hazır bir ordu saldırısı gibi kurduğum bu ilk yazımı şimdi, burada söz etmek için okuduğumda, şaşırdım ve dehşete kapıldım.

SANAT

3 Arık 1973 Pazartesi

ELEŞTİRİ

"Tütün,, ve Türkçesine çalınan kasa

Mine ASOVA

Yeni Ortam'ın sanat sayfasında Burhan Arpad, 26 Kasım 1973 günü Dimitar Dimov'un 'Tütün romanının yeni çevirisini eleştirmiş. Böyle bir altında, dileyenin dilediğini yaanası güzel bir şey. Ne var ki bu sütunlarda bir çevirmen çıkıp kendi çevirisini göklere çıkarır ve bunu yaparken ayrıca yaşının yeni çevirisini gerçekleştiren kişinin meslek onuruna leke sürer ve bir yayınevinin ticari çıkarlarını, kendi çıkarları lehine bâtıkları kasası eleştiri adı altında gerçekle bağdaşmayan suçlamalarda bulunursa, karşı tarafa da cevap hakkı kendiliğinden doğar.

Eleştiriye değil, dilpedlik saldırıya uğradığım için aynı satırlarda kendimi savunmak mecburiyetini duyuyorum. Fakat Sayın Burhan Arpad gibi, dört sütunluk bir yazıda üst üste sütunu kendimi övmek ve yaşamımı okuyucularla, elbette fırsat geçmişken, deyip belletmekte kullanmayacağım. Çünkü bir sanat sayfasında yaşamımı değil, görüşlerimi sergilemeyi yeğlerim.

Sayın Arpad; ben ne Josef Klein'in sofrasına oturdum, ne de Dimitri Dimov'la tanıştım. Siz bu fırsatı bulmuşsunuz, iyi, güzel. Fakat bütün bunlar, bir çevirmenin bir yapıtı kendi diline aktarırken için gerekli değildir. Böyle şi koşullara erişebilen çevirmenler, parmakla sayılacak kadar azdır sanırım. Yok efendim, önce yazarla tanış, sonra Türkçeye çevir deyecek olursanız, Kitap ortadına kırsın girer, vaz geçin.

Gösterdiğiniz gösterdiğinizin aksine, Ararat Yayınevince bastan Dimitri Dimov'un Tütün adlı yapıtını Dimitre Blagoev Devlet Basım İşleri Kurumunca 1964 yılında Sofya'da yayımlanan Georges Aseen Dizigrov'un Fransızca çevirisinden Türkçeye aktardım. Denetleyebilirsiniz.

May Yayınevinin Tütün romanını sizin çevirinizden dördüncü beskiyi yapmaya hazırlandığını belirttiğiniz bir sırada, aynı romanın sağlam kaynaklı bir başka çevirileri yerin dibine batırmaya olağan. Yalnız şunu unutmayın ki, bu ve benzeri kitapların telif haklarının dünyasında neden, daha çok basılmasını, çeşitli yayınevleri tarafından basılmasını ve yayınlaşmasını sağlamaktır.

Saldırısında Dimov'un çeşitli beskılar ve arkadaşı Başbakan Çervenkof'un uyarıları sonucu, 1951 yılındaki ilk yayınından sonra Tütün romanında kendi deyimiyle önemsiz bazı değişiklikler yaptığını ileri sürüyorsunuz. Ve diyorsunuz ki: «Burjuvazinin geçen güsel ve ihtirasla İrtibasının karşısına proleter Lila çıkartılıyor.

Bunun bir an böyle olduğunu düşünelim: Dimov'un ölümünden iki yıl önce Tütün'ün Sofya'da Devlet Basım İşleri Kurumunca yayımlanan Fransızca baskısında Lila'dan ve Lila'yla ilgili bölümlerden söz edilmemesini, Dimov'un ima gafletine, yoksa Devlet Basım İşleri Kurumunun mu umulkaçığına bağlamamız gerekir?

Fakat bize zaltısa gerçek gafleti başarılı geçmişini unutarak bu yasta başkalarına çamur atıp çıkar çıkartkarılığı yapanlarındır.

Sayın Arpad, bini saçladığınız nokta tadan birisi, altladığımız bölümler. Evet, haklısınız. May Yayınevinin çıkardığı çevirinin'de 9, 11, 14, ve 18. bölümler, Ararat yayınevinin hazırladığı çevirinde yok. Çünkü Lila ve Pavelle ilgili bu bölümler, Sofya Dimitre Blagoev Devlet Başkanı Basım İşleri Kurumunun fransızca baskısında da yok.

İki çevirinin dışındaki Almanca ve Fransızca metinler arasında fark olabilir. Fakat, eğer biri eksikse, bu eksikliğin 1964 Sofya Devlet Basım İşleri Kurumunun başkasında değil: Avusturya ardışında İtalyanlara karşı savaşıp sonra Bulgaristan'a yerleşen, Viyanalı ch. Josef Klein'in çevirisinde olmuş daha akla yakındır.

Her biri bağımsız birer bölüm olan, romanın bütünlüğünü ve akıcılığını etkilemeyen, büyük bir duyarsızlıkla sonradan eklenmiş Lila'ya dokunmetinler görünmüyor çevirisini. Buna karşın, çevirisini toplumsal - ırkçı eğilim yapığını ileri süren pedin metinlerinde üç sayfada göz'arpan demeyeceğim, göz çıkartan eksiklerin ve kırpılmaların tümünü sıralamam olanaksız. Yalnız toplumsal ve ekonomik açıdan romanın yapısını tehlikeye düşüren, yazarın vesk istediklerini kısıtlayan ve yap salt macera havasına sokan birkaçörnek vermek zannım yerinde olacak

May Yayınevinin Arpad çirisinde:

Ararat Yayınevinin baskısına 45 - 47 arası, 52-54 arası ve 467. sayfalarda yer alan metinler kırpılmış. 1. 270. 329. 331, 426-424 arası ve 460-4 sayfaları arasında toplam 29 paragraf atlanmış, 142 ve 361. sayfalarda o alan toplam 33 satırlık bir metin yokmuş. 365-367 sayfaları arasındaki ihtiyaçlık bir metin atlanmış ve 359-4. sayfaları arasındaki 2 sayfa, bütk bir sayrıcesiklik yarım sayfada özetlenivermiş.

İlk anda saptayabildiklerimiz bunlar.

Her iki çeviriyi de okuyanaydım okurlar kabul edeceklik ki, gerekter toplumcu - devrimci temel paDar. Lila ile Pavel arasındaki kısır sohbetlerden değil yukarıda ö geçen metinlerdir.

Sizden aktardığımı ileri sürdüğünüz parçalara gelince, Sayın Arıd:

Bilmiyeyn bir dilden birka-cümle yapıp bunu böyle çevirmeler, oğru değildir, demek en azından bu demagojidir. Açıklamalar yapara bildiğiniz kanısını uyandırmak istediğiniz Fransızca cümlelerin yorumsadan, yabancı bir birkaç dergenel kısmı sütunlarında bözelenmiştir. Karmcasire yanlış aktarılmış bu cümlelerin çevirisi.

Açıklamak gerekirse:

«Ses dona insés et psyobolojiques tanımlamasında: Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre adonsa (coğuluğu, amuçsan, elmasa (coğuli sıfatı ile doğuşsan, yaradılışsan karşılıklarıyla çevirdiler.

Yasının gereği belki bu sözcükler size yabancı gelebilir; bu durumda 1315 baskılı Sentzsetin Sayının Komutası Frankeyine bakın. Orada «Dona karşılığı mevhibeî dahiye, nimet; elmâ karşılığı ise ayrıyla insanın değerini günde sahip olduğu hasiyet, cibiliyet, fıtri olarak verilmiştir. Ölümlerin bir parçası değil - tümü ele alındığında, bütün bunlar göstermiştir ki Fransızca tanımlamanın tam çevirisi: «Tanrısal sezgi gücü»dür.

İşi uzatmayalım, savunum alanına diğer Fransızca metinlerin de tam Türkçeleri verildiği, aynı kesinlikle kanıtlanabilir.

Bütün bu kanıtların ışığında, Türkçe ortak dilimiz olduğuna ve aynı kavramları aynı sözcüklerle anlamalarımızdan söz edilebileceğine inanıyorum. Gerçekten öyle diyerek, ilim Türk halkının çok zengin kişileri tanımlamakta yararlandığı «Para bahalara değin bütü yalnızlığı sözlüğünden habersiz yoktu. «Gros bonhetessyt öğütlediğiniz biçimde «Gros kitaplara olarak çevirmemizin ve tekelinde olduğumu kanıtlamadıktan sonra «Para babasıa devimini kullanmayı sürdüreceğim.

Ayrıca, Sayın Arpad Fransızca metinden yararlanmakta ne kadar özgürse, ben de Almanca metinden yararlanmakta o kadar özgürüm. Üstelik ben de kötü biçime değil. Türkçemize ters düşmemesek çeviri yapmak zorundayım. Böylece, Bulgarca bir sıfat olan fiftiçevi - Mitayi nasıl tarzda olacak çevirmemek - «Şüçlik Perçeptsiyo»lara aktaramadım. bu işlayın.

Sayın Burhan Arpad'ın yazısında haklı olduğu birtek nokta: meydanı boş bulup çeviri dalında dilediğince at oynatan, yetersiz yabancı dil bilgisiyle savlar ileri süren ve emeklilik çağı gelmiş kişiler için gerçek yargıyı aydın okurların vereceğidir.

Yabancı bir yazarın içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik koşullar ve kesiti anlamış çerçevesinde yoktan var ettiği bir yapıt için değerlendirme yapılmış olarak kısaltıp uzatmak, değiştirmek ve kiteal yorumlarda bulunmak bir çevirmenin görevini aşar. Aşmakta kalmaz, böylesi bir iş yapının yazarına ve okuruna ihanettir. Sayın Arpad, Gevgil (sözcü) iş bunu ben size değil, sık sık bana öğretesiniz.

Yeni Ortam gazetesinde yayımlanan cevap yazım

Şaşırdım, çünkü sarkastik üslubum o gün neyse, bugün de o. Hiç değişmemiş!

Dehşete kapıldım, çünkü kıpkırmızı kızgınlığımın satırlara buzul beyazı yansıdığı bir acımasızlıkla saldırmışım Burhan Arpad'a. İleri sürdüğü savları tek tek, bilgisizliğini vurgulayarak çürütmüş; kibrini ve gururunu silip süpürdükten sonra bir de cila çekmişim:

> "Sayın Burhan Arpad'ın yazısında haklı olduğu biricik nokta; meydanı boş bulup çeviri dalında dilediğince at oynatan, yetersiz yabancı dil bilgisiyle savlar ileri süren ve emeklilik çağı gelmiş kişiler için gerçek yargıyı aydın okurların vereceğidir."

Gerçekten de öyle oldu ve Burhan Arpad, 1960'ta *Sarı Dünya* olarak çevirdiği romanın başlığını 1973'ten öteye *Sarı Dünya Tütün*, ardından da benim çevirdiğim aslındaki gibi, sadece *Tütün* olarak değiştirmek zorunda kaldı.

Yeni Ortam'da "*Tütün* ve Türkçesine çalınan kara" başlığını taşıyan cevap yazımı, "Yabancı bir yazarın içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik koşullar ve kendi anlayışı çerçevesinde yoktan var ettiği bir yapıtı, sizin deyiminizle uygulayıcı olarak kısaltıp uzatmak, değiştirmek ve kişisel yorumlarda bulunmak bir çevirmenin görevini aşar. Aşmakla kalmaz, böylesi bir iş yapıtın yazarına ve okuyucuya hakarettir, Sayın Arpad. Gönül isterdi ki bunu ben size değil, siz bana öğretesiniz" sözleriyle bitirmişim...

Burhan Arpad, benim çevirinin rekabeti altında romanın adı gibi oynanmış içeriğini de orijinaliyle değiştirmek zorunda kaldı mı bilmiyorum, çünkü okumadım.

20 YIL SONRA

1993

İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Perez, muhabirimiz Mine G. Saulnier ile Kudüs'te görüştü

'Türkiye büyük bir güç'

Mine G. SAULNIER

İSRAİL Dışişleri Bakanı ve Filistin barışının mimarı **Şimon Perez**, Kudüs'te uluslararası basın kuruluşu World Media'nın toplantısına katıldı ve 30 dünya gazetecisinin sorularını yanıtladı.

Aralarında Milliyet, Süddeutsche Zeitung, El Pais, La Stampa, Liberation, Le Soir ve Yomiuru Shimbun gibi dünyanın prestij sahibi gazetelerinin bulunduğu World Media toplantısında, **Şimon Perez**, Milliyet'in "Bölgedeki barış ve su sorununun çözümünde Türkiye'den nasıl bir katkı bekliyorsunuz?" soşusunu şöyle yanıtladı:

"Türkiye büyük bir devlet, büyük bir güç ve bölgedeki en zengin su kaynağı. Sıvasal denge unsuru olarak barışa yardımcı olabileceği gibi, bölgedeki su sorununun çözümünde de anahtar ülke. Türkiye ile kısa zamanda görüşmelere başlayıp su kaynaklarını, depolarını en akılı biçimde nasıl kullanabileceğimizi bir anlaşmaya bağlayabiliriz. Parayla doğal gaz alıyoruz, suyu niye satın almayalım?"

Ortadoğu'da bazı ülkelerin çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, bunu önlemek için en uygun yolu bulmak gerektiğini kaydeden Perez, "Türkiye'den Sinai Arabistan'a bir boru hattı planları yordu. Deniz yoluyla da su taşıma bir. Her türlü plan ve projeye açığız" dedi.

Gerek dünya, gerekse bölgedeki barış açısından en büyük tehlikenin radikal İslam olduğunu, bunun İsrail'in de en büyük sorunu olduğunu belirten Perez, "Irkçılığın, hakir görülmenin bir sonucu" olarak tanımladığı radikal İslamcı siyasi hareketin, gerçeklerden kaçarak dünyaya kapanmayı beraberinde getirdiğini söyledi.

Yeni barış planı çerçevesinde Filistin - İsrail ilişkilerini de değerlendiren Dışişleri Bakanı **Perez**, bu planın bölgeye uzun vadeli barış getirmesi için Lübnan'dan önce Suriye ile anlaşmak gerektiğini, ancak Suriye Devlet Başkanı **Hafız Esad**'ın doğruları görmesine karşın uygulamaya koyamaması nedeniyle, henüz bu ülkeyle diyalog kurma olanağının bulunmadığını kaydetti.

FKÖ'nün eskiden dış ülkelere açıklama yapan, bildiriler dağıtan bir propaganda örgütü olduğunu, şimdi ise yönetici olmak zorunda olduğunu ifade eden **Perez**, "Biz Filistin'in polisi olmayız. Bırakalım Filistinliler kendilerinin polisi olsun" dedi.

Uluslararası basın kuruluşu World Media'nın Kudüs'teki toplantısına katılan İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Perez, "büyük bir devlet ve bölgedeki en zengin su kaynağı" olan Türkiye'nin Ortadoğu barışına katkıda bulunabileceği gibi, su sorununun çözümünde de anahtar ülke olduğunu söyledi

İsrail Dışişleri Bakanı, Milliyet'in "Filistin ile barış yapsanız bile, ileriki yıllarda Filistin nüfusunun birkaç katına ulaşmasının İsrail için bir tehdit oluşturacağını düşünüyor musunuz?" sorusunu ise şöyle yanıtladı:

"Güntün gerektirdiği politikayı izlemekten başka çaremiz yok. Yumurtayı kırıp omlet yapabilirsiniz, ama omletten tekrar yumurta olmaz. Bizim burada yapmak istediğimiz, durumu omletten kurtarmaktır. Yapışkan ya da yarda Ürdün'deki gibi bir çıkmaza girmemektir. Artık Filistin ile yollarımızı ayırmak zamanı geldi. Filistinliler kendi yaşamlarını sürsünler, biz de kendi hayatımızı yaşıyalım artık."

Şimon Perez ile Kudüs'te röportaj

...1973

Emek hırsızları ve casuslar

1973 yılında Milliyet Yayınları'ndan *Rahat Uyu Katrin*, Ararat Yayınevi'nden *Tütün* roman çevirilerim çıktı ve o yıl zorunlu iki sertifika sınavını vererek Sosyoloji'de üçüncü sınıfa geçtim. Bir yandan ders çalışıyor, öte yandan *Tütün*'ün devamını çeviriyordum.

İkinci cilt 1974'te yayımlandı.

Bandrol ya da herhangi bir denetim sisteminin olmadığı o yıllarda, kurumsal olmayan tüm yayıncılar gerek yazarların, gerekse çevirmenlerin telifinden çalardı. Ramazan Yaşar ise telif hırsızlığının doktorasını yapmıştı! Ararat Yayınevi'ne romanın baskıları yığılıyor; ama Ramazan, her yeni basımdan bana düşen telif ücretini hep gelecek haftaya atıyor, vermemek ya da mümkün olduğunca geç ödemek için bin dereden su getiriyordu. Zaten gerçekte kaç baskı yaptığını da öğrenmek mümkün değildi. Örneğin romanın arka kapağına yazdığım yazı, aynı baskıdan çıkmış kitaplarda metin farklılıkları gösteriyordu. Başka bir deyişle Ararat, bir baskı etiketi altında pek çok yeni baskı yapıyordu.

Romanı çok severek çevirmiştim. Ama daha da önemlisi kusursuz bir iş çıkardığım; yılların çevirmeni Burhan Arpad'ın kendi çevirisinin tozunu almak, başlığını değiştirmek zorunda kalmasından belliydi.

Dolayısıyla alın terimin karşılığını almaya kararlıydım, her hafta düzenli olarak Ararat Yayınevi'ne gidiyor, dövemeyeceğim

kadar iri Ramazan Yaşar'a aklımca psikolojik baskı uyguluyordum.

Böyle bir gün, "Bulgaristan kültür ataşesi *Tütün* çevirini çok beğenmiş, seninle tanışmak istiyor, konsolosluğa davet ediyor" dedi.

Tedirgin oldum.

Bulgaristan komünist bir ülkeydi. Dünyaca ünlü komünist bir yazarın başyapıtını Türkçeye çevirdim diye Bulgar yetkililerle ahbaplık etmeyi hiç düşünmemiştim!

Aklıma John Le Carre'nin Fransızca 1973 baskısını daha yeni okuyup bitirdiğim *Soğuktan Gelen Casus* romanı geldi.

Sakın bu Bulgarlar beni casus olarak kullanmaya kalkmasındı?

Casusluk romanları okumaya bayılıyordum, zaten ileriki yıllarda yazacaktım da. Ama şahsen casusluk yapmaya hiç niyetim yoktu, benden vatan haini çıkmazdı.

Düşüncelerimin ne kadar çocukça olduğunu, bugün biliyorum. Ama o gün, zaten çocuktum. Yirmi iki yaşında yüzlerce kitap okumuş, birkaçını çevirmiş, her şeyi bildiğini sanan ukala bir çocuk.

Liseden mezun olduğum 1970'ten beri komünist düşmanı bir rejimin sıkıyönetiminde yaşamış; Sinan Cemgil, Mahir Çayan ve nicelerinin katlini, Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idamını izlemiştim. 14 Ekim 1973 seçimlerinden beri demokratik bir sürece geçilmiş, 1974 Ocak ayında kurulan Ecevit hükümeti Türkiye'de umut ve özgürlük rüzgârları estiriyordu, evet.

Ama Sarsaryan'da işkence görüp ölmeyenler hâlâ hapisteydi, henüz af çıkmamıştı ve yeni Başbakan Ecevit'in solcu varlığı, ne CHP-MSP hükümetinde ne de devlette komünizm düşmanlığının yok olduğu anlamına geliyordu.

Lafı dolandırmadım bile. "Ben Bulgar Konsolosluğu'na gitmem!" dedim, kestirip attım.

Ramazan Yaşar, sanırım tedirginliğimi anlamıştı, uzlaşıverdi. Hatta eğleniyor gibiydi.

"Öyleyse ataşe buraya gelir, ben de varım, Ararat'ın kapısı herkese açık, pencereler caddeye bakıyor, burada tanışır, görüşürsünüz!" dedi. "Hem para gelmiş olur (hep para gelmemiş olurdu) telifini de öderim, o gün."

Soğuk Savaş sürecinde ister Batı bloku ülkesi olsun, ister Doğu, tüm diplomatik misyon çalışanlarının casus olduklarını kitaplarda okumuştum. Bir Bulgar casusuyla ne tanışmak istiyordum, ne görüşmek. Ama telif havucunu bile eklediği açık alanda görüşme önerisine de hayır demek, yiğitliğe gölge düşürürdü.

"Peki" dedim, isteksiz.

Tek çocuk olmanın dayanılmaz ağırlığı

Büyüdüğüm evde kimse bana "güzelsin" demedi. Birbirini çok seven, sevdiğini belli eden, her konuda çok da tartışan ailemdeki dört kadından üçü çok güzeldi. Annem, ablam ve yeğenim; zamanın estetik ölçülerini örnek alırsak Türkân Şoray tipinde, balıketinde ve resim gibi kadınlardı. Hele ablamın güzelliği, dillere destandı.

Onların yanında sıskalık abidesi olarak duran beni hep "akıllı kızım" diye severler; hatta çırpı bacaklarım, çıkıntısız vücudumla tatlı tatlı da dalga geçerlerdi.

Size nasıl göründüğümü değil, nasıl hissettiğimi anlatmaya çalışıyorum.

Özgüvenimi, yine ailemin "çok zeki" diye diye inandırdığı zekâma; daha da önemlisi, kadınların erkeklerden daha güçlü olduklarını adeta zihnime işlemek ister gibi tekrarlayan babama borçluydum. "Hep bir kız çocuğu istedim" derdi, babam. "Erkek olsaydın, sevmezdim. Kadınlar güçlüdür, erkekler zayıf..."

O böyle dedikçe, ablamı düşünüp neden tekil konuşuyor diye şaşardım.

Meğer... Tek kızıymışım.

Yeğenim Rengin, babam Kazım, ablam Suna ve ben (1969)

Kırk üç yaşında bir baba ile otuz dokuz yaşında bir annenin "tekne kazıntısı"ndan doğmuştum. Kazım Kırıkkanat, yalnızca benim babamdı.

"Küçük annem", benden on sekiz yaş büyük ablam Suna, annemin ilk evliliğinden, dolayısıyla başka bir babadan doğmuştu. Ne annem söylemişti bu gerçeği bana, ne de babam.

Ablam, benim babama baba demeyi seçmiş, zaten ben henüz 1 yaşındayken, Tanaydın Barkan'la evlenmişti. Eniştem, Enver Paşa'nın Turan'a gönderdiği "Asya'da Beş Türk"ten[1] biri ve CHP milletvekili Emrullah Bey'in oğluydu. Orta Asya'dan perişan dönüşünde, Osmanlı Devleti olarak bıraktığı ülkesinin

1 Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı arefesinde MİT'in atası Teşkilat-ı Mahsusa adlı istihbarat örgütünü kurdu. Başarısız Osmanlıcılık politikasını bırakıp Müslüman Türklerin birleşmesi fikrine sarıldı. Teşkilat-ı Mahsusa üyesi Adil Hikmet, Selim Sami, Hüseyin Emrullah (Barkan), İbrahim ve Hüseyin Bey'lerden oluşan beş kişilik bir grubu 1914'te Hindistan üzerinden Türkistan'a gönderdi. Grup, 1916'da Kırgızların başlattığı Yedisu İsyanı'nı yönetti ve Ruslara büyük kayıplar verdirdi. Yedisu İsyanı'nın kurmay başkanlığını yürüten Yüzbaşı Adil Hikmet Bey, anılarını 1928 yılında, henüz Arap harfleriyle basılan *Cumhuriyet* gazetesinde yayımladı. Dr. Yusuf Gedikli'nin daha sonra Latin alfabesine aktardığı anılar *Asya'da Beş Türk* (Ötüken Neşriyat) başlığıyla kitaplaştı.

yerinde Türkiye Cumhuriyeti'ni bulan Emrullah Barkan'ın soyadını taşıyordu.

Dolayısıyla ben de kızlık soyadının Kırıkkanat olduğunu sanıyordum.

Bir dolabın en dibine saklanmış kutuda, ablamın vesikalık fotoğrafıyla Suna Soner adına kimlik belgesini bulduğumda; NDS'de okuyordum, Ankara'ya tatile gelmiştim, on üç yaşındaydım.

"Benden nasıl saklarsınız?" çığlıklarıyla ortalığı birbirine kattım.

Annemi, babamı, ablamı, herkesi ağlattım. Kendim de çok ağladım. Et tırnak gibiydik. O benim canım ablamdı. Elbette hiçbir şey değişmeyecekti, sadece gerçeği hepsi bilirken niçin benden saklamışlardı? Aldatılmış olmayı sindiremiyordum, o kadar.

Üstelik, kıyameti kopardıktan sonra bile tüm öyküyü doğru anlatmadılar.

Annemle babamın ne kadar büyük bir aşkın kahramaları olduğu, ablamın niçin kendi babasına değil de benimkine "baba" dediği ve onu çok sevdiği gibi daha pek çok gizemi; puzzle çözer gibi parça parça birleştirerek aile sırları tablosunu tamamlamam, yıllar sürdü.

Ortaya olağanüstü bir roman çıktı. Yazılmayı bekliyor.

Ablamın gönlümdeki yeri hiç sarsılmadı, hatta perçinlendi.

İki Tanrı vardır: Şans ve Zaman.

Her insanın şansı, ana karnında başlar. Kimlerden doğacağımıza, kimlerle kardeş olacağımıza ilişkin en küçük bir seçim hakkımız yoktur. İster rastlantı deyin, ister yazgı, ebeveynlerimizin kim olacağını, dolayısıyla hangi koşullarda ve nasıl bir çevrede yetişeceğimizi şans ayarlar, doğa uygular.

Ablam Suna, anne ve babamızın yoksunluk yıllarına denk gelmiş, çok iyi bir öğrenci olmasına karşın güzelliğinden korkularak yüksek öğrenim görmesine izin verilmemiş ve 17 yaşında evlendirilmişti.

Ama öylesine bilge ve iyi yürekliydi ki, benim şansıma düşen bolluğu hiç ama hiç kıskanmadı. Kendisinin alamadığı eğitimi en iyi koşullarda almam için ısrarcı ve destek oldu. Kararlarıma daima arka çıktı ve başarılarımla gurur duydu.

Ayna ayna söyle bana "androjin" miyim?

Dolap dibindeki keşfim sonuçta niçin onca farklı fizik ve karakterde olduğumuzu açıklamaya yaradı.

Kütlesel sıskalığımı da, beyinsel dolgunluğumu da babamdan almıştım.

Estetik eksik ve kusurlarım olduğuna inancımı, sevdiğim adamlar da değiştirmedi, hatta pekiştirdi. On beş yaşında âşık olup yirmisinde evlendiğim Kozan da benimle "ütü tahtam" diye dalga geçmeyi sürdürdü ve fotoğraflarımı çekmeye doyamıyordu ama, ağzından bir kez bile "güzelsin" sözü çıkmadı.

Zamanın yerel ölçülerine uymayan fiziğime değgin güvensizliğim, ancak otuz yaşıma gelip İstanbul'daki Fransızların arasına girince törpülenecek; kırk yaşından sonra Paris'e yerleşince de güvene dönüşecekti. Ama böyle bir özgüvene kavuşmama daha yirmi yıl vardı.

Dolayısıyla gençken, üzerime düşen arzulu erkek bakışları ve maruz kaldığım tacizlere değgin, ilk bakışta gülünç görünen, aslında acıklı bir mantık yürütüyordum; gelişmemiş bir kız çocuğununkinden farksız, çıkıntısız vücudumla beni beğenen erkeklerin bastırılmış pedofil eğilimleri olmalıydı. Onların bilinçaltına hitap eden bir fiziğim vardı.

Başka bir deyişle, kocam dahil beni güzel bulan herkesin gizli pedofil olmasından kuşkulanıyordum; ne hoş bir yaklaşım, değil mi?

Bu garip (ya da gerçekçi) çıkarsamayı durup dururken yapmamıştım. Dünya modasında, *Vogue* dergisinin 1967 yılında sıska manken Twiggy'yi kapağa çıkarmasından öteye kız ya da erkek görünümlü çocuksu kadınların yükselişi başlamıştı.

Fransa'da aynı sıklette ünlenen şarkıcı Jane Birkin, hiç olmayan göğüsleriyle cinsel çekicilik rekorları kırıyor, tabloyu 1973'te *Pin Up's* dergisinin kapağını Twiggy ile paylaşan David Bovie gibi çifte cinsiyetli ikonlar tamamlıyordu.

Eh, ben de onca psikoloji kitabını, Freud'unu Lacan'ını boşuna okumamıştım, tabii. Bilinçüstünde yükselen yeni değerlerin altında yatan eğilimleri sezebiliyor ya da öyle sanıyordum.

Yabancı basından izlediğim ikonik değişim, henüz Türkiye'nin estetik ölçülerine yansımamıştı. Küpür küpür kadınlar çekiciydi. Hiçbir romanını kaçırmadığım Kemal Tahir, arzulanan kadını "Kışın üstüne çeker, yazın altına serersin" diye yorgan döşek gibi tarif ederken; doğduğum günden beri varlığını beni semirtmeye hasreden annem, kafamı "Bir dirhem et bin ayıp örter" diye ütülemeyi sürdürüyordu.

Manken Twiggy'nin en azından İstanbullu genç kızlar arasında estirdiği moda rüzgârı, benim gibi sıskalar için can kurtaran bir soluk olmuştu. 1967'den 1968'e etli butlu arkadaşlarıma karalar bağlatan Twiggy'yle özdeşleşmiş; onun Mary Quant makyajını ve geometrik desenli giysilerini bire bir taklit ediyordum.

Tabii benimkileri Courrèges değil, ablam Suna dikiyordu!

Ömrümde ilk kez sıskalığımdan mutluydum, fakat kuşkuculuğumu da koruyordum; yabancı dergilerde bu tip kadınlara "androjin" (erkeksi) denildiğine bakılırsa, sıskaları seven erkekler de az buçuk sapık olmalıydılar...

Twiggy hevesim geçtiğinde, moda dünyasında androjin kadın eğilimi sürüyordu, dolayısıyla beni beğenen erkeklere değgin kanım değişmedi.

Dolandırmak yetmez, taciz de edelim

Ramazan Yaşar'la kararlaştırdığımız gün Ararat Yayınevi'nin kapısından girdiğimde, Bulgar kültür ataşesinin beni görünce yüzünde beliren yayvan gülüşü ve oturduğu yerde şöyle bir doğrulup sonra arkaya kaykılmasını da aynı "pedofil"ci mantıkla yorumladım.

Adamın ilk dikkatimi çeken özelliği, Bulgaristan göçmeni babaanneme benzerliğiydi. Asyalılıkla ilgisi olmayan tipik bir Slav'dı. Babaannem gibi soğuk, delici mavi gözleri vardı, yüz hatları sertti. Bu da bana hiç sevmediğim babaannemin gözaltında geçen çocukluğumu anımsattı, adamın casus(!) kimliğinden duyduğum rahatsızlığı, kişiliğine karşı önyargılı bir nefrete taşıdı.

Orta yaş ve sıklette, sabanın önüne koşulan öküz gücünde olduğu belli, kaba saba biriydi. Zaten Ramazan Yaşar da ondan farklı değildi.

Zarafetten nasipsiz iki erkeğin karşısına, diken üstünde oturdum.

Bulgar ataşe, kaykıldığı yerde bacaklarını iyice ayırıp bir kolunu koltuğun arkasına atarak, aksanlı bir Türkçeyle: "Çok da gençmişsin!" diye yılışmasın mı?

Takım elbiseli, kravatlı Bulgar, o an elinde tespihi eksik bir köy ağasına dönüşmüş, adeta hizmetine alacağı "karıyı" tartıyordu.

Gözlerimi, ona bakarak babaannemin gözlerine diktim, bir an. Sonra kafamı Ramazan'dan yana çevirip, "Türkçe konuşuyorsunuz" dedim. "Biz buralarda yeni tanıştığımız insanlara siz diye hitap ederiz. Genç ya da yaşlı fark etmez. Samimi olmadığı kişilere sen demek, saygısızlık sayılır."

Bir sessizlik oldu.

Herifin oturduğu koltuk gıcırdadı. Kolunu bacağını toplayıp edepli bir pozisyona geçmişti ki, Ramazan çay kahve siparişiyle imdadına yetişti. Havadaki gerginlik dağıldı.

Bulgar ataşe özür dilemedi ama, yeniden konuşmaya başladığında ilk laubaliliğinden eser kalmamıştı.

Tütün romanı çevirimi övdü, Bulgaristan'a davet edileceğimi söyledi, Sofya dedi, Varna dedi, tam olarak anımsamıyorum, çünkü bütün önerilere baştan kapalıydım. Tabii ki açıkça reddetmedim, hatta "olabilir" falan dedim, ama duvar gibi ilgisiz duruşum yeterince vecizdi.

Bir süre sonra, adam kalkıp gitti.

O kapıdan çıkar çıkmaz, Ramazan Yaşar garip bir.. telaş mı diyeyim, sevinç mi diyeyim, nedenini niçinini anlayamadığım bir heyecana kapıldı.

"Sen ne yaptın yahu adama? İki laf söyledin, dağıldı, kadın değilsin sen yeminle, erkeksin, yiğit erkek!" türünden ipe sapa gelmez sözler söylüyordu.

Yiğit falan değildim. Her zaman, her yerde, laubalilik yapan herkese diyeceğimi demiştim. Yiğitlik buysa, erkeklere özgü olmamalıydı, ama şimdi bir sığırla daha feminist tartışmaya girmenin âlemi yoktu. Sadede gelme zamanıydı. Telif ödememi hatırlattım.

"Tabii, tabii, gel vereyim!" dedi.

Ararat Yayınevi, ön tarafı kitapçı, arkası idari bölüm olarak geniş bir alana yayılıyordu. Ramazan Yaşar'ın bürosu, mobil duvarlar gibi kitaplıklarla ayrılmış arka bölümdeydi.

Hâlâ, yerinde duramayacak kadar heyecanlı Ramazan, hoplaya zıplaya büroya geçti, ben de arkasından. Bu sefer gerçekten hazırlamıştı, onca zamandır beklediğim telif ücretini. Masaya oturmadı, çekmeceden çıkardığı zarfı uzatıp, "Buyur!" dedi.

İkimiz de ayaktaydık.

Zarfı aldım, içine bakarken acaba çıkarıp sayayım mı, kabalık olur mu diye tereddüt ediyordum ki; Ramazan kalın kollarıyla gövdemi sarıp dudaklarıma yapıştı. Hiç beklemediğim saldırıdan dehşete kapılmıştım. Kafamı geriye atıp ağzımı adamın ağzından kurtardım, debelenmeye başladım.

Saldırgan, enine boyuna üç katım irilikteydi. Beni tüy gibi ezerdi. Ömrümde ilk kez bir erkekten korktum ve tecavüze uğrayabileceğimi düşündüm.

Nasıl canhıraş debelendiysem, kollarını çözüp beni bıraktı, neyse ki. İşte o zaman, önünü ardını düşünmeden, serbest kalan sağ elimle, Ramazan Yaşar'a bir tokat attım.

Tamıtamına otuz beş kiloydum, ne kimseye tokat atmıştım o güne değin, ne de yemiştim. Dolayısıyla vuruşum, kelebek kanadı dokunuşundan farksızdı. Ama sanırım, saldırganın gururunu yaralamayı başardım.

Eminim attığım tokattan çok, öptüğü ağzımı tiksinerek, elimin tersiyle silmem yaralamıştır, o pisliği.

Bir şeyler söylemeye çalıştı. Dinlemedim, duymadım, durmadım.

Korktuğumu gizlemeye yarayan bir hışımla, çıkıp gittim Ararat Yayınevi'nden.

Bir daha da dönmedim.

Ramazan Yaşar'ın taciz saldırısına ne o gün, ne de daha sonra anlam verebildim. Birlikte çalıştığımız iki yıl gayet edepli davranmış, sırnaşıklık sayılacak hiçbir harekette bulunmamıştı. Niçin o gün, niçin başka bir erkeğe, hem de Bulgar kültür ataşesine ayar verebildiğimi bizzat gördüğü gün arzuları şahlanmıştı?

Bugünkü aklımla düşününce, Ramazan Yaşar'ın hesaplı kitaplı bir taciz organize ettiği kanısına varıyorum. Bu kurnaz hödük, benim vereceğim tepkiyi, çekip gideceğimi ve bir daha dönmeyeceğimi biliyordu. Sürekli yeni basımları yapılan *Tütün*'den payıma düşecek telifleri ödememek için taciz senaryosunu düzenledi. Nitekim iki ciltlik *Tütün* çevirim piyasadan hiç eksilmedi, sürekli satıyordu. Ama ciltlerin üstüne konulan baskı sayısı, dördü geçmedi. Hep dördüncü baskı sattı ve ben hesap sormadım, hakkımı aramadım. Kısacası, Ramazan Yaşar planladığı saldırıdan epeyce kazançlı çıktı.

Onur duygum, parayı bir türlü amaç olarak düşünemeyen karakterim ve hep taciz değil ama, benzer kafa tutuşlarım ömür boyu hakkımı bırakıp gitmeme, maddi sıkıntılar içinde yaşamama yol açtı.

Pişman mıyım? Evet.

Zengin değilse bile belli bir birikimi olmanın önemini, yaşlanınca anladım. Ama yapacak bir şey yok, annem babam da maddiyata değer vermezdi, benim farklı olmam için artık çok geç.

Bir de züğürt tesellim var: karınca gibi çalışkan ağustos böceği olmak çok eğlenceli. Ben de çok çalıştım, ama çok da eğlendim. Zengin olsaydım, belki de hayatımın ikinci yarısında olduğum kadar mutlu olmazdım, kim bilir?

Ararat Yayınevi'nden yediğim kazık, çok daha önemli başka bir gerçeği kavramama yol açtı. Solculuğun da bir rantı ve sömürenleri vardı. Sol yayınlarla para kazanan Ramazan Yaşar gibi sözde sosyalist pek çok yayıncı, kurumsal kapitalistler kadar bile düzgün davranmıyordu, emekçilere.

Hödük Ramazan, telif ücretimi çalan tek yayıncı olmayacak; kamuoyunda gerçek solcu olarak tanınan ve yazarların, çevirmenlerin teliflerini çalan başka yayıncılar da tanıyacaktım, zamanla.

Bunlara, 2000'li yıllardan öteye muhalif belediyeleri uyduruk organizasyonlarla haraca bağlayan pek çok sosyalist müzisyen, yazar ve gazeteciye ilişkin gözlemlerim eklenince; dürüstlüğün ideolojisi olmadığını ve hayatın başlangıcında hep kapitalizm yandaşlarına yüklediğimiz rantiyeciliğin, sosyalist "yoldaşlar" arasında da yaygın olduğunu anladım.

20 YIL SONRA

1993

Milliyet Genel Yayın Müdürü Umur Talu ile Paris'teki evimde

20 YIL SONRA

1993

Portekiz Cumhurbaşkanı Mario Soares ile Avrupa Basın Kulübü'nde (Paris)

1974

Un, şeker, sekreter...

Yaşamımı çeviriyle kazanma hayalinin de bir tacizle gömüldüğünü bu kez ne aileme söyledim, ne eşime. Sayfayı çevirmiştim, unutmak istiyordum. Yeterince getirisi yok, dedim sadece. Geceler günler boyu nasıl çalıştığımı izleyen Kozan, haklı buldu.

Babam, okumayı çok seven biri olmasına karşın yazar ve çizerlerin açlıktan nefesi koktuğuna tanık olmuş bir kuşaktandı. Gazeteciliğin, yazarlığın ancak sefalet getirisi olabileceğine inanmıştı. Annemin rüyası beni zaten sabah sekiz, akşam altı mesaili ve maaşlı bir işte çalışır görmekti. Güvenilir bir kuruma memur ya da sigortalı olarak girmezsem, gözleri açık gidecekti, öyle söylüyordu.

Nasıl içi yanarak okuyup üflediyse artık, çevirmenlikten caydıktan birkaç gün sonra dileği tuttu. Notre Dame de Sion'dan arkadaşım Sema Yangınoğlu'nun babası, birkaç yıl önce kurulan OYAK iştiraki Renault Mais'in asker kökenli yönetim kurulu üyesiydi. Fransız Ticaret Müdürü'ne sekreter aranıyordu, adaylarla mülakat yapılacaktı, ister miydim? Babamla ahbap olduğu için zaten ona telefon etmiş, karşısına annem çıkmış ve benim yerime, etekleri zil çalarak kabul etmişti, önerisini.

Otomobille, ticaretle benim ne işim olabilirdi?

Ama ailem o kadar ısrarlı bir sevinç içindeydi ki, ayaklarımı sürüye sürüye mülakata gittim. Yönetim kurulu üyesinden torpilli, dolayısıyla en güçlü adaydım. Mülakat sıramı beklerken,

nasıl savuştururum diye düşünüyordum: Renault Mais'in o zamanlar Karaköy'deki genel müdürlük binasında çalışacaktım, yani eve uzak bile diyemezdim. Fransızca bilmiyor gibi de yapamazdım!

Tabii ki işe alındım.

Başkasının havada kapacağı bir işti. Hemen sigorta yaptılar, hiç de fena olmayan ücrete ek olarak yılda iki maaş ikramiye ve her ay erzak dağıtımı, sağlık hizmeti gibi pek çok sosyal artıları vardı.

Fransız Ticaret Müdürü Mösyö Pierre hem ciddi hem de sempatik bir adam; doğrusu ben de önündeki işi bitirmeden kalkmayan işkoliklerdendim. Dolayısıyla adamın takdirini kazanmakta gecikmedim.

Ama yaptığım işten nefret ediyordum!

Fransa'dan mı getirilmişti yoksa Bursa'daki fabrikada mı üretilmişti anımsamıyorum, Renault 12'lerin kanarya sarısı ve boncuk mavisi serisi çıkmış, fakat iç piyasa bu renkleri tutmamıştı.

O yıllarda, sıfır kilometre araba almak için sıraya girmek gerekiyordu. Benim asli görevim gelen siparişlerle, fabrikadan çıkacak araba sayısının çetelesini tutmak ve her gün arz ile talep dengesini müdürüm Mösyö Pierre'e iletmekti. Ama iç piyasa Fransızlar için '68 ruhunu taşıyan cart renkli Renault 12'leri beğenmeyince; yaptığım iş kısa sürede gün boyu ya siyah, ya beyaz, tek tük de kırmızı araba isteyenleri boncuk mavisi ve kanarya sarısına razı etmek için dil dökmeye dönüştü.

Başka bir deyişle 1990'larda Türkiye'nin makus JİTEM tarihçesine "Beyaz Toros" olarak girecek Renault 12'leri en çok satan araba klasmanında birinciliğe yükseltecek olan Anadolu halkına; 1974'te nazar boncuğu güzellemesi ve kanaryam güzel kuşum pazarlaması yapıyordum.

Benim için bir kâbustu, annem içinse rüya.

Renault'daki ilk ayın sonunda maaşımla birlikte, eve zorla taşıdığım bir erzak kolisi de verdiler. Yemekleri nasılsa annem yapıyordu; ben de un, şeker, bakliyat vb.'den oluşan koliyi ona

getirdim. Ruhu şad olsun, fedakârlığında sınır olmayan canım annemin o birkaç kiloluk erzağa, sanki değer biçilmez bir armağan vermişim gibi sevinmesini unutamıyorum...

Çok şaşırmıştım.

Annem ve babam tutumlu insanlardı, elbette her şeyi alamazlar, ama zaten her şeyi de istemezlerdi. Evimizde bırakın eksikliğini, fazlasıyla var olan tek kalem, yiyecekti. Hiç canımızın isteyip de alamadığımız, pahalı diye mahrum kaldığımız yiyecek olmamıştı. Daima şahane sofralar kurulur, yemeğin hesabı yapılmazdı.

Öyleyse annem birkaç kiloluk kuru erzaka niçin bunca seviniyordu?

Günlerce düşündüm ve sonunda anladım.

Annem 1912, babam 1908 doğumluydu. Çocukluklarını Osmanlı Devleti'nin parçalandığı, bir cepheden ötekine bazıları hiç dönmeyen babalar, amcalar ve dayıların yokluğunda; üç kuruşluk maaş ya da iaşe bittiğinde anaların taş kaynattığı evlerde büyümüşlerdi. Birinci Dünya Savaşı'nı Kurtuluş Savaşı izlerken hep yiyecek yokluğu yaşamışlar; İkinci Dünya Savaşı sırasında bilfiil asker ailesi olarak yine asker tayını, yine karneye bağlı ekmek olmuştu, yiyecekleri.

Ömürlerinin ikinci yarısında dünyaya getirdikleri çocuk, tekne kazıntısı ben, onların varlıklı dönemine denk gelmiş ve yiyecek yokluğu nedir, tabii ki bilmiyordum. Ama onların bilinçaltına işlemişti.

Eve gelen güzel ambalajlı paketlerin özenle açılıp kâğıtlarının "lazım olur" diye saklanması, sicimlerin ve kurdelelerin yumak yapılıp bir çekmeyece konulmasının ardında; yokluğunu görmüşlük vardı.

Annemin, Renault Mais'ten getirdiğim birkaç kiloluk erzaka yaptığı tezahürat, bilinçaltındaki "asker iaşesi" güvenini tetikliyordu. Hatta Renault Mais'in çalışanlarına aylıklarıyla birlikte erzak dağıtması bile Türkiye'deki iştirakçisi, askeri bir kurum olan OYAK'ın iradesiyle alınmış bir karar ve "asker iaşesi" anımsatmasıyla "orduya güvenin" mesajı olabilirdi.

Bazı devlet kurumlarının personele yaptığı erzak yardımları da kuşkusuz aynı mantığı izliyor ve toplumsal belleğe kazınmış yokluk tarihçesini göz ardı etmiyordu.

Oysa benim kuşağım aç kalmamış, özgürlükten başka hiçbir ihtiyacın yokluğunu çekmemişti.

Hele naçiz yazarınız, bırakın kuru bakliyatı, dolgun bir maaşla bile baştan çıkarılamaz, sevmediği iş yaptırılamaz türdendi.

Renault Mais'teki sekreterliğe üç ay dayandım.

Yaz gelince kıvranmaya başladım.

Hele Fransa'da edindiğim arkadaşlarımdan "Temmuzda geliyoruz!" mesajını alınca, yerimde duramaz oldum.

Annemin canhıraş yalvarışlarına, "Bu vasat işi yapmak için okumadım, beni bir maaş, üç bakliyatla vasat memurluğa razı edemezsin!" diye höykürüyordum. Ablamın, eniştemin yabancı hava yollarında falan benzer işlere giren NDS'li arkadaşlarımı örnek göstermesine kulaklarım tıkalıydı. Bir baltaya sap olamayacağım kanısına varan babam, laf dinletmeye çalışmaktan bıkıp "bırak dağınık kalsın" moduna girmişti.

Aslında ne istediğimi henüz kendim de bilmiyordum.

Ama eşim Kozan, ne istemediğimi gayet iyi anlamış, hak veriyor ve yanımda duruyordu.

Kararımı vermiştim vermesine de istifa gerekçem ne olacaktı?

Renault Mais'te geçen üç ayda müdürüm Mösyö Pierre'le bir dostluk ilişkisi kurmuştum. Adam yaptığım işten pek hoşnut, bana akıl danışıyor, saygılı davranıyordu. Çocuksu bir minnet duygusunun etkisi altında, onu kırmadan ayrılışıma razı etmek istiyordum.

Renault'nun müdürüne, "Boncuk mavisi ve kanarya sarısı arabalarınızı sevmedim!" demek olmazdı, tabii...

Maaşımı az bulduğumu söylesem, "yükseltiriz" derse köşeye sıkışırdım.

İnandırıcı bir gerekçe uydurmak için kıvranıyor, bulamıyordum.

İki gün böyle geçti.

Kaşık havasıyla delirmek

O sıralar, solcu aydın ve sanatsever çevrelerde köy işi eşyalar pek modaydı. Bizimki de dahil kilimler, halı yastıklar, tahta siniler, bakır güğüm, bakraç, hatta harman yabası, saban parçaları evleri süslüyor; kapılardan inek çıngırakları falan sarkıyordu.

Hatta bir arkadaşım çoban kepeneğini salon duvarına asmış, bizim evdeki divan da oturanın haşır haşır kaşındığı, doğal keçi tüyünden dokunmuş bir battaniye kaplıydı!

Ben de tahta kaşıklara merak sarmıştım. Geceleri ham tahta kaşıklara kurşun kalemle motifler çiziyor, sonra onları boyayarak kendimce dekoratif eşya yapıyordum. Bir süre sonra epeyce işlemeli kaşığım olmuştu, yerleştirdiğim bakır bakracın içinde güzel duruyorlardı.

Akşam dinlenirken yeni bir kaşığa motif çizmeye başlamıştım ki, aradığım gerekçeyi buldum!

Ertesi gün işe giderken boyalı kaşıklarımdan birkaç tanesini yanıma alıp, Mösyö Pierre'in bürosuna daldım. Çoşkulu bir hararetle kendimi dekoratif sanata adamak istediğimi, bilmem nerede sergi önerisi aldığımı ve katılabilmek için Renault Mais'ten ayrılmak zorunda olduğumu söyleyip, kaşıklarımı gururla masasının üstüne yaydım.

Türk sanatında esen köy rüzgârlarına, Ressam Balaban'a tamamen Fransız ve ev mobilyası tarım aletlerinden, hatta gece lambası sukabaklarından bile habersiz adamcağızın bir bana, bir kaşıklara bakışı vardır, hâlâ unutamam!

Aklıma geldikçe gülerim, zaten bu satırları yazarken de gülüyorum...

Bir gece önce dâhiyane bulduğum yalanın abukluğunu ben de söze dökerken anlamıştım, ama çok geçti. Açıkça saçmalıyordum ve beti benzi atan Mösyö Pierre, haliyle delirdiğimi düşünüyordu.

Kuşkusuz biraz delirmiştim. Fransız müdürün ikna olduğu tek doğru, ikna edilemeyeceğim oldu.

Annem yıllarca başıma kakacak, her sıkıntıya düştüğümde sırt çevirdiğim düzenli iş olanağını, elbette unutamadığı "gıda iaşesi"ni de ekleyerek anımsatacaktı.

Ama umurumda değildi. Yaşamda ne yapmak istediğimi bulana kadar seçenekleri eleye eleye ilerliyordum. Renault Mais'ten ayrılırken birinin daha üstünü çizmiştim: benden sekreter de olmazdı!

Liliane ve Alfred Screve, temmuz ayının ortalarına doğru İstanbul'a vardıklarında özgürlüğüme kavuşmuş, Kozan'ımı da alıp onlarla birlikte Ege turuna çıkmaya hazırdım.

Kıbrıs'ta Barış Harekâtına doğru

1974 Ocak ayında kurulan CHP ile Milli Selamet Partisi koalisyon hükümeti, Başbakan Bülent Ecevit ile Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın şaşırtıcı bir fikir birliği içinde olduğu ulusalcı çizgide, "ortanın solu"ndan giden politikalar izliyordu. İktidara geldiklerinde, kucaklarında üç büyük ve dış kaynaklı sorun bulmuşlardı.

Bunlardan birincisi, ABD'nin Türkiye'ye zorla kabul ettirdiği afyon ekim yasağıydı. Dünyanın en üst kalite afyon bitkisini yetiştiren Ege toprakları bin yıllık bir gelenekten mahrum bırakılmış, çiftçi zararda ve kızgındı.

İkincisi, 1973'te İsrail'in Arapları yıldırım hızıyla yendiği Yom Kipur Savaşı[1] sonrası dünya ölçeğinde başlayan petrol kriziydi.

Üçüncüsü ise 1963'ten beri kronikleşmiş bir iltihaba dönüşen, sağ ve sol milliyetçilikte zaman zaman öfke patlamalarına yol açan Kıbrıs sorunu...

Bu öfke patlamalarından birini, NDS'de yatılı okuduğum yıllarda yakından görmüştüm: Harbiye'den Taksim'e "Ya Taksim ya ölüm" naralarıyla korsan yürüyüş yapan sağcı bir grup, okulun önünde durup pencereleri taşlamışlar ve birkaç cam kırmışlardı. Olayı sıcağı sıcağına, epeyce de korkuyla

1 Altı Gün Savaşı.

izlerken tabelasında Fransız yazıyor diye bir okulu taşlamakla Türkiye'nin Yunanistan'la çekiştiği Kıbrıs sorunu arasında o yaştaki aklımla anlam veremediğim bu şiddet gösterisi; ülkeme dair ilerleyen yıllarda keşfedeceğim kitlesel barbarlık tarihçesini daha iyi kavramama yarayacaktı.

Yaşamadığım 6-7 Eylül 1955 vahşetine ve 1964'te Kıbrıs'taki Rum mezalimine karşılık olarak İstanbullu on üç bin Rum yurttaşın "20 kilo eşya" dışında evlerini barklarını bırakıp on iki saat içinde Yunanistan'a tehcirine karar veren faşist zihniyeti; amasız, çünküsüz kınamamı sağlayacaktı.

Ecevit hükümeti, iktidara gelir gelmez afyon ekim yasağını kaldırdı. Bu ulusalcı tavır içerde coşkulu bir saygı kazanmasına yaradı, ancak ABD ve Türkiye'deki Amerikancıların nişan vizörüne girmesine yol açtı.

Ülkemiz o yıllarda gıda ithal etmeye ihtiyacı olmayan, nüfusunu beslemek için gerekli her şeyi üreten bir tarım ve hayvancılık ülkesiydi. Petrol üreticisi Arap ülkelerinin koyduğu ambargo güya bitmişti, ama Türkiye'de hâlâ benzin sıkıntısı çekiliyordu ve benzin, ulaşım başta, tarlanın sürülmesinden sanayi sektörünün çalışmasına, her alanda üretimin olmazsa olmazıydı...

"Lilu" diye çağırdığımız Liliane ve Alfred, efsane "dört beygir" Citroen'leriyle Yunanistan üzerinden İstanbul'a geldiklerinde; benzin turistler ve resmi görevliler hariç sade yurttaşlar için karneye bağlanmıştı. İstasyonlarda uzun kuyruklar oluşuyor, arabası olanlar saatlerce bekledikten sonra o da belli miktarda benzin alabiliyorlardı.

Tüketim zincirini de aksatmaya başlayan benzin darlığı yetmiyormuş gibi, tam o sırada Kıbrıs'ta gerek adanın siyasi coğrafyasını, gerekse Türkiye'nin kaderini değiştirecek kadar vahim bir gelişme oldu. Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'na bağlı EOKA'cı askerler, 15 Temmuz 1974'te darbe yapıp seçilmiş Makarios hükümetini devirdiler.

Anlattığım tarih dilimi, Amerika Birleşik Devletleri'nin kapitalist dünyanın biricik "Sheriff"i olarak sömürdüğü yolsuz ve

yoksul ülkelerde zincirleme darbe yaptırdığı meşum dönemdi...

Ortak özelliği "antikomünist" olan bu sağ darbelerle Latin Amerika'daki bütün devletler 1966 ile 1973 arasında solcu avlayan askeri cuntaların yönetimine geçmiş; 1967'de Yunanistan'da iktidara gelen askeri cuntayı, Türkiye'de 12 Mart 1971'de silahlı kuvvetler muhtırasıyla başlayan darbe süreci izlemişti.

İki komşu arasındaki fark, Türkiye'nin 1973 sonunda yapılan seçimlerle askeri vesayet döneminden çıkmış olması, Yunanistan'da ise hâlâ albayların hüküm sürmesiydi. Aynı albaylar, şimdi Kıbrıs'a el atmışlardı.

Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki uzun çatışma tarihçesinde elbette yerel hükümetlerin sorumluluğu büyüktü. Ama seçilmiş hükümetler hiç olmazsa görünürde Yunanistan'dan bağımsız olduklarını iddia edebiliyorlardı.

Oysa Makarios hükümetinin Yunanistan'daki askeri cuntaya bağlı birlikler tarafından devrilmesinin, adanın doğrudan Yunanistan'a bağlanmasıyla sonuçlanacağı açıktı. Türkiye elbette böyle bir ilhaka izin vermez, veremezdi.

Kıbrıs'ta darbe haberi gündeme bomba gibi düştüğünde, artık tahmine gerek kalmamıştı: Türkiye'nin adaya müdahalede bulunacağı açıktı ve askeri harekât için geri sayım başlamıştı.

Türkiye'ye Yunanistan sınırından geçerek giren Lilu ve Alfred, benzin kıtlığından savaş tehlikesine tüm gelişmelerden haberdardılar. Ama TSK'nin Kıbrıs'a yapması beklenen "amfibik çıkarma" ve savaşın kaçınılmazlığı kesinleşince, planladıkları tatil tam bir macera havasına girdi. Hepi topu bir aylık izinleri ve sınırlar kapatılırsa Montpellier Belediyesi'ndeki görevlerine zamanında dönememe olasılığı vardı. Biraz tedirgin oldular, ama heyecan ortamı da çekiciydi, programlarını değiştirmediler.

Benzin kuyruğunda sosyalist ahlak dersi

Savaş çıkacak diye sevinilir mi?

Ülke halkı tek yürek olmuş, Türk ordusu Kıbrıs'a çıkarma yapacak, Yunan'ın canına okuyacak diye zil takıp oynuyordu.

Daha üç yıl önce aynı ordunun solcu diye işkence ettiği öğrencilere, dağlarda sürek avına çıkıp Nurhak'ta vurduğu Sinan'lara; iki yıl önce öldürdüğü Mahir'lere, astırdığı Deniz'lere ağlayanlar bile askeriyle kenetlenmiş, zafer duaları ediyordu.

Türkiye'de sağcısı solcusu daha düne kadar birbirine duyduğu nefreti unutmuş; 12 Mart cuntasının zulmü "milli dava" potasında eritilmişti.

Ulus olmak böyle bir şey miydi? Bu muydu ulus bilinci?

Kozan unutmamıştı. Onun ideolojik etkisinde olmasaydım, belki ben de ailemin katıldığı ulusal coşkuya kapılırdım. Altı yaş büyüğüm, eşim ve öğretmenimdi. Sayesinde ben de unutmuyor ve cunta ordusunu affetmiyordum.

Hayalleri hep yıkılacak olanların yılgınlığıyla elimizde kalan tek direnç aracı, alaycılıkla izliyorduk olup biteni.

Oysa sığındığımız sarkastik köşede bile açmazda kalmıştık: İlk kez oy kullandığım 1973 seçimlerinde ikimiz de CHP'ye oy vermiş, barış güvercinleri uçuran Ecevit'in başbakanlığını da sevinçle karşılamıştık. Savaşa giden barışçı Ecevit'in yanında durmak orduyla barışmak, karşısında olmak Kıbrıs özelinde solcuların da kutsalı ulusal bir davaya ihanet sayılmaz mıydı?

Zaten seyirci olduğumuz bir oyunda, aradığımız tek şey fikir ve inanç tutarlılığıyken, onu da böylece yitirmiştik. Ne düşüneceğimizi bilmiyorduk. Konuşup tartışmaya bile gerek kalmadan, ikimiz de toplumsal heyecana mesafeli ve olacaklara ilgisiz bir tavır takındık.

Ordu savaşa mı gidiyordu? Uğurlar olsundu. Biz de tatile çıkıyorduk.

Screve'lerin konserve kutusu kadar yalın, zaten açılır kapanır tavanı da aynı konserve kutusu gibi elle dürüle dürüle açılan muşambadan ve arka koltuğuna süngersiz branda bezi gerili halk arabasına yerleştik.

Kısaca *Quatre Chevaux* (dört beygir) diye anılan bu arabayı efsane kılan özellik, Afrika çöllerinde bile sorunsuz gidecek sağlamlıkta tasarlanmış olmasıydı. En çok yüz kilometre hız yapıyor, ama dağ tepe bana mısın demiyordu. Alfred, düldülüne

"dört beygir bir eşek" adını takmıştı. Eşek dört beygire yol gösteren sürücü, yani kendisi oluyordu.

O yıllarda Ege kıyılarına otoyol falan yok. Çanakkale üzerinden, feribotla geçecektik. İstanbul çıkışındaki bir benzin istasyonunda durduk. Benzinin karneye bağlandığını bilen Alfred, bir sonraki istasyonda vardır yoktur kuşkusuyla depoyu doldurmak istiyordu. İstasyonun önünde durmuştuk, ama yanımızda uzun bir araç kuyruğu uzayıp gidiyordu. Alfred, arabayı çevirip sıraya girmek üzere hareket ederken atıldım: "Yabancı turistlere öncelik var" dedim. "Sıraya girmemiz gerekmiyor."

Gerçekten de öyleydi.

Öncelikten haberi olmayan Screve çifti, İstanbul'a gelirken de sıraya girip beklemiş, meğerse.

Alfred "Aman ne iyi!" diye arabayı döndürmekten vazgeçip pompaya yönelmişti ki şoför muavini Lilu, emir kipiyle araya girdi: "Hayır! Sıraya gireceğiz!"

Arka koltuktan, "Ama hakkınız..." diye itiraz edecek oldum.

Lilu, başını çevirip mavi gözlerini gözlerime dikti: "Türkiye'de ilk kez bir sosyalist başbakan seçildi. Biz de sosyalistiz. Zorluklar karşısında, onunla ve hükümetiyle dayanışma içinde olmalıyız. Sosyalist ahlakta ayrıcalık yoktur. Herkes gibi sıramızı bekleyeceğiz!"

Dersimi almıştım. Sadece ben değil, Lilu gibi Sosyalist Parti üyesi Alfred de almıştı. Sosyalist etiğe uygun davranmadığımız için utançla sustuk. "Dört beygir"in direksiyonu kırıldı. Kilometrelerce uzayan kuyruğun sonuna gidilip sıraya girildi.

Fransızca bilmediği için niçin geri döndüğümüzü kavrayamayan Kozan, "Ne oldu, ne oldu?" diye kolumu dürtüyordu. Usul sesle anlattım. Bir an düşündü. Sonra, "Vay canına!" dedi ve sustu. Anlaşılan o da Alfred ve benim gibi hazırlıksız yakalanmıştı, sosyalist ahlak anımsatmasına...

Zaman içinde Lilu'nun özel biri olduğunu anlayacaktım.

Hayatımda onun kadar dürüst, mert ve güvenilir çok az insan tanıdım. Zaten onun kadar ilkeli başka sosyaliste de rastlamadım!

20 YIL SONRA

1994

Milliyet
Halk Gazetesi

MADAM MITTERRAND MİLLİYET'E KONUŞTU

SESSİZLİĞİNİ BOZDU Her konuda konuştuğu ve herşeye karıştığı için eleştirilen Madam Mitterrand, bu nedenle basından uzak kalıyordu. Ancak, sesizliğini Milliyet için bozdu ve Paris'ün ünlü 'Chaillot Sarayı'nda, başkanı olduğu Fransa Özgürlük Vakfı'nda, arkadaşımız Mine Saulnier ile görüştü (Fotoğraf: İbrahim OĞRETMEN)

'PKK'ya da karşıyım'

Fransa'nın First Lady'si nihayet Kürt sorununu PKK'dan ayırdı

Mine G. SAULNIER

'Kanlı çekişmenin yararı yok'

▼Güneydoğu Anadolu'daki gelişmelere sürekli karışan ve bu nedenle de Türk halkının sürekli tepkisini çeken, Fransa Cumhurbaşkanı'nın eşi Danielle Mitterrand, 'Bu kanlı çekişmeden her iki tarafın da çıkarı yok' dedi ve şöyle konuştu:

'Türk halkını seviyorum'

▼"Milliyet okurlarına söyleyin, Türk halkını seviyorum. Türk halkını çok seviyorum ben. Tüm Türk halkının Kürt olanları ve olmayanlarıyla birlikte, barış içinde yaşamasını istiyorum. Savaşın sorumlularını, savaştan çıkarı olanlarda aramak gerek"

'PKK da terör örgütüdür'

▼"Kimseyi yargılamıyorum. Kınamıyorum. Fakat Kürt nüfusu yok sayan ve ikamatgahını yok eden bir politikanın amacını anlamaya çalışıyorum. PKK'ya da dünyadaki tüm terör örgütlerine karşı olduğum gibi karşıyım"

▶27. SAYFADA

Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand'ın eşi Danielle Mitterrand'la özel röportaj

...1974

Akut sıçramalar yapan kronik krizler ülkesi

Üç askeri, iki sivil darbeye tanık olan benim kuşağım, teknolojide telgraftan cep telefonuna, daktilodan bilgisayara, zekâdan yapay zekâya geçişi gördü.

Uzaylıları bekliyor.

1974 yazında Güney Ege'ye doğru yolculuğumuz güle oynaya sürüyor, cep telefonu henüz icat edilmediği için Kıbrıs harekâtına dair ancak durduğumuzda, kahvehane sohbetlerinden ve gazetelerden haber alıyorduk.

İzmir'e giden anayolda bizim düldül kilometrelerce uzayıp giden askeri konvoya eşlik etti. Ordu güneye iniyordu, ama konvoydaki pek çok Cemse kamyon, cip, hatta tank arızalanıp yarı yolda kalmış, kenara çekilmişti. Her arızalı aracı gördüğümüzde, ister istemez "Eyvah!" diyorduk. Savaşa girmeden mevta olan lojistik, jilet gibi bir orduya işaret etmiyordu. Alfred, asker kökenli değildi ama uzun yıllar Fransa'nın "yedekler ordusu"nda her yaz bir ay askeri talim kamplarına katılmıştı. "Normal olarak top ve tanklar tren konvoylarıyla taşınır, niye karadan gidiyorlar?" diye şaşıyordu.

Bizde öyle demiryolları da yoktu, tren de...

Atatürk'ün yurdu örmeyi hayal ettiği demir ağlara ölümünden beri yeni bir ray, yeni bir güzergâh eklenmemiş; Demokrat Parti iktidarıyla birlikte sadece ranta, asfalt yollar ve yakıt israfı olan kara taşımacılığına yatırım yapılmıştı. 1970'li yıllarda

Türkiye'de demiryolu ulaşımı, ülkeyi doğusundan batısına kağnı hızıyla kateden birkaç kömürlü kara tren güzergâhından ibaretti.

Türk ordusu 20 Temmuz'da Kıbrıs'a, başarılı bir çıkarma yaptı.

"Kıbrıs Barış Harekâtı" adı verilen savaşın başladığı, Türkiye ve dünyaya Başbakan Bülent Ecevit'in, "İnsanlığa ve barışa büyük bir hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil barış için ve yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz" sözleriyle duyuruldu. Türkiye askeri harekât başlatmakta, uluslararası sözleşmeler de dahil olmak üzere her anlam ve açıdan haklıydı.

Ama dünya, anlamak istediğini anlayacaktı.

Savaşın ikinci günü, ordunun lojistiğine ilişkin korkumuz doğrulandı. Hava ve deniz kuvvetleri arasında tam koordinasyon sağlanamamış, örneğin savaş gemilerine irtibat subayı verilmemişti. Türk bombardıman uçakları, Yunan donanması sandıkları Türk savaş gemilerine ateş açtılar. 21 Temmuz'da *Kocatepe* muhribi, Türk uçakları tarafından batırıldı ve *Adatepe* ile *Mareşal Çakmak* muhriplerine de ağır zarar verildi.

Ama her savaş ve orduda böyle karışıklıkların, hem de iletişim teknolojisinin çok ilerlediği 2000'li yıllardan sonra bile olabileceğini örneğin ABD'nin Afganistan ve Irak işgallerinde de görecektik.

Türkiye 1974 yaz aylarında bir yandan sahada dövüşüyor, bir yandan uluslararası mecralarda derdini anlatmaya çalışıyordu. BM görüşmelerinden bir sonuç çıkmayınca, hedeflediği sınırlara erişebilmek için ağustos ayında ikinci harekât başladı ve Lefkoşa'nın alınmasıyla sonuçlandı.

498 şehidin ve binden fazla gazinin kanıyla sulanan Kıbrıs zaferi, ABD ve ABD'nin önderliğindeki BM tarafından "işgal" olarak nitelendi. Türkiye'ye silah ambargosu konuldu, ama

küresel petrol krizi yüzünden zaten yakıt sıkıntısı çeken ülkemiz, adı konulmamış bir petrol ambargosuyla birlikte ekonomik kuşatmaya da alındı.

Pek çok temel gıda ürünü, fırsatçıların da canla başla devreye girmesiyle karaborsaya düştü. Tereyağı, sıvı yağ, daha da beteri Sana, Vita gibi halkın yaygın kullandığı ucuz yağlar, hatta şeker ve un sıkıntısı başladı.

Aslında Türkiye hepsini üretiyor, hepsinden bol bol vardı, ama dağıtılamıyor ve nüfusun bir bölümünün her zamanki göz doymazlığı, halk arasındaki toplumsal dayanışma yokluğu, trajikomik görüntülere yol açıyordu.

Parası olanların evlerinde banyo küvetleri Sana, Vita yağı deposuna dönüştürülmüştü. Toplu alım yapacak kadar parası olmayanlar ise bu yağlara ulaşamıyordu. Keza şeker, un gibi ihtiyaç maddeleri de aynı açgözlülük yağmasına uğramıştı. Başka bir deyişle, "millet" sonradan çöpe atacağı aşırılıkta gıda depolarken, "ulus" yokluk çekiyordu.

Yurttaş dayanışması olmayan yurt mu olur?

Her koyunun kendi bacağından asıldığına ve yurdum insanlarının ne denli bencil olduğuna ilk kez tanık olduğum ambargo dönemini hiç unutmadım.

Avrupa'da yaşadığım yıllarda, kış geceleri yağmur kar demeden yoksullara yiyecek dağıtan emeklileri, yetimhanelerdeki çocuklara haftada bir gününü ayıran gönüllü anneleri gördükçe; Türkiye'de "hayır işlerinde", ne siyasal ne maddi çıkar gütmeden, hiçbir karşılık beklemeden çalışan iyi insan azlığını, hep o günlerde gözlemlediğim toplumsal bencilliğe, dayanışma bilinci eksikliğine bağladım.

Üç yıl süren ambargo sürecinde, ABD'ye kafa tutarak Türkiye'nin yanında yer alan tek lider Kaddafi ve zaten petrol sağlayan biricik ülke Libya oldu.

Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye'ye değil ama Yunanistan'a gerçekten barış getirdi. 1964'ten beri iktidara yapışan askeri cunta devrildi ve Yunanistan, yeniden demokrasiye kavuştu.

1974'te sarışındım

Kıbrıs'tan sonra, dünyada ve Türkiye'de pek çok savaşa "Barış Operasyonu", "Barış Taarruzu" vb. adı verildi. Savaşları "barış" sözcüğüyle adlandırma modası, hâlâ sürüyor.

Ecevit hükümetine gelince...

Halkın desteğini kazanmış ve kamuoyunu arkasına almış olmasına karşın, tarihteki ilk laik-dindar uzlaşması CHP-MSP koalisyonu, hükümet içindeki çekişmeler, çelişkiler vb. yüzünden 18 Eylül 1974'te dağıldı.

İlk başbakanlığı hepi topu on ay süren Bülent Ecevit, bu kısacık zamana ABD'ye ilk kez "hayır" demek, afyon ekimini yeniden başlatmak ve zaferle biten bir savaş sığdırmıştı.

Türkiye, akut sıçramalar yapan kronik krizler ülkesiydi.

Ben hep yazıyordum. Toplumca yaşadıklarımızı, hiçbir yerde yayımlanmayacak notlarla yorumluyordum. Petrol ambargosu ve Kıbrıs Barış Harekâtı, önlenemeyen yazıya dökmek ihtiyacıma şöyle yansımış:

Önce petrol bulundu
Sonra sesten hızlı uçaklar
Petrol kalmayınca
Uçaktan hızlı ses yapacaklar.

Önce savaş bulundu
Sonra isimsiz kahramanlar
Savaş kalmayınca
Kahramanlardan heykel yapacaklar.

Önce silah bulundu
Sonra silahı kullanacaklar
Silah kalmayınca
Vuracak insan da bulamayacaklar.

Acemiliğimi bağışlayın 23 yaşındaydım.

Eflatun renkli, delidolu bir dergi

Ecevit sonrası Türkiye, Sadi Irmak başkanlığında kurulan geçici bir hükümetle direksiyonu yeniden sağa kırarken; ben de Babıâli'ye yeni bir çıkarma yaptım.

Hâlâ ne yapmak istediğimi tam olarak bilmiyordum.

İstemediklerime, sosyoloji de eklenmişti. Hâlâ öğrenciydim, ama üçüncü sınıfın sonunda okula gitmeyi bıraktım. Akademisyen olmak istemiyordum, istatistik ve anket çalışmak istemiyordum. Öğretmen olmak istemiyordum. Eh, sosyoloji de bunlardan başka seçenek sunmuyordu. Üniversiteyi bitirmesem de olurdu.

Gönlüm hep okumaya yazmaya kayıyor; bir gözüm sanat tarihine, bir gözüm edebiyata bakıyordu. Şaşı bir kararsızlık içinde debelenirken, kader kayığımı raslantıların akıntısına bırakmıştım.

Nereden haber aldım, kim aracı oldu, nasıl çağrıldım anımsamıyorum; ama 1974 Eylül ayında yeni çıkacak bir mizah dergisinde çevirmen olarak çalışmaya başladım.

Adı henüz konulmayan derginin sahibi, dolayısıyla maaşlarımızı veren patron; Kozan'la birlikte pazar keyfimizi oluşturan *Mandrake, Zagor, Mister No* gibi çizgi romanları Türkiye'ye getiren Tay Yayınları'nın sahibi Sezer Yalçıner'di. Genel Yayın Yönetmeni ise deneyimli gazeteci, iyi bir yazar ve mizahçı olan Oktay Verel.

Beni Oktay Verel işe aldı. Çeviri kitaplarımdan haberi vardı. Hazırlanan dergiye, Fransa'da yayımlanan mizah dergileri geliyordu. Onları güzelce okuyup, Türkiye'de yayımlayabileceğimiz yazılar seçmek ve çevirmekle görevlendirildim.

Dergi, Klodfarer Caddesi'ndeki bir apartmanın iki katında hazırlanıyordu.

Rastlantıya bakın ki bu caddeye niçin Klodfarer adı verildiğini kırk yıl sonra *Cumhuriyet*'teki "Röveşata" köşesinde anlatacaktım.

Rastlantıya bakın ki Atatürk'le 1922'de İzmit'te buluşmuş ve İstiklal Savaşı'nın haklılığını dünyaya duyurmakta çok emeği geçmiş Fransız yazar Claude Farrere'in anısını yaşatan caddedeki adreste; Fransız Notre Dame de Sion Lisesi'ni birlikte başlayıp birlikte bitirdiğimiz en sevdiğim sınıf arkadaşlarımdan Ayşe Yıldıran'la karşılaştım. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam eden Ayşe, hazırlanan derginin film bölümündeydi. Dergiye basılacak karikatür balonlarını çeviriyor, sayfa filmlerini hazırlıyordu. Bana verilen görevi de ekleyince, hepimizin büyük heyecanla hazırladığı mizah dergisinde bir "French touch" vardı, diyebilirim.

Arasam bulamayacağım, şahane bir işim olmuştu!

Patronda para bol, bende merak çoktu. Arıyor tarıyor, şuna da abone olalım, buna da diyordum, oluyorduk. Mizah yazar ve çizerlerinin kitaplarını, albümlerini, hatta fıkra ansiklopedileri ısmarlıyordum, geliyordu. *Charlie Hebdo, Hara Kiri, Le Canard Enchainé* [*Zincirli Ördek*] başta olmak üzere Fransa'da yayımlanan tüm mizah dergileri, gazeteleri ve kitaplarıyla böyle tanıştım. Keza yazarları ve çizerleri de hem keşfediyor hem de uygun metinleri Türkçeye çeviriyordum.

Severek çalışıyordum, üstüne de para veriyorlardı! Onca zamandır hayalimi süsleyen işi bulmuştum.

Oktay Verel, zarif ve donanımlı bir yöneticiydi. Üst düzey yöneticilerin sahip olması gereken seçkinliğe sahipti. Kendisine saygı duyuyor ve bir dediğini iki etmiyorduk.

Dergi, Türkiye'nin çok değerli bazı mizah yazar ve çizerlerini de bir araya getirmişti. Orada kimlerle tanıştım, hangileriyle *Çarşaf, Çivi* dergilerinde ve *Cumhuriyet* "Ciddiyet" sayfasında tekrar buluştuk, unuttum. Aralarından, arada bir dergiye gelen Tonguç'u hayal meyal, her gün gelen Eflatun'u çok iyi anımsıyorum.

Eflatun Nuri, Türk karikatürünün çok büyük ustalarındandı. Yurtdışında da tanınıyordu. Yugoslavya'da ödül kazanmış, İngiltere Kraliçesi Elisabeth'in taç giyme törenine davet edilmiş, Londra'da sergi açmıştı. Ama sanki bütün bunları hiç

Delidolu gençler arasında bir Eflatun Nuri (ağzında sigarasıyla)

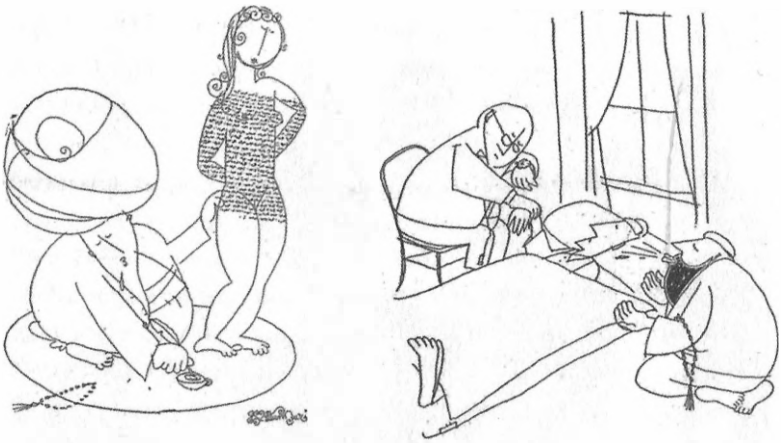
yaşamamış gibi davranan, peşinde sürüklediği efsaneyi sahiplenmeyecek kadar kalender ve muazzam yeteneğine bile sahip çıkmayan bir adamdı.

Asıl adı Adil Nuri Erkoç'tu. Kendisini tanımadan önce, filozof Eflatun'a (Platon) bir gönderme olarak Eflatun Nuri'liği seçtiğini düşünürdüm. Karşılaştığımızda, paraya pula, başarıya bile olan ilgisizliği ve görünüşe aldırmazlığıyla Eflatun'dan çok elinde kandil, insanlık arayan bir Diyojen'e benzettim. Hatta bence, Platon ve Diyojen'den çok Neyzen Tevfik'in dünya algısına yakın bir sanatçıydı.

Zaten tanıştıktan birkaç gün sonra sordum: "Niçin Eflatun adını aldınız?"

Verdiği yanıtla hakkındaki hayallerimi yıktı, ama çok da güldürdü.

Meğer ne Platon'u, ne Diyojen'i... Ortaokul öğrencisiyken bir jimnastik dersinden kaçmak için, öğretmene ateşim var demiş. Ateşi olmadığı anlaşılınca, tüm öğrenciler gibi soyunmaya başlamış ve pantolonu indirince altına haminnesinin eflatun

Eflatun'un bir karikatürü

renkli uzun donunu giydiği ortaya çıkmış. Tabii sınıf arkadaşları pek eğlenmiş ve Nuri Erkoç, kendisine takılan "Eflatun" adını benimseyince, yaşamına Eflatun Nuri olarak devam etmişti.

Platon'la ilgili olmasa da Eflatun'un filozofluğu tartışılmaz. Yaşam felsefesi "anın değerlendirilmesi" üzerine kurulmuş; hırstan, yarıştan uzak ve bencillikten habersiz bir benliği vardı.

Bazı desenleri, dantel gibi işlenmiş ve her ayrıntısı özenle düşünülmüş tablolardan oluşuyordu. Yalın karikatürleri ise sarkastik zekâ başyapıtlarıydı.

Bir ayağı aksak, ufak tefek, giyimine kuşamına hiç mi hiç önem vermeyen, sevimli ve nazik bir adamdı. Gözlüğünün kırılan sapı yara bandıyla tutturulmuştu, zaten birlikte çalıştığımız birkaç aylık sürede tamir edilmiş halini de görmedim.

Nedense pek sevmişti beni. Her gün yanıma gelir, işime engel olduğunu aklına bile getirmez, masamın önüne bir iskemle çekip mırıl mırıl bir şeyler anlatırdı. Onun hiç mi hiç sahip olmadığı iş disiplini, ne yazık ki bende aşırı ölçüde vardı. Eflatun'la sohbet ederek zaman kaybetmemek uğruna işime devam eder, bir yandan da onu gücendirmemek için dinler gibi yapardım. Eflatun'u "hı, hı" diye duymadan dinlediğim

ve masallarını ıskaladığım için sonradan çok pişman oldum. Hepsi tuhaf, hiçbiri gerçekçi değildi. Başına gelmiş gibi anlattığı için inanmıyordum, inanmadığım için de hak ettikleri fıkra değerini veremedim, unuttum gitti.

Biri hariç! Zaten onu da kendisi değil, onun hakkında başkaları anlatmıştı.

Aziz Nesin'in *Marko Paşa* adı ve "toplatılmadığı zamanlar çıkar" alt başlığıyla çıkardığı; kapatıldıkça *Merhum Paşa, Malum Paşa, Bizim Paşa* gibi isimlerle yayımlanan dergilere Eflatun da karikatür çiziyordu. İşte o dergilerden birini yine polis bastığı gün, Eflatun masadaki boş yemek tepsisini kapmış, "Aziz bey, hesabı yarın alırız!" diyerek, baskından garson pozunda tüymüştü.

Marlon Brando barışması

Dergi işinde çok mutluydum, ama özel hayatım dalgalanmaya, evlilik gemisi yalpalamaya başlamıştı. Kozan gece boyunca içiyor, öğle vakti uyanıyor, hayaller kuruyor ve hiçbirini gerçekleştirmek için çaba harcamıyordu.

Ailem onun için "alkolik" demeye başlamıştı. Alkolik nedir, tam olarak hâlâ bilmiyor, konduramıyor ve çok üzülüyordum.

Kimseye zararı yoktu.

Kimya Yüksek Mühendisi çıkmıştı, ama mühendislik yapmak istemiyordu. Babası İTÜ'ye girmesi, ben de mezun olması için zorlamıştım. Mühendislik okumayı kendi seçmemişti. Sevmediği bir işi yapmamalıydı elbet. Ben de sosyolojiyi seçerek yanlış bir karar vermiştim, hak veriyordum.

O da ne istediğini tam olarak bilmiyordu. Ama ben hiç olmazsa arıyor, deniyor, çalışıyordum. Oysa Kozan, otuz yaşına gelmiş olmasına karşın hep hayal kurmakla yetiniyordu.

Bir arkadaşıyla Taksim'deki bir apartman katını kiralamış, reklam fotoğrafçılığı yapacağız diye yine borçlanmış ve pek de iş gelmeyen fotoğraf stüdyosu yine arkadaşların gelip gittiği, tatlı bir sohbet ortamına dönüşmüştü. Mezun olduğundan

beri İTÜ Radyosu'ndaki görevi bitip Acar Film Stüdyosu'ndaki kimyagerlik işini de başka bir arkadaşına devrettiğinden beri artık hiçbir geliri yoktu. Benim kazancım ancak evi döndürmeye yetiyor, Kozan başarmak için çok da asılmadığı hayallerinin peşinden borçlanarak sürükleniyordu.

Bir gün, "*Cumhuriyet* muhabiri olmak için neler vermezdim..." dedi. Biz evlenmeden önce gazeteye girmek için başvurmuş, geri çevrilince de peşini bırakmıştı.

Bu konuşmayı hiç unutmadım.

Yıllar sonra *Cumhuriyet*'te çalışmaya başladığımda, Türkiye'nin en iyi gazetecilik okulu o mabete kabul edilmek için kapıdan kovsanız bacadan giren, yıllarca getir götür işlerini yapanların muhabir olabildiklerini görünce, hep Kozan'ı andım. Onun hedefine varmak için uğraşmamasına, asılmamasına yandım.

Alkol bağımlılığının en yetenekli, en zeki insanları bile herhangi bir hedef koymak ve bırakın başarmayı, odaklanmayı engellediğini henüz kabullenmemiştim. Hâlâ Kozan'ın değişebileceğini, daha doğrusu onu iyileştirebileceğimi sanıyor ve içkiyi bırakıp yaşamın gerçekliğine tutunması için baskı yapıyordum.

Harika bir arkadaş ortamımız vardı. Üç çift hiç ayrılmazdık. Rana, Haluk, Ülker, Ali'yle birlikte çok eğleniyor; Kozan'ın bazı fotoğraflarını mimarlık tarihi kitaplarında kullanan (Prof. Dr.) Metin Sözen'in evinden çıkmıyorduk.

Metin Hoca'nın yakın arkadaşı Ruhi Su'nun muhteşem sesinden türküler dinlediğimiz geceler vardı. Buluşup sabahlara kadar monopol ya da iskambil oynadığımız geceler de... Tabii ki her biri rakıyla sulanıyordu. Herkes içiyordu, ama yalnız Kozan sarhoş oluyor ve acıklı durumlara düşüyordu. Acıklı durumlara, gece yarısı yoldan hızla geçen arabalara papuçlarını fırlatması ve eve yalın ayak dönmesi de dahildi.

Sevdiğim kadar saydığım adama acımak, çok ağrıma gidiyordu.

Ayık olmasam belki onca batmazdı, onca kırılmazdım. Ne yazık ki diyeceğim, ama sonradan sevdiğim erkeklerin de içkiyi epeyce sevdiğine bakılırsa iyi ki, tuhaf bir bünyem vardı. Midem aşırı içkiyi reddediyor, iki kadehten fazla içersem içim dışıma çıkıyor, dolayısıyla çok az içiyordum.

Ertesi gün her şeyi anımsayan ben kin tutup, her şeyi unutan o da pişmanlık duymayınca, çatışma kaçınılmazdı. Sürekli kavga etmeye başlamıştık.

Bu kavgalardan birinde evi terk edip, ana-baba ocağına döndüm. Kozan'ı bekleyen hazin sonu ailemin çoktan öngördüğünü, beni hiç sorgulamadan bağırlarına bastıklarında anladım. Belli etmemeye çalışıyorlardı ama, eve dönüşüm annemi de babamı da sevindirmişti.

Çok üzgündüm, günlerce odamdan çıkmadım, kuş gibi beslediler, rahat bıraktılar. Hele babam, hiç alışık olmadığım bir anlayış gösteriyordu. İkisi de yargılamadı, tek kötü söz söylemediler Kozan hakkında.

Bir hafta sonra, ortak arkadaşlarımızdan bir davet aldım.

Mario Puzzo'nun *Godfather* romanını sinemaya uyarlayan Francis Ford Coppola'nın kült filmi *Baba*, bir yıl gecikmeyle geldiği Türkiye'de aylardır kapalı gişe oynuyordu. Ali ve Ülker, sonunda Emek Sineması'na bilet bulmuşlardı. Havan değişir dediler, ısrar ettiler. Annem ve babam da destekleyince, melankolimi alıp gittim Beyoğlu'na.

Arkadaşlarım sinemanın girişinde bekliyorlardı. Yanlarında Kozan da vardı. Meğer bizi barıştırmak için buluşmak istemişler.

O muhteşem filmi ilk görüşümde doğru dürüst seyredemedim. Kozan iki saat boyunca özürler, vaatlerle fısıl fısıl beynimi oydu. Adeta rahat bıraksın, artık konuşmasın, Marlon Brando'nun repliklerini dinleyebileyim diye teslim oldum.

Sinemaya girerken küs, çıkarken barışmıştık. Sonradan, geri döndüğüme pişman olduğum zamanlar geldiğinde, kendi kendime "*Baba* filmi kanıma girdi" diyecektim.

Hâlâ düşünürüm: Kozan'dan dört yıl sonra değil de o yıl ayrılsaydım, belki ikimiz için de daha iyi olurdu, diye. Sonra Gökçe aklıma gelir, kimseye değişmeyeceğim oğlum olmazdı, demek ki öyle gerekiyordu düşüncesiyle teselli olurum.

Ama gerçek şu ki, Emek Sineması'nda o gün verdiğim kararla nasıl büyük acılara dümen kırdığımı bilsem, asla Kozan'a dönmezdim. Hayatımın her zamanki testere dişi gibi inişli çıkışlı yolunda, çıkışların geleceğimi şekillendirdiği, inişlerin ise Yunan tragedyalarıyla yarıştığı bir dönem başlıyordu.

1975

Aşkı kurtarmak, bodrumdan çatıya çıkarmak

Anne ve babam, barışıp evime dönmemi hoşnutsuz bir suskunlukla karşıladılar. Yaşamımı ziyan ettiğimi düşündükleri çok belliydi. Kozan'a sevecen gözlerle bakmıyor, sadece tahammül ediyorlardı artık.

Zaten Kozan da ayrılmaya kalktığımda bana kucak açtıkları için onlara diş biliyordu. Bir şey istediğinde, bıktırıp teslim alana kadar ısrarcı olmayı çok iyi bilirdi. Ne yazık ki bu yeteneğini, asla bir iş başarmak için değil, sadece dediğini yaptırmak için kullandı. Günlerce annemden, babamdan kopamadığımı diline dolayarak başımın etini yedi ve Acısu Sokağı'ndaki daireden çıkıp daha uzak bir yere taşınmamıza razı etti.

Bodrum katından çatıya çıktık, Nişantaşı Hüsrev Gerede Caddesi'nde bir apartmanın asansörsüz beşinci katına taşındık. Adres Valideçeşme'ye çok uzak değildi, ama annemin yemek taşıyabileceği, babamın bozulan musluğa falan koşturabileceği yakınlıkta da değildik artık.

Her ikimizin de sülalesi civara yayıldığından, bu kez de Kozan'ın dayısı Av. Cem Kozanoğlu ailesine komşu olmuştuk.

Karşımızdaki bir apartmanda, ilerde ÖDP'nin kurucusu ve ekonomi profesörü olacak Hayri Kozanoğlu, yurtdışında hocalık yapacak Bülent Kozanoğlu ve müstakbel gazeteci yazar Can Kozanoğlu ile çok sevdiğim anneleri Hüsniye Kozanoğlu yaşıyordu.

Zengin Türkçesiyle anlattığı her şey öykü tadına kavuşan, bilge ve bilgin bir insan olan Hüsniye Hanım'la sevgimiz

karşılıklıydı. Ancak ailedeki meşum alkolik dizinini sürdüren Cem Bey içince saldırganlaştığından, ona rastlamamak gerekiyordu.

Oğulları arasında Hüsniye Hanım'a her açıdan benzeyeni Hayri Kozanoğlu'ydu, onu severdim, hâlâ çok severim. Dostluğumuz sürüyor. Çocuklarımız kuzendir.

Kozan, taşındığımız evin kirasını ödemeye söz vermişti. Sözünü de tutuyordu. Ben de geçim masraflarını üstleniyordum. Ama Kozan'ın kira parasını Taksim'de açtığı fotoğraf stüdyosundan değil, yine ona buna borçlanarak karşıladığını öğrenmekte gecikmedim.

Artık umutsuzdum.

Neyse ki işyerindeki heyecan, hiç olmazsa gün boyu kişisel dertleri bir yana koymamızı sağlıyordu.

Mizah dergisinin beşinci sayısını hazırlıyorduk. Yönetmenimiz Oktay Verel, hepimizi odasına çağırdı: derginin adı *Delidolu* olacaktı.

Çok beğenmiştik!

Alkışlarla sevindik, Oktay Bey pasta ve köpüklü şarap bile ısmarlamıştı. Herkesin kuşlar gibi neşeyle cıvıldadığı bir kutlama yaptık. Eflatun başta, tüm çizerler yepyeni bir hevesle *Delidolu* başlığını taşıyacak kapak maketleri hazırlamaya başladılar. Her gün yeni bir maket önerisi geliyor, Oktay Bey o mu olsun, bu mu olsun diye oda oda gezip fikrimizi alıyordu.

Sevincimiz uzun sürmedi.

Derginin bir ada kavuşmasının üzerinden birkaç gün geçmişti ki, Oktay Verel bizi tekrar odasına topladı ve *Delidolu*'nun Tay Yayınları'nın sahibi tarafından *Hürriyet* dergi grubuna satıldığını söyledi. Haber iyi miydi, kötü müydü, önce anlamadık. Oktay Bey, yeni patronun büyük bir medya grubu olmasını avantaj gibi göstermeye çalışıyordu, ama hayal kırıklığı yüzünden okunuyordu. "Genel Yayın Yönetmeni olarak kalır mıyım, emin değilim" dedi.

Herhangi bir medyanın iç dinamikleri, jargonu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ama basit mantık, genel yayın yönetmeni giderse, personelin de kalma güvencesi yoktur diyordu.

Bir hafta ne olacağız diye dalgalandık. İşyerinde heyecan da, heves de bitmişti. Sonunda, *Hürriyet* medya grubunun bir mizah dergisi çıkarmaya hazırlandığı ve yeni dergiye rakip olmasın diye *Delidolu*'yu satın aldığı ortaya çıktı. Başka bir deyişle, *Hürriyet*'in bizim hazırladığımız dergiyi yayınlamaya niyeti yoktu, kendi kadrosunu kurmuştu.

Oktay Verel, akıbetimizin ne olacağını bilmediğini itiraf ederek hepimizden özür diledi ve istifa etti.

Delidolu macerasında paydos zili çalıyordu.

Sanatçılar ve diğer emekçiler ne zaman ayrıldılar, bilmiyorum. Sigortasız çalışan benim istifa etmeme gerek yoktu. Oktay Verel'in istifa ettiği günün ertesi, Klodfarer'deki apartmana gitmedim.

Yaşamımda sevdiğim bir sayfa daha kapanıyordu. Anlaşılan şans tanrısının benim için başka planları vardı ve hayal kırıklığına, zorluğa, hatta insana aklını yitirtecek güçte bir acıya direncimi sınamaya karar vermişti.

Hürriyet, *Delidolu*'yu satın aldıktan birkaç ay sonra *Çarşaf* mizah dergisini çıkardı. İlk sayısı 17 Aralık 1975'te yayımlanan *Çarşaf*'ta, ilkokul yıllarımdan beri hayran hayran okuduğum Çetin Altan da portreler yazıyordu.

Sıkı bir *Çarşaf* okuru oldum.

Elimde tuttuğum derginin iki yıla kalmadan hayatıma yeni bir yön verip Çetin Altan'ı da yanına katacağını, hayal bile edemezdim!

Ya kaydını sildir ya da başladığını bitir!

Çıkmayacak dergi deneyimim de hüsranla sonuçlandıktan sonra bir yenilmişlik duygusuna düşmüştüm ki, iki insan imdadıma yetişip dibe vuran savaşçılığıma ayar verdi.

Kozan'la Yalova'ya gittiğimiz bir hafta sonu, Ebediyat Fakültesi Öğrenci İşleri Bürosu'nda çalışan bir memurla karşılaştım.

Kaydımı yapan, belge alıp belge veren ufak tefek adamdı, büro camının ardından tanışıyorduk. Selamlaştık, "Niye okula devamsızlık yapıyorsun?" diye sordu. "Sosyolojiyi sevmedim, üniversite mezunu olmasam da olur" dedim.

Ufak tefek adamın verdiği cevap, unutulmaz bir etik dersiydi: "Senin hak kazanıp şimdi okumadığın sosyolojiyi çok isteyen bir genç, belki bir, belki yarım puan farkla dışarıda kaldı. Bir başkasının üniversite okuma şansını elinden aldın, yerini işgal ediyorsun. Ya kaydını sildir, ya da başladığını bitir!"

Yüzümün kızardığını hissettim. Hiç böyle düşünmemiş ve hak yediğim için çok utanmıştım. Bütün gece uyumadım. Memurun çektiği zılgıtı düşündüm.

İstanbul'a dönüşte, yakınlarıma ilan ettim: "Kimse gelmesin. Kapanıp çalışıyorum. Mezun olacağım."

Kararımı herkes olumlu karşıladı, ama ben bir işte çalışmadan ne yiyip ne içecektik?

Mezuniyet irademe destek, tabii ki genetik kodlarımın iki yazıcısından biri, babamdan geldi. "Sen derslerini çalış" dedi. "Geçineceğiniz parayı ben vereceğim."

Okula devamsızlığım epeydir sürüyordu, ama arada sertifikalarımı almış, bir yıl kaybetmiş ve mezuniyet için iki sınavım kalmıştı.

Kaçırdığım trenleri deli gibi koşarak yakalamaya, NDS'den beri alışıktım. Dersleri serer, tam bu gitti gidiyor, sınıfta kalacak, okuldan atılacak derlerken kapanır çalışır, hem de iyi derecelerle geçerdim sınıfları. Başka bir deyişle, tam konsantrasyonla kapanmalara alışıktım.

Üniversiteden mezuniyet için de üç ay, beşinci kattaki daireden dışarı adımımı atmadan çalıştım.

Öyle yoğun çalıştım ki, hava almak için balkona çıktığım bir gün aklıma ilk kez, intihar fikri düştü. "Şuradan atla, her şey bitsin..." diye düşündüm. Sonra içeri girip derslerime döndüm.

21 Ekim 1975'te lisans diplomasına hak kazanmıştım.

Zamanın olanakları dijital falan olmadığından, sınav sonuçları amfi kapısına asılıyordu. Son ve en önemli sertifika Esas

Deneysel Sosyoloji sınavından pekiyi almıştım, ama adımı liste başında görünce şaşırdım. Listeyi dikkatle inceleyince, benden başka pekiyi alan olmadığını gördüm. Çok sevindim tabii.

İki ay sonra, elimde bir çikolata paketiyle dekanlık kalemine gittim. Hem mezuniyet belgemi almak hem de yerinde uyarısıyla üniversiteyi bitirmemi sağlayan ve ne yazık ki adını unuttuğum memura teşekkür etmek istiyordum. Ama gişenin arkasında başkası vardı. "Dışarı gitti, gelir" dediler.

Çok geçmeden geldi. Teşekkürüm hoşuna gitti, ama çikolatayı kabul etmesi için epeyce ısrar etmem gerekti.

Bu ayrıntılara girmemin nedenini belki anlamışsınızdır: 1970'li yıllarda Türkiye yine yolsuzlar ve kötülerle dolu bir ülkeydi. Ama soyguncu ve katillerin yanı sıra, önemsiz bile olsa işini inançla, insanca yapan çok düzgün ve dürüst insanlar vardı. Bugünkü üniversitelerde bir gencin yaşamını olumlu yönde değiştirecek kaç öğrenci işleri memuru kalmıştır, bilemiyorum...

Biz konuşurken mezuniyet belgesi de dekan imzası aşamasına gelmişti. Benim memur daktilodan çıkan kâğıdı alıp "Ben imzalatırım" deyip gitti. Kısa bir süre sonra imzalı belgeyle geri geldiğinde, "Cahit Hoca'ya rastladım" dedi. "Elimde mezuniyet belgeni görünce, 'bana uğrasın' dedi."

İlk iki yıl bedavaya "zenci"liğini yaptığım Cahit Tanyol'la görüşmek istemiyordu canım. Üniversiteyle işim bitmişti. Ama mezuniyetimi sağlayan memur, "Ayıp olur, git vedalaş!" diye ısrar ettiği için kıramadım.

Cahit Tanyol Hoca, sınav birinciliğimi "Aferin! Bir ara serdin ama, rötarı telafi ettin" sözleriyle kutladı. Sınav kâğıdımı çok beğenmişti. Yine ona zencilik yaptığım bitirme tezimden konuşuyorduk ki, birden durup "Sen zeki bir kızsın" dedi. "Fransızcan zaten var, Belçika'da yüksek lisans yapmak ister misin?"

Brüksel Üniversitesi[1] ile bir anlaşma yapılmıştı. Akademik kariyer yapmak isteyen sosyoloji mezunları başvurabilecekti.

1 Université Libre te Bruxelles.

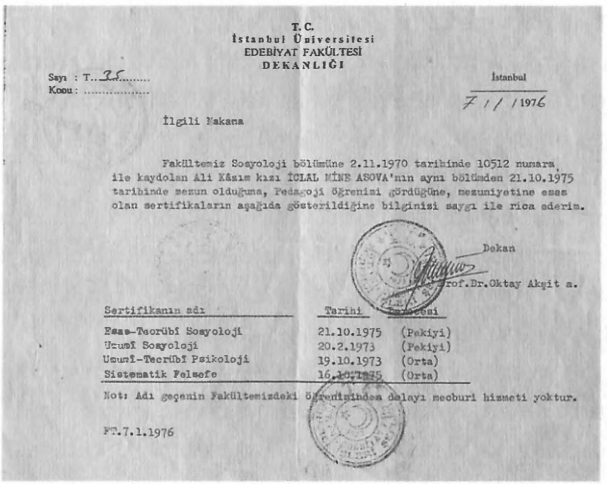

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
LİSANS DİPLOMASI

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğrenimini bitiren ... tarihinde Ankara'da doğmuş Ali Kazım kızı İclal Mine Asova özel yönetmelik gereğince yapılan bütün imtihanları ... tarihinde başarmış olduğundan kanunların verdiği bütün hak ve yetkilerden faydalanmak üzere kendisine Sosyoloji bölümünden bu diploma verildi. ...

İstanbul Üniversitesi Rektörü — Prof. Dr. Kemal Alp

Edebiyat Fakültesi Dekanı — Prof. Dr. Oktay Akşit

T.C.
İstanbul Üniversitesi
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DEKANLIĞI

Sayı : T...25.....
Konu : .....

İstanbul
7 / 1 /1976

İlgili Makama

Fakültemiz Sosyoloji bölümüne 2.11.1970 tarihinde 10512 numara ile kaydolan Ali Kazım kızı İCLAL MİNE ASOVA'nın aynı bölümden 21.10.1975 tarihinde mezun olduğuma, Pedagoji öğrenimi gördüğüne, mezuniyetine esas olan sertifikaların aşağıda gösterildiğine bilginizi saygı ile rica ederim.

Dekan
Prof.Dr.Oktay Akşit m.

Sertifikanın adı	Tarihi	Notu
Esas-Teorübi Sosyoloji	21.10.1975	(Pekiyi)
Umumi Sosyoloji	20.2.1973	(Pekiyi)
Umumi-Tecrübi Psikoloji	19.10.1973	(Orta)
Sistematik Felsefe	16.10.1975	(Orta)

Not: Adı geçenin Fakültemizdeki öğrenimindeki dolayı mecburi hizmeti yoktur.

FT.7.1.1976

Diplomalarım vardır, sağlamdır!

Yüksek lisans yapmaya hak kazanan bir (ya da iki, tam olarak anımsamıyorum) öğrenciye burs da verilecekti. Adaylar arasındaki seçimi tabii ki İstanbul'daki kürsü profesörü yapacaktı.

Cahit Tanyol, "Başvuru yaparsan, seni seçeriz" dedi.

Gerek genel, gerek deneysel sosyoloji sertifikalarımı pekiyi dereceyle almıştım. Fransızcam da vardı. Gerçekten en iyi adaydım.

İçim gitti.

"İstemem" dedim. "Aptallık edersin" dedi. Bir süre daha konuştuk. Kesinlikle reddettim. Vedalaştık. Bir daha da görüşmedik.

Cahit Tanyol'a söyleyememiştim.

İki aylık hamileydim.

Henüz kürtaj yaptırabilirdim. On-on beş dakika süresince annelik içgüdümle Brüksel'de bir gelecek arasında gidip gelmiş, birinciyi tercih etmiştim.

Bugün hâlâ Brüksel'e gitseydim, yaşamım nasıl olurdu diye düşünürüm.

Kuşkusuz daha kolay ve acısız olurdu.

1976

Nurullah Berk'ten Çelik Gülersoy'a

Sosyolog olmuştum, ama yine işsiz, parasız ve bebeğimi bekliyordum. Güvenebileceğim, dayanabileceğim bir eşim de yoktu. Kozan, Taksim'de kurduğu reklam fotoğrafı atölyesine zaten çok iş alamıyor, aldığı az sayıda işin karşılığı da bazen parayla değil cisimle ödeniyordu.

Örneğin yıllardır ülkeden ülkeye taşıdığım, yaşadığım her evin bir köşesini süsleyen ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki dört güzel parçanın kopyası küçük heykeller, sipariş ettiği fotoğrafların karşılığını "eser"leriyle ödeyen, parasız bir sanatçının elinden çıkmıştır...

Çektiğimiz sıkıntılara rağmen, ailelerimizin desteğiyle bir biçimde geçiniyorduk.

Ama artık içimde yeşeren minicik canı da düşünmek gerekiyordu.

Üniversite diplomam, lise öğretmenliğine olanak veriyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurdum. İnanılması zor, ama doğrudur: Türkiye'nin iki askeri darbe arasını yaşadığı ve bir siyasal buhrandan diğerine, hatta ekonomik iflaslara yuvarlandığı o çağlarda "Devlet" vardı! Donanımlı, diplomalı hiç kimse eğer düşük devlet maaşına he derse işsiz kalmaz; doktor, mühendis, avukat, öğretmen vb. liyakata bakılarak hemen atanırdı.

MEB'ye yaptığım başvurunun cevabı, bir mektupla geldi. Saman kâğıdına daktiloyla yazılmış, saman kâğıdından mühürlü bir zarfta gönderilmişti, ama olumluydu: Sakarya ilinin

Hendek Lisesi'ne Felsefe öğretmeni atanacaktım. Karar vermek için yirmi gün süre verilmişti.

Kozan'a acımaktan, anlayış göstermekten, hatta onu sevmekten ve evliliğin tüm yükünü tek başıma taşımaktan yorulmuştum. Onu tanıdığımda on beş yaşındaydım, nişanlandığımda on sekiz, evlendiğimde yirmi. Ondan uzaklaşabilmek, beni aşağı çeken, enerjimi emen bağımlılıktan kurtulabilmek için iyi bir fırsattı, aslında. Karar verirsem, kimse durduramazdı, giderdim.

Ama düşündüm.

Yirmi beş yaşındaydım. Kendimi hiç bilmediğim, gitmediğim Sakarya'nın Hendek kazasında, büyümekte olan karnımla kazık kadar lise son sınıf öğrencilerinin arasında hayal ettim. Tabii ki hepsi 1.60'lık boyumun tepesinden bakacak olan erkek öğrencileri düşündüm, kızları idare ederdim...

Olacak iş değildi. MEB'ye yanıt vermedim.

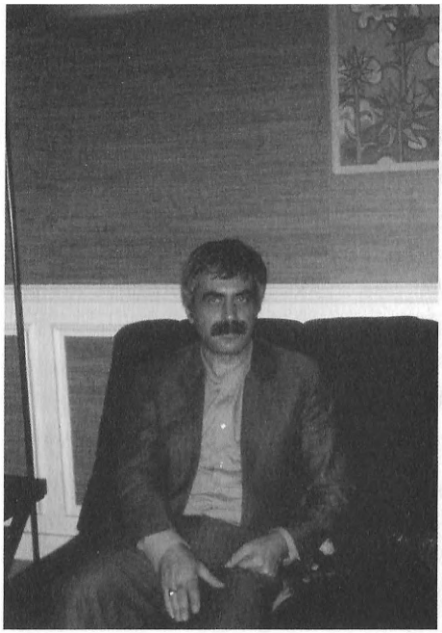
Umutsuz, çünkü mutsuz

Günler gelip geçiyor Kozan hayalleriyle oyalanıyor, geceleri bir büyük şişe rakıyla mutlu olabiliyordu. Ben umutsuz olduğumu sanıyor, mutsuzluğumun farkına varamıyordum henüz...

Ama gerçekte ne yaşadığımız dışardan acıklı görünüyor olmalıydı.

Önce ailelerimiz devreye girip, ileriki aylarda beş kat merdiven çıkamayacağımı düşünerek düz ayak bir eve taşıdılar bizi. Kozan'ın babası Kemal Bey yeni yapılmakta olan İkinci Ulus'ta apartman yapan bir müteahhitle ortak olmuştu. Her zamanki gibi nakit ihtiyacı vardı; babamı ikna edip Kurtuluş'taki daireyi sattırdı, karşılığında Ulus'tan bir daire verdi.

Operasyon, annemi ve babamı düşük emekli maaşı dışındaki biricik gelir kaynağı bir kiradan mahrum bırakıyordu. Tereddüt etmediler, Ulus'taki daireyi de benim üzerime aldılar. Kozan'a güvenmiyor, yeni evi "yine afaki" işler peşinde ipotek altına almasından korkuyorlardı.

Sarp Kuray, Paris'teki evimde, Nurullah Berk'in armağanı *Ayçiçekleri* tablosu önünde (1993)

Kira ödemekten böylece kurtulduk.

Ardından can dostlarım Berk ailesi imdadıma yetişti.

Ailemle komşuluğu ve dostluğu süren Efser, durumu biliyor, benim için çok üzülüyordu. Nurullah Bey'e ne anlattı bilmiyorum, ama taşındıktan hemen sonra çok sevdiğim kızları Fatoş'u da alıp yeni evimize "güle güle oturun"a geldiler.

Ev hediyesi olarak, birlikte gittiğimiz Yalova'da, bizim kayınpederin uçsuz bucaksız ayçiçek tarlalarının Nurullah Berk'e esinlediği *Ayçiçekleri*[1] tablolarının 1974 tarih ve imzalı ilkini getirmişlerdi.

1 Otuz beş yıl boyunca yanımdan ayırmadığım, İspanya, Fransa ve Türkiye arasında benimle birlikte yolculuk eden bu muhteşem Nurullah Berk tablosu, yine parasız kaldığım 2006 yılında kızı Fatoş Berk Eray tarafından satın alındı. Tablodan ayrılmam kolay değildi, aileye dönmesi tesellim oldu. "Bizim Mine'ye yardım" meşalesini anne ve babasından devralan can kardeşim Fatoş, en zor günlerimde daima ve defalarca yanımda oldu, hâlâ yanımdadır.

Henüz çeyrek yüzyılı geride bırakan ömrümün en duygulu anlarından biriydi. Şükranlarımı ifade edecek söz bulamadım, ağlamaya başladım. Oysa Nurullah Bey'in bir armağanı daha vardı: Haftada iki gün kitap çevirileri üzerinde çalıştığı Turing Kulüp'te bir kültür sanat birimi kuruluyor ve yönetim kurulu başkanı Çelik Gülersoy, bu birime tam zamanlı bir yönetici arıyordu.

Nurullah Bey, "Zarif ve nazik bir insan, iyi yöneticidir. Beni de çevirmen olarak o işe aldı, çok saygılı davranır. Kendisine senden söz ettim, olumlu bakıyor, istersen yarın buluşup birlikte gidelim, görüşün" dedi.

İşverenden gizlenmesi gereken bir suç: hamilelik

Ertesi gün, yağmurlu bir gündü. Canım Nurullah Berk, şemsiyesinin altına sığınmış, Şişli'deki Turing Kulüp girişinde bekliyordu.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun yerleştiği bina, işyerinden çok bir kültür merkezi gibi döşenmiş ve donatılmıştı. Çelik Gülersoy'un görgülü bir insan olduğu ve Atatürk'ün talimatıyla 1923 yılında kurulan Turing'de; edebiyatçı, tarihçi ve diplomat Reşit Saffet Atabinen'in başlattığı aydın geleneğini sürdürdüğü belliydi. Her eşya özenle seçilmiş, personelin çalışma masaları bile ya eski ya da eski havası verilmiş ahşap mobilyalardan oluşuyordu. Duvarlara İstanbul'a dair tarihi tabloların tıpkıbasımları asılmıştı. Mekâna tarih kokulu, abartısız bir şıklık hâkimdi.

İlk iş görüşmem ve Ararat'ta uğradığım tacizlerden haberi olan Nurullah Berk, bir gün önce kendine özgü nezaketiyle laf arasına Çelik Gülersoy'un "kadınlara ilgisiz" olduğunu sıkıştırmayı ihmal etmemişti. Zaten bürosuna da birlikte girdik ve bizzat tanıştırdı.

Hamileliğim henüz belli olmuyordu. Efser, "Nurullah zaten farkında değil, Çelik Bey'e de söyleme..." diye tembihlemişti.

Laik cumhuriyete göre kadın ve erkeğin eşit olduğu bir Türkiye'de yaşıyorduk. Ama en uygar erkeklerin yönettiği işyerlerinde bile tacize uğrayan kadınların şikâyetçi olmasının düşünülmediği (ben de düşünmemiştim), hamile kadınların ise bir süre sonra doğum izni alır, çalışmaz, mali yük olur diye istihdam edilmedikleri zamanlardı...

Hatta bazı işyerlerinde, hamile olmayan kadın adaylarla yapılan ön görüşmelerde "çocuk yapma planın var mı" sorusu bile sorulur, yanıtı işe alınıp alınmayacağını belirler, daha da beteri, böyle bir sorgu olağan kabul edilirdi.

Dolayısıyla Efser'in sözünü dinledim, neyse ki "çocuk yapacak mısın" diye sormayan Çelik Gülersoy'a hamileliğimden söz etmedim.

İnce çizgili kahverengi takım elbise, yelek ve papyon kravatla özdeşleştiğini çok geçmeden anladığım Çelik Gülersoy, karikatürist Cemil Cem'in 20. yüzyıl başında çizdiği karakterler arasından fırlamış bir beyefendiydi. İri ve hantal vücuduna karşın, duruşu ve hareketleri şaşırtıcı bir zarafet içeriyordu. Birkaç soru sordu, estetik ve felsefe üzerine konuştuk, felsefe hocam Macit Gökberk'ten söz etmem hoşuna gitti. Ancak görsel sanatlardan konuşurken son dönem Osmanlı sanatçılarını bilip bilmediğimi sordu, bilmediğimi söylemek zorunda kaldım.

Ne kadar büyük bir eksiğim olduğunu da o an, "bilmiyorum" derken anlamış ve hayıflanmıştım.

Avrupa sanat tarihinin önemli bir bölümünü, Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi sanatı ve sanatçılarını inceleyip Osmanlı'nın 19. yüzyılı ile ilgilenmemem, gerçekten ayıptı.

Hoşgörülü davrandı, Çelik Bey.

"Sizin yaşınızda bu kadarını bilmek de marifet" dedi. "Akademide[1] olup bilmeyenler var. Ama Osmanlı önemli. Yavaş yavaş öğrenirsiniz."

Turing Kulüp'te "Kültür ve Sanat Bölümü Şefi" payesiyle hemen işe başlıyordum. Çelik Gülersoy'un yanından çıkarken,

1 Bugünün Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne o yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi veya kısaca Akademi denirdi.

ilk kez hem de kültür sanat gibi sevdiğim bir dala "şef" diye konmanın gururunu ve biraz da korkusunu yaşıyordum.

Nurullah Berk, her zamanki nezaketiyle ayaklarımı suya erdirdi: "Bir şey yöneteceğini sanma. Burada müdür, şef yok. Herkes memur. Her şeye Çelik bey karar verir, sen de uygularsın."

Aman ne iyiydi! Belki temkinli boğa burcum, belki de aşırı disiplinli lise hayatım yüzünden zaten (henüz!) zor karar verebilen biriydim. Hem şeftim, hem de sorumsuz. Sallardım başımı, alırdım maaşımı.

Şirkete aynı gün girişim yapıldı. Maaş orta halliydi, ama yılda üç ikramiye vardı ve sigortalıydım. Nurullah Berk'in haftada iki gün çalıştığı "salon salamanje" kütüphane katının "salamanje" bölümünde yer gösterdiler. Eski usul, debdebeli bir apartman dairesinden bozma yemek odası duvarları (elbette kimsenin okumadığı) eski kitaplarla kaplanmış, üç antika çalışma masasıyla harika bir büroya dönüştürülmüştü.

Odada Turing Yayınları'ndan sorumlu bir müdür, bir kültür sanat şefi (bendeniz), bir de Çelik Gülersoy'un Almanya ile yazışmalarını yapan "hususi kâtibi" vardı. Yani görevlerimiz birbiriyle ilgisiz, kimse kimsenin astı üstü değildi ve zaten Nurullah Bey'in söylediği gibi tek makam Çelik Gülersoy olup amirlerin amirlik kadroları da kendilerinden ibaretti!

Bölmeleri körükle açılıp kapanan, çıkma katında mürekkep ve divit için delikleri olan ahşap masamı çok sevmiştim. Bir yüzyıl öncesinin önemsiz bir "memurin" eşyası olduğu belli bu masada, kendimi burnumun üzerinde tel çerçeveli gözlükler ve bileklerimi dirseklerime kadar mürekkep lekesinden koruyan kara kolluklarla donanmış, mavi tüylü bir divitle karınca duaları yazarken hayal ediyor ve için için eğleniyordum.

Bir de "hususi kâtip" Tevfik'i sevmiştim. Alman ekolünde yetişmiş, zeki, nazik, harika biriydi. Çok geçmeden ahbap olduk ve ortak dostlarımız ortaya çıktı: Reha ve Ahmet İsvan.

Tevfik Turan, Reha İsvan'ın yeğeni Füruğ Neyzi'yle evliydi. Yani Reha İsvan'ın kız kardeşi Ayfer Neyzi'nin kızıyla.

Levent'teki bir villada mavi gözleriyle çok güzel bir genç kadın, ama dünyanın tüm yükünü taşıyormuşçasına hüzünlü Füruğ, onunla taban tabana zıt karakterde şen şakrak kardeşi Füsun ve Neyzi ailesiyle tanıştık. Tevfik sayesinde sık sık gelip gitmeye başladığımız Neyzi'lerin evinde, İstanbul Belediye Başkanı olduğundan bu yana gözden kaybettiğimiz Ahmet İsvan ile Reha Hanım'a tekrar kavuştuk.

İsvan'lar ve Neyzi'ler

Onlarla zaten Kozan'la birlikte gençliğimizin geçtiği Yalova'da tanışmıştık. Kozan'ın babası Kemal Asova, hem Yalova sahilinde Yüksel ve Aydın sitelerinin kurulduğu arazilerin hem de Asova Çiftliği'nin sahibiydi. Ahmet İsvan da Taşköprü'de modernitesi ile öne çıkan İsvan Çiftliği'nin sahibi.

İki çiftlik sahibi birbirlerinden hiç hoşlanmazlardı.

Kemal Asova, Şekerbank Genel Müdürü Ömer Sunar, Yüksel Sitesi'ni inşa edip mesken tutan MHP'li Emin, Güven ve Gün Sazak'ın iş ortağı ve onlar gibi azılı bir sol düşmanıydı.

İsvan çifti ise sağlam sosyalist ve Ecevitçi.

Kapitalist babanın Türkiye İşçi Partisi üyesi "hain" oğlu ve gelininin Yalova'nın biricik sosyalist çiftlik sahibiyle dostluk kurması kaçınılmazdı.

İsvan çifti ikimizi de bağırlarına bastılar. Taşköprü'deki çiftlikte unutulmaz günler ve geceler geçirdik. Gerek Reha Hanım, gerekse Ahmet Bey öylesine hoş, öylesine candan ve inançlı insanlardı ki; özellikle Kozan'ın ideolojik söylemine değer verirler, hatta kimi zaman uçuk kaçık fikirlerimizi bile ilgiyle dinler; aramızdaki yaş farkını hiçe sayan ciddi tartışmalara girerlerdi bizimle.

Turing Kulüp'te arkadaş olduğumuz Tevfik Turan, İsvan'larla dostluğumuzun kaldığı yerden devamını ve yeni arkadaşlarımız Füruğ, Füsun'la birlikte İsvan'larla buluşmamızı sağladı.

Gençlere en büyük armağan, bence anası babası olabilecek yaşta insanlar tarafından sevilmekten çok, onlara eşit ve akıllı sayılmaktır.

Ana baba bu konuda hakem sayılmıyor, çünkü tarafsız olmadıklarını biliyoruz. Ama dışarıdan erişkinlerin değer vermesi, gençlerin örmeye çalıştığı özgüven duvarının yapı taşını oluşturuyor. Benim şansım da kuşkusuz, hayatı henüz kekelerken Efser ve Nurullah Berk, Reha ve Ahmet İsvan gibi insanlar tarafından sözü sayılmak, ciddiye alınmak oldu.

Ne tuhaftır ki gençlik yıllarımda biriyle dost olduğum zaman soyunu sopunu, nasıl bir aileden geldiğini aklıma bile getirmez, merak da etmezdim. Çünkü herkesi olduğuyla ölçen, soya sopa önem vermeyen demokrat bir çevrede yetişmiştim. Bilmem kimlerin kızı, oğlu, gelini ya da damadı olmak hiç konuşulmazdı bizim evde. Kimin neci olduğuna değil, ne olduğuna önem verilirdi. Örneğin babam, sadrazam soyundan enişteml "damadı şehriyari" diye dalga geçer, ona ailesinden ötürü hiçbir saygı beslemediğini, öz kişiliğiyle değerlendirdiğini sezdirirdi.

Sanırım savaş görmüş, her şeyini kaybedip yeniden yaşam inşa etmiş insanlar ancak böyle bir bilgeliğe varabiliyor. En azından benim aile görgüm böyleydi.

Dolayısıyla onca yıldır dostluk ettiğim Reha ve Ahmet İsvan'ın kimlerden doğduğuyla hiç ilgilenmemiş, Yalova'daki uzun sohbetlerimizde onları biz gençlere verdikleri değer, gösterdikleri saygı ve bazen abuk sayılacak fikirlerimize yönelttikleri dikkatle çok sevmiştim.

Neyzi ailesini tanıyınca, tarihimizde hiç olmayan aristokrat sınıf yokluğunda, İsvan'ları da içine alan bir kesime "büyük burjuva" denilebileceğini düşündüm. Gerek Neyzi'ler, gerekse İsvan'lar çok varlıklıydı ve sahip oldukları zenginliği görgülü bir sadelikle taşıyorlardı. Hele İsvan'lar, bu görgüyü "sosyalist" olacak kadar sadeleştirmişlerdi.

Uzun yıllar sonra, Çetin Altan'dan Mehmet Ali Aybar'ın "Sosyalizm, gerçek aristokratların işidir" sözünü duyduğumda, belki de İsvan'ları ve Neyzi'leri tanıdığım için ne demek istediğini anlayacaktım...

Neyzi'lerin iki kızı Füruğ ve Füsun'la iyi arkadaş olmuş, sık sık buluşuyorduk. Ancak Neyzi'lerin Levent'teki evindeki

görgülü ya da solcu sadeliğe karşın, Ayfer Hanım'ın kız kardeşi Reha İsvan kadar inançlı sosyalist olmadığını fark ettim.

Ayfer Neyzi'nin, büyük kızı Füruğ'un kendileriyle aynı sınıftan olmayan, yani zengin olmayan Tevfik Turan'la evliliğini onaylamadığı açıktı. Duruşu, bakışı ve her haliyle Tevfik'i küçümsediğini belli ediyordu.

Parasallık gözünü karartmasa, çok farklı bir gerçek görecekti. Füruğ, çok güzel ve iyi yetişmiş bir genç kadındı ama, en hafif deyimiyle ağır melankoliden mustaripti. Oysa Tevfik, sırılsıklam âşık olduğu eşinin kaprislerini de dengesizliklerini de gık demeden sineye çekiyordu. Şahsen neşeli ve hayat dolu Füsun'un dostluğunu yeğliyor, Füruğ'un kasvetine Tevfik'in hatrına katlanıyordum. Üstelik, haksızlığa uğradığını anladığımdan beri Tevfik'i daha çok seviyordum.

O zamanki kafamla (zaten şimdi de değişmedi) damadına yersiz ithamı yüzünden Ayfer Neyzi'nin gerçekte solcu, hatta herhangi bir ideolojik yolcu olmadığına; ünlü akrabaları Reha ve Ahmet İsvan'la aynı çizgide görünmek için "gibi" yaptığına karar verdim.

Çünkü bir sosyalist, insanları sınıfsal açıdan değerlendirmez ve parasal varlığı ya da yokluğuyla ölçmezdi.

Reha ve Ahmet İsvan'ın sosyalistliklerinden emindim, bizzat tanık olmuştum: Yalova'nın "toprak ağaları"ndan olmalarına rağmen işçi sınıfının haklarını kendi çiftliklerinde kendi çıkarlarına karşı savunmakla işe başlamışlardı. Zaten Ahmet İsvan'ın İstanbul'un ilk solcu belediye başkanı olarak –Halk Ekmek kuruculuğu gibi– yoksul halk için yaptıkları ve 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Ahmet Bey'in 27 ay, Reha İsvan'ın 38 ay hapis yatarak bedel ödedikleri ideolojik dürüstlük; ilerleyen yıllarda her ikisinin de gerçek ve inançlı sosyalistler olduğunu kanıtlayacaktı.

Reha ve tabii kız kardeşi Ayfer, *Bandırma* vapurundan Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Samsun'a çıkan İstiklal Savaşı gazilerinden Topçu Binbaşı Kemal Doğan'ın kızlarıydı. İstanbul hanımefendisi Reha Doğan, Ahmet İsvan gibi Robert Kolej'de

Reha, Ayfer ve Kemal Doğan

okumuş, onun gibi tarım mühendisi olup Yalova'daki çiftliğe yerleşmiş ve eğitime verdiği idealist önemi, yıllarca lise öğretmenliği yaparak göstermişti. İlk tanıştığımızda "Lise öğretmeniyim" deyince epeyce şaşırmış ve ister istemez *Çalıkuşu*'nun Feride'si geçmişti, aklımdan.

Rastlantıya bakın ki Robert Kolej sürecinde Reha, Rahşan Ecevit'in, Ahmet de Bülent Ecevit'in sınıf arkadaşıydı. Reha (Doğan) İsvan'nın Rahşan Hanım'la çok yakın olduğunu sanmıyorum; en azından ondan söz ettiğine şahsen tanık olmadım. Belki yanılıyorumdur ama, zaten Rahşan Ecevit'e "Bülentçiğinden" başka kimsenin yakın olabildiğini de pek sanmıyorum.

Sonuç olarak İsvan'lar ve Ecevit'ler yan yana büyümüş; ama Ahmet İsvan ve Bülent Ecevit birlikte düşünmüş, tartışmış ve siyasal anlamda omuz omuza olgunlaşmışlardı.

Çelik Gülersoy'un peşinde helak

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Atatürk'ün ileriyi öngörmekteki şaşırtıcı yeteneğinin çok başarılı bir örneğiydi. Turizm ile motorlu araçların arasındaki bağlantıyı daha 1920'lerde fark eden Atatürk'ün emriyle 1923'te "Türk Seyyahin Cemiyeti" adıyla kurulan yapı; 1937 yılından beri Uluslararası Otomobil Federasyonu üyesi olarak motorlu araç turizmini ve uluslararası ralliler düzenliyor, sporcu lisansları veriyordu.

Kurumun ülkeye giren taşıtların gümrük vergisi üzerinden aldığı pay ve triptik işlemlerinden elde ettiği gelir, yol ve yön tabelaları, gümrük kapılarının inşa ve yenilenmesi, karayolları haritaları, şehir rehberleri, rehberlik ve dil kursları vb. gibi teknik turizm hizmetlerinin yanı sıra; turizmin olmazsa olmazı, kültür ve sanat çalışmalarına harcanıyordu.

İşte bu kültür sanat çalışmalarının yetkisiz şefi, biricik emekçisi olarak muhteşem masamda işe koyulur koyulmaz kulağıma fısıldanan ilk tembih, Çelik Gülersoy'un yanında asla söylenmemesi gereken bir isim oldu: Şakir Eczacıbaşı.

Kuruluş amacı zaten kültür ve sanat olan Turing'in devasa büyüklükteki geliri, genel müdürlük makamını gözleyen bazı kültürcülerle sanatçıların şehvetini kamçılıyordu.

Çelik Gülersoy ile Şakir Eczacıbaşı belki bu, belki başka bir nedenden ötürü rekabet evresini geçmiş, birbirlerinden nefret ediyorlardı. Çelik Bey'in tüm yetkiyi elinde toplamasının nedeni de böylece anlaşıldı. Şakir Eczacıbaşı'nın kurumu dikkatle izlemesi, aslında Çelik Gülersoy'un da titiz davranmasını sağlıyor ve Turing'in muazzam gelirinin çarçur edilmesini önlüyordu.

Doğrusu güzel işler yapılıyordu!

Kolları sıvadığımda, Emirgân korusundaki Sarı Köşk, Yıldız Parkı'ndaki Malta Köşkü, Safranbolu'daki üç konağın restorasyonu, Kariye Müzesi (şimdi cami!) çevresindeki tarihi evlerin onarımı ve çevre düzenlemesi devam ediyordu.

Çelik Gülersoy'un peşinde not tutarak şantiyeleri gezmediğim zamanlar, restorasyon çalışmalarının resmi yazışmalarını yapıyordum. Turing'in genç, zeki, muzip ve yetenekli mimarı Mustafa Pehlivanoğlu'yla da çok ahbap olduk. Tevfik, Mustafa ve ben, hem çalışkan hem de eğlenceli bir üçlü oluşturduk.

Ama Çelik Bey'in özellikle İstanbul'un tarihi yer ve semtlerine yönelik restorasyon iştahı dinmiyor, projelerin biri bitmeden yenisi başlıyordu. Bir süredir, adeta huşuyla andığı Karacaahmet Mezarlığı'nı dilinden düşürmez olmuştu. O yıllarda ören yerine benzeyen mezarlıktaki tarihi kabirleri onarıp çevre düzenlemesini üstlenmeyi, çok istiyordu.

Gerekli izni alabilmek için Ankara'yla harıl harıl yazışıyor, aklına estiğinde de gidip mezarlığı dolaşıyorduk. Nedense aklına da sık sık esiyordu!

Oysa hamile olduğumu artık biliyordu. Karnım gizlenemeyecek kadar büyüyüp bol elbiseler giymeye başladığımda, "Hamile misin?" diye sormuş, "Evet!" demekle yetinince suratını buruşturmuş, başka bir şey söylememişti.

Çelik Gülersoy'un eşcinsel değilse aseksüel olduğunu hepimiz biliyorduk.

Personele doğurmak yasak, patrona dirilmek serbest

Suratını buruşturarak ya hamilelikten iğrendiğini ya da işe alınırken durumumu gizlediğim için suçladığını gösteriyordu. Birinci olasılığı cinsel durumuna bağlayıp üstünde durmadım. İkinci olasılık, kendimi suçlu hissettirdiği için boynumu büktüm.

Bugün olsa, çok ağır karşılık verirdim.

Ama o yıllarda, biz kadınların en gözü açılmışı, en savaşçısı bile bir gedikte gafil avlanmayı, en doğal hakkımız, zaten toplumun varlığı için gerekli doğurganlıkta bile ezilmeyi içselleştirmişti.

Herhangi bir yerde iş bulmak için salt hamile olmamak değil, kısa vadede çocuk doğurmaya niyetli olmadığına da inandırmak gerekiyordu.

Çelik Gülersoy'a minnettardım, hiç olmazsa işe alırken hamilelik üzerine soru yöneltmemiş, beni de gerçeği söylemek zorunda bırakmamıştı. İşte bu minnettarlık yüzünden karşı çıkmak, hakkımı savunmak gelmiyordu aklıma...

Turing'in kültür işlerinde mesai saatleri sık sık aşılıyor, bazen akşam sekize kadar çalıştığım oluyordu. Böyle bir gün, normal mesai bitimine ramak kala Çelik Gülersoy'un Karacaahmet Mezarlığı'na gideceği tuttu ve bana da gel, dedi.

Atatürk'ün adı verilen birinci Boğaz Köprüsü açılalı üç yıl olmuştu. Çelik Bey'in şoförlü makam arabasıyla köprüyü geçip mezarlığa vardığımızda hava kararıyordu. Mezarların arasında çamurlara bata çıka ilerledik, hattatların gömüldüğü Şeyh Sofası adlı alanda, çok eski bir kabrin önünde durduk.

Osmanlıca bilen Çelik Gülersoy, karanlıkta seçilmesi mümkün olmayan mezartaşı kitabesini huşu dolu bir sesle ezberden söyledi: "Reisü'l-hattatin Hamdullah el-maruf bi-ibni'ş-Şeyh rahmetullahi aleyh..."

Şeyh Hamdullah, Sultan İkinci Beyazıt'tan Kanuni Sultan Süleyman'a kadar Osmanlı sarayının baş kâtibi ve hattatların piriydi. Hicri takvime göre 926, miladi takvime göre 1520'de ölmüştü. Kabri, Karacaahmet'teki tüm eski mezarlar gibi bakımsızdı ve Çelik Gülersoy'un buna çok üzüldüğü belliydi.

Pir hattatın kabrinde, en azından açıkça dua etmedi. Ama bir süre önünde durup, düşüncelere daldı. Şoförle ben de ses çıkarmadan yanında bekledik.

Şişli'ye döndüğümüzde saat gece dokuza yaklaşıyordu. Turing binasında bekçiden başka kimse kalmamıştı. Çelik Bey, bürosundan bir şeyler alacak, sonra beni de arabayla eve

bırakacaktı. Peşinden makamına girip, kendimi bir koltuğa attım. Öyle yorgundum ki, o güne değin sormaya cesaret edemediğim soru, ağzımdan adeta kızgınlıkla fırladı gitti: Neden bunca önemliydi Karacaahmet?

Haftalardır saçma sapan yazışmalar, tartışmalarla boğuşuyorduk. Elimizde yürütülmesi ve bitirilmesi gereken bir sürü restorasyon şantiyesi vardı. Ama Ankara'nın yokuşa sürdüğü bu mezarlığın restorasyonu, Çelik Gülersoy'un adeta şahsi bir sorunu haline gelmişti. Niçin?

Masasının çekmecelerini karıştıran Çelik Bey, durdu. Birkaç saniye sessiz kaldıktan sonra yerinden kalktı, gelip yanımdaki koltuğa oturdu. Gizemli bir fısıltıyla sordu:

"Reenkarnasyona inanır mısın?"

Şaşırmıştım. Yutkundum. Konuşmak istiyordu, belli. Hayır desem, susacaktı. Evet desem, yalan olacaktı. Kafamı ne evet ne hayır anlamına çekilebilir "eh" yönünde, sağa sola salladım.

Çelik Gülersoy, "Geçmişteki bir yaşamda, oraya gömüldüm" demesin mi?

Gayet ciddiydi. Reenkarnasyon sözü de böylece anlam kazanıyordu. Tahmin etmek zor değildi, yine de dayanamadım, dank diye sordum: "Hangi mezara?"

Bir an tereddüt etti. Başını salladı, derin bir soluk aldı, "Ahmet Sultan'ın..." dedi.

Oysa ben, önünde durup yazıtını ezberden okuduğu Şeyh Hamdullah demesini bekliyordum.

Mezarlığın tarihi konusunda çok cahildim. O zamanlar internet yok, wikipedia yok, akıllı cep telefonları hayal bile değil... Aklımdan hızla Osmanlı sultanı olmuş birinci, ikinci, üçüncü Ahmet'ler geçiyordu. Hangisi olduğunu tabii ki bilemezdim, sormaya da cesaret edemedim.

Sesimi çıkarmadım, içimden alay ederek, ciddi ciddi salladığım başımı öne eğip saygı duyuyormuş gibi yaptım.

Yıllar sonra, Karacaahmet Mezarlığı'nda herhangi bir Osmanlı sultanı türbesi olmadığını nihayet öğrenince; Çelik Gülersoy'un Ahmet Sultan'dan kastının mezarlığa adını veren

Karaca Ahmet Sultan olabileceğini düşündüm. Doğru mudur, bilemiyorum. Ama savım, Çelik Bey'in reenkarnasyonu olduğuna inandığı Karaca Ahmet Sultan'ın adını taşıyan mezarlığa ilişkin tutkusunu ve restorasyon ısrarını en iyi açıklayabilecek olasılık gibi duruyor.

Onulmaz acı, Kerem'di adı

İster kader deyin, ister şans; her yaşama yön veren rastlantılar dizini karnımda büyüyen bebeği yok etmeye çalışıyordu.

Ehliyeti olmayan Kozan, babasıyla arasının iyi olduğu bir gün, onun spor Mercedes'iyle gezmek için ısrar etti. Hızlı gitmeyeceğine söz vermişti. Üç yıl önce açılan birinci Boğaz Köprüsü'nden geçmeyeceğine de... Oysa köprüye girdi ve gazı köklerken, çok korktum. Ufak bir kanama geçirdim. Doktor önemsiz buldu, birkaç gün dinlenme izni verdi. Tehlikeyi atlattım. Oysa şans tanrısı yaşamımı değiştirmeye kararlı ve geçirdiğim kanama, karnımdaki çocuğu istemediğine ilişkin ilk uyarısıydı.

İkinci uyarı, bir asansörde geldi. Bir akşamüstü, iş çıkışı Kozan'ın Taksim Meydanı'ndaki çok eski bir apartmanın yedinci ve son katındaki fotoğraf atölyesine gittim. Asansör 19. yüzyıldan kalma, ahşap oymalı, kristal aynalı, metal sürgülü, görünümü güzel bir antikaydı. Apartman sakinleri bakımını yaptırıyorlar, iyi de çalışıyordu.

Ama o gün, İstanbul'un zaten ikide bir kesilen köhne elektriğinde voltaj oynaması da oldu. Yedinci kata tırmanan asansör, durmayıp beşinci kata kadar düştü, sonra yine harekete geçip yediye tırmandı, yine iki kat düştü. Sonunda yedinci katta durup kapılar açıldığında, yarı baygındım. Yine atlattım. Karnımdaki bebek yaşıyordu.

Üçüncü uyarı, şahmerdan darbesiydi.

Çelik Gülersoy'un "kültür ve sanat şefi" görevlerimden biri, Turing Kulüp'ün uzman kişilere söz verdiği aylık konferanslarını düzenlemekti. Bu iş için her ayın bir cumartesi günü, Harbiye'deki Kenterler Tiyatrosu'nu kiralıyorduk.

1976 Nisan ayında, Afrodisias Antik Kenti kazılarını başlatan Prof. Dr. Kenan Tevfik Erim'in "Afrodisias" konulu konferansı için tiyatroya gidip salonu bizzat Şükran Güngör'ün imzaladığı sözleşmeyle kiralamıştım.

Yağmurlu bir cumartesi günüydü. Konferansa ilgi büyüktü. Davetliler salonu tıklım tıklım doldurmuştu. Prof. Erim tiyatro müdürlüğünde çay içerek kürsüye çıkmayı bekliyordu. Tam Çelik Bey de geldi, salona giriyordu ki tiyatronun lobisi neşeyle bağrışan çocuklarla doldu.

Çok geçmeden Kenterler Tiyatrosu'nun salonu hem bize hem de ünlü tiyatrocu Erol Günaydın'ın yönettiği Akbank Çocuk Tiyatrosu'na kiraladığı anlaşıldı. Üstelik Akbank genel müdürü de finanse ettiği çocuk tiyatrosunu tam o gün görmeye gelmişti.

Şans tanrısının şahmerdan olarak seçtiği Erol Günaydın, kuşkusuz velinimeti banka genel müdürüne karşı mahcup olduğu için çileden çıkmıştı. Onu pek sevenlerin tarifine uymayacak bir edepsizlik sergiliyor, bas bas bağırıp küfürler ederek salonun boşaltılmasını istiyordu. Muazzam bir gürültü patırtı vardı. Çelik Gülersoy'un Turing'de yanıma yardımcı diye verdiği Koray adındaki genç, ortadan kayboldu.

Sahneye tanık olan Çelik Gülersoy da bencil ve acımasız yüzünü gösterdi. "Sorumlu sizsiniz, sorunu çözün!" deyip, salona geçti.

İçeride konferans başlamıştı, ama Erol Günaydın'ın küfürlü öfkesi dinmiyor, sesi çocukların çığlıklarını bile bastırıyordu. Karşısında tek başıma kaldım. Bugünkü aklım olsa, "Ne haliniz varsa görün" deyip çıkıp giderdim.

Ama genetik kodlarımda kaçmak, gerilemek seçeneği yoktu; kendime zarar vere vere geçen elli yılda öğrendim sahayı terk ederek korunmayı... Dolayısıyla çocuk çığlıkları arasında ağzından köpükler saçan bir küfürbaza; sakin olmasına çalıştığım bir sesle durumdan iki kuruma aynı gün salonu kiralayan tiyatro yönetimini sorumlu tutmak gerektiğini; Prof. Erim'in konferansa başladığını ve salonu boşaltamayacağımızı anlatmaya çalışıyordum.

Erol Günaydın hışımla yaklaşıp önüme dikildi. Uzun olmasa bile iri kıyım bir adamdı. Yüzü öfkeden allak bullak, yedi aylık hamileliğinde 48 kiloya çıkabilmiş beni kollarımdan tuttu, hakaretler etti, sonunda "Orospu!" diye bağırdı. Ona kimse sus demedi. Kimse yardımıma gelmedi, beni savunmadı. Sonrasında söylediklerini, hatta olayın nasıl bittiğini, eve nasıl döndüğümü anımsamıyorum. Silmişim belleğimden.

Tiyatrocuların pek sevdiği Erol Günaydın, benim ilk çocuğumun katilidir. Ona yarım yüzyıldır beslediğim kin, hiç azalmadı. Beni ona karşı yalnız bırakan Çelik Gülersoy'u da, yardımcı diye verdiği gözdesi Koray'ı da bağışlamadım; Erol Günaydın bana saldırırken araya girmeyen, parmağını kımıldatmayan Akbank Genel Müdürü Medeni Berk'i de.

Umarım yüreğimde açtıkları derin yaranın bedelini hayatlarında ya da ölürken ödemişlerdir.

O gece, korkunç bir baş ağrısı başladı. Hiç böyle bir ağrı yaşamamıştım. Elimde olmadan inliyordum. Kozan bile ayılıp telaşlandı. Geceyarısı, Taksim İlkyardım Hastanesi'nin acil servisine gittik. Nöbetçi doktor, ağrıyı çok ciddiye aldı. Yatırdılar. Önce bir iğne yapıldı, sonra serum takıldı. Bebeğin durumuna bakıldı. Ağrı iğneden hemen sonra bitti. Rahatladığımı gören doktor, belleğime kazınan o sözleri söyledi: "Zamanında geldiniz. Müdahale etmeseydik, ölebilirdiniz!"

Sabaha kadar gözetim altında tuttular. Kimliğini bilmediğim o doktor, gelip gidip kontrol etti. Yaşıyorsa, kendisini minnetle andığımı bilmesini isterim. Sonsuzluğa karıştıysa, umarım minnetim kendisine iyilik olarak dönmüştür.

Başıma ne geldiğini, o korkunç şiddette ağrının tıptaki adını sormayı akıl edemedim. Bugün de bilmiyorum. Ama her neyse, yapacağını yapmıştı: birkaç gün sonra suyum boşaldı, evde kimse yoktu. Şoförü arka koltuğuna havlu sererek kirletmeyeceğime ikna ettiğim bir taksiyle, tek başıma Nişantaşı'ndaki Sosyal Sigortalar Hastanesi'ne gittim. Telefonla haberdar

ettiğim annem ve babam, her zamanki gibi Kozan'dan önce geldiler.

O zamanlar ultrason yoktu, bebeklerin cinsiyeti doğunca anlaşılırdı.

Ne bebeğin ne de benim hazır olduğumuz doğum çok zor geçti. Sezaryen yapmadılar ama, epizyotomi kesiği ve forseps kullanmak zorunda kaldılar.

Her şeye rağmen 1 kilo 900 gram ağırlığında ve sağlıklı doğdu yavrum. Ama doktor, "erken doğan" olarak bir süre Zeynep Kamil Çocuk Hastanesi'nde kuvözde kalmasına karar verdi. Çok bitkindim, karşı çıkacak gücü bulamadım.

Günümüzde 400-500 gram doğan bebekleri yaşattıklarını düşündükçe, içim acıyor hâlâ...

Adını Kerem koydum. Kimseye ve babasına danışmadan. Günün ancak yarısını ayık geçiren Kozan, öylesine yoktu ki hayatımda; yavaş yavaş siliniyordu kalbimden de.

Kerem'i Zeynep Kamil'e naklettiler. Ameliyatlı beni de eve getirdi ailem. Annem, babam, ablam, enişte hepsi seferber olmuştu. Her gün biri Zeynep Kamil'e gidip Kerem'e bakıyor, annem ve ablam yanımdan ayrılmıyorlardı.

Derken bir gece, tüm İstanbul'da elektrik kesildi. Telaşla Zeynep Kamil'e telefon ettik, hastane de karanlığa gömülmüştü, jeneratörleri de arızalıydı.

Kuvöz demek, elektrik demekti.

Ahmet İsvan'la İstanbul Belediye Başkanı seçildiği 1973'ten beri görüşememiştik, ama dostumuzdu. Kozan, geceyarısı onu aradı. Ulaştı ve durumu anlattı. Ahmet İsvan çok üzülmüştü. Zeynep Kamil Hastanesi'ne jeneratör göndereceğini söyledi. Birkaç saat sonra gerçekten jeneratörler geldi, kuvözlere elektrik verildi.

Ama çok geçti. Olan olmuştu.

Elektrik kesintisinden iki gün sonra hastanenin taburcu raporu verdiği Kerem, eve geldiğinde ateşliydi.

Kısa sürede morardı, soluk alamadı, gece tekrar hastaneye götürdü Kozan ve enişte Tanaydın.

Ertesi sabah, öldüğü haberiyle geri geldiler.

Kerem'im, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda Kozan'ın dedesi Cenap Muhiddin Kozanoğlu'nun koynunda toprağa verildi.

Çektiğim acının ucu bucağı yoktu. Dipsizliğe yuvarlanırken hiç durmadan ağlıyor, kimsenin yakınlığı, hiçbir teselli yavaş yavaş gömüldüğüm melankoliden çıkaramıyordu. Aklımda "kuvöze konulmasaydı, eve çıkarsaydık yaşardı" pişmanlığı dönüp duruyor; anneciğimin "Her işte bir hayır vardır, yaşasaydı belki de sakat, sağlıksız olacaktı, o baş ağrısında verilen ilaçlar falan..." telkinleri işe yaramıyordu. Oysa zamanla, haklı olduğunu düşünmeye başlayacaktım. Ama henüz değil.

Ölümün devası doğum

Anlattığım yıllarda "psikolojik destek almak" diye bir söz bile yoktu. Psikolog ve psikiyatrlara ancak kendisi ya da çevresi için tehlikeli olabilecek harbi deliler götürülürdü. Travmalar atlatılır ya da atlatılmaz, melankoli zamanla biter ya da bitmezdi.

Dolayısıyla kimsenin aklına beni bir psikoloğa götürmek gelmedi. Sertifika alacak kadar psikoloji okumuştum, ama çektiğim acıya bir çare aramıyordum ki kurtulmayı düşüneyim.

İçim yanıyor derler ya, doğruymuş... İçimde bir yangın vardı. Sürekli gözyaşı döküyor, ama söndüremiyordum.

Hüsranla sonuçlanan ilk hamileliğimde kimseden öneri ve yardım almamış; "masrafsız" SSK Hastanesi'ne ve kadın doğum doktoruna kendim karar vermiştim.

Ailem, zaten ilk bebeğime hamileyim diye adıma aldıkları Ulus'taki dairenin borcunu ödüyordu. Özel hastanede doğum yaptıracak paraları kalmamıştı. SSK Hastanesi'ni istemeye istemeye kabullenmişlerdi.

Ama Kozan'ın ailesi varlıklıydı. Oysa hiç oralı olmamışlar ve eşiyle birlikte Vatan Hastanesi'nin sahibi olan Dr. Muzaffer Ustabaşıoğlu'nun sözünü bile etmemişlerdi! Aileler, doğum

sonrası kontrol gerekçesiyle duruma el koyup, SSK yerine Özel Vatan Hastanesi'ne, Dr. Muzaffer Ustabaşıoğlu'na götürdüler. Doktoru kayınvalidem Mefkure önerdi, meğer çok iyi dostlarıymış...

Bunu unutmayacak, Kozan'dan ayrıldıktan sonra annesini ve kendisini pek seven bekâr teyzesi Ferda Kozanoğlu'nu da defterimden silecek, babasını ise yıllar sonra şaşırtıcı bir yöntemle cezalandıracaktım...

Muzaffer Ustabaşıoğlu çok iyi bir kadın doğum uzmanı oluşunun yanı sıra yumuşacık, hastayı rahatlatan, güven veren bir insandı. Muayene sonunda her şeyin normal olduğunu söyledi ve melankoliye karşı, "çivi çiviyi söker" yöntemini önerdi. Yeni bir bebek, acıyı unuttururdu. Elbette vücudum biraz dinlendikten sonra deneyebilirdim. Doğumu bu kez o yaptıracaktı, söz.

Nasıl başardı bilmiyorum, ama Muzaffer Hanım'ın şefkatli güvenilirliği can simidim oldu.

Vatan Hastanesi'nden çıkarken, bilinçaltımda birbiriyle çelişir gibi görünen iki karar yeşeriyordu: anne olmak ve kocamdan ayrılmak.

Kozan'ın kokusu ve dokusuna âşıktım. Kültürüne, dünyaya bakışına, bilgi donanımına ve zevklerine hayrandım. Ama alkole olan bağımlılığı onu değiştiriyor, başka bir dünyaya sığınmak istiyor; her akşam bir büyük rakı şişesini devirirken kurduğu hayalleri, yaşamla yüzleşmeye ve dövüşmeye yeğliyordu.

Kimya yüksek mühendisiydi, ama sevmediği mesleğini yapmamak için direniyordu. Umudu fotoğraf sanatçısı, hatta senarist olmak ve film çekmekti, oysa hiçbirini başaramıyordu.

Hepsi hüsranla sonuçlanan "serbest ticaret" girişimlerinde, ben ölen çocuğumuza ağlarken onun Taksim'deki fotoğraf sanat atölyesi de iflasla kapanmıştı.

Kuş uçmaz, kervan geçmez bir varoş mahallesinde bakkal dükkânı kiralamış, Yalova ve Polatlı'dan sonra Saros Körfezi'nde entansif tarıma başlayan babasının patates ve

soğanlarını satmaya çalışıyordu. Bu kez kurduğu hayal, bakkallıktan kazandığı parayla paketlenmiş "hazır köfte harcı" üretmek ve satmaktı.

Türkiye'deki ilk hazır köfte harcını da gerçekten yaptı ve çok lezzetliydi. Ama elbette devamını getiremedi, çünkü sürdürecek ne iradesi vardı, ne de sermayesi... Büyük gıda firmaları onun fikrini yıllar sonra akıl edip hazır köfte harcı ürettiler. Bugün marketlerde ne zaman bir köfte harcı poşeti görsem, yüreğim hüzünle dolar, Kozan'ı anarım.

Binlerce kitap okumuş, bilgili, zevkli, görgülü, eli kalem ve kamera tutan, sanatçı bir insanın niçin ticaret yapmaya kalkıştığını bir türlü anlayamıyordum. Ama laf anlatamıyordum. Kozan'ın dediği dedikti.

Bağımlılığının temelinde şair dedesi Cenap Muhiddin Kozanoğlu'nun alkolik gölgesinde büyümüşlüğün, ticaret hevesinde üç oğlunu da sevmeyen tüccar babası Kemal Asova'nın en azından takdirini kazanmak arzusunun olduğunu, yeni yeni kavrıyordum...

Beslediğim aşkla birlikte kendisini de yavaş yavaş körelten adama dair bu gerçeği daha önce anlamış olsam, onu değiştirebilir miydim?

Hemşire eğilimli ruhumla hep topal ördekleri sevdiğim, Çetin Altan haricinde hep arkasında durulması, desteklenmesi gereken erkekleri yeğlediğim ve tüm çabalarıma rağmen hepsinin kendi çizdiği kötü talihi izlediğini düşününce; hayır, değiştiremezdim diyorum.

Kozan, "Tutunamayanlar"dandı. Dedesinden aldığı alkol bağımlılığı babasına vermek istediği başarıyı baltaladı, sevmediği mühendislik ve beceremediği ticaret de özünde var olan sanat yeteneklerini yedi, bitirdi.

Sonuç olarak bakkallık projesi de battı. Bir süre sonra ancak öğleden sonra uyanıp gidebildiği işyerinin deposundaki patates ve soğanların çürüdüğü anlaşıldı. Memnun etmek istediği babasıyla arası daha çok açıldı.

Yeni bir Garp'ın dünyası

Alkolün onu yavaş yavaş söndürmesini izlerken, bilinçsiz kararlarım gerekçeye kavuşuyordu: Kozan fazla yaşamayacaktı. Bir zamanlar çok sevdiğim adamın dibe vuruşuna daha fazla eşlik etmeyecektim. Onun özü güzel genetiğini taşıyan bir çocuğum olsun istiyordum. Ama alkolik baba gölgesinde büyümesine de izin vermeyecektim. Doğuracağım çocuğu yalnız büyütecektim.

Bunca yıldır evin yükünü tek başıma taşıyor, geleceği olmayan bir eşi ayakta tutmaya çalışıyordum. Onun da can parçası olacak bir çocuğu babasız büyütmek düşüncesi ne üzüyor, ne de korkutuyordu. Hazırdım.

İlk doğumdan sadece iki ay sonra bilerek, isteyerek tekrar hamile kaldım.

Yıllar sonra, John Irving'in *Garp'a Göre Dünya* başlıklı romanını '80'li yılların sonunda Fransızca çevirisinden okurken, hemşire Jenny Fields karakterinde kendimi bulacaktım.

Romanda bir çocuk isteyen, ama yaşamında erkek istemeyen feminist Jenny Fields, komadaki bir savaş pilotunu damızlık olarak kullanıp Garp'a hamile kalır...

Ben de bir zamanlar sevdiğim, yavaş yavaş ölmesine artık eşlik etmek istemediğim bir alkolikten çocuk yapmıştım.

Dr. Muzaffer Ustabaşıoğlu, çok zayıf düştüğümü, yeniden erken doğum tehlikesi olduğunu ve hamileliğimi yatarak geçirmemi söyledi.

İçimdeki minicik can, beni yaşama bağlayan ve gözyaşlarımı dindiren umuttu. Kız ya da oğlan, onu sağlam doğurmaya kararlı; her şeye, kıpırdamadan yatmaya da razıydım.

İlk hamilelik iznim henüz bitmemişti ki, Turing'den işime son verildiği haberi geldi. Hiç şaşırmadım.

Beni o meşum gece yalnız bırakan Çelik Gülersoy'un, kederime ve zaten kadınlığa saygı duymadığını, ikinci hamileliğime tahammül göstermeyeceğini tahmin etmiştim. Yine de beni

maaşlı, sigortalı çalıştırdığı için kendisine minnet besliyordum, kin tutmadım.

İşime son verdi, ama birkaç aylık tazminat da verdi Çelik Bey. Rahatlamıştım.

Evde yattığım yerde bol bol kitap okuyordum. Ailemin kanatları altına sığınmıştım. Anneciğim artık yanımda kalıyor, kuş gibi bakıyor, besliyordu.

İlk diplomatik görev yeri olarak Almanya'ya giden kuzenim Volkan Bozkır ve kızı Okşan'a hamile eşi Nazlı da başıma gelenlere çok üzülmüş; oradan güçlendirici ilaçlar gönderiyorlardı. Gökçe doğduktan sonra ilk mamalarını, hatta aşılarını da özel termosla onlar göndereceklerdi.

O termosu hâlâ saklarım.

Doğuda Van depremi, batıda Hollanda peynirleri

24 Kasım 1976 günü Van'da deprem oldu. İstanbul'un Avrupa yakasını ve bizim evdeki avizeleri, mobilyaları bile sallayan 7,2 büyüklüğündeki deprem; resmi sayılara göre 3.840 insanın canını almış, binlerce insan evsiz kalmıştı. Zaten yoksul bölge sanki bombalanmış gibi harap olmuş, depremden kurtulanlar soğuk ve açlıkla boğuşuyordu. Manzara öylesine içler acısıydı ki, dünyanın her yerinden depremzedelere inanılmaz cömertlikte yardım yağmaya başladı. Baş gösteren açlığa özellikle acıyan Avrupa ülkeleri, çadır ve battaniye stoklarının yanı sıra tonlarca yiyecek gönderiyordu.

Bayrağı için ölmeye hazır milliyetçi ve ehli müslim "muhbir vatandaş" kaynayan Türkiye'nin özünde ahlaksız toplumsallığını, ilk kez bu depremle keşfettim.

Hollanda ve Fransa'nın deprem bölgesine gönderdiği peynirler, tereyağları, konserve et ve sebzeler aylar boyunca İstanbul pazarlarında, çarşılarında, bakkallarında satıldı.

İstanbul ahalisi, 1977 yılının sonuna kadar Fransa ve Hollanda'nın lezzetli peynirlerine doydu. Konservelerini zevkle tüketti.

Satandan da, alandan da iğreniyordum.

Türk toplumunda birbirini ihbar etmekte yarışanların niçin bunca kalabalık olduğu bilmecesini sonunda çözmüş; çoğunluğun zaten yurttaş bilinci, dayanışma vicdanı taşımadığını da böylece kavramıştım.

1977

Yazarlığa ilk adım

Ocak sonu ya da şubat başı, bir çarşamba günü olmalı; çünkü *Çarşaf* mizah dergisi çarşambaları çıkardı; yaşamımı değiştirecek ilanı gördüm. Dergi, mizah yazıları yarışması düzenliyordu. Hem yazar olup hem de yazar olmak isteyenlere açık bir yarışma.

Yattığım yerde, iki küçük fıkra düşündüm ve yatağa taşınan daktilomda, o zamanlar kullanılan saman kâğıt üzerine yazdım. Kahkaha attıracak metinler değildi, ama zeki insanları gülümsetebilir türdendi.

Birini hayal meyal anımsıyorum, çünkü o sıralar okuduğum Özdemir Asaf'ın "Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu. Birinciliği beyaza verdiler" dizelerinden esinlenmiştim.

"Beyaz sayfanın üstüne düşen siyah leke, tüm sayfa ancak siyaha boyanırsa leke olmaktan çıkar. Siyah sayfanın üstüne düşen beyaz leke de sayfa ancak siyaha boyanırsa leke olmaktan çıkar" fikrini işleyen kısa bir metindi.

İkinci metni hiç anımsamıyorum.

Mine Asova imzalı iki metni zarfa koyup, üstüne adresi yazdım. Bir dediğimi ikiletmeyen babacığım, mektubu alıp PTT'nin yolunu tuttu.

Yarışmayı kazanacağıma ilişkin en küçük bir umudum yoktu. Ama o güne değin ve o günden öteye de "imkânsız" olanı gerçekten imkânsız mıdır diye denemekten hiç vazgeçmedim.

Çünkü 1968 Mayısı'ndan öteye dünyayı bir kez daha değiştiren Fransız gençliği, üniversitelerde ayaklanırken "Gerçekçi ol, imkânsızı iste" yazmışlardı duvarlara...

Hoşgeldin Gökçe oğlum, armağanım

22 Şubat sabahı saat 6.00'da, sancılarım başladı. Zayıf bedenim, tüm özen ve önlemlere rağmen ilk doğumdan sonra çok erken bir hamileliği ancak sekiz ay sürdürebilmişti.

Doktorum Muzaffer Ustabaşıoğlu'na haber verildi. O Kadıköy'den hareket etti, biz İkinci Ulus'tan. Bugünkü Amerikan Hastanesi'nin yakınındaki Güzelbahçe Doğum Kliniği'nde buluştuk.

Muzaffer Hanım, güleç yüzü ve rahatlatıcı anaçlığıyla muayene etti. "Saat 12.30'da doğuma alırım, 13.00'te yavrun kucağında olur" dedi. Nitekim aynen söylediği gibi oldu.

Hiç sorunsuz, yırtıksız, dikişsiz ve vakumsuz geçen doğum sırasında, Muzaffer Hanım'ın cinsiyeti henüz bilinmeyen yavrumu çıkarmaya çalışırken sorduğu soruyu hiç unutmadım. "Kafası çok büyük bebeğin, sekiz aylık olduğuna emin misin?"

Evet, emindim, zaten kendisi de biliyordu tarihleri.

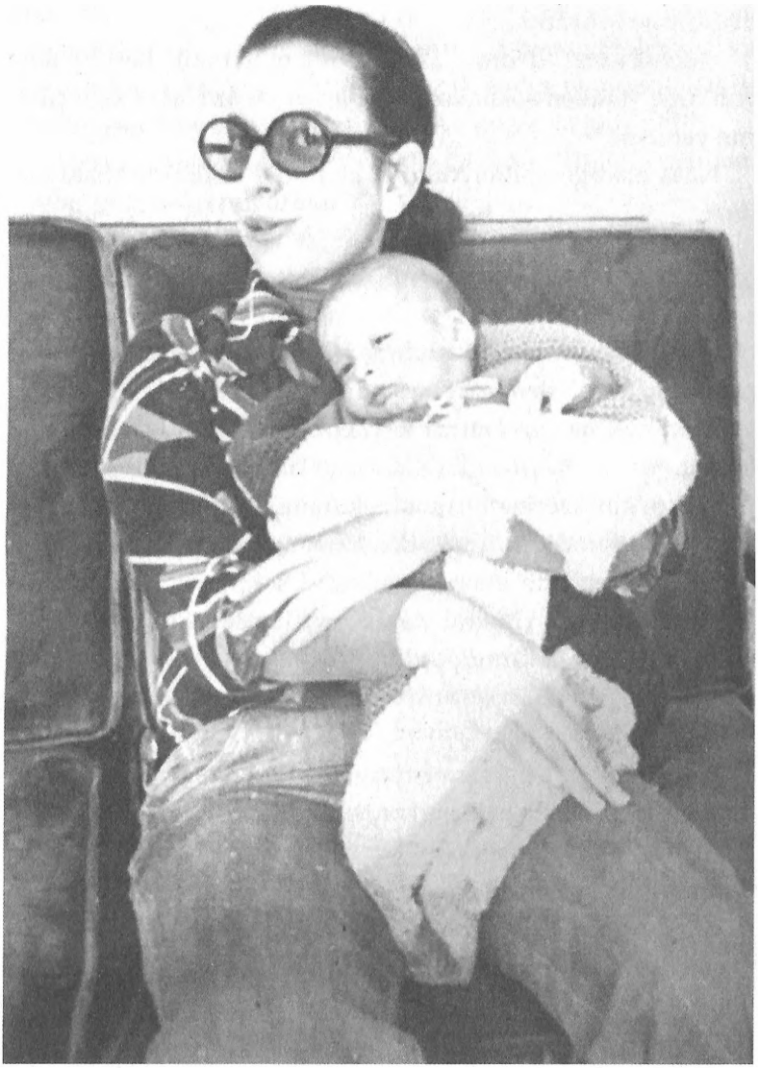
Saat 13.00'te mükemmel yuvarlaklıktaki kafası dokuz, bedeni sekiz aylık bir erkek çocuğu çıktı içimden. 2 kilo 400 gram ağırlığında, erken doğmuşlara özgü önlemler gerekmeyen, gayet sağlıklı bir bebek...

Zora düştüğümde imdadıma yetişen yıldızımın gönderdiği bir armağandı, oğlum. Adını Gökçe koydum. Hem kız hem erkek adıydı, Deniz gibi, Alev gibi...

Ama o, gökyüzünden inmişti kucağıma.

Doğum tarihi bile kutluydu: 22.02.2022'de, doğum günü bin yılda bir "palindrom" olan, tersten okunduğunda aynı tarihi veren ender insanlardan biri...

Gökçe'nin babası Kozan, iyi bir fotoğrafçıydı. Ama öylesine ilgisizdi ki, oğlumuzun ilk fotoğraflarını o değil ziyarete gelen Turing'den arkadaşım Tevfik Turan çekti.

Gökçe'nin bebeklik fotoğrafı

Başıma gelenler, işten atılmam falan Tevfik'i üzmüştü. Yetenekli olduğuma inanıyordu, acıdığı belliydi. Bir ara, "Şimdi ne olacak, ne yapacaksın?" diye sordu. İçinden "bittiğimi" düşündüğünü seziyordum.

"Merak etme" dedim. "Diş macunu gibiyimdir, ben. Sıkıldığım tüpe yeniden sokamazlar. Şu an inişteyim, ama üste çıkarım yeniden."

Nasıl olacağını bilmiyordum, ama söylediklerime inanıyordum.

Rest

Bir armağan olarak yaşadığım Gökçe'nin sağlıklı doğumu şanssız ağabeyi Kerem'in acısını elbette hafifletmiş, fakat yaşadığım travma "ya onu da kaybedersem" korkusuna dönüşmüştü.

Gökçe'nin üzerine titriyor, bakımına hastalığa varan bir titizlik gösteriyordum. Evde sıkıyönetim ilan etmiştim. Bebek odasına dezenfekte etmeden kimseyi sokmuyor, oğlumu sokaktan gelip elini yüzünü yıkamayan kimsenin kucağına vermiyor, kimseye öptürmüyordum.

Kozan, "Sen delirdin!" diyordu.

Kuşkusuz biraz delirmiştim. Ama annem, babam, ablam deliliğime anlayışla yaklaşırken; o hiç aldırmıyor, temizlik kurallarıma boyun eğmektense bebeği kucağına almamayı yeğliyordu.

Aralarında ne konuştular bilmiyorum, sanki kendisi yetmiyormuş gibi onun gibi alkolik ortanca kardeşi Mehmet bir geceyarısı eve geldi, bebek odasına zorla girip kundaktaki Gökçe'yi "O benim yeğenim" diye kucağına aldı, içkiliydi, havaya atıp tutmaya başladı. Oğlumu çığlık çığlığa elinden aldım, bebek odasına kapandım, kapıyı kilitledim.

Salonda bıraktığım Kozan ve Mehmet'in saatler süren içki sohbetini dinlerken uyumadım, düşündüm.

15 yaşında tanıyıp âşık olduğum Kozan'ın çöküşüne, yitirdiği gerçeklik duygusuna ve yıkılışına 11 yıl eşlik etmiş, ortak yaşamın tüm zorluklarına tek başıma göğüs germiştim. Artık yeterdi.

Ertesi sabah, o uyurken eşyalarını bir bavula doldurup yatağın yanına bıraktım. Öğleyin ancak ayılıp uyanınca, başına dikilip resti çektim: "Ya içmeyi bırakırsın ya da gidersin!"

Vereceği yanıtı biliyordum, öyle de oldu: "İçkiyi bırakmam, hiçbir yere de gitmiyorum!"

"Öyleyse ben giderim" deyip çıktım odadan.

Ciddiye almadı, güldü, alay etti. Sesimi çıkarmadım.

Yıllar içinde ayrılacağım tüm erkeklerle hemen aynı sahne yaşanacaktı. Karar vermem çok uzun sürecek, ama verdikten sonra ilanı iki kelimeden ibaret ve tartışmaya kapalı olacaktı.

Kozan gittikten sonra eşyalarımı bebeğimle birlikte uzun bir yolculuğa çıkar gibi hazırladım, bavullara doldurup taksi çağırdım.

Çok geçmeden, Abacılatif Sokağı'ndaki sığınağıma varmıştık.

Zili çaldım, annem açtı. Babam, Gökçe'yi kucaklayan annemin cıvıltısına koştu.

Ne kararımdan haberleri vardı, ne gelişimden.

Bavulları görünce anladılar. Sevinçle bağırlarına bastılar.

Babam tek söz etti, o da soruydu: "Kararın kesin mi?"

"Evet."

"Öyleyse evine hoş geldin, torunuma da bakarım, sana da!"

Aslında öyle bir lüksü yoktu, iki evlerinden birini bana verdiklerinden beri tek emekli maaşıyla iki kişi zar zor geçiniyorlardı, ama sevgisi dağlar kadardı ve o dağları bizim için delerdi.

Ağlayarak babamın boynuna sarıldım, önce. Sonra iki yıldır derdime koşmaktan yedi kilo zayıflayan ve Gökçe'nin ilk iki ayında geceleri uyumamak için başını karyola demirine dayayan anneme, özlem ve minnetle...

Mayıs 1977, oğlum üç aylıktı.

Babasına bağlanıp örnek almasını; başka bir deyişle "tutunamayan" bir alkolik olmasını önleyebilmek için aralarındaki bağı oluşmadan kopartmam gerekiyordu.

Öyle yaptım.

"Kaldırımın altı plaj"[1] *inişin sonu çıkış*

Sous les pavés, la plage

Babam, "Telefonları sen açma" demişti. Kozan'la arayı bulmaya çalışacak ortak arkadaşlardan korkuyordu. Nitekim aradılar. Babam, sert bir sesle "Siz karışmayın" deyip telefonu kapattı. Ne o bir açıklama yaptı, ne de ben sordum. Ama anlamıştım. Aylar sonra Kozan'ın yine Ali ve Ülkü'ye gittiğini, ilk ayrılığımızda olduğu gibi onları devreye soktuğunu öğrenecektim.

Evi terk etmemin üstünden iki hafta geçmişti. Kozan, "Çocuğumu görmek istiyorum" diye geldi. İçeri aldık, uyuyan Gökçe'yi gösterdik. Bana bir zarf uzattı, "Sana geldi" dedi.

Zarfı açtım, daktiloyla yazılmış kısa bir mektuptu. Metnin başında Hürgün Yayınları'nın logosu vardı, sonunda Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç yazıyordu, dolmakalemle imzalanmıştı...

Sevgili Çetin Emeç'in imzasını taşıyan bu değerli belgeyi ne yazık ki kaybetmişim. Ama içeriği aşağı yukarı şöyleydi: "Mizah yazarlığı yarışmamızda 1. Mansiyon'u kazandınız. Üslubunuz bizimle çalışmaya uygun, gelin görüşelim."

İnanabilmek için birkaç kez okuduğum mektup, aylar önce yattığım yerden yazdığım iki fıkrayla yaşamımı değiştiriyordu. *Çarşaf*'ın mizah yarışmasında ancak dördüncü olabilmiştim, ama bir iş öneriliyordu, hem de Çetin Emeç'in çağrısıyla!

Sevincim sonsuzdu. Oğlumun uğuruydu.

---

1 Fransa'daki eylemlerde sık sık tekrarlanan Mayıs '68 sloganı.

Gösterdiğim sevinçten umutlanan Kozan, "Eve ne zaman dönüyorsun?" diye sordu. "Sen toparlanıp gidince" dedim. Gururluydu. Ne uzattı, ne yalvardı. Çıkıp gitti.

Çetin Emeç'in mektubu aslında ben evi terk ettikten hemen sonra gelmiş, yani üzerinden iki hafta geçmişti. "Ya geç kaldıysam" telaşıyla içim içime sığmıyordu.

Bebeğimi anneme bırakıp, ertesi gün Hürgün'e gittim. *Hürriyet*'in hemen karşısındaki paralel bir sokakta, kocaman bir binaydı. *Hürriyet*'in *Çarşaf, Elele, Kelebek* eki ve *Sağlık Takvimi* gibi yan yayınları Hürgün çatısı altında toplanmıştı. Genel Yayın Yönetmeni'nin (o yıllarda müdür denirdi) bürosu çatı katının bir kat altında, bölümlerin insan boyunu aşmayan cam paravanlarla ayrıldığı, yani şimdiki gibi açık mekân düzeneği kurulan çok geniş bir alanda, duvarları olan tek kapılı ve büyük odaydı. Girmek için kapının önündeki masada konuşlanan sert ve sevimsiz sekreterine başvurmak gerekiyordu. Zaten kadın da beni daha görür görmez sevmemeye karar vermişti.

Yine de görüştürdü patronuyla.

Çetin Emeç, hem mesafe koyup hem de güven duygusu yaratabilen çok ender insanlardan, son derece karizmatik ve başarmak için doğmuş bir yöneticiydi. Özgeçmişimi sorguladıktan sonra, işe alındığımı açıkladı. Madem Fransızca biliyor ve çeviriler yapmıştım, çalışma alanımı genişletmişti. Hem *Çarşaf*'a mizah yazıları yazacak hem de diğer Hürgün yayınları için çeviriler yapacaktım.

"Gel yerini göstereyim" dedi.

Bürosundan birlikte çıktık, önce tersliği ve sertliği pek ünlü sekreterine işe alındığımı bildirdi, ardından Azize Bergin'in çalıştığı iki masalı büroya götürdü. Öteki çevirmen olduğu anlaşılan Azize Hanım'a tanıştırdı ve boş masayı gösterip, "Burası senin" dedi.

Babıâli'deki deneyimim çıkmayan mizah dergisi *Delidolu*'dan ibaretti. Orada rastladıklarım dışında kimseyi tanımıyordum, Azize Bergin'in de ne adını duymuştum ne öyküsünü biliyordum. O da orta yaşlı, ışıksız ve çirkin bir kadındı. Tıpkı

işyerindeki en iyi arkadaşı, çünkü sevimsizlikte yarıştığı sekreter hanım gibi daha görür görmez (gözlerine nasıl görünüyorsam artık!) varlığımdan nefret etti.

Kuşkusuz ben de sevimsiz bulduklarıma sevimli davrananlardan değildim, ama bu peşin hükümlü nefreti hak etmek için bir şey yapmamıştım. Meğer onlar düpedüz kötücül insanlarmış. Zaten beslendikleri kötülüğü çok geçmeden üstüme kusacaklardı.

Aynı bölümde çalıştığımız sürede, Azize Bergin'le yakınlık kurmaya hiç çalışmadım ve tek konuda anlaştık: sigara düşkünlüğü. O hortum gibi içerdi, ben boru gibi.

Azize Hanım'la paylaşacağım camekânlı kısmı gösterdikten sonra, *Çarşaf* dergisine götürdü, Çetin Emeç.

Asansör vardı, ama merdivenlerden çıktık.

Hürgün binasının tüm çatı katı *Çarşaf* dergisine ayrılmış, geniş bir alandı. Yüzeyi bölen tek paravan, girişteki boş, uzun ve gösterişli yazı masasını dergiden ayıran yekpâre camdı.

Cam bölmeyi aşıp dergi alanına girince, geniş camlarından giren gün ışığının sanki çizerler için tasarlanmış olduğunu düşündüm. Onların çizim masalarının ortasında, devasa bir toplantı masası vardı.

Çarşaf'ın tüm ekibi erildi. Çetin Emeç'le içeri girdiğimizde, dokuz çift erkek gözünün merakla üzerime dikildiğini tahmin edersiniz...

Erkeklere ait bir dünyaya hoş gelmiştim. Türkiye'nin ilk kadın mizah yazarı olacaktım.

Bir süre sonra *Çarşaf* ekibine bir kadın yazar adayı daha, Nuran Sirman "Nuran'ın Tavası" köşesiyle katılacak, ancak fazla tutunamayacaktı.

Hürgün'deki ilk günüm, hayatımın ilk yayın toplantısı Çetin Emeç'in başkanlığında ve dokuz erkeğin arasına tek kadın olarak oturduğum toplantı masasında başladı.

Sonradan anladım ki Çetin Bey her şeyi düşünmüş, beni "aslanların kafesine" atmamak için alt katta konuşlandırmıştı.

Çarşaf'ta dergi hazırlık toplantılarına katılacak, ama gün boyu mizah yetenekleriyle hemtürlerinden çok daha özgür düşünen ve sansürsüz konuşan erkek sanatçılarla muhatap olmayacak; mizah yazılarım dahil işimi kendisinin de bulunduğu katta, dolayısıyla gözetimi altında yapacaktım.

Zaten toplantıları da kendisi yönetiyor, çalışanları onu –ama gıyabında– sevecenlikle "Çeto" diye anıyorlardı.

Değerini her gün daha iyi anladığım bu olağanüstü başarılı ve iyi insan; deneyimsiz, genç, kadın bir yazar adayını, böylece korumaya almış oluyordu.

Toplantıdan birlikte çıkarken, Çetin Emeç'e girişteki boş, uzun masanın kime ait olduğunu sordum.

"Adaşıma" diye güldü. "Çetin Altan'a... Büyük bir yazardır."

Bilmez miyim? Onun yazılarıyla büyümüştüm.

1971 darbesinden sonra gazetelerin iş vermediği Çetin Altan, yazarlığını başarılı romanlar, ilgi gören tiyatro oyunlarıyla sürdürüyordu. Ama asıl tutkusu gazete yazarlığıydı ve 1979'a kadar o coşkudan yoksun kalacaktı.

Çetin Emeç, işte bu yoksunluk döneminde Çetin Altan'a el uzatan, günlük gazete heyecanı taşımasa da *Çarşaf* dergisinde, haftada bir "portreler" yazdığı köşeyi sunan tek genel yayın yönetmeniydi.

Ama beni ünlü adaşından koruyamadı...

Çetin Altan

Sürekli hastalandığım için sokakta oynayamadığım yıllarda, televizyon yoktu. Radyoyu salt "çocuk saati"nde izlemeye iznim vardı. Okumayı söker sökmez *Doğan Kardeş* dergisine, evdeki kitaplara ve tabii ki gazetelere gömülmüştüm.

Ablamın evine *Ulus* ve *Cumhuriyet*, bizim eve *Yeni Sabah* ve *Akşam* alınırdı. *Ulus*'u sıkıcı bulurdum. Hepsi tipo baskı, parmaklarımı siyaha boyamalarına rağmen *Cumhuriyet* ve *Akşam* ilgimi çekerdi.

1958'den öteye *Akşam*'da bir köşeyi, masal gibi sözcüklerine kapılarak anlamaya çalışır ve yazarın çamur gibi basılmış fotoğrafına bakarak nasıl biri olduğunu merak ederdim: Çetin Altan.

1967'den öteye *Cumhuriyet* okuyacak ve İlhan Selçuk'un sadeliğine hayran olacaktım, ama çocukluk gözağrım Çetin Altan'dı.

NDS'ye yatılı gelince gazete okurluğum gündüzlü sürdürdüğüm lise yıllarına kadar kesintiye uğramıştı, *Milliyet*'teki "Taş" köşesini hemen hiç izlemedim. Ama yazılarını okumasam bile Çetin Altan'dan habersiz kalmak mümkün değildi. 1965'te TİP'ten milletvekili olarak meclise girmişti, Türkiye onları, en çok da Çetin Altan'ı konuşuyordu. Türkiye İşçi Partisi, iktidardaki Adalet Partisi'nin nefret odağıydı ve mecliste sık sık kavga çıkıyordu.

Hatta 1968'de, TBMM'de düpedüz bir linç yaşanmıştı. Çetin Altan, lincin odağında ve linççilerin hedefiydi. Zaten ardından milletvekilliği dokunulmazlığı kaldırılmıştı.

Küçükken çamur gibi gazete fotoğrafından neye benzediğini çıkarmaya çalıştığım yazar, *Çarşaf*'ta kuşkusuz etliye sütlüye karışma denildiği için; tanıdığı siyasetçi ya da sıradan kişileri mizahla betimlediği portreler köşesini yazıyordu.

Tanışmaya hem can atıyor hem de çekiniyordum. Zaten sık da görmüyordum. Çetin Altan dergiye haftada bir-iki kez uğruyor; toplantılara da katılmıyordu. Hürgün'e her gün gelen bense sabahtan akşama alt kattaki büroda çalışıyor, salt toplantılara katılmak için *Çarşaf*'ın çatı katına çıkıyordum.

Nadiren rastlaştığımız ilk iki ay, önünden başımla selam verip geçmiştim ki; bir akşamüstü eliyle "yaklaş" işareti yapıp "Gel bakayım sen buraya!" diye seslendi.

Kalbim çarparak çalışma masasının önündeki iki koltuktan soldakine oturdum.

"Siyasi fıkra yazıyorsun, demek?"

"Yani... Çalışıyorum."

"Kaç yaşındasın?"

Çetin Altan, Göztepe (Özel Arşiv)

"Yirmi altı. Ya siz?"

Bir kahkaha attı. "Senin iki katın. Gösteriyor muyum?"

Elli yaşındaydı. Aramızda 24 yaş vardı ve evet, gösteriyordu.

"Sen kuzusun, daha. Ne işin var bu salyaları akan kurtların arasında?"

Tam kontra damarıma basmıştı.

Daha sonra, bilmeden sahip olduğum kontra damarının ne olduğunu öğretecekti: Şöhret yolunda iki tür yolcu vardır. Suyun akışına gidenler ve tersine kulaç atanlar. Birinciler rahat yaşar, çabuk yükselir, çabuk unutulur. Kontralar ikincilerdir ve onlar acı çeker, çile çeker, ama kalıcı olurlar.

O sırada "suyun akışına" mı, "kontra mı" diye beni tarttığını tabii ki düşünmedim. Kuzu nitelemesi hoşuma gitmemişti, o kadar.

Alaycı bir sesle, "Belki ben de dişi kurdumdur" dedim. "Belki benim de dişlerim uzundur..."

Şaşırmadı. "Aferin sana!" diye gülümsedi. Sonrasında kim olduğuma, neler yaptığıma ilişkin ciddi sorular sordu.

Anlattım. Ortak kültürümüz devreye girdi, *Üç Silahşörler*'in ve *Kamelyalı Kadın*'ın yazarı, Alexandre Dumas'ya değgin şaşırtıcı bir öykü anlattı. İş günü bitmişti, zaten. Gitmek üzere ayağa kalktım.

"Seni eve bırakırım" dedi.

"Peki" dedim.

"Kaplumbağa" ya da "Vosvos" diye anılan ve otomotiv tarihinin kültü, metalik bir Volkswagen'i vardı.

O arabaya bindikten öteye yaşamıma kurtlar değil, bir fil girdi.

Üç yıl içinde kristal varlığımı hunharca kırıp dökerken, hayatta ve ayakta kalacak mıyım diye merakla bakan kocaman bir fil...

"Ayrılırsak her metalik-gri 'kaplumbağa' gördüğünde yüreğin hoplayacak, acaba o mu diyeceksin!" derdi.

Terk edilse bile "unutulmayacak iz" bırakanlardan olduğunu çok iyi biliyordu.

Nitekim öyle oldu, tabii ki unutulmaz izler bıraktı, ama hayal ettiği özlem izlerini değil...

Beyaz etli İlhan Selçuk, kara etli Çetin Altan

Hiç durmadan konuşmak, bazı insanlarda otizm spektrum bozukluğunun bir çeşidi olan Asperger Sendromu'yla kendini gösterir.

Çetin Altan da uyumadan, yemeden, ama sınırsız sigara ve içki içerek, kırk sekiz saat kesintisiz konuşmak yeteneğine sahipti. Davudi bir sesi vardı. Çin işkencesi gibi kısa ve düzenli aralıklarla karşısındakilerin beynine gönderdiği ses dalgaları; düz insanları öldürmese de rahatlıkla bayıltabilirdi. Ama onlar zaten sıvışıp kaçar, canlarını kurtarırlardı.

Kalıyordu geriye benimki gibi öğrenmeye açık, yeni bilgiye meraklı, okuyan, düşünen ve kimisi, yazmaya hazırlanan beyinler.

Çünkü Çetin, Asperger Sendromu'ndan mustarip ya da boş basit bir geveze değildi.

Kendisine ilişkin olanlar dahil anlattığı her öykü, verdiği her bilgi, tarihten günümüze siyasal gidişat hakkında yaptığı her yorum, hatta uçuk kaçık komplo teorileri; kimsenin aklına gelmeyecek açılardan yeni, şaşırtıcı bir bakış içerirdi. Ağzından çıkan her söz vurucu ve ilginçti.

Onu aylar boyunca, sabahlara kadar büyülenmiş gibi dinledim.

Sonra ayıldım. Ama ilişkimizin ilk yılı, sanki hipnotize olmuştum. Sigara tiryakiliğine eşlik ediyor, sözlerini içerek sarhoş oluyordum. İçkisine eşlik edemiyordum, aşırı içki kabul etmeyen midem; canımı kuşkusuz böyle kurtardı.

Çetin Altan, daha ilk günden tanıyı koymuş, "Biz kara etli adamlarız, sen beyaz etlisin, dayanamazsın..." demişti.

Her gece bir büyük şişe viskiyi bitiriyor, sonra alkol içeren ne varsa içerek konuşmayı sürdürüyordu.

Kendisinin kara etli, benim beyaz etli olduğumu söylediğinde, tanımın bir zamanlar çok yakın arkadaşı İlhan Selçuk'a ait olduğunu da anlatmıştı:

Çetin Altan, *Cumhuriyet*'e uğradığı bir gün, İlhan Selçuk'un odasında Melih Cevdet Anday'la karşılaşır. İlhan Selçuk yazısını yazmaya çalışırken ikisi saatlerce sohbet eder. Akşama doğru, haydi içmeye gidelim diye kalkarlar. İlhan Selçuk, "Siz gidin" der, "ben yazıyı bitireceğim". Ötekiler "Haydi ama bitir gel" falan diye ısrar edince, İlhan Selçuk onlara muzip bir hüzünle bakıp Çetin'in dilinden düşmeyecek sözünü söyler: "Siz kara etli adamlarsınız, ben beyaz etliyim, dayanamam..."

Bir yıl sonra yakından tanımak onuruna erişeceğim İlhan Selçuk'un dayanamayacağı güç testi, saatler boyu konuşmaktan yorulmayan iki devin, sabahlara kadar içerek uyanık kalmak ve konuşmaya devam edebilmek kapasitesidir...

Melih Cevdet Anday, eniyle boyuyla irikıyım biriydi. Gözlerini dünyaya kapadığında, 87 yaşındaydı. Orta boyuna karşın, Çetin Altan da irikıyım sayılacak sağlam bir fiziğe sahipti. İlhan Selçuk'tan bir yıl fazla yaşayarak aramızdan ayrıldı.

Altan ve Anday'ın sağlıklarını korumak için en küçük bir çaba harcamadan, inanılmaz boyutta alkol ve sigara düşkünlüklerine karşın sürdükleri uzun ömür, gerçekten "kara etli adamlar" olduklarını kanıtlıyor.

Çetin Altan "Ben kürekçiyim" deyip derin bir soluk alır, ciğer kapasitesinin genişliğini, ağır ağır tıslayarak verdiği soluğun kronometre süresiyle gösterirdi. Ona göre yazarlıkta uzun soluklu olmanın koşuluydu, geniş ciğerler ve sağlam bir yapı.

Haklıydı.

Beni zayıf, çelimsiz, dayanıksız sanıyor; zekâmı övmesine karşın uzun soluklu bir yazar olamayacağımı, hatta yazarlıktan vazgeçeceğimi düşünüyordu. Sık sık söylediği gibi, "Ne de olsa kadın"dım.

Oysa...

Onunla geçirdiğim üç buçuk yılın zayıf vücuduma spastik kolon ve verem hastalığıyla yansımasına karşın; hatta sol ciğerimin üst lobundaki "tüberküloz gazisi" nişanıyla bile soluğumun epeyce uzun, naturamın çok dayanıklı, yani benim de "kara etli kadın" olduğumu o da anlayacaktı, ben de.

Tanrı "zaman"ın yarışına yeni girmiştim. Ne Çetin biliyordu hangi madenden inşa edildiğimi, ne de kendim.

"Ne Tanrı, ne efendi"[1] ama yazgı var...

Ateistler, müminlerden çok daha güçlü irade sahibidirler. Hiçbir kutsallığa inanmadan doğru, adil ve merhametli insan olabilmek zor; cennet havucu ve cehennem sopasıyla düzgün davranmak hem daha kolay hem de ödül ya da cezadan bağımsız irade yoksunluğudur.

1 "Ni dieu, ni maitre", Mayıs '68'in ünlü sloganlarından!

Çetin de dinsizdi, ben de. Hiçbir kitaba, herhangi bir Tanrı'ya da inanmıyorduk, deist de değildik.

Ama ateist miydik, emin değilim...

Çünkü az sayıda ortak noktalarımızdan biri, adını koymasak da bir yazgıya inanmaktı. Yaşayarak duyumsadığımız gerçeğe kader ya da yazgı demiyor, ama rastlantıların rasgele olamayacak sonuçlara yol açarak bizi belli bir yöne sürüklediğini görüyorduk, farkındaydık.

Çetin Altan'ın bana ve zaten ağzına bakan tüm hayranlarına anlattığı öykülerin, yazdığı ya da yazmaya hazırlandığı yazıların konusu olduğunu anlamam uzun sürmedi. Köşesini okumayanlara tatlı tatlı, sanki hiç yazılmamış bir analiz, anı ya da düşünce gibi anlatıyordu. Zamanla onun yazılarını sohbet masalarındaki demirbaş mezeler gibi tekrarlama takıntısını nedense garipsemeye, hatta bir gıdım gülünç bulup küçümsemeye başladım.

Belki de bu yüzden, henüz oluşum aşamasındaki yazarlık belleğim zaman içinde çok farklı gelişti. Bir konuyu, öyküsünü yazdıktan sonra ana hatlarıyla şöyle böyle anımsar, kişi ve yer adlarını, tarih gibi ayrıntıları tümüyle unuturum.

Bellek eksikliği sayılacak bu istemsiz unutkanlıktan uzun yıllar şikâyet ettikten sonra bir gün, büyük yararının farkına vardım; yazdıklarımı asla tekrarlamıyor, daha doğrusu tekrarlayamıyordum.

Oysa Çetin'in fil belleği ve metinlerinde, aynı kalıptan çıkma çok tekrar vardır. Belki de bu yüzden üst düzeyde bir roman yazarı değildir; ama gazeteciliğin çok ötesine geçen olağanüstü köşe yazılarıyla tarihe geçmiştir.

Bazen beyin âşık olur, bazen beden...

Tanıştığımız gün anlattığı öykü de eski bir yazısı ve adını koymadığı yazgı gerçeğine bir göndermeydi.

Belki aramızdaki yaş farkını kapatacak fiziksel güçte olduğunu sezdirmek için ilk sözleri, yazarlıkta "uzun soluklu"

olmanın öneminden başlayıp gençliğinde yaptığı kürek sporuna ve yukarda anlattığım tıslama performansına dayanmıştı.

O bana sen diyor, ben henüz "siz"li yanıtlıyordum.

Kürekçilik sayesinde genişleyen göğüs kafesi ve ciğerlerinin kapasitesini övüyordu ki, "Kürek çekmeye ya da herhangi bir spora devam ediyor musunuz?" diye sordum.

Hayır, etmiyordu.

Galatasaray Lisesi'nde okurken, genç ve ukala bir beden öğretmeni tanımıştı. Ve *Çarşaf*'ta yayımlanan bir yazısını anlattı:

> "Adam ufak tefek, sıskanın teki, yaşamı saat gibi ayarlı ve zaten saate ayarlı yaşamaya takıktı. Henüz otuzlu yaşlarındaydı, ama uzun ömrün sırrını bulmuştu. İşin kötüsü sırrı kendisine saklamıyor, kafalarını tokmaklaya tokmaklaya öğrencileriyle paylaşıyordu; çok yaşamak için sağlıklı yaşamak gerekti. Onda da içki, sigara, kadına yer yoktu. Aynı saatte yatmak, aynı saatte kalkmak, yemek, çalışmak, tekdüze ayardan dakika sektirmemek önkoşuldu.
>
> Beden öğretmeni, Galatasaray'daki her dersine zayıf pazularını şişirip hazıroldaki öğrencilere göstermekle başlardı; bakın o ne kadar güçlü, ne kadar sağlıklıydı, hiç hasta olmazdı!
>
> Ve sınıfla birlikte yerinde sayarak koşarken; uzun yaşamak için sağlıklı yaşam konulu konferansla sürerdi, ders.
>
> Tabii ki ergenlik çağındaki öğrenciler tarafından sevilen bir öğretmen değildi. Ama öğütleriyle gına getirse de henüz alay konusu değildi.
>
> Sonra bir gün, ukala beden öğretmeni derse gelmedi.
>
> Hiç hasta olmayan onun kadar dakik birinin ders atlaması önce sınıfta şaşkınlık yarattı, ardından tüm okulda merak uyandırdı. Sorup soruşturuldu ve çok geçmeden acı sonuca ulaşıldı.
>
> Uzun yaşamak için sağlığa adanan kısacık bir ömür, karşıdan karşıya geçerken bir arabanın altında kalmıştı.

Zavallı beden öğretmeni, işte o zaman, sağlıklı yaşam kurallarıyla ölümü arasındaki çelişki yüzünden hem ibret hem de alay konusu oldu."

Yaşamın bırakın saniyeleri, bir salise aralığında altüst olup, yıllarca hazırlanan amacın tam tersiyle sonuçlanabileceğini vurgulayan öykü, çok hoşuma gitmişti. Zaten Çetin, adını koymadığı bir yazgıya inancını değişik örneklerle vurgulardı. En sık tekrarladığı örnek de şöyle bir tümceydi: "Bir sabah öhö dersin, ciğerlerinden bir damla kan gelir ve her şey biter."

Konuşurken, yazılarındaki kadar zekâ incelikleriyle dolu, renkli ve zengin bir Türkçe kullanıyordu. Kendi deyişiyle belagat önemliydi ve belagati gerçekten güçlüydü. Etkilenmemek, hayran olmamak elde değildi.

Davudi sesinin, anlattığı şaşırtıcı öykülerin, analiz yeteneğinin bağımlısı olmuştum. *Çarşaf*'ın yazı işleri toplantılarına, sonunda onunla sohbet etmek umuduyla koşa koşa çıkıyordum. O da kırk yılda bir uğradığı dergiye her toplantı günü, yani haftada iki kez gelmeye başlamıştı. Yazılarını da artık dergideki masasında yazıyordu.Toplantılara katılmıyor, ama sonunda yanına gelip oturmamı bekliyordu, sabırla.

Çevremdeki kimseyle, hatta Nurullah Berk'le bile konuşamadığım Fransız edebiyatına olan ilgimi onunla paylaşabiliyordum. Ben 20. yüzyıl yazarlarını, çağdaş metinleri daha çok seviyor ve yeni akımlardan, yenilikçi eserlerden söz ediyordum. Onun da klasiklere değgin bilgisi müthişti.

Örneğin çocukken okuduğum için küçümsediğim *Üç Silahşörler*'in evrensel değerde romanlar ve Alexandre Dumas'nın ne denli büyük bir yazar olduğunu Çetin sayesinde keşfettim. Keza Edmond Rostand'ın *Cyrano de Bergerac* adlı tiyatro oyununun Sabri Esat Siyavuşgil imzasını taşıyan olağanüstü güzellikte Türkçe çevirisini de...

Birkaç yıl sonra ahbap olacağım Ali Sirmen'in, Yiğit Okur'un da aynı referanslara sahip olduğuna, hatta Ali'nin öğrenciyken rol aldığı *Cyrano de Bergerac* piyesinden ezbere okuduğu Türkçe

Ali Sirmen ve Kürşat Kutay'la
(Hasan Deniz Arşivi, 30 Ekim 1998)

tiratlara bakarak; Galatasaray Lisesi'nde okuyan birkaç kuşak öğrencinin aynı yazarlara, aynı eserlere hayranlık duyduğunu anlayacaktım.

Çetin Altan'ın Alexandre Dumas sevgisi, yazarın salt edebi büyüklüğüne değgin değildi. Romancının Fransız bir general ile Haitili bir zenciden doğup; kıvırcık saçları ve koyu teniyle zamanın ırkçı ruhuna rağmen kazandığı ün, sürdüğü renkli yaşamı takdir ediyordu.

Dumas'ya ilişkin şöyle bir öykü anlatırdı:

Üç Silahşörler ve *Monte Kristo Kontu* gibi pek çok popüler romanın yazarı Alexandre Dumas'nın evlilik dışı olup nüfusuna ancak yedi yaşında geçirdiği bir oğlu vardır.

Alexandre Dumas Fils, yani "Oğul Alexandre Dumas" diye anılan çocuk, büyüyünce başta *Kamelyalı Kadın* romanı olmak üzere pek çok eseriyle ün kazanan bir yazar olur, ama ömrü boyunca "piç" algısının acısını çeker.

Baba oğul Dumas'lar, ilk kez bir davette ikisi de şöhretin doruğundayken karşılaşırlar. Genç Dumas, yaşlı Dumas'ya yaklaşıp kendisini tanıtır: "Ben oğlunuz Alexandre Dumas..."

Baba Dumas, oğul Dumas'a şöyle bir bakıp, "Memnun oldum, Mösyö!" der ve kıçını dönüp uzaklaşır.

Çetin bu öyküyü durup dururken değil, kendi çocuklarıyla arasında bir sorun olduğu zamanlar anımsar ve anlatırdı. Gerek kızı, gerekse iki oğluyla arasında hem yoğun bir sevgi hem de sık sık çatışma üreten gergin bir ilişki vardı.

Bizim aramızdaki ilişkiye gelince... Başlangıçta gayet netti: Aşk yoktu. Ben ayrılmak üzere olan çocuklu bir kadın, o çocukları büyüyünce ortak evi eşine bırakıp yalnız yaşamayı tercih eden bir erkekti. Aramızda 24 yaş fark vardı. Ben çocukluğumda hayran olduğum bir adamı keşfetmek istiyordum, o da konuştuğunu anlayacak zekâda genç bir kadını fethetmek.

Çetin Altan, benimle birlikteliğine ilişkin daima dürüst davrandı. Yalan da söylemedi. İki özgür insandık, kimseye verecek hesabımız ve saklanmaya, gizlenmeye ihtiyacımız yoktu.

Haftanın iki günü, *Çarşaf* dergisinin katında mesai bitiminden sonra herkesin gözü önündeki sohbetlerimiz zaten yeterince açıklayıcıydı. Dergiden birlikte çıkıyor, genellikle Abdi İpekçi Caddesi'ndeki Ziya'da yemek yedikten sonra Çetin beni çok yakın olan ana baba evime bırakıyordu.

Bol bol konuşuyorduk ve onu anlayarak dinlemem; salt sigarasından soluk çekmek ya da içkisini yudumlamak için sustuğu ender zamanlarda akıllı replikler verebilmemden mutluydu.

Aşırı, ama hep ilginç gevezeliğine karşın 19. yüzyıl edebiyatına hayran Çetin Altan; 19. yüzyıl centilmenliğini özümsemiş gerçek bir romantikti. Gördüğü her kadını yatağa atmayı düşünen abazanlardan değildi.

En azından bana öyle davranıyordu.

Zaten çok sayıda Türk erkeğinin mustarip olduğu aşağılık kompleksini sünnet olgusuna bağlıyor ve onlardan "çükü kesik abazanlar" diye söz ediyordu. Kendisi de sünnetliydi,

Çetin Altan ile Ziya'da (1977)

olmamayı yeğlerdi, ama işte çocukken ona danışmamışlardı. Travma yaşatan ya da yanlış sünnet kurbanlarından söz ediyordu. Batılı erkeklerin komplekssiz cinselliğini sünnetsiz olmalarına; Doğu'da kadınların ezilmesinden öldürülmesine sünnetli erkeklerin kendilerini eksik ve yetersiz bulmalarına bağlıyordu.

Neyse ki o travma yaşamamış ya da düşünsel anlamda atlatmıştı. Ya da öyle sanıyordu.

Haciz memurlarına karşı Çetin Altan belagatı

Kozan'la boşanmak için henüz dava açmamış, onun altı aydan beri yalnız yaşadığı bana ait daireden taşınmasını, yani onun artık birlikte olamayacağımızı kabullenmesini sabırla bekliyordum. Çünkü bir zamanlar âşık olduğum insana sert ve kötü davranmak istemiyordum.

Çarşaf'taki bir toplantı sırasında gelen telefon, gidişatı hızlandırdı.

İkinci Ulus'taki daireme haciz memurları gelmiş, Kozan'ın borcuna karşılık evin eşyalarını kaydediyorlardı.

Çetin Emeç'ten izin isteyip, toplantı sonunu bekleyen Çetin Altan'a koştum.

"Seni götüreyim" dedi. Efsane Vosvos'a atladık. Gaza bastı. Onun bu kadar hızlı araba kullandığını ilk ve son kez görecektim. Cağaloğlu'ndan İkinci Ulus'a vardık.

Daire kapısı çilingirle açtırılmış; haciz memurları, alacaklı avukatı ve yeddi emin olarak beklettikleri kapıcı henüz içerideydi.

Çetin, daireye önden ve inanılmaz bir özgüvenle girdi.

Haciz topluluğunun, o yıllarda Türkiye'de istisnasız herkesin tanıdığı Çetin Altan'ı görüp, davudi sesiyle "Burada ne işiniz var?" sorusunu duyunca yaşadığı şaşkınlık aklıma geldikçe, hâlâ gülerim.

Hepsinin ağzı bir karış, gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Alacaklı avukat başta, herkes gelip eline sarıldı, hayranlık belirtti.

Çetin şakacı bir tavırla onlara iltifat etti, "Yanlış yerdesiniz..." dedi ve dairenin benim olduğunu, eşyaların da bana ait olduğunu karşı durulmaz bir otoriteyle vurguladı. Ben de hemen çalışma odasına koşup zaten evde unuttuğum kat mülkiyeti tapumu çıkarıp gösterdim. Boşanma aşamasında olduğumuzu, bütün eşyaların zaten benim olduğunu, örneğin *Ayçiçekleri* tablosunun şahsıma armağan edildiğini bizzat ressamı Nurullah Berk'in doğrulayacağını falan söyledim.

Sonuçta haciz heyeti, evin de eşyaların da bana ait olduğuna ilişkin bir tutanak yazdı.

Kozan'a yaptığım son iyilik, ona ve ailesine ait halı gibi eşyaları da böylece yeddi emine verilmekten kurtarmak oldu.

Daireden haciz heyetiyle birlikte ayrıldık.

Gerginliğim yerini Çetin'e minnet duygusuna bırakmıştı. Ömrümde ilk kez babamdan başka bir erkek yanımda duruyor, bana sahip çıkıp savunuyordu.

Zaten tekrarı da olmayacaktı. Çetin Altan'dan sonra daima kendi başımın çaresine bakacak, üstüne, birlikte yaşam kurduğum erkekleri de savunmak zorunda kalacaktım!

Dönüş yolunda Çetin, "Boşanma davasını hemen açmalısın" dedi. Hiçbir avukat tanımıyordum. Onun pek çok avukat arkadaşı vardı, ama hangi sıfatla tanıtacağını bilemediği benim davam için onlara başvuramazdı. Hürgün'de çalıştığımızı anımsattı, *Hürriyet*'in avukatından, bir meslektaş önermesini isteyecekti.

Dediğini de yaptı.

Aile kabulleri

Çetin Altan, haciz olayından birkaç gün sonra –belki ilişkimize değgin ciddiyetini göstermek için– Göztepe'de henüz yerine çok katlı iki bina dikilmemiş; kocaman bir gül bahçesi içindeki Nur Apartmanı'na götürüp, ailesiyle tanıştırdı!

Şekerci Mehmet Paşa'dan Çetin'in anne tarafından dedesi Tatar Hasan Paşa'ya kalan konağın büyük arazisi içinde iki apartman vardı. Boş konağın önüne inşa edilen üçer katlı Hayat ve Nur apartmanları. Nur Apartmanı'nın üst katındaki üç daireden biri Çetin'e aitti. Diğerlerinde annesi Nurhayat Hanım, kız kardeşi Dr. Gülderen Alpagut ve kendisi gibi doktor eşi Ercan Alpagut ile Saint Benoit öğrencisi kızları Duygu oturuyordu. Diğer kızları Arzu, İngiltere'de eğitim görüyordu.

Geleceğimi önceden söylemiş olmalı ki, aile kız kardeşin dairesinde toplanmış, bizi bekliyordu. Çetin'in şakayla karışık Nurhayat Sultan dediği annesi, Gülderen ve Erhan Alpagut'un meraklı bakışları altında, kendimi görücüye çıkmış gibi hissettim. Sonra hepsiyle aramda sempatiden öte, karşılıklı ve çekincesiz bir sevgi doğdu.

Nurhayat Hanım, oğluna ilk adıyla değil, soyadıyla hitap ediyordu. Beni kucaklarken, "Biliyor musun, Altan buraya senden başka kimseyi getirmedi!" demesin mi?

Kimse derken, salt başka kadınları kastetmediğini sonraları anladım. Çetin Altan, annesinin yaşadığı apartmana ne sevgili, ne herhangi bir arkadaş getiriyor; çocuklarını bile çok az davet ediyordu.

Çetin Altan annesi Nurhayat Hanım'la
(Duygu Alpagut Canto'nun Özel Arşivi)

Bu tabii ki bir övgüydü, ama beni biraz korkuttu. İçten içe ciddiye almadığım, geçici bir macera diye baktığım olay, fazlasıyla resmileşiyor gibiydi...

Alt kattaki dairede annesi yaşıyordu; üst kattaki iki daireden sağdaki kız kardeşi ve ailesine, soldaki de Çetin'e aitti.

Onun dairesine geçip baş başa kaldığımızda, önce salon duvarlarını boydan boya kaplayan kitaplığını gösterdi, yazdığı kitapları tek tek çıkarıp bazılarından pasajlar okudu. Sonradan sık sık tekrarlayacağı yaşam acılarını anlatmaya başladı.

Bunlardan biri en sık ve inanarak tekrarlayacağı hem acındırıcı hem de kurtarıcı bir beyaz yalandı!

"Biliyor musun? Ben kör olacağım..."

Çetin Altan 1965 yılında Türkiye İşçi Partisi'nden milletvekili seçilmiş, TBMM kürsüsünden yaptığı olağanüstü doğruluk ve vuruculuktaki konuşmalarla iktidarın "ölümcül" hedefi haline gelmişti. Tam 41 yaşına bastığı 22 Haziran 1967'deki meclis oturumunda yargılansın diye kaldırılan dokunulmazlığı; Anayasa Mahkemesi kararıyla iade edilen tek milletvekili oldu.

19 Şubat 1968'i 20 Şubat'a bağlayan gece, Adalet Partisi vekilleri TBMM genel kurulunda TİP'li vekilleri linç etmeye kalktı. Ölesiye dövülenler arasında Çetin Altan da vardı.

21 Şubat 1968 tarihli *Akşam* gazetesindeki "Taş" köşesinde, saldırıyı yazdı:

> "Bu gece saat ikide bütün AP milletvekilleri üstümüze hücum ettiler. Biz sekiz kişiydik. Yunus Koçak'ın kafasına tabanca kabzası ile vurdular. Yunus kanlar içinde hastahaneye kaldırıldı. Beyninin rontgeni alındı. Başına beş dikiş atıldı. Benim üstüme kaç kişinin çullandığını hatırlamıyorum. Yirmi otuz olmalı. Sıraların arasına düştüm. Tekmeleyip çiğnemeye çalıştılar. Saduk Aren'in sol gözü bıraktığım zaman henüz iyi görmüyordu. Nebioğlu'nun boğazına sarılmışlar, Ali Karcı'yı, Rıza

Kuas'ı yumruklamaya kalkmışlardı. Zorla bizi Meclis salonundan dışarı çıkarıp atmak istiyorlardı."[1]

Çetin Altan'ın milletvekilliği 1969'da sona ermişti. 12 Mart 1971'deki Amerikancı askeri darbeyi izleyen baskı sürecinde tutuklandı ve iki yıl hapis yattı. Daha da yatıracaklardı ki, "hastalığı" gerekçe gösterilerek 1973'te Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hapisten çıkarıldı.

Peki Çetin Altan'ı hapisten kurtaran hastalığı neydi?

Hapisten çıktıktan sadece dört yıl sonra tanıştığımız Çetin Altan, kendisinden söz eden hiçbir kaynakta adı konulmayan hastalığını, acıklı "Biliyor musun, ben kör olacağım..." girişiyle anlatırdı, bana. Hem de birçok kez...

1971'den 1973'e Çetin Altan'ı hapisten çıkarmak isteyen pek çok aklı başında insan vardı. Göz hastalıkları dalında ünlü bir profesör, onu kurtarmak isteyenler arasındaydı. Çetin'i ayrıntılı bir muayeneden geçirdikten sonra 1968'de TBMM'de yaşanan linç girişiminde kafasına aldığı ağır darbelerden dolayı göz sinirlerinin tahribata uğradığı ve kör olmasının kaçınılmaz olduğu yönünde görüş bildirmişti. Onun hapisten çıkarılmasından yana olan Fahri Korutürk de körlük "hastalığı" dolayısıyla onu azad etmişti.

Bence çok insanca davranan ünlü profesör, uydurduğu beyaz yalana Çetin'i de mi inandırdı, yoksa Çetin mi kendini acındırmak için kör olacağını söylüyordu, bilmiyorum.

"Kör olacağım" öyküsünü ilk kez anlattığında çok etkilenmiş, acımış ve tüm cehaletimle: "Peki kafandan bu kadar vahim darbe aldıysan acaba beyninde de bir hasar var mıdır?" diye sormuştum.

"Gözün derin dibini gören aletlerle beyne de bakılıyor. Beyin sağlam" demişti.

Nitekim onun gibi yaşamı aşırılıklarla iki ucundan yakan bir erkek için çok ileri sayılacak 88 yaşında aklı başında ve.. kör olmadan öldü.

1 Yıldırım Koç, *Aydınlık*, 26 Kasım 2011.

Kerime'nin dramı

Çetin Altan'a saygıyla karışık bir hayranlık besliyordum. Çocukluk bilinçaltıma işlemiş idolümdü. İlk zamanlar, her dediğine, her anlattığına inanıyordum.

Örneğin evli bir erkekle yaşamazdım. Ama Çetin'in resmi eşi Kerime'yle uzun yıllardır ayrı yaşadıklarını, çocuklarının annesi ve vefakâr bir kadın olduğu için boşanmadığını söylemesi, durumu kabullenmeme yetmişti.

Bu kabullenmede, kuşkusuz yaşamına girmiş başka kadınların uzun listesi; ama en çok da Kerime'ye ilişkin anlattığı sıradışı öykünün payı vardı.

Bir geceyarısı, çocuklarından konuşurken eşi Kerime'ye hiç âşık olmadığını, kültürel anlamda yetersizliği yüzünden zaten âşık olamayacağını, onunla evlenmek zorunda kaldığını söyledi. "Dünyalarımız hep ayrıydı, ama benimle birlikte çok çile çekti ve şimdi o hasta" dedi ve ekledi: "Kendimi vicdanen suçlu hissediyorum. Yaşadığım ya da yaşadığı sürece boşanamam."

Doğal olarak önce hastalığını sordum, Kerime'nin. Belli bir hastalık adı vermedi. "Bir sürü hastalığı var, işte" diye geçiştirdi. Gözümün önüne çektiği üzüntülerden hastalanmış bir kadın geldi, içim acıdı. Çetin'in kendisini "vicdanen suçlu" hissetmesini, önce onu ömür boyu pek çok kadınla aldatmış olduğuna bağladım.

Sonrasında, evlenmek zorunda kalmasına yoğunlaştım ve doğal olarak "niçin" diye sordum.

Şaşırtıcı gerçek işte o zaman ortaya çıktı. İçkili olmasa anlatır mıydı, başkasına anlatmış mıdır, bilmiyorum: Kerime, Tatar Hasan Paşa konağında çalışan bir hizmetliydi. Çetin Altan'dan bir yaş küçük, 1937 doğumluydu. Seks ilişkileri olmuş, hamile kalınca onunla evlenmek zorunda kalmıştı.

Çetin, Kerime'nin Irak doğumlu olduğunu söyledi. Haliyle, "Arap mı?" diye sorunca, "Kürt" dedi.

Ama olay, zoraki bir evlilikten ibaret değildi. Kerime'nin hamileliğini epeyce ileri aşamada açıkladığı Çetin Altan; ailesinin karşısına çıkıp "Biz evleniyoruz" demek zorunda kalmıştı. Pattadanak "evleniyoruz" diye açıklanan gizli ilişki, Tatar Hasan Paşa konağında trajik bir tartışmaya yol açmış ve ikili, konaktan kovulmuşlardı.

Çetin Altan, dedesi Hasan Paşa hakkında epeyce ve olumsuz konuşur; ama babası Halit Bey'den hiç mi hiç söz etmezdi.

Babasını anmamasının nedenini, böylece anlamış oldum. Ailenin ve konağın reisi babaydı. Çetin, evlilik olayında ailenin önüne, babasının karşısına çıkmıştı. Onu ve Kerime'yi konaktan kovan otorite, Halit Bey'di.

Altan ailesi, "gençlik hatası" affedilmeyen Çetin Altan ve aileye gelin olarak yakıştırılmayan eşi Kerime'yle ilk oğulları Ahmet Altan doğduktan sonra bile pek yakınlaşmamıştı.

Baba Halit Altan öldükten bir süre sonra anne Nurhayat Hanım; konağın bahçesine inşa edilen Nur Apartmanı'nda Çetin'e yanındaki daireyi verdi ve yeniden bir araya geldiler. Ama Kerime, o eve gelmedi, yerleştikleri Basınköy'de *Küçük Bahçe* romanına mekân olan dairede oturmayı sürdürdü.

Çetin'in Kerime'yle evliliklerine ilişkin itirafları bundan ibaretti. "Ayrı dünyalardanız" derken köylü ve cahil olduğunu sezdirdiği Kerime'nin konakta ne iş yaptığını; ona tecavüz mü ettiğini yoksa gönüllü mü birlikte olduklarını tabii ki merak ettim, sormaya cesaret edemedim.

Aslında epeyce meraklıydım. Ama insanları çok soruyla bunaltmadan, anlattıklarını dinleyip küçük ipuçlarını yakalayarak büyük tabloyu keşfetmeyi erken öğrenmiştim. Gazeteci olana kadar sürdürdüğüm bu ölçülü tavır, hem bilmediğim konularda cehaletimi gizliyordu hem de bana pek çok önemli insanın dostluğunu kazandırdı. Hatta kimseye açmadıkları sırlarını deşmeden paylaşmalarını sağladı.

Çetin'e de aynı davranıyor, anlattığıyla yetiniyordum. Ama az soruyla edindiğim ipuçlarından yanlış sonuçlar çıkardığım da oluyordu.

Örneğin Kerime'nin konakta hizmetli oluşu ve ailenin onu gelin almaktan duyduğu hoşnutsuzluk; uzun süre yanlış bir algıya kapılmama yol açtı, düpedüz hizmetçi olduğunu düşündürdü.

Çetin, köylerde pek yaygın olduğunu iddia ettiği cima serbestliğini sık sık anlatır ve "kadın tarlada çapa yapar, erkek arkadan yapışınca kafasını bile çevirmez, kim diye merak etmez, şalvarını çekip işine devam eder" derdi.

Benzer betimlemeyi, hizmetçiler için de yapardı: "Diz çöküp kalçalarını bir o yana bir bu yana sallaya sallaya yerleri siler, erkek baştan çıkar..."

O böyle konuşur ve özellikle yerleri silen hizmetçileri anlatırken gözümün önüne ister istemez Kerime gelirdi.

Ne gariptir ki bu kitabı yazarken ve tam da Çetin Altan'la ilgili bölüme geldiğimde, mantıkla açıklanamaz bir mucize oldu ve Çetin'le birlikteyken çok anlaştığım; hatta ayrıldıktan sonra birkaç kez görüşüp izini kaybettiğim yeğeni Duygu Alpagut Canto, sanki onu çağırmışım gibi bir mail gönderdi!

Konuşmaya, mesajlaşmaya başladık. Bana bilmediklerimi, örneğin ayrıldıktan sonra Çetin'in Göztepe'de onlara gidip "Bu kızı çok sevmişim ben yahu" diye hüngür hüngür ağladığını ve daha pek çok şey anlattı. Duygu'nun babası Ercan, artık hayatta değildi. Ama Çetin'in kız kardeşi, annesi Gülderen 92 yaşında ve aklı başındaydı. Ararsam çok sevinirdi.

Aradım. Gülderen Hanım'la duygusal bir görüşmemiz oldu. Nur ve Hayat apartmanlarının adlarını unutmuştum, o söyledi. Unuttuğum pek çok ayrıntıyı anımsattı.

Kerime'nin konakta ne iş yaptığını, sonunda yeğeni Duygu'dan öğrendim:

Çetin Altan'ın babası, kendisi gibi Galatasaray Liseli ve hukukçu Halit (Altan) Bey'in sekreteriydi, Kerime. Ve yasak ilişkileri, baba ile oğulu, ölüme kadar ayırmıştı.

Duygu, aile içi konuşmalardan Kerime'nın Iraklı olduğunu duymuştu, ama aile istenmeyen gelin hakkında pek konuşmadığından etnik kimliğini bilmiyordu.

Oysa Çetin bana açıkça Kürt olduğunu söylemişti resmi eşinin.

Kerime ister Kürt olsun, ister Arap asıllı; büyük burjuva bir ailenin oğluyla ilişkiye girdi diye aşağılanmıştı.

Bu aşağılanma, yasak ilişki sırasında hamile kaldığı Ahmet Altan'ın Türk düşmanlığını da, Kürtçülüğünü de açıklar diye düşünüyorum.

Ahmet Altan, annesiyle babasının konaktan kovulduktan sonra gittikleri Ankara'da 1950 yılında doğdu. Çetin Altan, pek de yüksek olmayan gazetecilik geliriyle ailesini zar zor geçindirmeye çalışıyordu. Bedava oturulan bir konak, yardım eden bir dede ya da babaanne yoktu.

Ahmet doğduktan sonra, dede Halit Bey'le değil ama anneanne Nurhayat ve Ahmet'in halası Gülderen hanımlarla Çetin Altan familyası arasında bir temas kuruldu, "af" yolu açıldı. Ama Çetin, babasını öldükten sonra bile bağışlamadı. 1955 yılında geçirdiği kalp kriziyle yaşama veda eden Halit Altan'ın İstanbul'daki cenaze törenine katılmadı.

Küçük Ahmet, 9 yaşına kadar kaldıkları Ankara'da zor koşullar altında büyürken kuşkusuz Kerime'nin Hasan Paşa Konağı'nda gelin sıfatıyla reddedildiğini; yani aileye denk görülmediğini ve horlandığını biliyor, o da dedesi Halit Bey'den nefret ediyordu.

Halit Altan, Atatürk cumhuriyetine inanmış, onun değerlerine adanmış, idealist bir hukukçuydu.

Çocukluk anıları, travmaları ve sevinçleri beynimize kazınan ilk yönergelerdir. Kişiliğimizi biçimlendiren temel taşlarıdırlar.

Ahmet Altan'ın Cumhuriyet kini

Kanımca, zeki ve yetenekli bir Cumhuriyet haini olan Ahmet Altan'ın Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığı dedesi Halit Bey'in savunduğu değerlerin bilinçaltı reddiyle başladı ve dedesinin temsil ettiği Cumhuriyet idealini yıkmak istemiyle sürdü.

Peki, Ahmet Altan'ın bilinçaltı Cumhuriyet nefretinde babası Çetin Altan'ın payı yok muydu?

Birlikte olduğumuz yıllarda, Çetin Altan'dan Atatürk'ün lehine ya da aleyhine bir söz duymadım. Cumhuriyete değgin de bir övgü de duymadım. En azından Turgut Özal'ın iltifatlarına mazhar olana dek Çetin, İnönü döneminden başlayarak tüm hükümetleri, devletin kötücül ve baskıcı organizasyonunu yererdi, evet.

Ama 1977 ile '80 yılları arasında Atatürk ve Cumhuriyet rejimiyle bir sorunu olduğuna değgin izlenim edinmedim. Her ikisinden de iyi ya da kötü söz etmemesinin nedeni kendisini o sıralar sosyalist olarak konumlandırmasına ve enternasyonal sosyalizmin değerlerini savunmasına bağlanabilir.

Başka bir deyişle Ahmet Altan'ın Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığında, babasının her ikisinden de ne övgü ne de yergiyle söz etmesinin payı vardır.

Ama Çetin, oğlunun *Taraf* gazetesiyle yaptığı gibi vatan hainlerinden fon sağlayacak, para alacak kadar rejim, rejim kurucusu ve TSK düşmanı değildi. Hatta Amerikancı genelkurmayın yaptırdığı 12 Eylül darbesini övecek, Kenan Evren'e övgüler düzecek kadar düşman değildi orduya...

Kinler ve kırgınlıkların oluşturduğu travmalar, erişkinlerin geleceği algıladığı bilinç üstüne, çocukların ise geçmişini barındıran bilinçaltına işler.

Çetin Altan, babası Halit Bey'le çatıştığında bilinç üstüyle ona darıldı, cenazesine bile gitmeyecek kadar kin besledi, ama beslediği kin onun kimliğine yönelmedi. Adını anmamakla yetindi.

Ayrıca, ileriki sayfalarda göreceğiniz gibi Çetin Altan'ın (Turgut Özal'ın kayığına binene kadar) Kürtlere özel bir merhameti yoktu; hatta tam tersini gösteren ayıplı bir "muhbirlik" bile yaptı!

Ahmet Altan ise çocukluğunun ilk dokuz yılında dedesiyle karşılaşmadı, sonrasında da yakından tanımadı. Tanımadığı

için de hakkında anlatılanlarla bilinçaltında dedesini tanımlayan ne varsa hepsinden nefret etti. Halit Bey'in ölüsünden hesap soramayacağı için Cumhuriyetin karşısına Türklükle özdeşleştirdiği Atatürk düşmanı, Kürt dostu ve Kürtçülük avukatı olarak çıkıp babasının ailesi tarafından aşağılanan annesinin intikamını sistemden almaya çalıştı.

Özetle, Ahmet Altan'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne CIA'nın beslediği FETÖ gibi cinai ve yıkıcı bir örgütle işbirliği yapacak kadar kin beslemesi için başka gerekçesi de, gereksinimi de yoktu.

Bu benim yorumum. Başkaları değişik yorumlar yapabilir.

Ama Ahmet Altan, ne derse desin karavana atacaktır. Çünkü herhangi birimizin bilinçaltına gömülü travmalar, yıllar sürecek psikanaliz konusudur. Ancak üçüncü kişiler tarafından sezilir ya da çözülür.

Yeni ev, yeni başlangıç

Çetin, Göztepe'deki Nur Apartmanı'ndaki dairesini "evimiz" diye takdim etmişti. Jestin karşılığını vermekte gecikmedim. Annemi ve babamı tanıştırmak üzere, bizim eve yemeğe davet ettim. Her ikisi de gazetecilik kariyerini ve milletvekilliği sırasında başına gelenleri yakından izledikleri Çetin Altan hayranıydı.

Çetin'in minik Gökçe'mi kucaklayıp onunla büyük adam gibi konuşmasıyla başlayan yemek harika geçti. Yazılarını, başına gelenleri en ince ayrıntısına kadar bilen anneme ve babama bayılmıştı. Onlar da ona. Aynı dili konuşuyorlar, tarihten toplumsal kültüre her konuda anlaşıyorlardı.

Yaşlı ana babadan doğmuş olmak, bu noktada çok işime yaradı, diyebilirim. Babam 1908, annem 1912'de Osmanlı İmparatorluğu'nda doğmuş "harp" çocuklarıydı. 1927 doğumlu Çetin'in anne babası bile olabilirlerdi.

Zaten ablamla benim aramda bile 18 yaş fark vardı, Çetin'le 24 yaş farkı onları hiç rahatsız etmedi.

Bugün için olanaksız görünse de, solcu bile olmadan geleneklere nanik yapan, "elâlem ne der"e hiç mi hiç aldırmayan, "devrimci" ebeveynlerim vardı. Her ikisi de çok okuyan, kültürlü insanlardı.

Babam Kazım, zaman içinde evlilik kurumunun saçma olduğunu söyleyecek kadar özgürlükçü; annem Şadiye ise muhafazakâr bir ailede yetişmesine karşın çizilen sınırları yıkıp aşmış biriydi. Çetin Altan'ın resmen evli olmasını da sorun etmediler. Madem ayrı yaşıyordu, mesele yoktu.

Tam tersine, ne yapacağımı asla kestiremedikleri benim yanımda aklı başında, olgun ve "güvendikleri" bir erkeğin olması içlerine su serpiyordu.

Onların gözünde gençliğimi hiç değmeyecek Kozan'la heba etmiştim. Yine saçma sapan birine kapılmamdan ödleri kopuyordu. Çetin'in varlığı, içlerini rahat ettirmişti.

Sıradışı olduğumun farkındaydılar.

Örnek gösterdikleri ablama hiç mi hiç benzemiyordum. Hep isyanlarda ve salt söylemde değil, eylemde çetin karakterdim.

Aileme çok çektirdiğimi yeni fark ediyorum. Ve annemi babamı her andığımda, onlardan özür diliyorum.

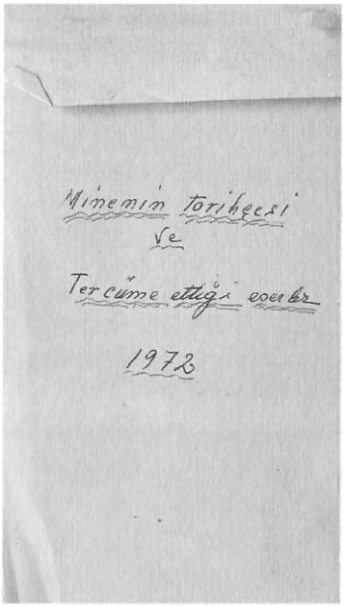
Çetin Emeç'le çalışmaya başladığımda Kozan'a boşanma davası açmak üzereydim; dolayısıyla *Çarşaf*'ta çıkan mizah yazılarımı, çeviri kitaplara koyduğum Asova soyadıyla imzalamam söz konusu değildi.

Yazarlığı meslekten saymayan, tuttuğum yolu küçümser görünen babamı da Kırıkkanat soyadını kullanmayarak cezalandırmak istedim.[1]

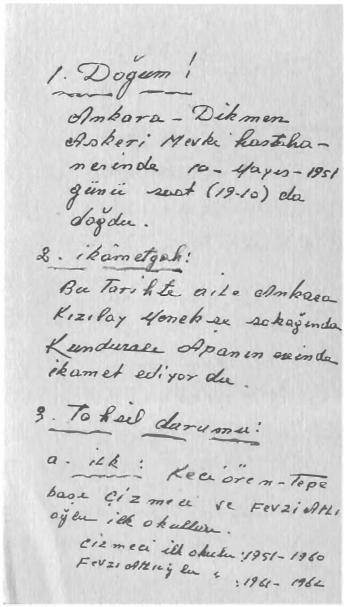
Oğlumun adını, adıma ekledim. Yazılarım, Mine Gökçe imzasıyla çıkmaya başladı.

---

1 Meğer babam, doğduğum saatten onun öldüğü güne kadar bana ait ne varsa not etmiş. Karnelerimi, mektuplarımı, çevirilerimin listesini ve *Çarşaf* dergisinden *Cumhuriyet*'in "Ciddiyet" sayfasına basında çıkan her yazımı, üzerine güzelim elyazısıyla "Mine'min dosyası" yazdığı ve mavi kurdeleyle bağladığı bir dosyada saklamış... Ölümünden sonra buldum, hazırladığı dosyayı. Günlerce ağladım. Ama çok geçti. Mine Gökçe'den sonra Mine G. Saulnier olmuştum. Babama, miras bıraktığı Kırıkkanat soyadıyla gurur duyduğumu, acı ve görkemli tarihçesine sahip çıktığımı gösteremedim, yaşatamadım...

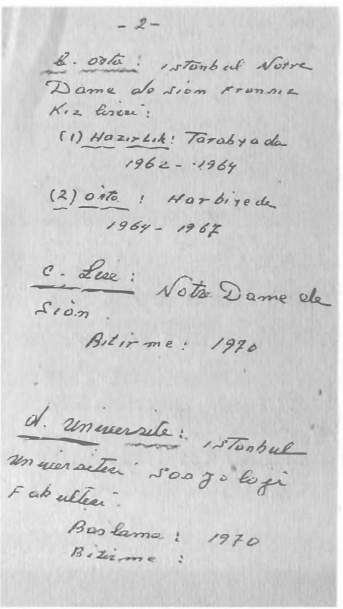
Yinemin tarihçesi
ve
Tercüme ettiği eserler
1972

1. Doğum:
Ankara - Dikmen Askeri Merkez Kastlarının içinde 10 - Kasım - 1951 günü saat (19.10) da doğdu.

2. İkametgah:
Bu tarihte aile Ankara Kızılay Yenehir sokağında Kunduracı Apartmanında ikamet ediyor du.

3. Tahsil durumu:
a. İlk: Keçiören - Tepe başı Çimenci ve Fevzi Altay ilkokulları.
Çimenci ilkokulu: 1951 - 1960
Fevzi Altay ilkokulu: 1961 - 1962

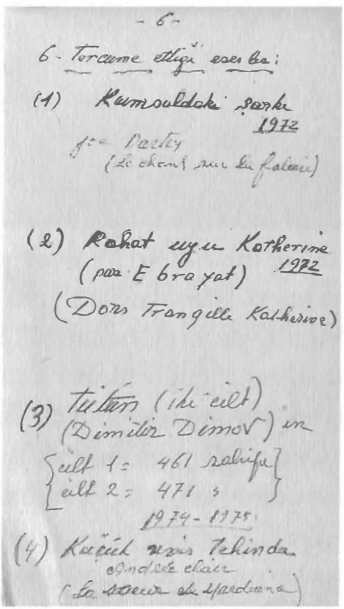

- 2 -

b. orta: İstanbul Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi:
(1) Hazırlık: Tarabya da 1962 - 1964
(2) orta: Harbiyede 1964 - 1967

c. Lise: Notre Dame de Sion.
Bitirme: 1970

d. Üniversite: İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi.
Başlama: 1970
Bitirme:

- 6 -

6. Tercüme ettiği eserler:
(1) Kumsaldaki şarkı 1972
(Le chant sur la plage)

(2) Rahat uyu Katherine (pour Ebrayat) 1972
(Dors Tranquille Katherine)

(3) Tüfan (iki cilt)
(Dimitir Dimov) in
{cilt 1: 461 sahife
cilt 2: 471 "}
1974 - 1975

(4) Küçük yaşı Tehlinde
(Enfance en danger)

Babamın 1972'de almaya başladığı notlardan

Yalçın Apartmanı'na dönüş

Ailem Çetin Altan'ı kabul etmişti, ama babamın "damadı şehriyari"si enişte Tanaydın Barkan, evlilik dışı bu ilişkiyi sessizce onaylamadı. Çetin'le tanışmayı reddetti. Ablam Suna da farklı düşünmüyordu, bir kez karşılaştığı Çetin Altan'a nazik davrandı, o kadar. Mesajı almıştım. Neyse ki eleştirmeye kalkmadılar, hiç yorum yapmadılar.

Çetin'le Göztepe'ye sık sık gidip gelmem söz konusu değildi. Yapamazdım. Hem oğlumdan uzaklaşamazdım, hem de sevgilim bile olsa kimsenin evine yerleşmek istemiyordum.

Çalışırken Gökçe'me bakan annemlere yakın ve Çetin'in de gelebileceği bir ev bulmaya karar verdiğim günlerde, bir mucize oldu. Valideçeşme'de ailemle birlikte yaşadığım Yalçın Apartmanı'nın son katındaki daire boşaldı. Hemen kiraladım. Kozan'ın haciz olayından sonra terk etmek zorunda kaldığı İkinci Ulus'taki dairedeki eşyaları taşıdım.

Gökçe ile yeni bir evimiz vardı artık.

Çetin de yeni adresimi benimsemişti. Haftada bir-iki kez görüşüyor, birbirimizi boğmuyorduk. Benim bir çocuğum vardı, onun da serbest olmayı sevdiği bir yaşamı.

Buluştuğumuz günler, hem eğlenceliydi hem de ders niteliğinde.

Oğlum Gökçe, yaşamında ilk özel araba olarak Çetin Altan'ın metalik gri "Vosvos"una bindi. Onu kucağına oturtuyor, minik ellerini direksiyona koyup kullandırırmış gibi yapıyordu. Evde karşısına alıyor, büyük adam gibi konuşuyordu. Hiç agucuk gugucuk türünden şeyler söylemezdi. Dünyayı, yaşamı yorumlar, oğlum da şaşkın şaşkın dinlerdi.

Onun Gökçe'ye anlattıklarını zamanın kayıt aracı olan bir kasete almıştım, hâlâ saklarım.

Yazdığım yıllarda siyah beyaz fotoğraflar hızla renkleniyor, ama görsel anılar için fotoğraf makinesi almak gerekiyordu. O da pahalı bir yatırım olduğundan, bugün olduğu gibi zırt pırt fotoğraf çekmek ve çektirmek alışkanlığı yoktu.

Çetin bir gün elinde polaroid bir makineyle çıkageldi. Ansızın fotoğrafa merak sarmıştı. Çocuk sevinciyle fotoğraf çekmeye başladı. Arada benim de onu çektiğim oluyordu.

Hepsi berbattı, ama eğleniyorduk.

Mizah kapısını ittire kaktıra

Yazmak için yaşayan, yazmak için konuşan biriydi Çetin Altan. *Çarşaf*'ta haftada bir kez yazmak ona yetmiyor, günlük gazete yazarlığını, özellikle de *Milliyet*'teki geçmişini özlüyordu. Doğrudan itiraf etmediği bu özlem, her gün gazeteyi açıp

bir önceki gün yazdığı yazıyı okumanın doyumunu sık sık dile getirmesinden anlaşılıyordu.

"Günün birinde" benim de yazar olacağıma emindi.

Elinden geldiğince yardım etmeye çalışıyordu.

Yazarlık mesleğine en zor kapıdan, mizah kapısından giriş yapmıştım. Kendime güvenemiyordum. Mizahın zor olduğunu, mizah sevmenin mizah yapabilmek demek olmadığını gün görmeyen *Delidolu* dergisinde çalışırken anlamıştım. Zaman zaman insanları gülümseterek, hatta düpedüz güldürerek düşündüren küçük yazılar yazabiliyordum; peki her hafta bir fıkra üretecek yeteneğim var mıydı, yok muydu?

Çok geçmeden olmadığını anlayacak ve gereğini yapacaktım, ama henüz o aşamaya gelmemiştim. Ikına sıkına mizahın zor kapısından geçmeye, Çetin Emeç'in sunduğu "Türkiye'nin ilk KADIN mizah yazarı olmak" fırsatını kaçırmamaya çalışıyordum.

Tüm yazarlık yaşamımda, yazılarımı yayımlamadan önce gösterip görüş istediğim tek insan, Çetin Altan oldu. Yazdıklarımı ciddiyetle okur, düzeltir, beğenirse "aferin" der, beğenmezse başka bir fıkra fikri verirdi.

Bazı fikirleri güzeldi. Örneğin *Kırmızı Başlıklı Kız* masalı üzerine bir fıkra yazıp göstermiştim, "çok uzun bu" demiş ve elyazısıyla yeni baştan yazmıştı:

O mu bize acıyacak?

Yıllardır kırmızı şapkalı küçük kız öyküsünü yaşıyor gibiyiz.

— Senin gözlerin ne kocaman büyükanne?

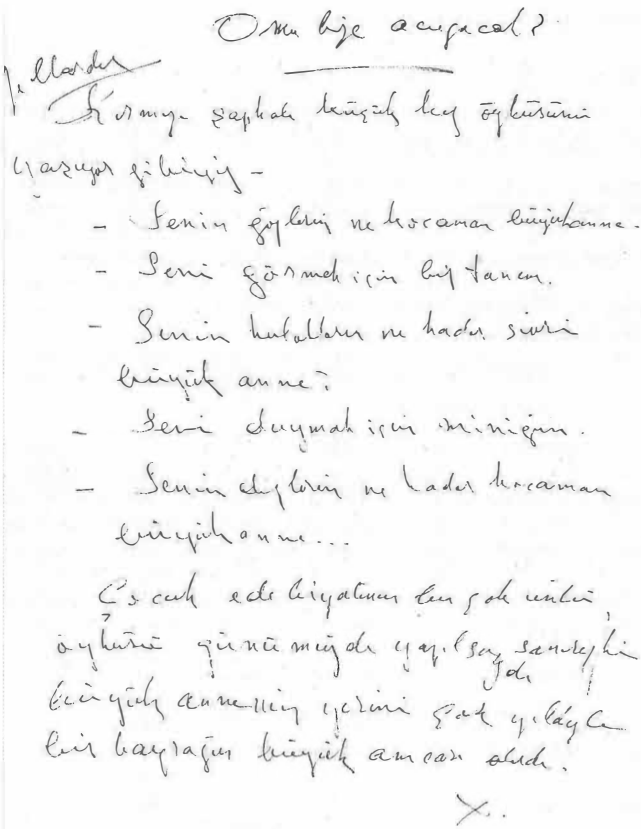
— Seni görmek için bir tanem.

— Senin kulakların ne kadar sivri büyükanne?

— Seni duymak için miniğim.

— Senin dizlerin ne kadar kocaman büyükanne...

Çocuk edebiyatının bu çok ünlü öyküsü günümüzde yazılsaydı sanırız ki büyükannenin yerini çok yıldızlı bir bayrağın büyük amcası alırdı.

Çetin Altan'ın el yazısı fıkra

"Büyük yazar", "küçük yazar"a destek oluyordu.

Ama "küçük yazar"da bir terslik vardı!

Açıklayamadığım bir inat, bilinçsiz bir kararlılık.

Güya kendime güvenmiyordum, fakat hayran olduğum "büyük yazar"a da güvenmiyordum!

Çetin'e tamam diyor, ama o gittikten sonra yazımda yaptığı düzeltmeleri, seçtiği sözcüklerin üstünü çizip yerine yeniden kendi sözcüklerimi yerleştiriyordum.

Bazen uğraşıp yazılı olarak verdiği, cinsellik üzerine kurulu fıkra fikirlerinin de hiçbirini beğenip kullanmamış olduğumu; onları arşivde uyurken bulunca anladım, iyi mi?

Vezir mi etmek istiyordu, rezil mi?

Günümüzde "alfamal" tanımıyla anılan "üstün erkeklik" hormonu tüten bu fıkra fikirlerini, kendi daktilosunda ve yazım yanlışlarıyla tıkırdatırken gerçekten yardımcı olmaya mı çalışıyordu, yoksa beni rezil etmeye mi, karar veremedim:

Zühtü Bastır kliniğinde Silsüpüroğullarının cici kızı Aydoş yakışıklı doktorlarımızdan Memduh Zardiker'e kürtaş olmuş ve operasyon çok başarılı geçmiştir.

Doktor Zardiker, Aydoş'a:

— Dilediğiniz kadar gebe kalabilirsiniz, hiç korkmayın biz çocuğu alırız demiştir.

Aydoş ondan bundan gebe kalıp Zardiker'e kürtaş olmaktansa, gebe bırakma işlemini de doktorun yapmasını istemiştir.

Doktor bu istemi onaylamış ve Aydoş'u gebe bırakmıştır. Çapkın kız şimdi yine kürtaş olacak ve çocuk alındıktan sonra erkek arkadaşlarına sürpriz yapmak için kızlık zarını da diktirecektir.

Bu konu da sosyetenin güzel gülü:

— Her zaman ittirmek olmaz, bazen diktirmek de gerekir demektedir.

x

x x

Cacıkzadelerin büyük oğlu Tanşu Monşu çok önem verdiği bir yerinin bolluğundan yakındığı için, Dr. Kolsok'un muayenehanesinde kendisini daralttırmak istemiştir.

Ancak bu konuda henüz tıbbın yetersiz olması yüzünden Dr. Kolsok, Monşunun istemini reddetmiş ve:

— Üzülmeyin o kadar bolluk her follukta bulunur. Erbabına rastlarsanız, yakındığınız gevşeklik az bile gelir de, iş yırtılmaya kadar gidebilir, demiştir.

Ve söylediklerini kanıtlamak için Monşunun önemli yerine gerekeni yaparak, güzelce kanatmıştır.

Zühtü Bostır kliniğinde Silsüpüroğullarının cici kızı Aydoş yakışıklı doktorlarımızdan Memduh Zardikor'e kürtaş olmuş ve operasyon çok başarılı geçmiştir.

Dr. Zardikor, Aydoş'a :

-Dilediğiniz kadar gebe kalabilirsiniz,hiç korkmayın biz çocuğu alırız demiştir.

Aydoş ondan bundan gebe kalıp Zardikor'e kürtaş olmaktansa,gebe bırakma işlemini de doktorun yapmasını istemiştir.

Doktor bu istemi onaylamış ve Aydoş'u gebe bırakmıştır. Çapkın kız şimdi yine kürtaş olacak ve çocuk alındıktan sonra erkek arkadaşlarına sürpriz yapmak için kızlık zarını da diktirecektir.

Bu konu da sosyetenin güzel sözü :

-Her zaman ittirmek olmaz,bazan diktirmek de gerekir demektedir.

x
x x

Cacık[illegible]adelerin büyük oğlu Tanju Monşu çok önem verdiği bir yerinin bolluğundan yakındığı için, Dr. Kolsok'un muayenehanesinde kendisini daralttırmak istemiştir.

Ancak bu konuda henüz tıbbın yetersiz olması yüzünden Dr.Kolsok, Monşunun istemini reddetmiş ve :

-Üzülmeyin o kadar bolluk her fellukda bulunur. Erbabına rastlarsanız, yakındığınız gevşeklik az bilo gelir de,iş yırtılmıya kadar gidebilir,demiştir.

Ve söylediklerini kanıtlamak için Monşunun önemli yerine gerekeni yaparak, güzelce kanatmıştır.

Monşunun durumundan çok mutlu olan sülalesi,Dr. Kolsok'a giderek hem teşekkür etmişler,hem aynı deneyden kendilerinin de geçmek istediğini belirtmişlerdir.

Dr. Kolsok şimdi sabahtan akşama Cacıkzadelerin yedi sülalesini deneyden geçirmekle uğraşmaktadır.

x
x x

Monşunun durumundan çok mutlu olan sülalesi, Dr. Kolsok'a giderek hem teşekkür etmişler, hem aynı deneyden kendilerinin de geçmek istediğini belirtmişlerdir.

Dr. Kolsok şimdi sabahtan akşama Cacıkzadelerin yedi sülalesini deneyden geçirmekle uğraşmaktadır.

x

x x

Bilinçaltı özgüven mi dersiniz, yoksa kendini beğenmişlik mi, bilemem. Ama düşünerek, özenerek yazdığımda inatla ısrar etmek bana 1977'den bugüne hiç değişmeyen bir yazı biçemi kazandırdı.

İyi ya da kötü, kimseyi taklit etmemiş, çünkü edemeyen, özgün bir biçem.

Kendim kazanıp kimselere yedirmediğim bu özgünlüğün önemini, Nilgün Uysal'ın *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan bir yazısını okurken anladım. Bir ara Alacakaptan imzasıyla da gazetecilik yapan Nilgün Uysal; 1981'de ayrıldığım Çetin Altan'ın benden sonraki, Solmaz Kamuran'dan önceki partneriydi. İyi bir gazeteciydi, yazarlıkta da gelecek vaat ediyordu.

1982 ya da '83 olmalı, *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan bir yazısını okurken çok şaşırdım. İmza Nilgün Uysal'a aitti, ama bire bir Çetin Altan'ın kendine özgü sözleri, benzetmeleriyle; kısaca onun üslubunu taklit ederek yazılmıştı.

O gün, onun kendi diline benzemeyen yazısını okurken "Çetin Altan bir kadının beynini daha yedi" diye düşündüm ve üzüldüm.

Nilgün Uysal, kuşkusuz ilerleyen zamanda kendi yazı biçemini yeniden bulmuştur. Ama umut verdiği kadar verimli bir yazar olamadı.

Nasıl reklamcı olmadım?

Hürgün'de *Çarşaf*'a yazdığım fıkralardan çok, dergilere yaptığım çeviriler ve her konuda yazdığım yazılarla Çetin Emeç'in gözdesi olmuştum.

Oysa göze girmek için özel bir çaba harcamıyor, zaten Çetin Emeç'ten de "iyi yazmışsın" falan diye bir övgü duymuyordum.

Dergilerden birinin editörü, onun benim Türkçe bilgimi, yazı biçemimi ve hızımı toplantılarda örnek gösterdiğini söyleyince, konuya odaklandım.

Emeç'in herkese bağırıp bana hiç sesini yükseltmediğini, diğer çalışanlarına olmadığı kadar nazik ve kibar davrandığını fark ettim. Takdirini böyle gösteriyordu demek. Elbette sevindim.

Çarşaf'taki fıkralarım da az çok göze çarpıyor olmalı ki, İstanbul Reklam'da metin yazarı olup, bizim dergiye de mizah yazıları yazan Vural Sözer'den ilginç bir öneri geldi. İstanbul Reklam'ın sahibi Süheyl Gürbaşkan, benimle tanışmak istiyordu. Metin yazarı olabilirdim.

O sırada Vural Sözer'in reklam dünyasında efsane bir reklam senaryoları yazarı ve müzikal komediler dahil pek çok kitap yazan biri olduğundan haberim yoktu. Reklamcılık sektörüne ilişkin ilgim de bilgim de sıfırdı!

İstanbul Reklam'ın kentin ilk modern mimari örneklerinden biri olan Cağaloğlu'ndaki binası, Hürgün'e çok yakındı. Öneriyi kabul edersem, İstanbul Reklam'da metin yazarlığı yaparken haftada bir *Çarşaf*'taki toplantılara katılır, mizah yazılarımı da sürdürürdüm.

Tek yapmam gereken, Hürgün dergilerine tam zamanlı çalışmayı bırakmaktı. O da heyecan verici bir iş değildi, doğrusu.

"Peki" dedim, Vural Bey'e.

Sözleştiğimiz gün, Hürgün'deki mesaimin sonunda İstanbul Reklam'ın kapısından bizzat alıp Süheyl Gürbaşkan'ın bürosuna götürdü. Ömrümde ilk kez sadeliği bunca görkemli ve şık bir işyeri görüyordum. Etkileyiciydi. Üçlü bir toplantı yaptık.

Sanki bir "déjà vu" yaşıyor gibiydim: Süheyl Gürbaşkan da Çetin Emeç gibi "Diliniz bize çok uygun" diye başladı söze. Metin yazarlığının, reklam sloganı bulmak olduğunu anladım aşağı yukarı. "Siz çok rahat yaparsınız" diyordu Süheyl ve Vural beyler...

Sonra alacağım maaşı söylediler. Yutkunurken "gurk" diye bir ses çıktı mı bilmiyorum, Hürgün'den aldığım ücretin altı katını öneriyorlardı.

Yine "Peki!" dedim.

Şirketin olağanüstü şıklıkta sinema salonuna geçtik. Çatı izolasyon malzemesi Eternit ile dört yıl önce üretime başlayan Lassa lastiklerinin özelliklerini tanıtan iki film seyrettik, birlikte.

İlk işim, Eternit ve Lassa reklamları için slogan bulmak olacaktı.

Eve döner dönmez, oğlum Gökçe'yi uyutup önümde defter, elimde kalem slogan çalışmaya başladım. Ömrümde bir fikir bulmak için bunca zorlandığım başka zaman olmamıştır...

Ne düşünsem saçma geliyor, çünkü konu hiç ilgimi çekmiyor, merakımı uyandırmıyordu. Yazdım sildim, yazdım sildim.

İki saat ıkınmanın sonunda, "Ben bu dünyaya çatı izolasyonu, araba lastiği güzellemesi yapmak, onun bunun ürününü satmak için gelmedim!" diye söylenip, reklamcı olmayacağıma karar verdim.

Ertesi sabah da Vural Sözer'e telefon edip özür diledim, "metin yazarlığı" yapamayacağımı söyledim. Çok şaşırdı, önerilen maaşı anımsattı, konfor dedi, rahatlık dedi, ama çare yoktu.

Ömür boyu madden sürünmek, manen yükselmek için yaratılmıştım.

Zaman, verdiğim kararı haklı çıkardı. Reklam dünyasından pek çok arkadaşım oldu, hepsi kültürlü, yaratıcı, sanatçı insanlardı. Ama reklamın pazarlamayı öne çıkaran düşünme biçimi, yaratıcılıklarının yarısını alıp götürdü; kalan yarısıyla ürettikleri sanat eserleriyle de anılmadılar, tanınmadılar.

Reklam sektöründe başarılı "metin yazarlığı"nın bedeli, sanatta yakalayabilecekleri başarıyı budamak oldu.

1978

Çarşaf'*ta son perde*

Hürgün'de Çetin Emeç'in "gözdesi" olmam, herkesin hoşuna gitmemişti. Özellikle adını hâlâ anımsayamadığım "çıyan" sekreteri ve Azize Bergin'in varlığıma duydukları kin, tavan yaptı.

Azize Hanım'ın nefreti, kendince geçerli bir nedene dayanıyordu. Aynı odada çalışıyorduk ve o dürbün gözlüklerini ummana dikip, sigarasından bir soluk çekerek kahvesini yudumlayana kadar; ben bir derginin işini bitirmiş, ötekine geçmiş oluyordum. Özel olarak yapmıyor, Notre Dame de Sion'daki "inekleme" yıllarında kazandığım odaklanma yeteneği, çok hızlı çalışmamı sağlıyordu.

Hızımın çekememezlik konusu olabileceğini, ilk kez Azize Bergin olayında gördüm.

Kıskanç ikilinin her hareketimi izlediği ve işyerine "yarım saat geç geldi", "on dakika erken çıktı" diye gammazladıkları kulağıma geliyordu. Çetin Emeç aldırmadığı için ben de aldırmıyordum.

Bir gün, yakınlarda çalışan bir arkadaşım öğle paydosunda ziyaretime geldi. Hürgün'de güzel bir yemekhane vardı, iyi yemekler çıkıyordu; öğle yemeğini arkadaşımla yemekhanede yedik.

Vay sen misin yemekhanede Hürgün'de çalışmayan birine iki kap yemek yediren?

Kötücül kafadarlar şikâyet etmiş.

Yanlışım ciddi olmalı ki, Çetin Emeç tarafından çağrıldım. Bürosuna çok sinirli girdim. Onun da canı sıkılmış gibiydi. "Yemekhaneye birini mi getirdin?" dedi. "Evet" dedim. "Çok mu büyük suç? Verdiğiniz ücret, arkadaşımı dışarıda ağırlamama yetmiyor, ben de yemekhaneye davet ettim!"

Yumuşadı. "Haklısın" dedi. "Ama kurallar var, dışarıdan biri yemekhaneye giremez, sana istisna yapamam!"

Kan beynime sıçradı. Karakterimin ayağıma basılana kadar herkesten saklamayı başardığım sert yarısı, birden ortaya fırladı. "Böyle saçma sapan kural olmaz!" deyiverdim. "Ben gidiyorum. Bıktım her hareketimi izleyip şikâyet eden bu kadınların kötülüğünden. Sizinle tanışmak ve çalışmak güzeldi. Hoşça kalın Çetin Bey!"

Arkamı döndüm, tam kapıdan çıkarken yetişip kolumu tuttu. "Sana bir şey göstereceğim" deyip benimle birlikte çıktı bürodan. Kolumu hâlâ, sanki kaçacakmışım gibi sıkı sıkı tutuyordu. Koridorun ucuna yürüdük, pencerenin önünde durduk. Sokağın ucunda *Hürriyet* gazetesinin ünlü binası görünüyordu.

Parmağıyla *Hürriyet*'i göstererek, "Biraz sabret" dedi. "Ben oraya gideceğim, seni de yanımda götüreceğim!"

Bilmiyordu ki *Hürriyet*, bizim evimize hiç girmemiş, hiç mi hiç değer vermediğim, hatta inandığım ilkelerin tam tersini simgeleyen bir gazeteydi. İlk röportajım orada çıktı diye fikrim değişmiş değildi.

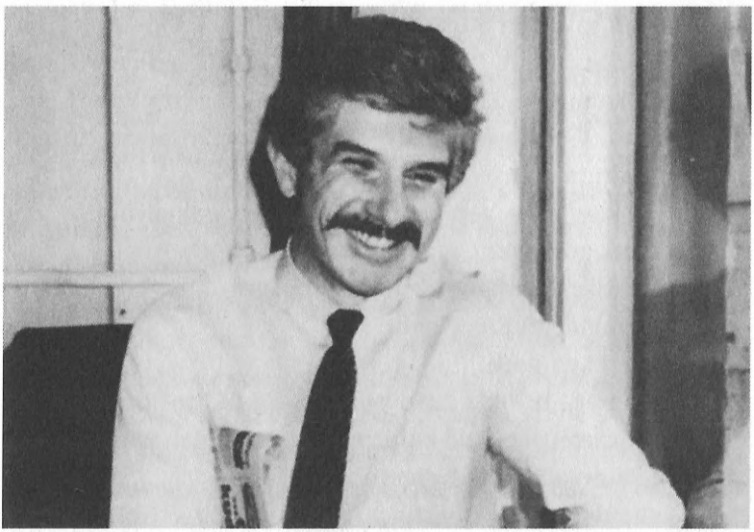
Notre Dame de Sion'daki lise yıllarımda Kıbrıs hakkında "Ya taksim, ya ölüm" diye yollara dökülüp bizim okul Fransız ya, sanki düşman barındırıyormuş gibi taş atıp camlarını kıran sözde milliyetçileri, *Hürriyet*'in kışkırttığını da hiç unutmamıştım! İlerleyen yıllarda NDS'li iki sınıf arkadaşım *Hürriyet*'e gazeteci olarak girecekti, ama ben onlardan değildim.

Çetin Emeç'e, kısaca "Teşekkür ederim, ama istemem" dedim. Çok şaşırdı. Gerisin geriye yürümeye başladık koridorda. Çetin Bey en yumuşak sesiyle kalmamı rica ediyor, "Hemen karar verme, bir ay izin yap, sonra gel..." diyordu. Ama damarım tutmuştu. Ertesi gün işe gitmedim. *Çarşaf* ve Hürgün'den böyle ayrıldım.

10 YIL SONRA

1988

Çetin Emeç

Çetin Emeç (*Cumhuriyet* Arşivi)

Cumhuriyet'te "Pazar Yazıları"yla başlayan yazarlığıma İspanya muhabirliği eklenmişti. Yaşadığım Bilbao ile politikacılarla röportaj yapmaya gittiğim Madrid arasında mekik dokuyordum. Vasat tabanda değil, üst düzey çevrelerde tanınmaya başlamıştım.

Hürriyet santralinden bir telefon geldi, Çetin Emeç'e bağladılar. "Gazeteci oldun sonunda!" dedi. "Pazar yazılarını çok beğeniyorum. İstanbul'a geldiğinde ara lütfen, görüşelim."

Hem sevindim hem de emekleme sürecime eşlik eden ilk genel yayın yönetmeni tarafından aranmış olmaktan gurur duydum.

Tabii içimden, "Acaba *Hürriyet*'e mi transfer etmek istiyor?" sorusu da geçmiyor değildi.

Çetin Emeç'in dileği gerçekleşmiş, önce *Hürriyet*'e, ardından *Milliyet*'e genel yayın yönetmeni olmuş, 1985'te de *Hürriyet*'e genel koordinatör olarak geri dönmüştü.

Yaz tatili için İstanbul'a geldiğimde aradım, randevu aldım.

Sanki kırk yıllık ahbabıymışım gibi karşıladı. İspanya hakkında sorular sordu, yanıtlarımı ilgiyle dinledi. Sonra, "*Cumhuriyet*'te mutlu musun?" dedi.

Bir an duraladım. "Evet, çok mutluyum" dedim. Aslında emeğimin karşılığını alamıyordum (asla alamadım zaten), ama söylemedim. Gel dese, ne diyeceğimi bilemiyordum. Çünkü mutlu olduğum doğruydu.

"*Cumhuriyet* sana, sen Cumhuriyet'e çok yakışıyorsun" dedi. "Yine gel, görüşelim, arayı açmayalım."

Çetin Emeç'i herhangi bir talebim olmadan "Ne haber?" diye arayacak değildim, elbette.

Aradan iki yıl geçti.

Çetin Emeç, 1990'da hain bir pusuda öldürüldü. Beni bir kaldırımı gazetecilik öteki kaldırımı yazarlık olan zorlu ve kutlu yola çıkaran, elimi ilk tutandı.

Çok sarsıldım.

26 YIL SONRA

2004

Topuklarımın izinde bir kadın

Milliyet'in Paris muhabiri ve *Radikal*'in köşe yazarıydım. Babıâli'den benim "Çiftelli" diye andığım İkitelli'ye taşınan Doğan Medya Grubu'ndan atılmadan bir yıl önceydi, yani...

Ortalık, "Azize Bergin'i *Hürriyet* dergilerden Mine Kırıkkanat attırmış" diye çalkalandı. Meğer Hürgün'den ayrılmama neden olan iki kişiden biri Bergin, *Babıâli'de Topuk Tıkırtıları* başlıklı bir kitapta anılarını yayımlamış. Kitabı okumaya tenezzül etmedim. "Sen mi kovdurdun?" diye soranlara "Bilmiyorum, kovdurmuşumdur herhalde!" diyordum.

2005 Ağustos ayının sonunda *Radikal*'de yazdığım "Halkımız Eğleniyor" başlıklı yazı yüzünden hem *Radikal*, hem de *Milliyet*'teki işime son verildiğinde Oray Eğin, *Akşam* gazetesinde "Kırıkkanat'ın Sicili" ara başlığı altına şöyle yazdı: "Azize Bergin'in kitabında yer alan bir bilgiye göre, zamanında onu işten attırmıştır. Yapması gereken bir çeviriyi Bergin ona sorduğu için Çetin Emeç'in odasına gidip ağlamış, ardından Bergin'i attırmıştır."

Kötücül Azize, ben gittikten ne kadar zaman sonra hangi nedenle Hürgün'den atıldı, bilmiyorum. Ama anlattığı gibi olmadığını, biliyorum.

Demek kıskançlığı sürüyor, çirkin ruhunu son görüşümden 26 yıl sonra çalışarak, çok çalışarak ulaştığım ünü karalamaya ve sırtımdan sansasyon yaratmaya çalışıyordu.

Azize Bergin'in 2004'te yayımlanan anı kitabı *Babıâli'de Topuk Tıkırtıları* başlığını taşıyordu ya? Ben 1994'ten öteye *Milliyet Pazar* ekinde "Topuk Tıkırtıları" diye bir köşe yazıyordum. Zaten bu yazılardan oluşan *Topuk Tıkırtıları* başlıklı kitabım da 1996'da yayımlanmıştı.

On yıl sonra aynı başlıkla kitap çıkaran Azize Bergin'in, topuk izimi sürerken yine geride kaldığı açıktı.

...1978

Yeni bir dergi: Çivi

1978 yılı yeni başlamıştı. *Çarşaf*'ın ilk yöneticisi, uluslararası ün sahibi karikatür ustası Semih Balcıoğlu; *Çivi* adında yeni bir mizah dergisi çıkarıyordu. Hürgün'den ayrıldıktan sonra doğruca ona gittim. Aynı gün, *Çivi*'deki yazı masama oturdum. Hepsi erkek yazar ve çizerlerin ortak çalışma mekânında, yine tek kadındım...

Mahmut Karatoprak'ın kaleminden portrem

Hayatımda rastladığım en zarif ve nazik yöneticiydi Semih Balcıoğlu. Saygınlığı, aslında zor insanlar olan mizahçılar üzerinde doğal bir otorite sağlıyor, nezaketini asla bozmadan dediğini yaptırıyordu.

Çarşaf dergisinden tanıyıp en sevdiğim çizer arkadaşım (artık resim sanatçısı) Mahmut Karatoprak'a *Çivi*'de kavuşmaktan mutluydum. Kadim dostum Ercan Akyol'u ve başka çizerleri *Çivi*'de tanıdım, yollarımız daha sonra *Milliyet*'te kesişecek, dostluğumuz pekişecekti.

Cumhuriyet gazetesinin aslı mimar, usta çizeri Tan Oral'ı da arkadaşlarını görmeye geldiği *Çivi*'de tanıdım ve dostluğunu hep yüreğimde taşıdım.

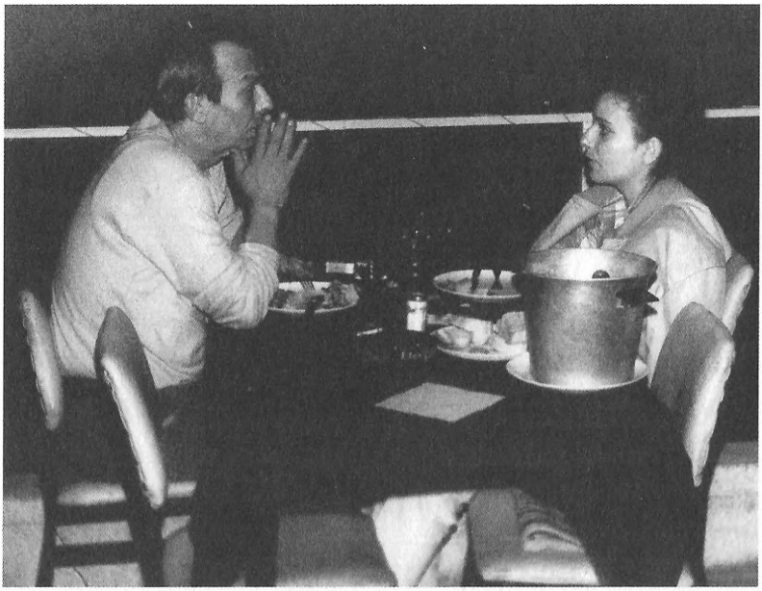
Adliye yollarında ilk adım

Çetin Altan, *Çarşaf*'taki yazılarını sürdürüyordu. Hürgün'den ayrılmamı onayladı, hatta rahatladı. Aynı yerde çalışmak elbette birlikteliğimiz hakkındaki dedikoduları besliyordu. *Çivi*'ye girmeme sevindi, "Semih Balcıoğlu hoş adamdır" dedi. "Deneyim kazanırsın, zaten nereye gidersen git, sonunda bir gazetede köşen olacak senin!"

Benim köşe yazarlığımı öngörürken, kendi köşe yazarlığı burnunda tütüyor, hiçbir günlük gazeteden henüz öneri gelmiyor; buna karşın ünü ve kişiliğine duyulan ilgi azalmıyordu. Yurt içinde ve dışında pek çok basın organına röportajlar veriyor, davetler alıyordu.

Örneğin 1978'de Rusya'ya, İsrail'e resmi davetle gitti. Kısa süreli bu yolculuklardan bana, Gökçe'ye, hatta anne ve babama mutlaka küçük, ama özenle seçilmiş armağanlarla dönerdi. Vahşi olabilen doğasında, böyle de bir zarafet vardı.

Çetin bu arada sözünü tutmuş, *Hürriyet*'in avukatı aracılığıyla iyi bir avukat bulmuştu. Avukat Sabri Köseoğlu, hem beni hem de boşanmaya razı olan Kozan'ı temsil ediyordu.

İstanbul (1978)

7 Nisan 1978 günü deneyimli ve babacan bir hukukçu olan Sabri Bey'le ömrümün ilk mahkemesine çıktım. Yargıç da görmüş geçirmiş biriydi. Kozan'a ve bana baktı, ne kadar nafaka istediğimi sordu, "İstemiyorum" dedim. Avukat araya girdi, "Hayatın bin türlü hali var, Hâkim bey..." diye bir şeyler söyledi. Yargıç, oğlum için her ay bin lira nafaka almama karar vererek davayı sonuçlandırdı. Hiç olmazsa sabah uyanıp mahkemeye gelebilen Kozan'la uygarca el sıkışıp ayrıldık.

Artık özgürdüm.

Nafaka diye bağlanan bin lira o zaman için de bir şey değildi, bugün de. Zaten tek kuruşunu bile görmedim. Hiç ödenmedi.

Gökçe'yi tek başıma büyütmek için doğurmuştum, öyle de yapacaktım.

Kozan'ın ailesinden sadece küçük kardeşi Nuri Asova, vicdan sahibidir. Onu ayrı tutar ve severim.

Türkiye'de bitmeyen kaos

Uğursuz 12 Mart 1971 darbesini izleyen süreçte binlerce kişinin tutuklanması, işkence görmesi ve 16 kişinin idamı; sağ sol çatışmalarını bitirmek yerine alevlendirmiş, sağlı sollu şiddet eylemleri katlanarak artıyordu.

Ülkede ne huzur kalmıştı, ne de yaşam güvencesi.

Ama 1978 yılı, şiddetin dehşete dönüştüğü ve Türkiye'nin zaten dehşet demek olan "terör" sarmalında 12 Eylül 1980 darbesine giden kanlı yola saptığı dönemeç oldu:

11 Mart'ta akademisyen Bedrettin Cömert öldürüldü.

16 Mart'ta İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi önünde gerçekleşen bombalı saldırıda, 7 kişi can verdi. Buna karşılık olarak düzenlenen 17 Mart'taki Ümraniye Katliamı'nda 5 kişinin canı alındı.

24 Mart'ta Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz öldürüldü.

17 Nisan'da Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu, gelini ve torunuyla bombalı saldırıda öldüler.

23 Eylül'de Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Süreyya Eminsoy öldürüldü.

3 Ekim'de MHP İstanbul Başkanı Recep Haşatlı öldürüldü.

20 Ekim'de akademisyen Bedri Karafakıoğlu öldürüldü.

19 Aralık'ta solcuların ve Alevilerin hedef alındığı Kahramanmaraş Katliamı başladı. 23 Aralık'a kadar süren saldırılarda 111 kişi öldü, yüzlercesi yaralandı, evler ve işyerleri yakıldı, yıkıldı.

26 Aralık 1978'de 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Org. Necdet Üruğ, iki yıl sonra 12 Eylül 1980 darbesinin mimarlarından ve cuntanın Yüksek Askeri Şûra üyesi olacaktı.

Yeni dostlar, yeni bir yaşam alanı

Çivi'de Ercan Akyol'la benim yazıp onun çizdiği bir çizgi roman yayınlamaya başlamıştık. Mutluydum, ama uzun sürmedi. Sayıp sevdiğim Semih Balcıoğlu, bir gün dergideki odasından

çıkıp yazı işlerine, yani yanımıza geldi. Ayaküstü yaptığı kısa bir veda konuşmasıyla genel yayın yönetmenliğinden ayrıldığını açıkladı. Herkes şaşırdı.

Hemen ertesi gün yeri dolduruldu. O sırada komik televizyon röportajlarıyla öne çıkan Mete Akyol, *Çivi*'nin yönetmen koltuğuna oturdu.

İyi eğitim görmüş olmasına karşın, Mete Akyol ucuz esprileri mizah sanan kaba saba biriydi. Semih Balcıoğlu'nun "sizli bizli" zarafetinden, onun senli benli avamlığına geçmek hiç hoşuma gitmemişti. Zaten onun da benden hoşlanmadığı ve yol vereceği açıktı.

Nitekim yönetimi ele aldıktan birkaç gün sonra, çizerlerle erkek erkeğe geyik yaptıkları odasına işi bıraktığımı söylemek için girdiğimde; "Mine, sen varken ağız tadıyla küfredemiyoruz ya..." diye karşıladı.

"Öyleyse müjdeler olsun, ben ayrılıyorum. Rahat rahat küfürleşin" deyip çıktım.

Yıllardır deli gibi çalışıyordum, sigortam yoktu, gelirim yoktu, oğlumun geleceğini tutan ellerim bomboştu. Çetin Altan'ın hayatımdaki varlığı hiçbir şey ifade etmiyordu. Zaten kim olursa olsun, birine dayanarak yaşayacak türden değildim.

O gün, gözlerimde hüzün, omuzlarımda umutsuzlukla eve dönerken; şans yıldızımın göz kamaştırıcı ışıklarıyla asli yolumu çizdiğinden habersizdim.

Çok kısa süren *Çivi* macerası beni *Cumhuriyet*'e taşırken, yıldızımın aydınlattığı yol tabelası Fransa'yı gösteriyordu.

Çetin Altan'ın Fransızcaya çevrilen kitapları

Fransa'nın büyük yayınevleri arasında birinci sırada Gallimard, ikinci sırada Flammarion yer alır.

1973'ten öteye (2006 yılında Orhan Pamuk alana kadar) Nobel'e aday gösterilen Yaşar Kemal'in romanları, haliyle Gallimard tarafından yayımlanıyordu.

Çetin Altan da Fransa kitap pazarına ikinci büyük yayınevi Flammarion'la giriş yapmış; 1975'te *Büyük Gözaltı*, 1976'da *Bir*

Kenize Murad, Paris'teki evinde

Avuç Gökyüzü, 1978'de *Viski* romanlarının Fransızca baskıları yayımlanmıştı.

Yaşar Kemal'in ardında, birkaç dil bilen ve onun uluslararası başarısı için uğraşan eşi Tilda vardı. Çetin Altan'ın kitaplarının da Fransızca yayımlanmasına destek olan iki kadın.

Bunlardan biri, kitaplarının Fransızca çevirmeniydi. Hiç tanımadım. Diğeri, Fransız *Nouvel Observateur*'ün "grand reporter" diye anılan ünlü muhabiri ve kitap yazarı Kenize Murad.[1]

Bir gece, Çetin "Sen hiç prens gördün mü?" diye sordu. Hayır, görmemiştim. "Prens Ahmet'e gidiyoruz" dedi. Zaten o kimdir, onu da bilmiyordum. "Peki" dedim. Ekledi: "Kenize gelmiş, onda kalıyormuş."

Avrupa yakasında, gece vakti hangi korudur çıkaramadım, bir koru içinde çok güzel bir eve gittik.

Meğer Prens Ahmet, Sultan Vahdettin'in torunu Ahmet Rıfat İbrahim olup birkaç yıl sonra tanışacağım Emine Uşaklıgil'in eski eşiymiş.

1 Annesi, Sultan V. Murad'ın torunu Selma Rauf Hanımsultan, babası Raca Seyyid Sacid Hüseyin Ali'dir. Rajkumari Kenize de Kotwara olan asıl adını, Kenize Murad olarak değiştirmiştir.

Prens Ahmet, yakışıklı ve zarif bir adamdı.

Evde serbest dolaşan kurt köpeği benden fazlaca hoşlanınca, sahibinin de ilgisine mazhar oldum.

Çetin, köpeğin bana musallat olmasını "kadından anlıyor" diye gülüp geçiştirirken; Kenize köpek sahibinin ilgisini ciddiye aldı. Prens Ahmet'in tepesinden ayrılmaz oldu, adamın oturduğu koltuğun kenarına oturup eliyle saçını karıştırdı, hatta bir ara kucağına bile oturdu.

Her ikisiyle böyle tanıştım.

Kenize, 1990'lı yılların sonunda Prens Ahmet'in Cihangir'deki dairesine yerleştiğinde tekrar görüşecek ve Paris'te röportaj yapacaktım. Ama onu hep itici buldum, hiç sevmedim.

1978 yılında tanıştığım Kenize Murad'ın 1973'ten 1979'a CIA için istihbarat toplamış olabileceğini elbette ne Çetin Altan biliyordu ne de zır cahil ben. Zaten Paris'te kendisiyle röportaj yaptığım sırada da bilmiyordum.

Çetin Altan'ın üstüncül nankörlüğü

Çetin Altan, Türkiye'de 1978 başlarında yayımlanan son romanı *Küçük Bahçe* için "fason" çevirmen arıyordu. Fason çeviri, sonuçta yayınevine bağlı Fransız bir çevirmenin adını taşıyacak "ön çeviri" demekti.

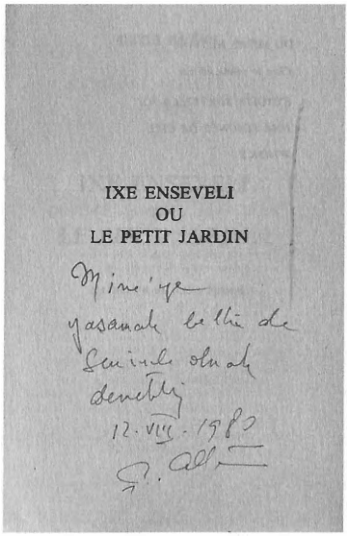
"Sen yapar mısın?" diye sordu. Çeviri yapmaktan bıkmış, yazarlıkta ilerlemeye odaklanmıştım. "Yapamam" deyince birini bulup bulamayacağımı sordu.

Aklıma hemen, aziz dostum ve kadim komşum Nurullah Berk geldi. Fransızcası kusursuz ve olağanüstü bir çevirmendi. Çetin, çok sevindi. Hemen Abacılatif Sokağı'nda, benim eve iki adım ötede oturan Berk ailesini ziyarete gittik.

Yaşarken resimlerini asla gerçek değerine satamayan Nurullah Berk'in, her zaman olduğu gibi paraya ihtiyacı vardı. Çevirinin bedelini Çetin ödeyecekti. Fransız bir çevirmenin yayınevinden alacağı meblağın beşte birine anlaştılar.

İkisi de mutluydu.

Küçük Bahçe'nin Fransızca baskısı, 1980

Nurullah Bey, fason çeviri yapacağını biliyordu. Ama ben de onun bir biçimde kitapta yer almak istediğini tahmin ediyordum. Çetin'den Fransızca baskının giriş sayfasına Nurullah Berk'e küçük bir teşekkür eklemesini fısıldadım. "Elbette" dedi.

Çeviri 1978 yılının sonuna doğru teslim edildi, Flammarion yayınevine gönderildi.

Çetin, Paris'ten yazdığı 16 Şubat 1979 tarihli mektubunda "Flammarion da *Küçük Bahçe* için bin dolar avans vermeyi vaadetti. Fransızcasını iyi buldular. Ama yine de yeniden yazmak gerekiyormuş" diyordu.

Küçük Bahçe romanı, Flammarion'dan *Ixe Enseveli* başlığıyla 1 Mart 1980'de yayımlandı. İç kapakta "Çeviren Julie Pavesi" yazıyordu ve Nurullah Berk'e hiçbir atıf yoktu.

Çok üzüldüm. Çetin'e sitem etmek ve özür gevelemesi yüreğimi soğutmadı. Kitabın Fransızca baskısını utana sıkıla götürdüğüm Nurullah Berk, önce bir tepki vermedi. Birkaç gün sonra yeniden ziyaretine gittim. Birlikte çay içtikten sonra kalkmak istediğimde, beklediğim serzeniş geldi. "Çetin Altan'a kırıldım" dedi. "En azından küçük bir teşekkür koyabilirdi."

Onun kırgınlığı, benimkini öfkeye dönüştürdü.

Çünkü 29 Ekim 1979 gecesi, âşıktan çok hayran olduğum adamın salt nankör değil, çıkarı söz konusu olduğunda "muhbirlik" yapacak kadar alçalabildiğini görmüştüm.

Cumhuriyet'*in kapısını Ciddiyet'le aralamak*

Biraz durup, geriye saralım: 1978 sürprizlerle dolu bir yıldı. Bana başka bir yaşamın kapısını aralarken, gözlerimi de yavaş yavaş yeni hayallere açıyordu.

Çivi'den ayrıldıktan birkaç gün sonra, orada tanıdığım *Cumhuriyet* çizeri Tan Oral'a telefon ettim. Olanları anlattım, "Gazeteye gel, seni *Ciddiyet* ekibiyle tanıştırayım" dedi.

Sanırım mart ayıydı, Babıâli yokuşunu çıktım, İran Konsolosluğu'nu geçip sağa saptım. *Cumhuriyet*'in adresi, adına yakışan Türkocağı Sokağı'ndaydı. Bahçe kapısından geçerken, kalbim çarpmaya başladı.

Bahçenin sağ köşesinde, gazetenin 1924'te çıkarılmaya başlandığı Pembe Konak'ın harabesi yer alıyordu.

Muhteşem ahşap yıkıntının karşısına yapılan yeni bina da aslında eskimiş, üç katlı, oldukça büyük ve geniş olmasına karşın mütevazı bir yapıydı. Önceleri matbaa da içindeyken, ben sadece dizginin gazetede yapıldığı zamana yetişmiştim. Ama yerinde bırakılan eski baskı makinelerini görmek onuruna erişecektim. Daha sonra yeni teknoloji ofset baskı makineleri getirildi ve gazete 1990'ların ortasına kadar bu binada basıldı.

Bahçeden geri kalan avluya park edilen arabaları geçip, bir gün çalışmayı hayal ettiğim *Cumhuriyet* gazetesinin hiç de şaşaalı olmayan camekânlı ana kapısından girerken, heyecandan titremeye başlamıştım.

Geldiğimi haber verdikleri Tan Oral, üçüncü katın ortasına doğru uzanan çekme katın trabzanlarına dayanmış, beni bekliyordu. Sonradan çok dost olduğum Tan'ın, kaptan köşküne benzeyen çekme kattan gülümseyerek verdiği selamı hiç unutmayacaktım. Eliyle "yukarı gel" işareti yaptı.

Heyecandan asansörü görmedim, merdivenleri bir solukta çıktım. Aklımda, az önce girdiğim kapıdan bir gün geçebilmek hayalini gerçekleştiremeyen ilk aşkım, eşim, oğlumun babası Kozan vardı.

Oysa ben girmiştim işte o kapıdan. Deli gibi çarpan yüreğim duruldu, burkuldu. Yaşam, şansın ağlarıyla örülü bir tuzaklar labirentiydi. Kimi takılıp kalıyor, kimi ilerliyordu. Kabullenmek tek seçenekti.

Tan Oral, elimden tutup Turhan Selçuk'un bürosuna götürdü. *Ciddiyet* sayfası, Turhan Selçuk'un yönetiminde onun çok zevkli döşenmiş çalışma odasında hazırlanıyordu.

İçeride dört-beş yazar-çizer vardı. Hiçbirini tanımıyordum, bugün de anımsamıyorum. Tan Oral'dan gayrı, çizgilerine hayran ve sıkı takipçisi olduğum *Abdülcanbaz* öyküleriyle özdeşleştirdiğim Turhan Selçuk'u biliyordum. Tanışmaktan onur duyduğumu söylemekten kendimi alamadım.

Zarif bir insanla karşı karşıyaydım. Zarafet doğasında vardı; giyim zevki ve davranışlarıyla dışarı taşıyor, çevresine sanki bir ışık yayıyordu. "Aura" dedikleri bu olsa gerekti.

Ciddiyet'e küçük fıkralar yazmaya başlayabilirdim, evet. Yazı teslim günü çarşambaydı. Yani iki gün sonra ilk yazımı verebilirdim.

Sevgili Tan Oral'a bugün bile bitmeyen bir minnet duyarak, sevinçten uçarak eve döndüm.

İlk fıkramı yazmaya koyuldum.

Göz kamaştıran bir narsist

Akşam Çetin geldi, boynuna atlayarak verdiğim *Ciddiyet* müjdesine çok sevindi. Tabii ki benim ya da başkasının yaşadığı olayın anlatımı bile kendisiyle ilgili başlamak ya da bitmek zorundaydı. Günün ilk viskisinden bir yudum alıp, "Ben *Cumhuriyet*'e gittiğimde, içeri güneş girmiş gibi olur" dedi.

Vay canına diye düşünüp, sordum.

"Yani, nasıl?"

"Herkesin yüzü aydınlanır, gazete ayağa kalkar, alkışlarla karşılarlar."

İlhan Selçuk'la çok yakın olduklarını biliyordum.

"Öyleyse niye *Cumhuriyet*'te hiç çalışmadın? Bu kadar seviyorlarsa köşe yazarı olmanı da isterler, mutlaka..."

Omuzlarını silkti. "İlhan var" dedi. "Bir ipte iki cambaz oynamaz, bir gazetede iki yıldız olmaz."

Mizah dalında henüz tek kadın olduğumdan, yazarlıkta rekabet durumu hiç aklıma gelmemişti. Demek ünlü köşe yazarları arasında vardı. Yine de Çetin'in açıklamasına inanmadım, söylemediği bir neden vardır, diye düşündüm.

Gerçekçi bir saptama yaptığını yıllar sonra anladım.

Çetin Altan, *Cumhuriyet* gazetesine yazmayı çok isterdi. Ama Nadir Nadi ustamız, insan sarrafı ve bir ipte iki cambaz oynatmamayı bilenlerdendi.

Sukûnet ve nezaketiyle öne çıkıp her koşulda soğukkanlılığını koruyan "ölçülü" İlhan Selçuk'u ne zaman ne yapacağı belli olmayan "ölçüsüz" Çetin Altan'a yeğlemişti.

Doğru bir karardı. İlhan Selçuk'un ağabeyi Turhan'daki gibi doğal zarafeti, sesini yükseltmeye gerek duymadan sağladığı otorite ve çevresine yaydığı saygı, Nadir Nadi'nin karakteriyle uyumluydu. Çetin Altan ise Paşa ailesine rağmen Nadir Nadi türünden soyluların görgüsüzlük saydığı davranışlar sergileyebilen, öngörülemez biri.

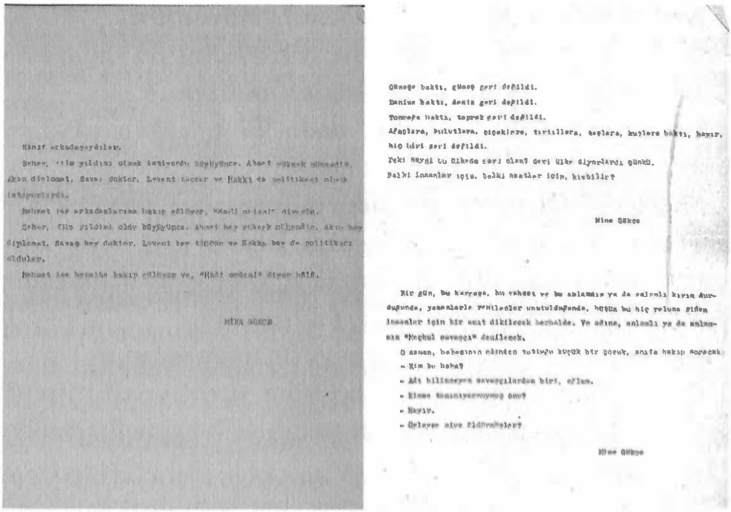
Cumhuriyet'*in güneşleri*

O hafta sonu ilk fıkramı *Cumhuriyet*'in *Ciddiyet* sayfasında görmek, elbette sınırsız bir sevinçti.

Ertesi çarşamba ikinci yazımı Turhan Selçuk'a teslim edip bürosundan çıkıyordum ki... Artık kaptan köşkü diye andığım çekme katın koridorunda, Çetin'in güneşinden farklı bir güneş çarpması, daha doğrusu güneşler çarpması yaşadım.

O gün Uğur Mumcu da İstanbul'a uğramış, aziz dostu Kaptan Köşkü'ndeki Ali Sirmen'in bürosuna konuşlanınca, duyan gelmişti.

Turhan Selçuk'un bürosundan çıktığımda Ali Sirmen'le karşılaştım. Gülerek elini uzatıp "Hoş geldin" dedi, tuttuğu elimi

Güneşe baktı, güneş geri değildi.
Denize baktı, deniz geri değildi.
Tomruğa baktı, toprak geri değildi.
Ağaçlara, bulutlara, göçeklere, tarlalara, taşlara, kuşlara baktı, hayır,
hiç biri geri değildi.
Peki neydi bu ülkede geri olan? Geri ülke diyorlardı ya hani.
Belki insanlar için. Belki insanlar için, kimbilir?

Mine Gökçe

Bir gün, bu karşılaşma, bu vahşet ve bu anlamsızlık ve da salonlu kavga durduğunda, yaralılar yerlilerden uzaklaştırıldığında, bütün bu hiç yoluna giden insanlar için bir saat dikilecek herhalde. Ve adına, anlamlı ya da anlamsız "Direnişi sembolize" denilecek.
O sırada, babasının elinden tutmuş küçük bir çocuk, sınıfa bakıp soracak:
- Kim bu baba?
- Adı bilinmeyen savaşçılardan biri, oğlum.
- Kimse tanımıyormuş onu?
- Hayır.
- Öyleyse niye dikmişler?

Mine Gökçe

"Ciddiyet" yazıları

bırakmadı ve kendi bürosuna götürüp diğerlerine "İşte merak ettiğiniz Mine Gökçe!" diye takdim etti.

Kimi yersizlikten ayakta duruyor, kimi oturuyordu. *Cumhuriyet* gazetesine özgü bir nezaketle, ben girince ayağa kalkıp tek tek elimi sıktılar. Yüzümün kızardığını duyumsuyordum.

Sanki bir yıldızlar geçidiydi tanık olduğum: İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Oktay Akbal, Sami Karaören ve gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Oktay Kurtböke'yi bir arada görüp tanımak tanrısal şans eseri değilse ne olabilirdi?

Üstelik yıldızlar geçidi bitmek bilmiyordu.

Çok geçmeden Turhan Selçuk da geldi. Kapıdan Melih Cevdet Anday da girince gözlerim kamaştı, güneşler çarpmasına işte o zaman uğradım.

Ali Sirmen'in bürosu dar geldiği için, o gün gazetede olmayan Nadir Nadi'nin salon büyüklüğündeki odasına geçildi. Çaylar, kahveler gelip gidiyor, her biri nükte ustası yazarların her esprisi kahkahalara dönüşüyordu.

Büyük saydıklarımı her zaman yaptığım gibi gülümseyerek dinliyor, söze karışmıyor, sadece soru sorulduğunda yanıt veriyordum.

Çetin Altan'ın cam gibi sevgilisi geldi

Uğur Mumcu geldi, diye toplanmışlardı; ama hepsinin benimle ilgilendiğinin, hatta etkilemek için nükte ve zekâ gösterisi yaptıklarının farkındaydım.

Çetin Altan'ın sevgilisi olduğumu tüm Babıâli nüfusu gibi, onlar da biliyordu. Üzerime dikilen meraklı bakışlar, mizah dünyasına giren "ilk" kadın ve genç oluşumdan çok, Çetin Altan'ın son sevgilisini ölçüp biçiyordu.

Nitekim 1985'ten öteye gazete dışında en yakın dostlarım arasına giren Ali Sirmen, ancak '90'lı yıllarda itiraf edecekti.

1978'deki o sohbet günü, İlhan Selçuk beni uğurladıktan sonra kalanlara dönüp: "Yahu bal tadında incecik bir kadın. Çetin bunu çıtır çıtır kırar, yok eder, biriniz kurtarın!" demişti.

Ama öyle olmadı. Çetin Altan, sevgili İlhan Selçuk'un dediği gibi kırmaya çalıştı, epeyce de çatırdattı.

Bana dayanılmaz hakaretler, aşağılamalarla saldırır, sonra gözlerime dikkatle bakar: "Cam gibisin, cam!" diye bağırırdı. "Hiçbir söz ulaşmıyor senin beynine, kalbine, kayıp gidiyor camın üzerinden..."

Gerçekten öyle miydi? Emin değilim.

Ama bugün var olduğunu artık bildiğim kalkanı, meslek yaşamımda kötülükle arama çektiğim ve hiçbir saldırının delip geçemediği saydam duvarı, Çetin'le geçirdiğim yıllarda ördüğümü düşünüyorum.

Sarsılmaz özgüven ve direnme gücümü, büyük ölçüde ona direnebilmiş olmaya borçluyum.

34 YIL SONRA

2011

Deniz Kurtoğlu ve Devrim Sirmen, Paris'te evlendiler.
Soldan sağa Büyükelçi Gürcan Türkoğlu, Mine Sirmen, Devrim ve Deniz Kurtoğlu Sirmen, Ali Sirmen, Konsolos Nurettin Belet.
Sevgili Deniz'in nikâh şahidiyim.

10 YIL SONRA

1988

İstanbul
2 Ekim 1988
Pazar

Sevgili Nine Gökçe Saulnier,
Güzelim bir kart-postal alınca
insan sevinir; sonra da yanıt
vermeyse üzülür.
Bu kez yalnız sevineyim dedim; ve yapıyorum.
Dışarda yaşayan insanın ikilemini
elbet kurtulmak çok güçtür; ama, bunu
göğüsleyecek bilinç sende var. Olumsuzu
olumluya dönüştürmek bir sanattır;
hem de uygulamalı bir sanat...
Bana dönük (hak etmediğim) övgülerine
çok teşekkür ederken, dünyanın
bir bütün olduğunu anımsatırım.
"Küskünlük duygular"nı sil at;
deniz kıyısına var; bir soluk al...
İşte bütün dünyaya içine çektin; ciğer-
lerinden geçti, kanına karıştı.
Bilinçle soluduğun yaşıyorsun demektir.
Sevgilerle..

İlhan Selçuk

CUMHURİYET
Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş.
Türk Ocağı Caddesi 39/41, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 5120505 (20 Hat)

İlhan Selçuk'un 2 Ekim 1988 tarihli mektubu

17.11.1988

SEVGİLİ MİNE,

YİNE GEÇ KALDIM... VE SENDEN ÖZÜR DİLİYORUM. YALNIZ İNANMANI İSTERİM, HEMEN HERGÜN KALEMİ ELİME ALMAK YAZMAK, SANA YAZMAK İSTEDİM, BAŞARAMADIM. TEMBELLİK DİYEMEYECEĞİM; TEMBEL BİR İNSAN DEĞİLİM ÇÜNKÜ. SANIRIM YORGUNLUK. BİR YAŞTAN SONRA İNSAN ÖZÜLMEĞE BAŞLIYOR. AMA BU NEDE BENİ SONSUZ SEVİNDİREN GÜZEL KART ALDIĞIMDAN BU YANA, HEMEN HERGİ GÜNDE SENİ ANMIŞ OLDUM. BU DA İŞİN TATLI YANI OLDU...

TRENLERİ KAÇIRMAK, YADA KAÇIRMAMAK SANIRIM BİR BECERİ İŞİ. HİÇBİR TRENİ KAÇIRMAYAN, KAÇIRMAYI İSTEMEYEN KİŞİLER ÇOĞU KEZ, ÇOK DEĞİN İNSANLARIN YAŞAMLARINI ALLAK BULLAK EDEBİLİYORLAR. BÖYLELERİ GENELLİKLE SALT KENDİLERİNİ DÜŞÜNEN, SAHTEKÂR FIRSATÇI, YAPILARI KÖTÜ KİŞİLER OLUYLAR. TRENLERİN TÜMÜ BİR YANA KAÇIRILMAMASI GEREKEN TRENLER I VAR ELBETTE. O MUTLULUK TRENİ KAÇIRMAK NİYE, NEDEN?...

İÇİNE KAPANIK OLMAKTAN MI, DÜŞÜNDÜĞÜNÜ AÇIKLAYABİLME CESARETİNDEN YOKSUNLUK MU? KAPSAMI GENİŞ, ÜZERİNDE DURUP DÜŞÜNÜLECEK BİR KONU. BELKİ DE BİR EKSİKLİK, BİR ZAAF...

KULAK SORUNUM GİDEREK AZALDI. İYİLEŞTİM DE DİYEBİLİRİM AMA EPEY UZUN SÜRDÜ. BİR ÇOK EVLİLİK DENEMESİNDEN SONRA ŞİMDİ TEK BAŞI-MAYIM EVDE. BELKİ BİR BAKIMA MUTLULUK, BİR BAKIMA DA MUTSUZLUK.

DÜŞÜNÜYORUM MİNE... ANILARIMDAN SİLİP ATAMADIĞIM, SEZDİRMEDEN HAYRANLIKLA İZLEDİĞİM O PIRILPIRIL, SEVECEN GÜZEL GÖZLERİNİ DÜŞÜNÜYORUM; ONLAR MUTSUZLUĞA LÖYİK GÖZLER DEĞİLDİLER.

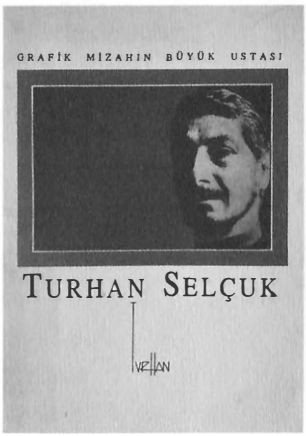
KARİKATÜR MÜZESİNİN AÇILIŞINDAKİ SENİ DÜŞÜNÜYORUM... GÖZLERİMDEKİ KATARAK BAŞLANGICININ YORGUNLUĞUNU İLK KEZ SEN SEZİNLEMİŞTİN. BUNU, O KADAR SICAKKANLI, O KADAR YUMUŞAK BİR YAKLAŞIMLA SÖYLEMİŞ VE BENİ O DENLİ ETKİLEMİŞTİN Kİ, ELİMDEKİ SİGARAYLA PARMAĞIMI YAKMIŞTIM. O YANIK DAHA SONRALARI BİR ANI GİBİ GİDEREK NASIRLAŞTI BAŞPARMAĞIMDA. DÜŞLEDİĞİM İLGİNİN VARLIĞINI O ANI DUYAR GİBİ OLMUŞTUM. NE YAZIK Kİ, O GÜNDEN SONRA SENİ BİR DAHA GÖREMEDİM VE YİNE SENİN DEYİMİNLİ TREN KAÇTI. AMA HİÇ ZEDELENMEMİŞ GÜZEL BİR DOSTLUK KALDI...

SEVGİLİ MİNE, BELKİ YAZMAMAM GEREKENLERİ YAZDIM, BELKİ DE ZAMANSIZ YAZDIM. NASIL YORUMLAYACAĞINI BİLEMİYORUM. BELKİ DE YAŞAMIŞ OLDUĞUM EZİNTİYİ, GİZLİ KALMIŞ, AÇIKLANAMAMIŞ BİR SEVGİYİ, SENİN DE BİLMENİ İSTEDİM.

NE OLUR BENİ HOŞGÖR VE "AMA DOSTLUK KALIYOR." CÜMLENE DAYANARAK, İSTANBULDAKİ DOSTUNU ARA BURAYA HER GELİŞİNDE. KARŞILIKLI, DOSTÇA SÖYLEŞİLERİMİZ OLABİLİR, MUTLULUK HAVASI İÇİNDE..

TURHAN

KÜÇÜKSAMLIK SİTESİ
C.2 BLOK – DAİRE 5
80600 ETİLER
İST.

Görsel: Turhan Selçuk'un 17 Kasım 1988 tarihli mektubu

...1978

Doğan Nadi'nin "Bir Dakika"sı

Çarşamba günleri, artık kutsaldı.

"Ciddiyet" sayfasına girecek yazımı teslim etmek için *Cumhuriyet*'e gidiyor, önce Turhan Selçuk, Tan Oral ve sayfa çizerleriyle sohbetten sonra kaptan köşkünde ikamet eden diğer yazarlara konuk oluyor, onları yakından tanımak fırsatını buluyordum.

Gerek Turhan, gerekse İlhan Selçuk'a tüm çalışanlar gibi "ağabey" demeye dilim dönmüyordu. Bey de diyemiyordum. Saygımdan ve yaş farkından ötürü senli benli de olamadım. Onlar bana Mine ve sen diye hitap ediyordu, ben onlara siz ve Turhan Selçuk, İlhan Selçuk diye... O zamanlar adlı soyadlı bir hitap biçimi modaydı, garip kaçmıyordu.

İlhan ve Turhan Selçuk'tan gördüğüm içten, sevecen ve hatta korumacı yakınlıkta, çok sevdikleri anneleri Hikmet Selçuk'un da benim gibi Notre Dame de Sion'lu olmasının etkisi vardı. Fransızca bilmiyorlar, ama seviyorlardı.

Nadir Nadi, her gün gazetede olmuyordu. Henüz denk gelmemiştim. Bir çarşamba, İlhan Selçuk "Gel seni Nadir Bey'e tanıştırayım" deyince, heyecanlandım. Efsaneyi yakından görecektim, sonunda.

Nadir Bey, insanı ilk görüşte seçkinliğiyle etkileyen biriydi. Onun karşısına dikilen herkes, kendine çekidüzen vermek ihtiyacı duyumsuyordu, sanırım. "Buyurun, oturun" davetiyle koltuklara yerleştik. İlhan Selçuk, kısaca beni takdim etti.

Ciddiyet

BİR DAKİKA / Mine G. KIRIKKANAT

Kıymetli ayrıcalık

Mikronezya ile Yutania arasında kopacak savaş, arabulucular Yuhanna Herkel ve Valdemir Potin'in yenişemediği bilek güreşine takılı kalmış; bir türlü ilan edilemiyordu.

Durum, adaseverlik duyguları depreşen her iki ada ahalisinin de sabrını taşırıyordu. Bazı Mikron ve Yutan gruplar, ufaktan çatışmaya başlamıştı.

Kimi geceler bir kayık dolusu Yutan gerilla Mikronezya kıyılarına vur kaç yapıp dönüyor; kimi geceler Mikron yoldaşlar Yutania koylarına çık dön harekâtı gerçekleştiriyordu. İşte bu korsan manevralardan birine, beklenmedik bir isim karıştı.

Mikronezya İmaniyet İşleri Reisi Alyoşa Ersaltz ile Bitania veliahtı Beşteber Sisikovski'nin paylaşamadığı hemtür yavuklu Azam Varak, ne de olsa Mikron asıllıydı. Adaseverliği coşunca sığındığı Bitania'dan gizlice Mikronezya'ya dönmüş, savaşmaya can atıyordu.

Makropiç'in *"kutsal sakal"* payını taşıyan bıçkın ve çapkın kayıkçıyı* bilirsiniz.

Azam Varak ve birkaç hemtür kankası, zaten pek beğendikleri işte o kayıkçıyla anlaşıp zifiri karanlığı bir gece Yutania sahillerine çıktılar. Çıkar çıkmaz da Yutan nöbetçilere yakalandılar.

Nöbetçiler, yeni eğitilmiş çaylak gibi askerlerdi. Azam Varak'ın cilveli tabiatını, kayıkçı da dahil olmak üzere önce dövdüler, sonra tecavüz ettiler. Yorulunca da geldikleri kayığa bindirip geri gönderdiler.

Yaralı gönüllerin Mikronezya kıyısına vurduğu haberi çabuk yayıldı. Korsan gerillanın arasında Azam Varak'ın adını duyan Alyoşa Ersaltz, telaş içinde olay yerine geldi.

Yavuklusunun kan revan içindeki güzel yüzünü görünce içi titredi, *"Seni de mi?"* diye hıçkırdı. Azam Varak, saçları yolunmuş zavallı başını öne eğmekle yetindi.

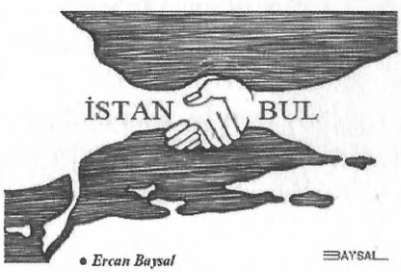
Alyoşa Ersaltz, öfkeye havkırdı: *"Benim kıymetlim olduğunu söylemedin mi?"*

Azam'ın patlamış dudakları acıyla kıvrıldı *"Söyledim."*

Başpapaz, çıldırmışçasına: *"Benim yavuklumu nasıl ötekilerle bir tutarlar?"*

Azam Varak, gururla fısıldadı: *"Ötekileri toprağa yatırdılar, hana hak verdiler."*

* Şahsıma Ait Ada Mikronezya, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2023, sayfa 35.

Cumhuriyet'in "Ciddiyet" sayfasında "Bir Dakika" köşesi

Aralarında konuşurlarken bir ara: "Nadir Bey, Mine bir gün Doğan Nadi'nin yokluğunu dolduracak, *Cumhuriyet*'e bir dakikalık kısa fıkralar yazacak!" demesin mi?

Başımdan aşağı kaynar sular döküldü.

Doğan Nadi, Nadir Nadi'nin genç yaşta ölen kardeşi ve *Cumhuriyet*'in baş sayfasına "Bir Dakika" başlığı altında kısa, vurucu siyasal fıkralar yazan efsaneydi.

Büyük bir övgüydü Doğan Nadi'ye benzetilmek. Ama layık mıydım?

O kadar yetenekli değildim, hatta mizahımın sınırlı olduğunu da biliyordum.

Hiçbir şey söyleyemedim. İlhan Selçuk'u bir gün hayal kırıklığına uğratmak düşüncesiyle kalbim sıkıştı, ama.

Bugün, bu satırları okuduğunuz zaman diliminde *Cumhuriyet* gazetesinin "Ciddiyet" sayfasına fıkralar yazdığım köşe, işte o günün anısına "Bir Dakika" başlığını taşıyor.

Elbette Doğan Nadi kadar kısa ve öz yazamıyorum. Zaten her gün mizah da yazamam.

Şans yıldızım ışıklar saçıyor

Uğurlu bir yıldı, 1978.

Cumhuriyet'e "Ciddiyet" kapısından bedavaya girmiş, zaten ücret verseler bile ayda dört fıkra yazarak geçinemezdim.

Harıl harıl iş arıyordum ki, kardeş gibi büyüdüğümüz yeğenim Rengin, imdadıma yetişmekle kalmadı, geleceğime yön veren işi önerdi.

Strasbourg'da eğitim gören Rengin, yurda döndüğünde Yahudi cemaatine "Ne imam, ne de haham bizi ayırabilir" diye kafa tutabilen cesur damadımız İzak Hatem'le büyük bir aşkı evliliğe dönüştürmüş; Türkiye'de İMTAŞ adıyla kurulan dev Fransız sigorta şirketi UAP'nin CEO asistanı olmuştu.

Şirket yönetiminde CEO değişmişti ve yeni CEO, haftada iki gün Fransa ile Türkiye arasındaki yazışmaları iki dile çevirecek birini arıyordu. Yerini koruyan Rengin, hemen beni

düşünmüştü. Yeni CEO'nun huyunu suyunu bilmiyordu; ama mülakat önceliği vermesi için terslenme riskini göze alıp "Teyzemdir, kefilim" dedi.

Mülakatı yeni CEO yapacaktı. Uçarak gittim.

Tombulca, sevimli bir Fransızın karşısına oturdum. Marc Bernardin. Sorular sordu. Yanıtladım. Mülakat sohbete dönüştü.

Fransa'da en sert, en ağır disiplini uygulayan, ama en entelektüel eğitimi veren Cizvit'lerde yatılı okumuştu. Notre Dame de Sion ile Cizvit okullarının sertliğini karşılaştırdık. NDS, Cizvit'lerin yanına çırak bile çıkamazdı. Cizvit okulları, koyu Katolik rahiplerin yönettiği elit okullarıydı. Oradan çıkanlar, Fransa'da üst düzey yöneticilerin yetiştirildiği "crème de la crème"[1] yüksek öğrenim kurumlarına yağdan kıl çeker gibi girerlerdi.

Nitekim Marc da üst düzey bir ekonomist ve siyasal bilimci olarak çift diplomalıydı.

Mülakat bir saate uzadı. İşe alınmakla kalmamış, Marc Bernardin'le ahbap olmuştuk.

Çalkantılı yaşamımın en mutlu iki döneminden, birincisi başlıyordu.

Haftada iki gün çalışma karşılığında, gayet iyi bir maaşım olmuştu. Üstelik sigortalıydım.

O yıllarda Fransa'da askerlik zorunluydu. Büyük ve etkin ailelerin ülke yönetmek için yetiştirilen iyi eğitimli çocukları, dış misyonlardaki ticaret ataşeliklerinde vb. görevlendiriliyorlardı.

Çetin, siyasal köşe yazarlığına ara vermesine karşın gerek yurtiçinden, gerekse yurtdışından davetler alıyor, sık sık yolculuğa çıkıyordu.

Yeğenim Rengin'in eşi de Kars'ta askerliğini yapmaktaydı. İkimiz bu boş zamanlarda İstanbul'daki ataşeliklerde çalışan genç Fransızlarla takılmaya başladık.

Kızlı erkekli, çok eğlenceli bir gruptu. Kimi evliydi, eşiyle gelmişti; kimi nişanlısı ya da sevgilisiyle. Fransa'nın Türkiye'de

1 Kaymak tabakası anlamında, kremanın kreması.

kurduğu şirketler ve yaptığı yatırımlar üzerinde çalışıyorlardı.

Eğlenmeyi, gülmeyi, dans etmeyi onlar sayesinde öğrendim. Bir de kuşaklardan beri zenginliği sindirmiş, iyi yetiştirilmiş bu gençlerin aileleriyle hiç övünmediklerini, hatta varsıllıklarını özenle gizlediklerini ve son derece alçakgönüllü olduklarını, şaşkınlıkla gözledim. Kimi ateistti, kimi Katolik, ama zamanın ruhuna uygun olarak hepsi Sosyalist Parti'liydi. Fransız soluna yön veren köklü ailelerin, sağa fark bile atan servet sahipleri olduğunu böyle keşfettim.

Ufkum var olabileceğini hayal bile etmediğim coşku dolu bir dünyaya, hiç bilmediğim yeni gelenek ve göreneklere açılıyordu.

Marc Bernardin Bebek'e, diğerleri Cihangir'e yerleşikti. Hemen her hafta sonu birinin evinde parti veriliyordu.

Çetin Altan'ı ileride kendisine çok yardım edecek, hatta evini ona kiralayacak Marc Bernardin'e tanıştırdım. Onun ağır başlı partilerine Çetin'le gidiyordum.

Bernardin'in, 1981'den öteye Cumhurbaşkanı Mitterrand'ın Türkiye'deki gölge elçisi olacağından, liberallerden oluşan bir "toplum mühendisliği" çevresi oluşturduğundan tabii ki haberim yoktu. Ama daha 1978'deki davetli listesinde Asaf Savaş Akat, Nilüfer Göle gibi isimler vardı. İleride Fransa'ya hizmet edecek pek çok "yetmez ama evet"çiyi onun Bebek'teki evinde tanıdım.

Serra Yılmaz'la yeni ufuklara doğru

Genç Fransızların şen şakrak grubuna "yaşlı" Çetin'i dahil etmemiştim. Rengin'in eşi askerden döndüğünde, Çetin'in her yokluğundan yararlanarak yeni arkadaşlarımla buluşmayı sürdürdüm, hatta grubu genişlettim.

Üç aşağı beş yukarı yaşıtım sayılacak onlarla birlikteyken çok eğleniyordum.

Genellikle Christine ve Olivier Mercier'nin Cihangir'deki muhteşem dairesinde toplanıyorduk. Katolik sosyalist Mercier

Annem Serra Yılmaz'a kahve falı bakarken (İstanbul, 1978)

çiftinin son ikisi İstanbul'da doğan dört küçük kızı vardı ve bu durum, yaşam sevinciyle dolu çiftin her hafta evlerinde bir parti düzenlemelerine engel olmuyordu.

Herkes bir kap yiyecek, bir şişe şarap getiriyor, hepsi çok güzel dans ediyor, her parti mutlaka Rock'n Roll seansıyla bitiyordu.

Uyum sağlamakta gecikmedim. Çok mutluydum.

O gecelerden birinde, Serra Yılmaz'la tanıştım. Serra kendisi gibi tiyatrocu Levent Yılmaz'la evliydi. Ama o da benim gibi yalnız takılıyordu. Özgür bir ruhtu, yaşam doluydu, istemlerimiz benzeşiyordu, aynı dili konuşuyorduk. Sıkı dost olduk. Kızı Ayşe ile oğlum Gökçe hemen aynı yaşlardaydı, birlikte oynasınlar diye buluşmaya başladık. İkimiz de Mercier'lerle çok iyi ahbap olmuştuk ve dostluğumuz uzun yıllar, Türkiye dışında da sürecekti.

Artık Çetin Altan dışında bir özel yaşam alanım vardı. Ondan vazgeçemiyor, ama onsuzluğu da özlüyordum. Özgürlüğü koklamıştım, daha fazlasını istiyordum.

Hiç görmediğim Fransa'ya gitmek istiyordum, örneğin.

Serra Yılmaz ile Paris'te
(Fotoğraf: Daniel Colagrossi, 1998)

Roma'da Paris dileği tutmak

Çetin 1978 Mart ayında Paris'e, Mayıs ayında İsveç'e gitti. Haziranda üç günlük bir Roma tatili yaptık. Trevi Çeşmesi'ne dilek paraları attık.

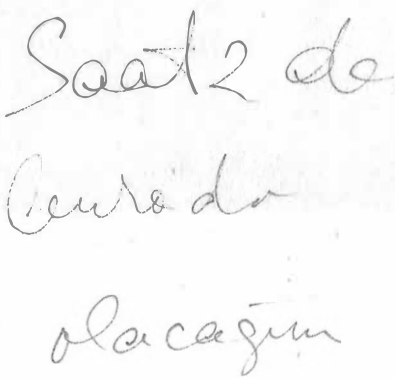
Ona karşı duygularım yavaş yavaş değişiyordu.

Kendisini övmesinden, acındırmasından, benliğimi yeterince ona adamadığım, kul köle olmadığım suçlamasıyla "hain ve nankör" ilan edilmekten bıkmıştım. Özellikle içkiliyken temcit pilavı gibi tekrarladığı bu haksız suçlamalar, daima kişisel olmaktan çıkıp tüm kadınlara yönelik bir nefret kusuyordu. Ertesi sabah ayılınca söylediklerini unutuyordu.

Ama ben unutmuyor, yüzüne vurmadığım, kavgadan kaçındığım için biriktiriyordum. Sanki içimde bir volkan vardı, kalderası yavaş yavaş dolarak patlayacağı günü bekliyordu.

Çetin Altan, âşık olduğu kadınların özgüvenini yavaş yavaş kemiren bir kadın düşmanıydı. Hamile kalan Kerime tarafından tuzağa düşürüldüğü gerçeği ya da sanrısı, başına gelen hiçbir şeyden kendini sorumlu tutmayan bu adamın travması olmuş ve kadın düşkünlüğünü bir düşmanlığa dönüştürmüştü.

Trevi Çeşmesi'nde tuttuğumuz dilekleri birbirimize söylemedik. Ama ben Roma'da falan değil, henüz ayak basmadığım Paris'te oğlumla yeni bir yaşam kurmayı dilemiştim.

Çetin Altan'ın notu

Trevi Çeşmesi önünde, Roma

Çetin Altan'ı yatından kovan armatör

1978 yazı geldiğinde, sanırım temmuz ayıydı, Çetin bir mavi yolculuğa çıktı. Bana "Önemli bir davet" dedi, kimin davet sahibi olduğunu söylemedi.

Yolculuk bir hafta sürecekti, ama üçüncü gün çıkageldi. "Pişman oldum yahu. Adam değil bunlar yahu, kavga ettik, bırakıp geldim yahu" diye bir şeyler geveledi.

Şakülü kaymıştı.

Sonradan öğrendim ki, adını yeni duyurmaya başlayan armatör Kahraman Sadıkoğlu'nun yatına davet edilmiş. Daha ilk gece, kafaları çekince davet sahibiyle öyle bir dalaşmış ki, Kahraman Sadıkoğlu bunu yattan kovmuş.

Yat personeli anında bavulunu toplayıp eline vermiş, botla Marmaris açıklarında en yakın kara parçasına çıkarıp bırakmışlar...

Nerede olduğunu bilmeyen Çetin, gecenin karanlığında sarhoş kafayla epeyce yürüdükten sonra ana yola varmış, dolmuşla Marmaris'e, oradan da otobüsle İstanbul'a avdet etmiş.

Çetin, davadan çok kavga adamıydı. Bir davayı savunurken görkemli olabilen kavgacılığı, içtiği zaman düz kabadayılık gösterisine dönüşür ve sonuçları da ağır olurdu. Bir yıl sonra Melih Cevdet Anday'la Paris'te böyle dövüşecek; 1982'de yine Paris'te Aydın Doğan'ı çileden çıkaran yakışıksız bir kavga sonrası *Milliyet*'ten ikinci kez ayrılacaktı.

İsrail'e "övgü" seferi

17 Ekim 1978'de ABD'de, İsrail lideri Menahem Begin, Mısır lideri Enver Sedat ile ABD Başkanı Jimmy Carter hakemliğinde Camp David anlaşmasını imzaladılar. Ve Begin ile Sedat, aynı ay alelacele aday gösterildikleri 1978 Nobel Barış Ödülü'yle taltif edildiler.

Oysa İsrail'in Sina Yarımadası'ndan çekilmesini öngören anlaşma, hem İsrail hem de Ortadoğu'da büyük tepki topluyordu.

Çetin Altan ve Menahem Begin toplantısı (Kudüs 1978)

Menahem Begin'in kabinesi, Camp David sözleşmesine gösterilen tepkiyi azaltabilmek için bir PR çalışması başlattı. Çeşitli ülkelerden kamuoyu yönderlerini çağırıp, derdini anlatıyordu.

Aralık ayında, Ortadoğu'da etkili olacağını düşündüğü Türkiye'den Çetin Altan'ı davet etti.

Türkiye, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılan daveti önemsiyordu. Çetin Altan'ı, yanına Ankara'dan bir iki diplomat (kuşkusuz en az biri üst düzey MİT elemanı) katarak İsrail'e gönderdi.

Türk Dışişleri Bakanlığı'nın şemsiyesiyle davet edilmek, devletten onca yıl yalnız düşmanlık gören Çetin'in elbette hoşuna gitmişti. Henüz bir gazetede siyasal yazılar yazdığı köşesi olmamasına rağmen İsrail'e davet edilen tek gazeteci olması ve yanına diplomatların katılması, hem gurur vericiydi hem de devlet sistemine yeniden dahil edildiğini gösteriyordu.

O güne değin gördüğü muamele ve çektiği çile düşünülünce, haklı bir rövanş sevinci içindeydi.

İsrail'e tazelenmiş bir özgüvenle uçarak gitti.

Garip bir ruh haliyle döndü.

Dönüş yolunda iç hesaplaşma yapmış olacak ki; hem pişman hem de kendini bağışlamak için gerekçe aradığı zaman yaptığı gibi kıs kıs gülerek anlatıyordu.

Menahem Begin ile görüşmesini tek tümcede özetledi: "Yahu beni o kadar övdü, o kadar övdü ki başım döndü, coştum, adamın her söylediğine hak verdim. İsrail'in tüm taleplerini doğru buldum, alkışladım!"

Çetin'in doğruyu söylediği, İsrail'den getirdiği ilişikteki fotoğrafta Menahem Begin'e "hayran" bakışından rahatça anlaşılıyordu zaten.

Bu satırlarla Çetin Altan'ı başı okşanınca kuyruğunu sallayan biri olarak göstermek istemiyorum. Kişiliği simsiyah ya da bembeyaz diye sınıflandırılamazdı. Karakterinin hem güçlü hem zayıf olabildiği; akla karanın bazen çatıştığı, çoğu kez birbirine karıştığı gölgeli bir adamdı.

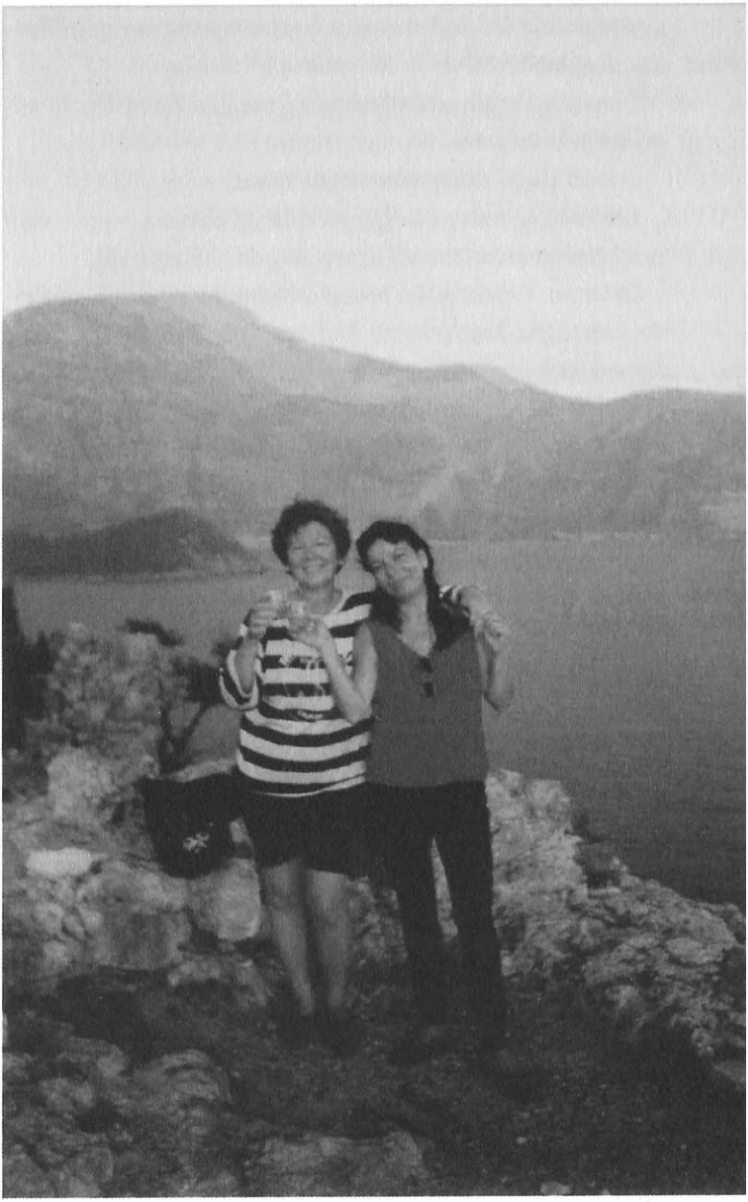
Bana, "Şöhrete ulaşmanın iki yolu vardır. Ya düzeni över rahat edersin ya da kontra gider, seni kabul etmeye zorlarsın. İkinci yol daha zordur, ama kazandırdığı şöhret daha büyük ve kalıcı olur" derdi.

Haklıydı.

Çetin Altan, düzene en üst perdeden kontra giderek büyük şöhret sahibi olmuş; Türkiye'de gazetecilikten ve köşe yazarlığından uzak kaldığı yıllar boyunca ününü sürdürmüş ve unutulmamış tek gazeteciydi.

Ama hep başını okşayacak bir el bekliyordu ve o el her uzandığında, küçük bir okşayış karşılığında bile düzeni savundu. Sonunda Turgut Özal elini uzatmakla kalmadı, onu kolundan tuttu, yanına oturttu ve Çetin'in kontralığı da son buldu.

1983 yılından öteye eşi Mine Sirmen ablam, kendisi de ağabeyim olacak Ali Sirmen de Çetin Altan'a beslediği hayranlık, 180 derecelik ideolojik dönüşünden sonra yerini kırgınlığa bırakanlardandı. Ali, ona ilişkin bir anısını "Sevgili" diye eşi Mine Sirmen'e adadığı pazar yazılarından birinde paylaşmıştı:

Mine Sirmen ile

"Dünyayı değiştireceğine inanmak, o yönde davranmak, dünyaya yeni bir gözle bakmak, yaşamın en büyük mutluluklarından biri, belki de birincisidir.

Önemli olan yolun sonunda nereye varıldığı değil, yolu yürümenin kendisidir.

O mutluluğu tatmış olan kuşaktanım.

1960 hareketinin getirdiği, görece özgürlük ortamında, sınıf gerçeğini ve sosyalizm olgusunu tanıdık, bilinçlendik.

Ortamın ürünü olan bilinçlenmemizin etkenleri arasında gazetedeki köşelerinden bizi her gün uyaran iki 'bilinç taşıyıcı'mız vardı: Cumhuriyet*'te İlhan Selçuk, önce Milliyet sonra da* Akşam*'da Çetin Altan.*

Bu ikilinin o zamanlar toplumu nasıl etkiledikleri, okurları tarafından nereye konduklarını, bugün anlatılanlarla, tam olarak kavramak mümkün değil, onun için o günleri yaşamış olmak gerekir.

Artık gazete köşe yazarı kimliğinin çok ötesine geçmiş olan bu ikili ile başlardı gün, onlar kalem hünerleriyle içimizi ısıtır, gözümüzdeki perdeyi yırtarak, kafamızı aydınlatırlardı. Cumhuriyet Rönesansı'nın ürünleri olan bu ikili, gelişme sürecinin sonraki aşaması olan sosyalizmin öncüleri olarak parlıyorlardı ve biz yazılarıyla yetinmediğimiz bu bilinçlendiricilerimizin açık oturumlarını izlemek için oradan oraya koşuşturup duruyorduk.

Çok geçmedi, sosyalizmi geniş kitlelere tanıtan, bütün baskı ve dışlamalara karşın, toplum nezdinde ilk kez meşrulaştıran, Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Çetin Altan partiye katıldı, 1965 seçimlerinde milletvekili seçilerek, parlamentoya girdi.

Meclis yaşamı da çalkantılıydı, kürsüde linç edilmek istendi.

Yaşamının o dönemi büyük güçlükler ve ezalarla dolu geçti.

Bizim adımıza dayaklar yedi, linç tehlikesi geçirdi, hapislere girdi.

Ama toplum onu o olaylar sırasında bir sevgi halesiyle çevreledi.

2015'te ellinci yılını tamamladığım gazetecilik yaşamımın bugünlere gelmesinde Çetin Altan'ın katkısı vardır.

O sıralarda Akşam*'ın Paris muhabirliğinden, aynı zamanda haftada iki kez dış politika yazarlığına yeni geçmişim.*

İstanbul'da bulunduğum bir ara Çetin Altan'a, 'Ben de TİP'e geçeceğim' dediğimde uyardı:

— Bizim Malik (Yolaç) tutucudur, gazetesinde iki TİP'li istemez. Sen de partiye girince, ikimizden birini atacak. Beni atamayacağına göre, bu sen olacaksın.

Sonra ekledi:

— Onun için sen partiye girme! Yazılarınla yararlısın, yazmaya devam et!

Öğüdünü tuttum.

Evet Sevgili, biz Çetin Altan'ı çok sevmiştik..."[1]

Nobel peşinde

1978 sonundaki İsrail gezisinden sonra Çetin'e bir haller oldu. Zaten yüksek olan egosu tavan yaptı ve "Nobel'i ben almalıyım!" demeye başladı.

Oysa o yıllardaki en büyük yazarımız Yaşar Kemal, 1973 yılından beri Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösteriliyor ve dipnot olarak söyleyebilirim ki, ödül gerçekten yazarlık değerine verilse, herkesten ve özellikle Orhan Pamuk'tan daha çok hak ediyordu.

Fransa'da üç romanı yayımlanmış, *Küçük Bahçe*'nin yayımlanmasını bekleyen Çetin Altan, gerçekten iyi yazar olmasına karşın, her şeyden önce edebiyat alanında verdiği eser sayısı sınırlı ve gazeteciliğiyle önde gidiyordu. Dolayısıyla "Nobel'i ben almalıyım" çıkışına önce bir anlam veremeyip, şaşırdım. Kızdırmamak için kontra da gidemedim.

Nobel istemini tekrar tekrar, sanki kendini inandırmak için, ama sadece bana söylüyor, başkasının yanında dillendirmeye cesaret edemiyordu.

---

1 *Cumhuriyet*, 25 Ekim 2015.

Düşünmeye başladım. Acaba bu yersiz, zamansız ve zaten dayanaksız Nobel isteğinin, Menahem Begin'le görüşmesiyle bir ilgisi olabilir miydi?

Bana tüm görüşmeyi anlatmamıştı.

Acaba İsrail Başbakanı, buna "Türkiye'de Nobel'i sen almalısın" diye iltifat etmiş ya da İsrail'in onu Nobel'e aday gösterebileceğine ilişkin bir havuç uzatmış olabilir miydi?

Bilmiyorum.

Ama Çetin'in İsrail gezisini izleyen bir yılda sabit fikir haline getirip salt benimle paylaştığı Nobel hırsı; 29 Ekim 1979'da onu gerçekten çok alçakça bir davranışa sürükleyecek ve gözümdeki değeri serbest düşüşe geçecekti.

1979

Gazetecinin ölümü

Türkiye, 1978'in son günlerine damgasını vuran Kahramanmaraş katliamını izleyen 1979 yılına tam bir kaos ortamında girdi.

Ekonomik kriz derinleşiyor, işçiler sokağa dökülüyordu. Ekmek kavgasına karışan sağ-sol çatışmaları rutin hale gelmişti. Faili meçhul cinayet dizinine her gün yeni bir halka ekleniyordu.

Başbakan Ecevit'in kurduğu koalisyon hükümeti, gerek ekonomik kriz, gerekse o yıllarda "anarşi" denilen terör dalgasına aşılmış ve çareyi sıkıyönetim ilan etmekte bulmuştu. Bu da demokratik hakların budanması, sol kanadın sağcı bir bakış açısıyla devleti yönetmesi demekti.

Siyasal didişme toplumsal boğuşmaya paralel artıyordu. Muktedir ve muhalif politikacılar Türkiye'nin sorunlarını bir yana bırakmış; birbirlerini yemekle meşguldüler.

Milliyet gazetesi genel yayın yönetmeni Abdi İpekçi, durumun vahametini en iyi analiz eden gazeteciydi. *Milliyet*'te bir anarşi güncesi başlatmıştı.

Her gün birinci sayfaya sabitlenen kutu haberde yayımlanan bir gün önceki çatışmaların, tutuklamaların ve öldürülenlerin kronolojik listesi, çarpıcı bir etki yaratıyordu.

Abdi İpekçi silah kaçakçılığı, uluslararası mafya, ekonomik kriz ve siyasal cinayetler arasındaki ilişkiyi kurcaladığı yazılarıyla; Türkiye'deki kanlı kaos ortamını tetikleyen ve kesinlikle

"dış güçlerin" beslediği odakları zaten rahatsız etmekteydi. Ölüm tehditleri alıyordu. Mesleğine âşık, halkın saygısını kazanmış dürüst ve cesur bir gazeteciydi. Korkutamıyor, durduramıyorlardı.

1 Şubat 1979 gecesi, kendi kullandığı BMW 20 model arabasıyla Nişantaşı'nda bugün adını taşıyan sokağa saptı. Saatler 20.15'i gösteriyordu. Trafik sıkıştı, evine varmasına elli metre kala durdu. Katil, arabaya yaklaştı. Sürücü koltuğunun yanındaki cama bir el ateş etti. Camda açılan delikten Abdi İpekçi'ye doğru sıktığı ilk iki kurşun, İpekçi'nin sağ koluna saplandı.

Gazeteci, sol eliyle silahın namlusunu tutmak, başka yöne çevirmek istedi. Ancak otomatik tabanca üç kurşun daha kustu. Biri, gazetecinin sol ceket cebindeki kalemi parçalayıp kalbine saplandı. Katil, işi garantiye almak için iki el daha ateş edip ileride kendisini bekleyen Anadol arabaya seğirtti.

Abdi İpekçi artık yaşamıyordu. Kontrolden çıkan arabası kaymaya başladı. Elektrik direğine çarpıp durdu.

O gece Türkiye, yetiştirdiği en donanımlı, başarılı ve yurtsever gazetecilerinden birincisini yitirdi.

Onu öldüren tetikçi, insanlığa ve Türkiye'ye zarar vermek için dünyaya gelen yararsız kötücül Mehmet Ali Ağca; bu satırların yazıldığı 2025 yılında aramızda dolaşıyor. Hatta televizyonlara çıkıp ahkâm kesiyor.

Ülkü Ocakları üyesi Ağca, ne Abdi İpekçi suikastının ne de Papa'yı öldürmeye teşebbüsün cezasını yeterince çekti. Dünyanın az gördüğü türden azgın bir katili televizyona çıkartan *Akit* zihniyetinin hüküm sürdüğü Türkiye'ye, işte tam da bu yüzden huzur gelmez, gelemez. Akan kan durmaz, zulüm ve baskı bitmez.

Kötülüğün ve kötülerin tüm toplum tarafından dışlanmadığı, vicdanlarda mahkûm edilmediği yerde; ne devletin devlet bilinci olur ne de gerçek adalet yeşerir.

Çetin Altan'dan iki yaş genç olan Abdi İpekçi, tıpkı onun gibi Galatasaray Lisesi mezunuydu ve Hukuk okumuştu. Çetin, onun için "yakın arkadaşım" derdi.

Milliyet
Halk Gazetesi
KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN
Alitalia
CUMA
2 ŞUBAT 1979

Evine giderken silahlı saldırıya uğrayan

ABDİ İPEKÇİ ÖLDÜRÜLDÜ

KURŞUNUN KIRDIĞI KALEMİ

SALDIRI HER YERDE KINANDI

AP ajansı haberi dünyaya böyle yaydı

ECEVİT'İN MESAJI

«Bu cinayet, demokrasiye ve Türkiye'nin saygınlığına karşıdır»

Yerli, yabancı basın kuruluşları cinayet karşısında büyük tepki gösterdi

DEMİREL'İN MESAJI

«Menfur cinayetten büyük üzüntü duydum»

Türkeş: «Bu kanlı suikast Türk demokrasisine yönelmiştir»

ABDİ İPEKÇİ'nin SON DURUM YAZISI

İRAN'DA BEKLENENLER

DİĞER HABERLER

3 ilde öğretmenlerin 1 milyon lirayı aşan maaşlarını taşıyan memurlar soyuldu

İvedi yardım için Lennep Ankara'nın onayını bekliyor

14 yıllık sürgünden dönen Humeyni İran'da

Ali Başoğlu'da kaybettik

Ama yakın arkadaşının, genel yayın yönetmeni olduğu *Milliyet*'te Çetin Altan'a köşe önermemesi hep kafamı kurcalardı.

Belki de gazete sahibi Ercüment Karacan'a söz geçirememiştir. Çetin'e "arkadaşınsa seni niye almıyor" diye soramadım, dolayısıyla gerçeği bilmiyorum.

Ama Abdi İpekçi'nin hepimizi dehşetle karışık bir üzüntüye gark eden katli; Çetin Altan'ı başka bir boyutta, çok derinden sarstı, o kesin. Günlerce kendine gelemedi, hatta ilk ve son kez ağladığına tanık oldum.

Oysa okul ve meslek arkadaşının yok oluşu, Çetin Altan'ı yeniden var edecekti.

Mehmet Altan'nın "sayemde" gerçekleşen Sorbonne eğitimi

Çetin Altan'ın küçük oğlu Mehmet Altan, ağabeyi kadar değilse de zar zor okuyan ve zaten Saint Joseph Fransız Lisesi'ne de babasının ünüyle girebilen, başarısız bir öğrenciydi.

Çetin, "Ben şöhretimi sadece çocuklarım için kullanır, onlar için ricacı olurum" derdi ve gerçekten onları kovuldukları bir okuldan diğerine yazdırmak, eğitimlerini tamamlatmak için didindi. Hiçbir okulda, sürecin sonuna kadar kalamayan çocuklarını, hangi eğitim kurumunda sözü geçerse oraya taşımakla uğraştı.

Birlikte yaşadığımız yıllarda kızı Zeynep, Turizm ve Otelcilik gibi bir okulda okurken bir otel personeline âşık olup onunla evlenmişti. Çetin, kızına çok kırgın ve kızgındı.

Nitekim, Mehmet Altan da ilk eşi Ümit ile daha lisedeyken evlenmişti.

Çetin'in benim evimde kaldığı bir gece, iki oğlu ve gelini geldiler. Bir yaş büyüğüm Ahmet, iki yaş küçüğüm Mehmet ve eşi Ümit'le o gece tanıştım. Birkaç kez de Göztepe'deki evde karşılaştım.

Robert Kolej ve TED'de tutunamadıktan sonra İstanbul Kültür Koleji'nden mezun olan 1950 doğumlu Ahmet de 18 yaşında ve henüz lise öğrencisiyken ilk evliliğini yapmıştı. ODTÜ'de tutunamamış, İÜ İktisat Fakültesi'nden ancak 1981'de mezun olabilecekti!

Yani tanıştığımızda, Ahmet hâlâ öğrenciydi. Ama 27 yıl süründürdüğü eğitim geçmişine karşın oldukça kültürlü, ağzı laf yapan, düzgün biriydi.

O gece, kitaplarını yeni okuduğu James Joyce'tan uzun uzun söz ederek babasını etkilemeye çalıştığını fark ettim.

Çetin Altan'ın James Joyce'tan habersiz olduğu belliydi. Ahmet de bunu biliyor, ona caka satarak gözünde değer kazanmaya çalışıyordu.

Mehmet, ağabeyinden daha sevimli, daha alçakgönüllü ve fakat özensiz giyimi, aşırı kilolarıyla çekici bir erkek olmaktan

Çetin Altan'ın İstanbul'da Fransız arkadaşlarıma teşekkür yemeği. Liliane, Cécile, Alfred Scrève, Çetin'in yeğeni Duygu Alpagut (Canto) ve ben

çok uzaktı. Bir zamanlar bale yaptığını öğrendiğim eşi Ümit ise sülün gibi, güzel bir kadın.

Fransa'daki arkadaşlarım Mehmet'e kefil

Mehmet Altan'ın hiç aklına gelmiş midir, bilmiyorum, ama Fransa'ya doktora yapmaya sayemde gitmiştir, diyebilirim.

İte kaka okuduğu Saint Joseph Lisesi'nden, hem de son sınıfta ayrılmak zorunda kalıp Bakırköy Lisesi'nden mezun olmuştu. Eğitim yaşamı sınıfta kala kala sürmeseydi (St. Joseph'in iki yıllık hazırlık sınıfı da düşünülerek) en geç 1975'te bitmesi gereken yüksek öğrenimini, nihayet 1979 yılında İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde tamamlamıştı.

Başarısız eğitim süreci ve acıklı yetersizlikteki Fransızcasıyla, Fransa'dan asla yüksek öğrenim bursu falan alamazdı.

Ama Çetin Altan'a tanıştırdığım "Fransa'nın gölge büyükelçisi" Marc Bernardin, babasının hatırına Mehmet Altan'a Fransa'dan burs çıkarttı. Sorbonne'da doktora yapmasını ve hatta Paris banliyösü Antony'de tüm dünya üniversitelerinden öğrencilerin yer bulabilmek için sıra beklediği; Avrupa'nın en büyük ve modern öğrenci yurdu Antony Cité Universitaire'de stüdyo sağladı.

Öğrenci yurdunun gayet düşük bir kirası vardı. Ama yurt yönetimi, bir Fransız'ın kiraya kefil olmasını şart koşuyordu.

Çetin, benden yardım istedi. "Marc zaten çok uğraştı burs ve doktora için, bir de yurda kefil olmasını isteyemem. Sen çözebilir misin, bu kefalet işini?" dedi.

Hemen Montpellier'deki arkadaşlarım Liliane ve Alfred Screve'le temasa geçip, kefil olmalarını sağladım.

Çetin, "Biz gidince de otele para vermeyiz, orada kalırız, artık!" diye seviniyordu. Nitekim öyle oldu. 1979 sonunda Paris'e gittiğimizde; Noel tatili için İstanbul'a gelen Mehmet'ten boşalan çok rahat ve geniş öğrenci stüdyosunda kaldık.

Mehmet (Hasan) Altan, Sorbonne'dan 1980'de yüksek lisans, 1985'te doktorasını aldı. Gerek yüksek lisans, gerekse doktora tezi berbattı. Her ikisinde de hem içerik hem de Fransızcası, ismi bende saklı yetkin bir kişi tarafından yeniden yazıldı.

Zaten Mehmet de Paris'te doktora ve yüksek lisans yazmakla değil, önce *Hürriyet*, ardından *Cumhuriyet*'e (elbette bilabedel) muhabirlik yapmakla iştigal etti.

1984'te yurda döndüğünde, *Cumhuriyet* gazetesine girmek istedi, İlhan Selçuk, Çetin Altan'la dostluğunu belki de ilk kez (iyi ki) ezdi geçti. Mehmet Altan'ı gazeteci olarak *Cumhuriyet*'e almadı.

Mehmet Altan'ın yüksek lisans ve doktora yaptığı konuda, tek bir uluslararası akademik makalesi yoktur. Hepsi yerlidir. Mehmet, Türkiye'de kendini hep Sorbonne'da başkasının yardımıyla aldığı unvanlar ve tabiidir ki "cemaat"in desteğiyle pazarladı.

Profesörlüğü de doçentliği ve doktorluğu kadar hak edilmemiştir.

Zaten hiçbir öngörüsü doğrulanmayan "Türkiyeli ekonomist"lerden biridir.

Çocuklarının okul başarısızlıklarından çok dertli olan Çetin'e, bir gün "Çocukları iyi yetiştirmenin bir formülü var mıdır?" diye sormuştum, saf saf.

"Yok" dedi. "Sen sağlam duracaksın, kavga edip gidecekler, barışıp gelecekler, mıh gibi durduğunu görüp güvenecekler. Yapacak başka bir şey yok."

Doğruydu.

Çetin Altan'a ölüm tehdidi

Abdi İpekçi suikastından bir hafta sonra, Çetin hem *Küçük Balıçe*'nin Fransızca baskısına ilişkin sözleşme yapmak, hem de Marc Bernardin'in aldığı randevularla Mehmet'in Sorbonne'a kabulünü sağlamak üzere Paris'e gitmişti.

16 Şubat 1979 tarihli mektubunda ölümle tehdit edildiğini yazıyordu.

Haklı olarak Abdi İpekçi gibi öldürülmekten korkmuştu, Çetin.

O yıllarda cep telefonu yoktu, sabit telefondan santralle uluslararasına bağlanır ve mektup yazardık.

Onun aldığı ölüm tehdidinden habersizdim, henüz 16 Şubat'ta yazdığı mektubu da almamıştım.

İstanbul'da kim ne söyledi, kulağıma hangi tatsızlık geldi anımsamıyorum. Ona zehir zemberek bir mektup göndermiş olmalıyım ki; ilkinden üç gün sonra 19 Şubat 1979 tarihli mektubu, sarsıldığı çok belli bir ruh haliyle kaleme almış.

Demek ki ben de kötü davranıp canını acıtabiliyordum...

Çetin Altan'ın eşsiz betimlemeleriyle aslında çok güzel bir aşk mektubu sayılacak satırlarını dikkatle okursanız; benim yazdıklarımdan duyduğu üzüntüyü aslında kendine acımak ve acındırmak için kullandığını açıkça görürsünüz.

"Neyse ne yapayım, benim kaderim bu... Biraz sevinmeye dönük durduğum an, bir yanı parçalanır yüreğimin.." ve "Ne kadar yaşayacağımın bile belli olmadığı o ılık dünyayı ne kadar kolay yıkmıya teşneymişsin..." tümcelerinin çeşitli versiyonlarını yıllarca, her gün dinledim ben. "Ben kör olacağım..." diye başlayan sanrı nakaratı hiç bitmedi.

Mine'm, bir tanem, aşkım, her şeyim...

İstanbul'dan ayrılacağım son gece Abdi için Sanat dergisine bir şeyler yazmıya çalışırken saat bir buçukta telefon çaldı ve bir ses :

-Kimsin diye sordu.

Ben de ona kim olduğumu sordum.

-Çok yakın bir tarihde öldürüleceksin, dedi.

-Aman ne iyi çok sevindim, dedim.

Telefon kapandı...

Ciddi, şaka, doğru uyduruk... Abdi'ye de önce böyle telefon etmişler.

Bir yaşam her türlü tehdide alışmışlığın pişkinliğiyle olaya önem vermedim pek Ancak buradaki arkadaşlar, bir süre daha Paris'te kalmamda ve Uluslararası İnsan hakları konfederasyonunun durumu anlatarak, gazetelerle ilişki kurmamda ısrar ettiler.

Bizim on gün sürecek olan Paris serüveni I marta kadar uzadı böylece..

Gazetenin yazılarını on güne göre ayarlıyarak bıraktığım için, şimdi oturdum eşşek gibi çalışmıya başladım.

Flammarion da "Küçük Bahçe " için bin dolar avans vermeği vaadetti. Fransızcasını iyi buldular. Ama yine de yeniden yazmak gerekiyormuş.

Birazdan İnsan hakları konfederasyonunun başkanına gideceğim. Bütün gazetelere özgeçmişimle kitaplarım hakkında geniş bilgiler içeren bir broşür gönderildi. Yirmi güne kadar çıkacak olan Politika adlı bir derginin sahibi de ilk sayı için uzun bir yazı istedi..

Liberation bu konuyla ve benimle ilgili ilginç bir yazı yayınladı.

Yani Paris çevresi için hafife alınmaması gerektiği kanısında..

Neyse, ne olacaksa o olur..

Seni çok ama çok ama çok özledim... Sensizlik ölüm tehdidine çok ağır basıyor. Bana bıraksalar hemen kalkıp geleceğim.

Havalar boğuk mu soğuk, otel sevimsiz, belki Hıfzı'ya taşınacağım. Dışarda kar çiseliyor. Gözümde tütüyorsun. Bütün istediklerini aldım.

Bir martı iple çekiyorum..

Kağıt üstündeki öpüşmenin tadsızlığı içinde tüm varlığını yıldız yılları sayısınca öperim... Tatlı Minem güzel Minem hoşça kal..

Yeni bir makine aldım. Ama bütün da makinede yazdım, daha rahat okuyacaksın diye

Ç. Altan

annemle babana yürekten sevgiler selamlar.

16.II.1979 Paris

Çetin Altan'ın Paris'ten yazdığı 16 Şubat 1979 tarihli mektubu

19. II - 979

Deli Mine'm her şeyim bir tanem,

Kafama kazara çarpacak bir kurşundan daha önce vurdun beni,sağolasın.
Flammarion'a Küçük Bahçe'nin bin dolarlık avansını almıya gitmenin mutluluğuna sekterlikte bulduğum iki mektubunun da sevinci eklenmişti ki,bir tanesini açıp okuyunca ayaklarımın altından yer kaydı,başım döndü,sır tuttum kendimi yere yıkılmama için..

Hakkımda söylenen her lafa ,bana sormadan nasıl inanabildiğini hala anlıyamıyorum.

Seni aldatmak için bir nedenim de yok. İster inanırsın ister inanmazsın,seni çok sevdim,ne kadar sevdiğimi burada her gün içim yanarak daha da anlıyorum.

Lütfen beni onun bunun uydurduğu alçakçalıklarla suçlamıya kalkma.

O kahrolasıca mektubu yazmadan önce en azından gelmemi bekleyebilirdin. Beni en kıvançlı olmam gereken günde yıldırım çarpmışa çevirmezdin..

Bir düşünsene sana yalan söylememin,seni kandırmamın,seni aldatmamın bir mantığı var mı ?

Beni deliye çevirdiğin zamanlar da bile senden yana çıkmadım mı ? Gözünün içine bakmıyor muyum ? Mutlu olman güven içinde olman için elimden geldiğini yapmıya çalışmıyor muyum ?

Duyduğun alçakça yalan düşlerine uygun düşmüş ki o mektubu göndermişsin bana..

Şimdi mektubu postaya attıktan sonra telefonla acele arıyacağım seni.

İnşallah evdesindir.

Beni ne kadar üzdüğünü bilemezsin... İnececik bir hançer saplanmış gibi oldu böğrüme...

Neyse ne yapayım,benim kaderim bu.. Biraz sevinmiye dönük durduğum an,bir yanı parçalanır yüreğimin..

İkinci mektubu okumadım bile... Ola ki telefonun cevap vermez ,telgraf çek rahatlat beni... Ne kadar yaşayacağımın bile belli olmadığı o ılık dünyayı ne kadar da kolay yıkmıya teşneymişsin..

Güzel gözlerinden öperim Tanrı'nın delisi..

Çetin Altan'ın 19 Şubat 1979 tarihli mektubu

Mine'm, canımın içi,aşkım,bir tanem..

Neyse ki artık sensizliğin sonu yaklaşıyor. Biletin 6 martta yandığı için,bir Fransız doktorundan yola çıkamıyacağıma dair rapor almıştım. Şimdi yola çıkabilir diye ikinci bir rapor alır almaz ertesi gün Paris'ten uçman gerekiyor.

Bu ikinci raporu alır da KLM de bir tadsızlık çıkarmazsa 24 martа kadar mutlaka kavuşacağım sana.

Ama şayet bir tadsızlık çıkarsa o zaman dönüş biletinin parasını İstanbul'dan ödemek ve Paris'e telexsle verilecek talimatı beklemem gerekecek.

İnan öylesine usandım ki yalnızlıktan,para sıkıntılarından ve boşuboşuna gün doldurmaktan.

Paris'te doğru dürüst yaşayabilmek için ayda on bin frank şart yani bizim paramızla yaklaşık yüz bin lira... Bunu ne içerde ne dışarda kazanacak durumda değiliz şu sıralarda..

Belki bir gün bir mucize,bizi de seninle buralarda mutlu eder...

Şimdilik sadece işini uyduranlar gelebiliyor buraya.. Ben ise hiç bir şeyi uyduramadım hayatta.. Gerçeklerin iğneli fıçısında çalkalanıp durdum.

Mektuplarını tekrar tekrar okuyup avunuyorum.

Ve iple çekiyorum günleri. Sonunda üç,beş günü de galiba yine otellerden birinde geçirmem gerekecek. Fransızların misafirperverliği pek çekici olmuyor. Üstelik de yok elektrik parasıydı,yok yemeğe davetti çok daha tuzluya mal oluyor bana..

Bir kendimi uçağa binmiş görsem,ne kadar sevineceğim. Türkiye'nin her türlü düzensizliğini ve tehlikelerini bildiğim halde..

Gelişmiş bir dünyada da olsa insanın sevdiğinden ve çevresinden ayrı kalması dayanılır gibi değil,hele para güvencesi de yoksa..

Hesaba göre sekiz gün daha var Parisin görünmesinin bitmesine.

Dilerim ki bir daha seninle birlikte gelme olanakları çıkar da,Paris'in ışıklı kuyusuna tepetaklak düşmüş olmaktan kurtulurum.

Güzel gözlerinden özlemlerle öperim.. Bilsen ne kadar özledim ve acıktım sana..

Ah şu hafta da bir geçse..

Canım Minem en kısa zamanda buluşmak üzere..

Gökçe'yi öp. Papiyon'a gitmesine çok sevindim. Annenle babana da selamlarımı söyle... İlaç alacak kadar param kalırsa,hepsini alacağım.. Hoşça kal bir tanem.

Ç. Altan
14.III.1979
Paris

Çetin Altan'ın Paris'ten 14 Mart 1979'da yazdığı mektup

Vazgeçemediği için nefret ettiği kadınlar, onu asla anlamamışlar, değerini bilmemişler, hep canını acıtmaya, hatta yok etmeye çalışmışlardı. O ne yaparsa yapsın bağışlanmalı, yüceltilmeliydi. Buna hakkı olduğu, benliğine işlemiş bir kesinlikti.

Çetin, suikasta uğrayacağı korkusuyla 1978 Şubat'ındaki Paris seferinden bir türlü dönemedi. Yolculuğu 24 Mart'a kadar uzadı, epeyce sürüncü. Ancak para sorunlarına ve tüm olumsuzluklara rağmen, Paris'te birlikte yaşamaktan söz etmeye başlamıştı.

Bu istemini ilk kez, 14 Mart 1979 tarihli mektubunda dillendirdi...

İstanbul'da "Ciddiyet" yazılarına ve İMTAŞ'taki çevirmenlik görevime devam ederken, ben de oğlumun geleceğine ilişkin bir projeyi gerçekleştirmiş ve Çetin'e mektupla müjdelemiştim.

Gökçe'nin eğitimine ilişkin aldığım karar, akılcı bir analizin sonucuydu. Türkiye'de iyi bir orta öğretim ve üniversite giriş sınavları, o yıllarda bile çocukların yaşamını karartıyordu. MEB'nin yetersizliği hem özel okul furyası hem de gerek orta gerekse yüksek öğretim kurumlarına girebilmek için özel kurs yarışına yol açmıştı.

Çocukların yarış atları gibi yetiştirilmesinin olumsuzluğu dışında; bir çocuğun iyi okullarda okuması, iyi eğitim alması için düpedüz zengin olmak gerekiyordu.

Oysa ben zengin değildim ve oğluma en iyi eğitimi vermek istiyordum. Bu isteğim, bir gün Paris'te yaşamak hayaliyle birleşince Gökçe'yi o yıllarda "Papillon" diye anılan Fransız okulunun ana sınıfına yazdırmayı aklıma koydum.

Doğrudan Fransız Milli Eğitim sistemine bağlı okula Türk öğrenci talebi çok yüksekti, her isteyene yer yoktu. Ama benim referansım vardı.

Marc Bernardin'e rica ettim, "Elbette" dedi ve gerekeni yaptı. Okulun ana sınıfına üç yaşından öteye kayıt yapılıyordu. 1978 Mart ayında okula kabul edilen Gökçe, ilk ana sınıfına başladığı 1 Eylül'de ancak iki buçuk yaşında olacaktı. Marc'ın referansı öyle güçlüydü ki, okulun "yaş kuralı"nı bile delip geçmişti.

Çocuğumun eğitim geleceğini "küresel" kurmuş olmaktan çok mutluydum. Okulun diploması, Fransa ve dünyada, mezuniyet sınavındaki başarı derecesine uyan tüm yüksek öğrenim kurumlarında geçerliydi. Nitekim Gökçe de çok başarılı bir öğrenci ve sonunda yüksek mühendis olacaktı.

Oğlumu gerçekten seven Çetin de haberden mutlu oldu.

Paris'ten nihayet 24 Mart'ta döndü. Gökçe'nin "okullu" oluşunu onun Paris'ten getirdiği oyuncaklar ve kocaman bir pastayla kutladık.

Yazıyor, yazıyooor!
Çetin Altan Milliyet*'te yazıyor*

Göztepe'de kaldığımız bir gece, evdeki telefon çaldı. Çetin yerinden kalktı, sabit telefonun durduğu büfe kitaplığa yürüdü, ahizeyi kaldırdı. Davudi sesiyle "Alo?" dedikten sonra dikkatle dinlemeye başladı. Heyecanlandığı belliydi. Oturduğu koltuğun yanında bıraktığı sigara paketini gösterip, işaretle bir sigara yakmamı istedi. Yaktım, sigarayı onsuz içmediği filtreli ağızlığa yerleştirip eline tutuşturdum.

"Tamam Turhan'cığım, yarın gelirim, görüşürüz..." dedikten sonra telefonu kapatıp, müjdeyi verdi: "*Milliyet*'ten aradılar, Mine. Köşe teklif ediyorlar!"

Uzun yıllardan beri *Milliyet*'in yazı işleri müdürlüğünü yapan Turhan Aytul, Abdi İpekçi'nin ölümünden sonra genel yayın yönetmeni olmuştu.

Çetin'in yıllardır beklediği müjde, Turhan Aytul'un eseriydi. Onca özlediği köşe yazarlığına kavuşuyordu. Boynuna sarıldım, sevinçle fır döndük salonu.

O gece hiç uyumadı. Kalkıp kalkıp bir sigara yakıyor; "Düşünebiliyor musun? Yeniden doğuyorum..." gibi tümcelerle sevincini belli ediyordu. Sessizce ilk yazısını düşündüğü belliydi.

Ertesi sabah beni Maçka'ya bırakıp, oradan Cağaloğlu'na *Milliyet*'e gitti.

Akşam benim evde buluştuk. Çetin sevinçten yerinde duramıyordu. Kutlamak için bulabildiği en pahalı viskiyi almıştı. Gülerek anlatmaya başladı.

Abdi İpekçi'nin sağ kolu Turhan Aytul, daha yazı işleri müdürüyken *Çarşaf*'ta yazan Çetin Altan'ı *Milliyet*'e almak istemiş. Ama Ercüment Karacan "Bir daha o adamın adını anarsan, seni av tüfeğiyle vururum" demiş.

Turhan Aytul, genel yayın yönetmeni olur olmaz onun adıyla patronun karşısına yeniden dikilmiş ve bu kez razı etmiş.

Çetin Altan, genel yayın yönetmeni Turhan Aytul ile birlikte Ercüment Karacan'ın karşısına çıkmış. Odada Mümtaz Soysal ile karşılaşmış. Birkaç kişi daha varmış. Anlaşmışlar.

Çetin, dostu Mümtaz'ın o gün, rastlantıyla orada olmasına sevinmişti. Soysal'ın odaya girer girmez Çetin'i kucaklaması, patronun önünde övmesi; Karacan'la görüşmesini kolaylaştırmıştı.

14 Mayıs pazartesi günü gazete, logosunun üstüne yerleştirilen "Çetin Altan perşembe gününden itibaren günlük yazılarıyla her gün *Milliyet*'te" manşetiyle çıktı.

16 Mayıs 1979'da Hasan Pulur gazeteden ayrılınca, ondan boşalan "Olaylar ve İnsanlar" köşesine, 17 Mayıs'ta "Şeytanın Gör Dediği" başlığıyla Çetin Altan yerleşti.

Hasan Pulur, *Milliyet*'ten Çetin geldi diye değil; Turhan Aytul genel yayın yönetmeni oldu diye istifa etmişti.

Gazetecilik efsanelerinden Turhan Aytul'la şahsen karşılaşmadım. Ama "Deli Turhan" diye anıldığını ve "gazeteye gelen her kadınla evlenmek" gibi bir huyla tanındığını duymuştum.

Sınırsız içkiciliğine karşın alkolik olmayan Çetin Altan'ın büyük hayranı Turhan Aytul, onun kadar içerek alkolik olandı. Çetin Altan'ın siyasal basına yeniden dönüşünü sağlamakla kalmamış, "Şeytanın Gör Dediği" başlığını da yıllar önce Çetin'in *Akşam*'da yazdığı küçük fıkralara Turhan Aytul atmıştı.

Çetin Altan'ın *Milliyet*'teki yeni köşesine bu başlığı atması, sadık dostu Turhan Aytul'a teşekkür anlamı da taşıyordu.

Çok mutluydu, Çetin, çok.

Milliyet'teki ikinci günü, elbette gazetedeki odasına uğurlu olsuna gittim. Kalıcı olsun diye çiçek değil, el yapımı küçük, kırmızı seramik saksılara özenle diktiğim iki tür kaktüs götürmüştüm. Çok beğendi, yazı masasının karşısındaki kitaplığa yerleştirdi armağanlarımı.

O kaktüsler ve saksıları, ardımdan yazdığı yazılarla Çetin Altan'ın ayrılık acısı edebiyatına "eski bir Roma anıtından arta kalmış seçkin ve anlamsız parçalar" olarak girecekti.

Geceleri uykudan uyanıp asla ağızlıksız içmediği bir sigara yakar, ertesi gün yazacağı yazıyı kafasında kurup tekrar uyurdu. Gazetedeki yazı sürecine de bitince dolan çay bardakları ve dolup boşalan kül tablaları eşlik ediyordu.

"Şeytanın Gör Dediği" köşesi, aslında yazmasa da ününü sürdüren Çetin Altan'ı sanki indirildiği krallık tahtına yeniden oturtmuş ve gerçekten yazmak için yaşadığını, paraya çok da önem vermediğini kanıtlamıştı.

Köşe yazarlığından uzaklaştırılıp *Çarşaf* gibi dergilere öykü, roman, tiyatro yazmakla yetinmek zorunda kaldığında acı çektiğini ve belli etmediğini, *Milliyet*'e yeniden girince daha iyi anladım.

Günlük köşe yoksunluğu çekerken en sık tekrarladığı ve çok doğru olan söz, "Hayatta her şeyin bedeli ödenir"di.

Milliyet'te yeniden yazmaya başlayınca, "Düşünebiliyor musun? En sevdiğim işi yapıyorum ve karşılığında para bile veriyorlar!" demeye başladı.

Ona esin verecek kısa yolculuklara çıkıyorduk.

Çetin Altan, Fransız tasarımı tren kabinlerinde kapağını kaldırınca lavabo, indirince yatak, kaldırınca koltuk olan eşyaların rasyonel dehasına hayrandı. Kullanışlı, portatif ve zarafet

içeren ürünleri, sık sık tren kabinlerindeki tasarıma benzetirdi. Ayrıca tren yolculuğu üzerine fantezileri vardı. Sinema filmlerinde trende geçen aşk sahnelerini, aktörleri ve replikleriyle anımsar, tutkuyla anlatırdı.

Daha önce kimlerle tren yolculuğuna çıkmıştı, neler yaşamıştı, tabii ki bilmiyordum.

Ankara'ya nihayet, yeniden *Milliyet* köşe yazarı olarak döneceği ilk kez, "Yataklı trenle gidelim" dedi.

Haydarpaşa Garı'nda buluştuk. Elbette şık olmaya özen göstermiş, ama tren yolculuğuna da uygun giyinmiştim. Beni görünce, "Böyle mi giyinilir? Greta Garbo olmalıydın..." diye çıkıştı. Fantezilerini biliyordum, ama rol yapmam gerektiğini anlamamıştım. Keyfim kaçtı, sinirlendim.

Bütün gece bana "Sen de onlar gibisin, duygusuz, umursamaz ve bencil. Bir erkeğin ne istediğini anlamak, sezmek kabiliyetin sıfır. Yüreğinde koca bir boşluk var, kimse dolduramaz onu. Kimseyi sevemezsin sen, sevilmeye de layık değilsin..." tadında başka kadınlarla yaşadığı hayal kırıklıklarıyla saldırdı, durdu.

Ankara yolculuğu böylece tam bir fiyaskoyla sonuçlandı.

Çok içime oturmuş olmalı ki, 2000 yılında verdiğim bir röportajda Çetin'le o yataklı vagon yolculuğunu, "Greta Garbo'yu oynamamı istiyormuş, salak. Oysa ben Ingrid Bergman'dım..." diye anlatarak, yakışıksız bir intikam alacaktım. Çetin çok ağır ithamları hak eder, ama salak sıfatını değil.

Küçük fıkralar büyürken

Cumhuriyet'te edindiğim dostluklar pekişiyor, gazetenin geleceğinde bir yerim olacağına ilişkin umudum artıyordu.

1979'da "Ciddiyet" sayfasına yazdığım her yazı yayımlanmış, övgü aldıkça küçük fıkralarım boy atmış, yavaş yavaş büyük fıkraya dönüşüyorlardı.

Bazı yazılarımı Tan Oral'ın karikatürleriyle desteklemesi, gurur kaynağımdı. Bileğim güçlenmiş, kalemim sivrilmişti.

1979'da yayımlanan "Ciddiyet" fıkralarımdan bazıları

Elbette para kazanamıyordum, ama ben de Çetin Altan gibi paradan çok yazıya vurgun ve mutluydum.

Yayımlanan her yazımı babam gizlice kesmiş, çoğuna tarih atmış, bazılarını tarihsiz saklamış.

Ancak ölümünden sonra bulduğum dosyayı, göçtüğüm ülkelere, yerleştiğim kentlere ve taşındığım evlere yitirmeden taşımışım ben de.

Kosta Daponte'nin izinde, Paris'in keşfi

Çetin'e her kırıldığımda, biraz daha özgürleşiyordum. Bir proje yapmıştım. Madem o sık sık Paris'e yalnız gidip geliyordu, ben de yalnız gidebilirdim.

Gökçe anaokuluna eylül ayında başlıyordu. Oğlumu dilini, tarihini ve coğrafyasını ezbere bildiğim Fransa'nın eğitim sistemine sokmuştum, ama ülkeyi hiç tanımamış, görmemiştim. Çetin'e ağustos ayında Fransa'yı keşfe gideceğimi açıkladım.

Sesini çıkaramadı.

Annem ve babam, ziyan ettiğimi düşündükleri –ki doğruydu– gençliğimi yaşamamı, mutlu olmamı her şeyden çok istiyorlardı. "Biz Gökçe'ye bakarız, gözün arkada kalmasın, git, gez, tadını çıkar" dediler.

Param elbette sınırlıydı, ama bir sürü Fransız arkadaşım olmuştu, tatile gelince bende kalanlardan başlayarak kapı kapı dolaşacaktım.

Nice ve Montpellier'de arkadaşlarım, yani kalacağım yer vardı. Paris'te yoktu. İstanbul'daki yeni Fransız arkadaşlarımdan Christophe Sampré, evinin anahtarını ve adresini verdi, "İstediğin kadar kal" dedi.

İMTAŞ'tan yıllık iznimi aldım.

Sevgili İlhan Selçuk, o yıllarda Avrupa'nın Türk göçmen alan kentlerine otobüs seferleri düzenleyen Bosfor Turizm'in sahibi Feyyaz Tokar'ın iyi arkadaşıydı; bana bedava gidiş dönüş otobüs bileti sağladı. Bir de görev verdi.

Cumhuriyet'in çok sevilen Paris muhabiri Kosta Daponte, bir yıl önce Strasbourg'da geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirmişti. Kırk dört yıllık kısacık ömrüne, verimli yurtdışı muhabirliğinin yanı sıra pek çok kitap çevirisi sığdırmıştı. Nikos Kazancakis'in *Aleksi Zorba*, *Kardeş Kavgası* gibi başyapıtlarının Türkçesini, Kosta Daponte'ye borçluyduk.

İlhan Selçuk, Kosta'nın eşine bir paket götürmemi istedi. Ve "Kadıncağız tesellisiz bir keder içinde. Onunla biraz zaman geçirirsen, iyi olur" dedi.

İlhan Selçuk'tan sonra Oktay Kurtböke'ye uğradım, gazetede. Paris'te ilk işim 1977'de açılan Avrupa'nın ilk ve en büyük modern sanat müzesi, kısaca Beaubourg diye anılan George Pompidou Kültür Merkezi'ni gezmek olacaktı. Beaubourg hakkında elime ne geçerse okumuş, görsel sanatlara ilişkin oldum olası merakımla edindiğim bilgiyi ortaya koymak istiyordum. Oktay Kurtböke'ye "Orayı yazarsam kültür sanat sayfasında yayınlar mısınız?" diye sordum. "Seve seve" dedi. "Doğrudan bana gönder."

Çok sevinmiştim. Mizah sayfasına takılıp kalmamak, kültür sanat sayfasına açılmak, kendimi kanıtlaya kanıtlaya *Cumhuriyet*'i fethe çıkmak demekti.

Üç gün süren otobüs yolculuğundan sonra ilk durağım Nice oldu. Ardından Montpellier. Oradaki arkadaşlarımda birer hafta kaldıktan sonra gezimin en heyecanlı bölümü başladı.

"Işıklar kenti" Paris'te, beni bir sürpriz bekliyordu. İstanbul'da tanıştığım sevimli, alçakgönüllü, çok inançlı katolik (zaten sonradan din bilgini oldu) Christophe Sampré'nin bana anahtarını verdiği daire; kentin en pahalı semtlerinden 6. Bucak'ta Haussmann mimarisi şahane bir apartmandaydı ve binanın tamamı ailesine aitti.

Her katta bir kardeşi, en alt katta da anne babası yaşıyordu.

Üst düzey bir Fransız ailesiyle ilk kez, böyle tanıştım. Babası, Fransız Deniz Kuvvetleri'nden emekli anlı şanlı bir amiraldi. Tüm kardeşler en iyi okullarda okumuş, kimi mühendis, kimi doktor. Christophe'un arkadaşıyım diye özenli yemek davetleriyle ağırladılar.

Şans yıldızım, bu kez parlamakla yetinmemiş, havai fişeklerle aydınlatıyordu yolumu. Paris'e ilk kez gelip böyle güzel bir yerde, üstelik bedava kalmak ve ağırlanmak, herkese nasip olmazdı.

İlk işim, Kosta'nın yaslı eşini ziyaret etmek oldu.

Ardından Paris'i adım adım gezmeye başladım. Çok para harcamamak için günde bir kez, kimseye kimlik sorulmayan üniversite kantinlerinde yemek yiyor, ama gördüğüm her güzel kahvede durup kahve içiyordum.

Heyecanla keşfettiğim Beaubourg, bir kültür tapınağıydı.

"Paris Moskova" sergisi vardı. 1900-1930 yılları arasında iki başkent arasındaki kültür iletişimi ve sanat yaratımını ortaya koyan başyapıtlar toplu görülebiliyordu. Özelliği, henüz çatırdamayan Sovyet Rusya'da yasaklı avangard yapıtların, ilk kez Paris'te sergilenmesiydi.

Türk sanatçıların her cumartesi buluştuğu La Palette olduğunu bilmeden girdiğim kafede tanıştığım ressam Mübin Orhon'a sergiden söz ettiğimde, ayağını kızgınlıkla yere vurarak "Gitmedim ve gitmeyeceğim bu sergiye!" demesine bir anlam verememiş, sanatçıyı çok antipatik bulmuştum.

Eisenstein'ın *Potemkin Zırhlısı* filmini, ilk kez bu sergi içeriğinde ağlaya zırlaya seyrettim. Hatta yanımdaki Fransız, "Ağlamayın Matmazel, gerçek değil sinema bu!" diye alay etti. Ağzının payını, "Bu sinema her topluma bir çağrışım yapabilir Mösyö. Size de örneğin Cezayir'i anımsatmalı!" yanıtıyla aldı.

Bernardo Bertolucci'nin 1976'da gösterime giren başyapıtı *1900* filminin beş buçuk saat süren sansüre uğramamış kopyasını, Beaubourg yakınlarındaki bir sinemada, büyülenmiş gibi izledim.

Zaten büyülü bir coşku içinde, rüyada yaşıyor gibiydim. '70'li yılların Türkiye'sini bilenler, ne demek istediğimi anlarlar.

Paris'ten mektup yazmıyor, kamu telefonlarından sık sık annemi arıyor, Gökçe'yi soruyordum. Bir kez aradığım ve bir kartpostal gönderdiğim Çetin'den, tarihsiz ve elyazısıyla duygulu bir mektup aldım:

Mine'ciğim canımın içi.

Önce hemen söyliyeyim ki seni gerçekten çok özledim. İçimde dağınık dağınık büyüyen öylesine derinde, değişik bir şey yok burada.

Fransa değişmiden önce ve mektublar söylemem gerektiği 'ine de uzun süreden insana bir anda rahat bir aydınlık girmiş gibi gelen o şaşkınlıkla duymanın yavaş yavaş nasıl geçip bir rendelenge dönüştüğü inancını yenilemeye çalışıyorum. Belli de bu saptantının gerçek nedeni, aralarda hep sırsız olmamda.

Madem bu kadar sevdiğ Fransa'yı, seni aralarda yaşatmanın bir yolunu yordamını nasıl olsa bulacağım.

Annemle arada bir konuşuyoruz telefonla. Sen'den aldığımız haberleri birbirimle değiş tokuş ediyoruz. Paris'ten telefon etmişsin o şeyi ondan öğrendim. Ayın 25 de gelmeyeceğimizi yola. Demek 28-29 a kadarsın. 31-1 eylül'de Lozan'a gidiyoruz hayırlısı. Fransa. Bilet ayarlayacağım. Efes'te bulalım ilk gün.

Bizim yazlar işi gidiyor. Biz de bu yaz bir akış yaşadık bu arada. Mahmut arada sırada Bordeaux'dan telefon ediyor. Kızları iyi. Yolunu dosit şaşırmasın.

Hoş, hoş, dal hey yeniden boyamaya oyuncaklarla...

Ç. Altan

BULMACA

PARIS'TE BİR POTEMKİN

Müze GÖRÇE

Devlet Resim ve Heykel Müzesi 20 ekimde açılıyor

Doğan İHZAN

NÖBETÇİ ECZANELER

Sansürle mücadele

Ergin AYCA

KÜÇÜMEN

HASLET SOYÖZ

GARTH

MARTIN STORM

Mersin Festivali 22 eylülde başlıyor

Cumhuriyet gazetesindeki ilk ciddi yazım "Paris'te Bir Potemkin" başlığıyla kültür sanat sayfasında yayınlandı. Ömrüm oldukça, Oktay Kurtböke'nin mesleğimdeki değerli yerini unutmayacağım.

Annem "Ol!" dedi, öğretmen oldum

4 Eylül'de Fransız okulu açıldı, annemle birlikte iki buçuk yaşındaki Gökçe'yi en genç öğrenci olarak anaokulu öğretmeni Annick'e teslim ettik. Henüz konuşamayan oğlum okul bahçesinde yumuk kollarını uzatıp "Aneee" diye hıçkırıyor, annem bahçe kapısında ağlıyor, ben dişlerimi sıkıyordum.

Böyle birkaç gün "konuşamayan çocuğu okula verdin" diye başımın etini yiyen annem bir yanda, oğlum öte yanda ağlaya zırlaya; öğlene kadar süren anaokul önünde nöbet tuttuk.

Ladiye diye çağırdığımız annem Şadiye, bir punduna getirip Galatasaray'daki Fransız Sarayı'nın muazzam bahçesindeki yüzyıllık binalara yerleşen liseyi de enine boyuna dolaşmıştı. Heyecanla geldi, "Müdürün kapısında iş ilanı asılmış, anaokuluna öğretmen aranıyormuş" dedi. Kırgın ve kızgın bir sesle, "Madem evladını bu kadar ağlatıyorsun, hiç olmazsa yanında ol. Müdüre git ve öğretmenlik işini al!" diye ekledi.

Onun emir kipinde konuştuğunu hiç duymamıştım, şaşırdım ve boyun eğdim.

Evet, Fransızcam çok iyiydi, sosyoloji lisansımın yanı sıra öğretmen olmak için gerekli psikoloji, pedagoji sertifikalarım da vardı. Ama dikkat etmiştim, okulun Türkiye'de istihdam ettiği tüm personel Gökçe'nin Ermeni öğretmeni Annick dahil; Müslüman olmayan azınlıklardandı.

Beni alacaklarını hiç sanmıyordum. Gökçe'nin okula kaydını sağlayan Marc Bernardin'den bir torpil daha isteyemezdim.

Şansımı deneyecektim.

Hemen okul kalemine gidip iş başvuru formu doldurdum ve okul müdürü Mösyö Neveu ile görüşmek için randevu aldım.

Ertesi gün, karşısına çıktım. Başvuru formum zaten önündeydi, diplomalarımı uzatıp gerekeni söyledim.

Ayakta dikiliyordum, müdür otur bile dememişti.

Gözü kara bir çıkış yaptım. Sağ elimi masasına dayayıp, "Biliyorum, siz bana öğretmenlik falan vermezsiniz" dedim. "Yerel öğretmen ve personeliniz arasında tek bir Müslüman

kökenli Türk yok. Hepsi ekalliyet. Oysa bulunduğunuz ülkenin ezici çoğunluğunu Müslüman Türkler oluşturuyor. Benim bildiğim, Fransa laik bir ülkedir, laik eğitim verir. Bu okulda Türkiye'nin sahipleri olan bizleri yok saymanız, görmezden gelmeniz çok garip!"

Gemileri yakmış olduğumu biliyordum. Hiç olmazsa denemiş, yaptıkları din ayrımcılığını da yüzlerine vurmuştum.

Birkaç gün sonra, okula çağrıldım.

Başvurum onaylanmıştı!

Üç yaş grubuna ayrılan anaokulunda, orta yaş sınıfına öğretmenlik yapacaktım.

Şans yıldızım en parlak ışıklarını saçıyor, ömrümde en mutlu olduğum dönem başlıyordu.

Marc Bernardin'e gidip durumu anlattım, İMTAŞ'tan ayrılmama canı sıkıldı, ama dostluğumuz sürecekti.

Okula oğlumla birlikte gelip gitmeye başladık.

Gökçe, yanı başımdaki küçükler sınıfındaydı. Artık ağlamıyordu. Öğretmeni Annick, çok iyi bir insan ve eğitmendi.

Böylece Pierre Loti'de istihdam edilen Müslüman kökenli ilk Türk olmuş, sessizce uygulanan bir ayrımcılığı yıkıp geçmiştim. Benden sonra okula başka Müslüman Türkler de alındı. Yeğenim Rengin, kırk yıl emek verdiği Pierre Loti'den müdür yardımcısı sıfatıyla emekli oldu.

Kan olukları

Türkiye'de hiçbir şey değişmemiş, beter olmuştu.

Kısaca sol-sağ çatışması diye verilen çatışmalar, öğrencilerden emekçilere sıçrayan bir alevlenmeyle aslında gençliği onlarca siyasal fraksiyona bölmüştü. Ülkenin dört bir yanında her gün birileri birilerini öldürüyor, oluk oluk kan akıyordu.

Megakent İstanbul, sağ-sol fraksiyonların etki gücünü esnafa "çatışacağız, zarara uğramayın" uyarısıyla kepenk kapattırarak göstermek için sahne seçilmişti. Bir gün solcular kepenkleri kapattırıyor, ertesi gün sağcılar indirtiyordu.

Türkiye'yi yönetmesi ve ülkeye çekidüzen vermesi gereken koalisyon hükümeti, içinde kendi kendini, TBMM'de muhalefetle birbirini yiyordu. Başbakan Ecevit'in kurduğu koalisyonu "Motel Hükümeti" diye adlandıran Süleyman Demirel, yıkılması için elinden geleni ardına koymuyordu. Koalisyonda CHP'nin başı çektiği iktidar yetersiz ve aciz, AP başkanı Süleyman Demirel'in örgütlediği muhalefet de yapıcı değil yıkıcıydı. Tıpkı bugün olduğu gibi politikacılar siyasal hırslarının peşinde ve yurdun ne hale geldiği umurlarında değildi.

Ülkede adı konulmayan, kuşkusuz CIA'nın dokunuşlarıyla askeri darbeyi adım adım çağıran, adeta gerekli kılan bir iç savaş vardı.

Çatışmalardan gına getiren insanlar, kepenkler inince bombardıman tehlikesi altında sığınaklara koşan savaş kurbanı halklar gibi evlerine kapanıyor; sokaklarda in cin top oynuyordu.

Abdi İpekçi'den sonra hemen her gün sağdan ya da soldan birkaç yurttaşın öldürülmesi artık rutin haber sayılırken; büyük puntolarla verilen cinayetler de hız kesmiyordu.

13 Nisan 1979'da Şekerbank Genel Müdürü Ömer Sunar, evine buyur edip kahve içtiği, yani tanıdığı canilerce katledilmişti. "Solcular öldürdü" denildi, ama öyle değildi.

12 Ağustos'ta Bingöl Belediye Başkanı, 10 Eylül'de TİP Adana İl Başkanı Ceyhun Can, 13 Eylül'de Çukurova Üniversitesi Rektör Yardımcısı Fikret Ünsal, 28 Eylül'de Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul (ülkücüler tarafından) öldürüldü.

Yurtiçinde akıtılan kana, yurtdışında diplomatlarımızı hedef alan ASALA suikastleri eşlik ediyordu.

Ermeni terör örgütü, 12 Ekim'de, Hollanda Büyükelçimiz Özdemir Benler'in oğlu Ahmet Benler'i öldürdü.

Çetin Altan, Yaşar Kemal'i ihbar ediyor

29 Ekim 1979'da Türkiye'nin on dokuz ili, Cumhuriyet Bayramı'nı sıkıyönetim altında kutladı. İstanbul Valisi Orhan Erbuğ, sıkıyönetim komutanı Org. Necdet Üruğ'du.

Vali Erbuğ, Cumhuriyet Bayramı için düzenlenen gece kutlamasına, Çetin Altan'ı bizzat gazeteye telefon ederek çağırmıştı.

Babıâli'de verilen resepsiyona, saat 19.00 sularında birlikte gittik. Yabancı ülke temsilcisi diplomatların, önemli iş insanları, gazeteciler ve gazete yöneticileri ile tüm resmi makamların katıldığı davet çok kalabalıktı. Ama Çetin Altan, kalabalığı yara yara ilerlemeyi ve kendisine telefon etmek inceliğini gösteren Vali Orhan Erbuğ'a ulaşmayı başardı.

Valinin yanında elbette sıkıyönetim komutanı Necdet Üruğ duruyor; yabancı misyon şeflerinin kutlamalarını vb. birlikte kabul ediyorlardı.

Org. Necdet Üruğ nazik ve ölçülüydü, ama Vali Erbuğ, Çetin'e kıvanç veren övgüler düzdü. Epeyce bir sohbet ettiler. Tabii ki memleketin güncel haline değinilmedi, yeri ve zamanı değildi. Geçmişten, ortak tanıdıklardan, anılardan söz edildi.

Oradan Teşvikiye'ye geçip Ziya'da yemek yemeyi kararlaştırmıştık. Saat 20.00'ye doğru, Çetin vali ve komutandan izin istedi.

Vali Orhan Erbuğ ile Sıkıyönetim Komutanı Necdet Üruğ, içerde gösterdikleri saygıyı, dışarda kapıya kadar geçirerek sürdürdüler. Hatta Çetin'in lafı bir türlü bitmediğinden, dışarıdaki birkaç adımlık merdivene kadar eşlik ettiler.

Tam merdiven başında, artık vedalaşmak üzere eller sıkılıyordu ki, Çetin Altan işaret parmağını kaldırıp salladı: "Yaşar Kemal'e dikkat edin, vatan hainidir! Nobel'i alabilmek için Kürt milliyetçiliği yapıyor. Türkiye'nin başına iş açar. Devletin ne yapıp edip, Yaşar'ın Nobel'i almasına engel olması lazım..."

Orhan Erbuğ ve Necdet Üruğ, şaşkınlıkla sustular. Vedalaşma sözleri mırıldanıp içeri girdiler.

Ben donakalmış, tanık olduğum sahneden çok utanmıştım.

Nobel sevdasının, tüm kusurlarına rağmen kendimi hâlâ sevmekten alıkoyamadığım, çekiminden kopamadığım adamı; kendisine rakip gördüğü değerli bir yazarı, üstelik yersiz ve dayanaksız bir suçlamayla ihbara kadar alçaltacağını hayal bile edemezdim.

Aklım durmuştu. Ne düşüneceğimi bilmiyordum. Bilincim bugünkü kadar yapılanmış olsa, kuşkusuz çok sert tepki verirdim. Ama o günkü naifliğimle, olayın vahametini tam kavrayamamış, Çetin Altan'ın imgesine hiç yakışmayan, büyük bir ayıp yaptığını algılamıştım, ancak.

Türkiye çatırdar, İstanbul patlarken

12 Kasım 1979'da Ecevit istifa etti, 5 Ocak 1978'de kurulan ve Süleyman Demirel'in "Motel Hükümeti" diye aşağıladığı sosyal demokrat koalisyon hükümeti düştü.

Hükümetlerin düşüp kalkmasına artık aldırmıyorduk. Her gece bir yerlerde patlayan silah ve bomba sesleriyle uyumaya da alışmıştık.

Ancak 15 Kasım sabahı saat 5.30'da tüm İstanbul bombalanmış gibi bir patlama ve kırılan cam şangırtılarıyla uyandık.

Sabahları Gökçe'yle birlikte zaten 6.00'da kalkıp 7.00'de okula götüren servis minibüsüne bindiğimiz için, patlamanın radyo haberlerine yansımasını bekleyemeden yola çıktık.

O günü hiç unutmadım.

Maçka'dan sonra Cihangir'deki öğrencileri toplayarak Galatasaray'a doğru giden minibüs, yollara saçılan cam kırıklarını çatırdata çatırdata ilerliyordu. Servis şoförü, lastikler patlamasın diye kaplumbağa hızıyla sürüyordu aracı. Camları patlayan apartmanlar, gözleri oyulmuş hayaletler gibiydi.

Ne olup bittiğini, servis şoföründen öğrendik: Boğaz'da iki tanker çarpışmıştı.

Okula vardığımızda ikinci sürpriz, Fransız Sarayı'nı artık Fransa'dan gelen jandarmaların koruduğunu görmek oldu.

Saray'ın tüm girişleri, özellikle de okul girişi, yabancı üniformalılar tarafından ablukaya alınmıştı. Bulundukları yerin Fransa toprağı olduğunu belirtmek için, her kapının içine de Fransız bayrağı asılmıştı.

Oysa normalde, Saray'ın içinde başkonsolosun yaşadığı kançılaryanın önünde tek bir bayrak olurdu, o kadar.

Fransız jandarmaların gelişi, uzun zamandır beklenen bir gelişmeydi. Tüm elçilikler, konsolosluklar ve yabancı misyonlar kendi ülkelerinden asker ve antiterör polisleri getirtmiş, onların korudukları kapılar ardına kapanmışlardı.

Böyle bir uygulamaya, ancak iç savaş çıkan ülkelerde başvurulurdu.

Demek dünya, Türkiye'de bir iç savaş yaşandığına karar vermişti.

Ülkenin mega kentinde camları indiren patlamaya gelince, İstanbul Boğazı'nın sivil denizcilik tarihindeki en büyük kazaydı.

94 bin ton ham petrol yüklü Roman tankeri *Independenta*, Haydarpaşa açıklarında kuru yük taşıyan Yunan *Evrialy 2* tankeriyle çarpışmıştı.

Çarpışmadan çıkan kıvılcımlar, *Independenta*'da önce büyük, ardından iki orta şiddette patlamaya neden olmuş ve Haydarpaşa Limanı'na yarım mil açıkta karaya oturan tanker, alev alev yanıyordu.

Independenta faciasında tanker mürettebatından 43 kişi öldü, sadece 3 denizci sağ kurtuldu.

O yıllarda Doğu Bloku'ndaki komünist ülkeler arasında yer alan Romanya'nın adı "bağımsızlık" anlamına gelen *Independenta* tankeri, 27 gün söndürülemedi. Enkazı, 8 yıl süreyle denizde kaldı.

Paris'te Noel tatili

Aralık ayının sonuna doğru, çalıştığım Fransız okulu Noel tatiline girer girmez Çetin'le Paris'e uçtuk.

Romantik bir gezi olacaktı, romantik başladı, dramatik sürdü, komik bitti.

Önce Saint-Germain'deki Hotel Racine'e konuşlandık.

Çetin, gençlik yıllarında Paris'e geldiğinde, kısa bir süre bu otelde gece bekçiliği yaparak cep harçlığını çıkarmıştı.

Oteldeki gece bekçiliği sırasında karşılaştığı garip müşterileri ve olayları tatlı tatlı anlatıyordu.

Ne gariptir ki, aziz dostum Ali Sirmen'in de Paris'te hukuk doktorası yaptığı yıllarda Hotel Racine'de gece bekçiliği yaptığını 1992'de öğrenecektim. O da bekçilikte başına gelen gariplikleri kahkaha attıran üslubuyla tatlı tatlı anlatacaktı.

Hotel Racine, ideal konumda ucuz bir oteldi. Türk aydınları arasında özel bir yeri olduğunu, Melih Cevdet Anday'dan Attilâ İlhan'a Parissever pek çok edebiyatçı ve sanatçımızı ağırladığını yine Ali Sirmen'den dinledim.

Paris'in unutulmaz tadı, anılar biriktirdiğiniz mekânları yıllar sonra bıraktığınız gibi bulmaktı, galiba.

Çetin Altan'la Hotel Racine'e yerleştiğimiz günün gecesi, Marc Bernardin'in erkek kardeşinin (sanırım adı Fabrice'ti) Paris'teki evinde verdiği "erken yılbaşı" partisine katıldık.

Kim olduklarını bilmediğim, kuşkusuz Çetin'in de henüz bilmediği seçkin bir davetli grubuydu. Belki de gecenin en genç kadını olduğum için, tüm erkek gözleri üzerimdeydi. Dansa kaldırıldım, vals bile yaptım.

Çetin, ilgi odağı olmamdan gurur duyuyor gibiydi.

Ama dönüş yolunda "falancaya nasıl baktığını gördüm, o bakışı bilirim", "filancaya sarılırken pek mutluydun" tadında başlayan sitemler, dozunu arttırarak kıskançlık krizine dönüştü.

Onunla Paris'e geldiğime pişman olarak uyudum.

Ertesi sabah özür diledi. Yersiz ithamlarını bağışlatmak için güzel bir gün programı yapmıştı.

Sorbonne ve Notre Dame'ı barındıran Saint Michel mahallesinin Fransız Devrimi'ndeki yerini, Çetin Altan'ın rehberliğinde onun anlattığı birbirinden güzel öykülerle keşfettim.

Odeon Meydanı'na heykeli dikili Danton'un adını taşıyan kahveye oturup, Fransız Devrimi'nin babalarından Danton'un öyküsünü, Çetin Altan'dan dinliyordum.

1686 yılında açılan ve 18. yüzyılda Fransız Devrimi'nin entelektüel altyapısını hazırlayan Voltaire, Diderot, Montesquieu gibi düşünürlerin buluşma noktası haline gelen Le Procope restoranını onunla keşfettim. Voltaire'in yemek yediği mermeri kırık masada, onunla kadeh kaldırdım.

Bundan daha güzel nasıl yaşanırdı ki Paris?

Hotel Racine'de iki gece kaldıktan sonra, Noel tatilinde İstanbul'a giden Mehmet'in Antony'deki öğrenci stüdyosuna yerleştik.

Kova değil, tencere: Çetin Altan'ın Melih Cevdet Anday'la dövüştüğü gece

"Pelvaaan, pelvaaan!
Alta gittim diye yerinme
Üste çıktım diye sevinme..."[1]

24 Aralık 1979 gecesiydi.

Paris, Seine Nehri üstündeki Saint Louis adasının Quai du Bethune 22 numaralı tarihi apartmanında, Hıfzı Topuz'un Afrika maskeleri ve sanat yapıtlarıyla dolu çatı katında Noel yemeğine davetliydik. Masada Melih Cevdet Anday, Çetin Altan, Hıfzı Topuz ve bendeniz vardım.

Türkiye'nin eski UNESCO Büyükelçisi Hıfzı Topuz, küçük ama paha biçilmez dairesinde, özgün zarafetiyle kurduğu nefis bir sofrada ağırlıyordu davetlilerini.

Yemeğin başında herkes herkesi seviyordu.

Hatta yazarlığına ve ozanlığına hayran olduğum, gazetede birkaç kez karşılaşıp, ilk kez karşısına oturduğum Melih Cevdet Anday, bana ömrümde duyduğum en vurucu övgüyü yapmıştı.

Masanın öte yanından, dikkatle yüzüme baktı. Gözlerini gözlerime dikti. "Sen insansın!" dedi.

Herkes sustu. Çünkü hiçbirimiz usta edebiyatçının ne demek istediğini anlamamıştık.

Melih Cevdet, bilge başını sallayıp açıkladı: "Kocaman gözlerin var ve birbirinden epeyce ayrık." Şaşkınlık içinde dinliyorduk ki, dikey tuttuğu ellerini yatay bir çizgide uzaklaştırıp yakınlaştırırken sözünü tamamladı: "İki gözü birbirine yakın

1 Kırkpınar salavatlaması. (Kaynak, Melih Âşık)

insanlar, maymunluktan insanlığa evrimini tamamlamamış olanlardır. Sen tamamlamışsın!"

Çok geçmeden makarna tenceresiyle kafasına vuracağımı bilse, sanırım tastamam insanlığımdan bunca emin olmazdı! Neyse...

Saat 02.00 sularında dördümüz hâlâ masadaydık, yemekler bitmiş, artık yalnız Çetin Altan ve Melih Cevdet konuşuyorlardı.

İki ünlü kalemşor, uzun süredir karşılaşmamışlar ve kavuşmanın coşkusu mu desem; birbirlerine düzdükleri övgüler, Hıfzı Topuz'un zengin içki rezervine paralel olarak bitmek bilmiyordu.

Saatler geçiyor, Hıfzı Topuz'la benim gözümüzden uyku akıyordu.

Hıfzı Topuz bir ara ortadan kayboldu, gidip baktım giyimli olarak yatağına uzanmış ve uyuyakalmış.

Ben de gözüme yemek masasının bulunduğu salondaki kanapeyi kestirdim ve üstüne kıvrıldım. Uykuya daldığım sırada Melih Cevdet Anday, Çetin Altan'a: "Sen Türkiye'nin en büyük yazarısın!" Çetin Altan da Melih Cevdet'e: "Türkiye'nin en büyük şairi sensin!" diyor ve birbirlerine diğerinin daha değerli olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlardı. Dolayısıyla her şey ve iki yazarımızın ilişkileri mükemmeldi, bendeniz içkiden çok, laf sarhoşu olarak sızdım.

Boğuk bir gürültüyle uyandığımda, gözlerime inanamadım! Masada sulh içinde bıraktığım Çetin Altan ve Melih Cevdet birbirlerinin boğazına yapışmış, yerde yuvarlanıyorlardı!

Dövüşün ciddi olduğunu anlamam biraz zaman aldı, çünkü iki kalemşor yerde boğuşurken, inanılmaz ama oldu, salondaki pikaba çarptılar ve duran alet harekete geçip şimdi anımsamadığım bir müzik çalmaya başlayınca uyku sersemi beni bir gülme tuttu.

Sanki Red Kit çizgi filmlerindeki bir sarhoş kavgasını izliyordum!

Bir ara Melih Cevdet, Çetin Altan'ı altına aldı ve boğazını sıkmaya başladı.

Gülmekten katılıyorum ama, serde Çetin'in refakatçiliği de var, Red Kit olsaydı ne yapardı diye düşündüm, fırlayıp mutfağa gittim ve Hıfzı Topuz'un birkaç saat önce makarna haşlayıp yıkamadan bıraktığı koca tencereye doldurduğum suyu, Melih Cevdet'in, dolayısıyla Çetin Altan'ın da başından aşağı boca ettim.

Ne var ki iki kavgacı da Çetin'in deyişiyle "kara etli", zamana ve içkiye dayanıklı, güçlü kuvvetli insanlardı. Melih Cevdet, Çetin Altan'ın gırtlağını bırakmadı, soğuk suya bana mısın demedi, ama ben kurtarmak istediğim adam uğruna, onun aslında çok değer verdiğim kafasına boşalan tencereyi vurmaya başlayınca; "Aaa, karı koca üstüme geliyorlar!" diye bağırdı ve bir elinin tersini bana doğru savurdu.

Bu darbe sırasında mı oldu, yoksa daha sonraki ayırma aşamasında mı bilmiyorum, meğer ben de kavgadan nasibimi almışım, bir kaşım açılmış, yüzümde kuruyan kanları ileriki saatlerde fark ettim.

İki devi tek başıma ayıramayınca yatak odasına fırlayıp Hıfzı Topuz'u uyandırdım.

Birlikte salona koştuğumuzda, yazarlarımızın güreş pozisyonu değişmiş ve bu kez Melih Cevdet alta düşmüş, Çetin Altan onun gırtlağını sıkıyordu.

Allah'tan Hıfzı Topuz, kalıpta iki kalemşordan geri kalmıyordu, benim gibi tüy sıklet değildi, irikıyım yapısıyla: "Yapmayın beyler, ayıptır, koskoca adamlarsınız" benzeri yatıştırıcı sözlerle, epeyce zor olsa da tarafları birbirinden ayırdı.

Şimdi düşünüyorum da, benim de kendimle övünesim geliyor. Çünkü yerimde başka bir kadın, örneğin annem olsa, bir köşeye büzülür, ya hıçkırır ya da feryat ederdi. Naçiz yazarınız ise 45 kiloluk canını dişine takmış, itile kakıla, kendisinden kat kat ağır ve güçlü iki erkeği ayırma çalışmalarına iştirak ediyordu.

Hıfzı Topuz, Melih Cevdet'i markaja almıştı, ben Çetin Altan'ı zaptetmeye uğraşıyordum. Bir an sakinleşir gibi oldular. Ancak yerde boğuşurken konuşamayan iki yazar, ayaklanınca sözlü sataşmaya kaldıkları yerden başladılar ve yeniden kapıştılar.

İşte o zaman, kavganın neden çıktığı da anlaşıldı: Melih Cevdet, Çetin Altan'ı yakını olan bir hanıma kur yapmak ya da benzeri bir eylemle suçluyordu.

Yazarlarımız yeniden el ense çekmeye başlayınca, Hıfzı Topuz, daha celalli ve iri kıyım olan Melih Cevdet'i zorla zaptederek yatak odasına tıktı.

Çetin Altan, sözlü sataşmaya yeniden başlayınca eylem olarak sakinleşmiş sayılırdı.

Hıfzı Topuz, Çetin ve bana: "Ben kapıyı tutarken siz çıkın" dedi. Çünkü Melih Cevdet'i kapattığı yatak odasını kilitleyemiyordu, anlaşılan anahtar Melih Cevdet'ten yana kalmıştı ve ünlü şairimiz, Topuz'un tuttuğu kapıyı zorluyor, aralayabildiği zaman Altan'a sözlü tacizini sürdürüyordu. Yatak odasının kapısıyla köşe oluşturan çıkış kapısından, kapalı kapının ardındaki Melih Cevdet'e cevap yetiştiren Çetin Altan'ı dışarı itip çekiştirmek kolay olmadı.

Yüzyıllar önceki yapısı koruma altında, dolayısıyla asansör olmayan tarihi apartmanın daracık ve eğri büğrü ahşap merdivenlerini nasıl düşüp kalkmadan inebildik, bilemiyorum.

Noel gecesi, yoldan taksi bulup çevirmek hayaldi. Neyse ki sabaha kadar işleyen metro ve tren hatları vardı. Paris'in banliyölerine giden RER trenine binip, Mehmet'in öğrenci yurdundaki stüdyosuna ulaştık.

Ertesi gün, Çetin Altan büyük bir üzüntü ve pişmanlık içerisinde ayıldı. Melih Cevdet'ten çok, Hıfzı Topuz'a karşı mahcubiyet içerisindeydi. Saatlerce kıvrandıktan sonra özür dilemek amacıyla Hıfzı Topuz'a telefon açtı. Kapattığında büsbütün üzgündü.

Hıfzı Topuz'un olaydan ötürü tansiyonu fırlamış, gözleri kanamıştı.

Çetin'e ne için kavga ettiniz diye sorduğumda, "Bırak yahu" diye başlıyor, Melih Cevdet Anday'ı içince sapıtan sabit fikirli, hastalık düzeyinde kıskanç bir hayvan olmakla suçladığı uzun mu uzun tiratlarından; kendisine yersiz ithamda bulunup saldırdığı anlamı çıkan kaçamak yanıtlar veriyordu.

Bu kez ısrarcıydım. Aralarına beklemeler koyup yeniden sorduğum nedenin, bir kadınla ilgili olduğunu anlayınca "kim" demeye başladım. Sürü sepet gevelemenin arasından "Güya Suna'ya asılmışım..." sözünü cımbızladım.

Suna kimin necisidir, Çetin'e söyletemedim, ama Melih Cevdet'in sevgilisi olduğunu tahmin ettim.

Türk edebiyat tarihine geçen ve çaresiz tanığı olduğum kapışma sırasında, Melih Cevdet Anday'ın eşi 1959 yılında evlendiği, oğlu İdris'in annesi Yaşar Hanım'dı. 1983 yılında boşandılar ve aynı yıl Suna Hanım'la evlendi.

Demek ilişkileri epeyce eskiye dayanan sevgilisi Suna'yı Çetin Altan'a tanıştırmıştı ki, 1979'daki güreş seansında onu Suna'ya asılmakla suçladı.

Fakat olay, Hıfzı Topuz tarafından Türkiye'ye "Mine'yi paylaşamadılar" diye yayıldı ve iki dev yazarın uğrunda birbirini gırtlakladığı "meşum kadın" ihalesi bana kaldı.

Edebi ve medyatik çevremize yıllarca benim için değil, Suna için kavga ettiklerini anlatmaya çalıştım, kimseyi inandıramadım.

Meşum kadınlığı ünsüz bir Suna'ya değil, özellikle 1985'ten öteye ünlüler katına doğru tırmanışa geçen bir Mine'ye yakıştırmak, galiba daha çekiciydi.

Paris'teki milli ve edebi güreşe birebir tanık olmayıp, ancak ben kendisini uyandırdıktan sonra kızgın boğaları ayırmaya yardım eden Hıfzı Topuz; 2000 yılında yayımlanan *Eski Dostlar*

kitabında uyduruk ama gerçeğinden daha çekici "Mine Kırıkkanat için kavga ettiler" hayalini tekrarladı.

Kitap çıktığında, 1996'dan öteye *Radikal*'de yazdığım yazılar entelektüel çevrelerle sınırlı mütevazı ünümü zirveye taşımıştı.

Dolayısıyla "meşum kadın"lığımın öne çıkarıldığı kitap kapışılıyordu. Oysa Hıfzı Topuz, 24 Aralık 1979'da, yani Noel gecesi olup biten ozan yazar kapışmasını, 1981'de olmuş gibi anlatıyor ve başka yanlışlar da yapıyordu.

Söz uçar, yazı kalır demişler.

Kitap olay olup birincil görgü tanığı olarak yaşadığım sahneler yazıya dökülünce, o zamana değin susan ben de kaleme sarılmak zorunda kaldım.

Radikal'de mizah diliyle yazdığım üç bölümlük bir diziyle hem kavgayı anlattım, hem de Hıfzı Topuz'un anılarındaki eksikleri tamamlayıp yanlışlara dikkat çektim. Melih Cevdet Anday ile Çetin Altan'ın benim için dövüşmediklerini de belirttim, tabii. Hatta olayla pek ilgilenen *Hürriyet*'e demeç bile verdim.

Ama nafile.

Gülerek yazdığım ve bugün bile gülerek okuduğum bu üç yazılık dizide yaptığım düzeltmeler, Hıfzı Topuz'un yerleştirdiği "Mine Kırıkkanat için kavga ettiler" inancını sarsamadı.

Sadece Hıfzı Topuz'u darıltmayı başardım. *Eski Dostlar* kitabı çıkana kadar her karşılaşmamızda yazarlığıma övgüler düzen, bana sevgi ve saygı gösteren Hıfzı Bey; verdiği tarih vb. yanlışlarını düzeltmemi 13 yıl süreyle bağışlamadı.

Küslüğü ancak 2013'te, *Vatanı Sattık Bir Pula* romanını *Cumhuriyet*'teki köşeme taşıyınca bitti.

Hıfzı Topuz, çok değerli bir entelektüel ve kültür insanıydı.

Ama ardında, tıpkı Çetin Altan gibi manen öldürdüğü kadın cesetleri vardı. Bunlardan biri, mavi gözleri hüzün denizi bir arkadaşımdı.

Hıfzı Topuz'la hiç yakınlaşmadım. Oğlu Kerem Topuz'u daha iyi tanır, sever ve sayarım.

1979'un Noel gecesi Melih Cevdet Anday ile Çetin Altan benim yüzümden birbirlerinin boğazına sarılmadı. Ama kimseyi ikna edemedim. Zaten artık aldırmıyorum.

Hatta iki dev yazarın beni paylaşamaması fikrine sonunda alıştım, hoşuma bile gitmeye başladı. "O kadın sen miydin" diye sağlama yapmaya çalışanlara gizemli bir gülücük çakıp geçiyorum.

Edebiyat ve basın çevrelerinde yıllardır anlatılan, konuşa konuşa lezzetine doyulmayan bu kavganın, aslında bir yararı dokundu.

Umulmadık bir anda yeniden gündeme gelip yaşamımı değiştirdi. Ayrılmakla ayrılmamak arasında bocaladığım Çetin Altan'ı, bir buçuk yıl sonra terk etmemi sağladı.

1980

Değişim yılı

Yıl başından hemen sonra ben işbaşı yapmak için İstanbul'a dönerken, Çetin Altan oğlu Mehmet'le bir süre daha birlikte olmak için Paris'te kaldı.

Fransız arkadaşlarım Christine ve Olivier Mercier, gelirken büyük anne ve babaları sevsin diye Paris'te bıraktıkları en küçük kızlarını da uçakla getirmemi istemişlerdi. Orly'de teslim aldığım bebeği, Atatürk Havalimanı'nda bekleyen anne babasına teslim ettim.

Mercier'ler, "Bu cumartesi bize gel, aramıza Notre Dame de Sion'a yeni atanan matematik öğretmeni katıldı, ona hoş geldin partisi veriyoruz" dediler.

İkinci eşim olacak Bernard Saulnier'yi ilk kez o partide tanıdım. Yeşil gözlü, yakışıklı bir adamdı. Karşılaştığımızda o bana baktı, ben ona ve aramızda bir çekim oluştu. Ama Bernard yalnız değildi. Yanında sevgilisi vardı. Üzerinde durmadım.

Hafta sonları, hepsine çok sevdiğim Serra Yılmaz'ın da katıldığı arkadaş davetlerinde Bernard'la karşılaşmaya başladık ve ahbap olduk.

O da benden altı yaş büyük, üniversite öğrencisi olarak katıldığı 1968 Mayıs kalkışmasının isyancı ruhunu içselleştirmiş; kültürlü biriydi.

Evlenmiş, ayrılmış ve Gökçe'den iki yaş büyük bir oğlu vardı onun da. Cihangir'de deniz manzaralı bir bodrum katı kiralamıştı. Türkiye'ye tayin olunca Fransa'da bıraktığı kadın

arkadaşıyla oturup konuşmuş, ilişkilerini tatillerde gelip giderek sürdürmeye karar vermişlerdi.

O da benim Çetin Altan'la birlikteliğimi biliyordu. Hayır, onu tanımıyordu. Ama sevgilim olduğunu duyunca, araştırmıştı. "Senin için çok yaşlı sayılmaz mı?" diye sordu, dudağımı büküp yanıt vermedim.

Birbirimizden hoşlandığımız, ortak arkadaşlarımızın da gözünden kaçmamıştı. "Aslında tam birbirinize göresiniz, bir deneseniz?" falan diye şakayla karışık, yakınlaşmaya itiyorlardı. Fakat Bernard kur yapmaya kalkmadı, ben de zaten adım atmazdım.

Yanımda Çetin olmadığı zamanlar buluştuğum arkadaş gruplarında, Bernard'la dostluğumuzu aramızdaki çekime kapılmadan sürdürüyorduk.

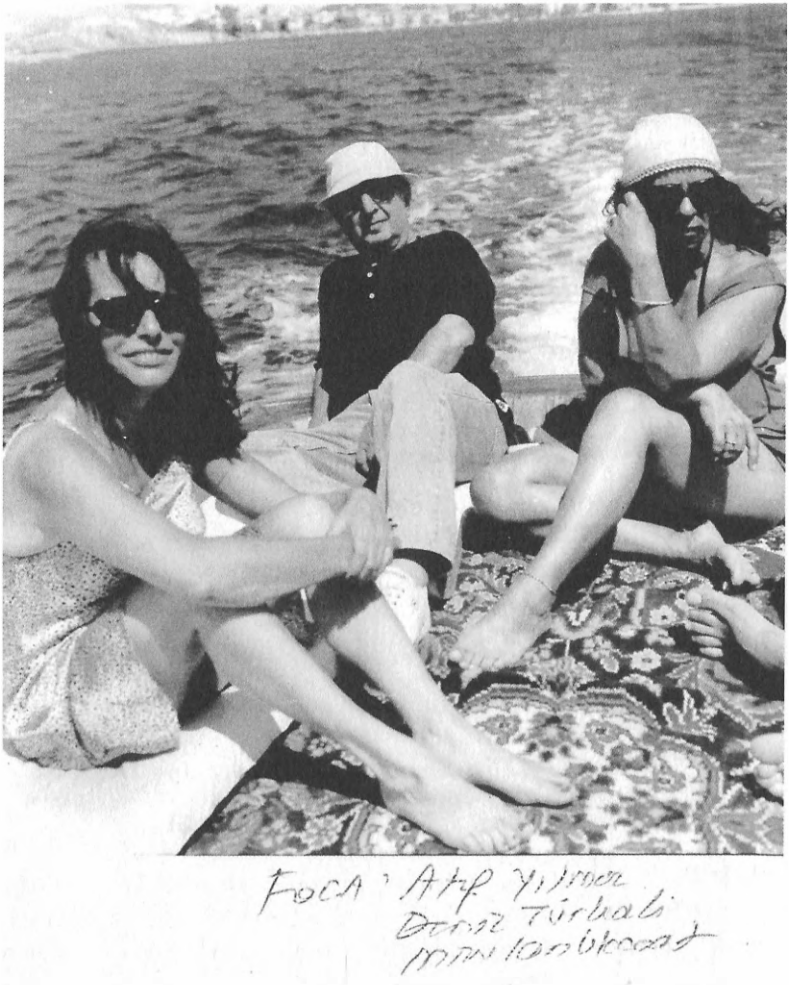
Çetin de sık sık yoktu, zaten. *Milliyet*'in yıldız köşe yazarı olarak iş dünyasından, siyasal odaklardan önemli davetlere çağrılıyor, toplantılara katılıyor; yolculuklar yapıyordu. Bazılarına beni götürmek istese de çalıştığım için gidemiyordum.

Öfkelendiği zamanlar, yani sık sık, "Benim daima bir stepnem, senin yerine koyacağım yedek lastiğim vardır!" diye tekrarladığına göre; kuşkusuz başka kadınlar da vardı yaşamında.

Önceleri kıskanmış olsam da, artık aldırmıyordum. Çünkü dünyam artık onun çevresinde dönmüyordu. Henüz bir başkası yoktu, yaşamımda. Ama kendime "onsuz" bir paralel evren, yeni ve eğlenceli bir çevre kurmayı başarmıştım.

Pierre Loti'deki anaokulu öğretmenliğim, bana büyük bir mutluluk veriyordu. Minik öğrencilerimin masum güzelliği, zekâları yepyeni bir dünya açmıştı önümde. Çocuklarla birlikte olmak, onlara dil ve el becerisi öğretmek büyük keyifti.

Serra ve eşi Levent Yılmaz, kızları Ayşe'yi Gökçe'den bir yıl sonra Pierre Loti'ye, benim sınıfıma yazdırdı. Çok zeki ve tatlı bir çocuk olan Ayşe'nin öğretmeni oldum. Boş zamanlarımızda Serra'yla hemen hiç ayrılmıyorduk.

Deniz Türkali ve Atıf Yılmaz'la (Foça, 1998)

Atıf Yılmaz ve Deniz Türkali'yi onun sayesinde tanıdım.

Yıllar sonra *Sinek Sarayı* romanımı yazmak fikri, ilk olarak Atıf'la Deniz'in Saray Arkası Sokağı'nda oturdukları, efsane *Cennet Bahçesi*'ne komşu apartmanda yeşerecekti.

Zaten romanın ilk baskısını da onların evinde kutlayacaktık.

Mizah ustam Yalçın Pekşen'e selam olsun...

1980 başında Serra Yılmaz'la kafa kafaya vermiş, *Cumhuriyet* gazetesine Mine Gökçe adıyla siyasal fıkralar yazan kişinin Pierre Loti'de öğretmen olduğu anlaşılırsa, okuldan atılacağım sonucuna varmıştık.

Geçimimi ve Gökçe'nin eğitimini okuldan sağladığım için seçim şansım yoktu.

Cumhuriyet'e gidip "Ciddiyet" sayfasından sorumlu Turhan Selçuk'a durumu anlattım. Üzüldü, ama "Üzülme, bir gün dönersin mutlaka..." dedi. Nitekim öyle olacak, *Cumhuriyet*'e dış haberler kapısından girecektim.

Ama henüz o günü göstermiyordu, takvim.

Aziz dostum ve mizah yazılarını örnek aldığım Yalçın Pekşen, ancak iyi yazarların sahip olduğu bir özveriyle çözüm önerdi. "İyi bir fıkra aklına geldiği zaman, yaz bana gönder. 'Duyduk Gördük' köşemde yayınlarım, siyasi olan fıkralara adını koymam, diğerlerine koyarım" dedi.

Ustalığını çoktan kanıtlamış bir yazarın, çırak yazara böylesine büyük bir destek verdiği; sanırım ancak mizahçılar arasında görülür.

Çünkü mizah, megalomanları kusan bir edebiyat türüdür. Kendi kendisiyle de alay edebilmeyi, dolayısıyla kişilik olgunluğunu, alçakgönüllü olmayı gerektir.

Cumhuriyet'e 1984'e kadar zaman zaman, az sayıda yazdığım yazılar, sevgili Yalçın Pekşen'in köşesinde yayımlandı.

Zaten 1985'ten öteye de İspanya'dan önce "Pazar Yazısı" ardından haber göndermeye; alaylı gazetecilik basamaklarını ağır ağır, ama emin adımlarla tırmanmaya başlayacaktım.

1980-85 arası Yalçın Pekşen'in Duyduk Gördük köşesinde yayınlanan yazılarımdan bazıları

12 Eylül darbesine doğru

İnsan her şeye alışabilir, hatta kanıksar.

Türkiye de siyasal anarşiye, sosyal kargaşaya, çatışmalara, suikastlara alışmış, iç savaş ortamını kanıksamıştı.

Yoksulluk tabii ki vardı. Ama bugünkü kadar yaygın ve ağır değildi. Uzaklarda bir yerlerdeydi, sokaklarda oluk oluk kan akarken öteki yoksunluklar ve çileler haber olmuyor, görünmüyordu.

Karnımız doyuyor muydu, doyuyordu.

Öyleyse yaşıyorduk.

11 Nisan'da *Cumhuriyet* yazarı Ümit Kaftancıoğlu öldürüldü.

27 Mayıs'ta MHP Genel Başkan Yardımcısı, eski Gümrük ve Tekel Bakanı, iş insanı Gün Sazak.

19 Temmuz'da eski Başbakan Nihat Erim.

22 Temmuz'da DİSK kurucu başkanı Kemal Türkler.

İşlenen cinayetlerin hemen hepsi "faili meçhul" kalacak; Kemal Türkler'in davasında olduğu gibi yargı süreçleri zaman aşımına uğrayarak kovuşturma dosyaları tarihin kanlı sayfalarına gömülecekti.

Yaz başıydı, okul tatili yaklaşıyordu. Çetin Altan, yine bir yerlere gitmişti. Hafta sonları arkadaş grubumla Fenerbahçe'de deniz kıyısında bir köşke gelip gidiyorduk.

Devasa bir bahçe içerisindeki harap değilse de bakımsız köşk, Fransız Konsolosluğu'nun çok önem verdiği İstanbul'a yerleşik Serres ailesine aitti. Oğulları (adını anımsamıyorum) Fransız arkadaşlarımın iyi arkadaşıydı. Ailenin artık oturmadıkları köşke, yiyeceklerimizi alıp piknik yapmaya gidiyorduk. Aramızda epeyce yelken sörfü yapan vardı, onlar da Fenerbahçe'nin tatlı rüzgârıyla denizde kaymaya geliyorlardı.

Bernard Saulnier'nin de usta bir yelken sörfçüsü olduğu ortaya çıktı. Kadın arkadaşı yanında olmadığı zamanlar, bana sörf öğretmeyi kafasına koymuştu.

Israrlarına dayanamayıp, denemedim de değil.

Tabii ki başaramadım.

Epeyce battım, çıktım, pek de temiz olmayan deniz suyu yuttum; ama beni kurtarmak için bol bol suya atlayıp kucaklamak zorunda kalan Bernard'la aramızdaki manyetik çekim alanı da daraldıkça daralıyordu.

Yemek yapan bir erkek

Bir hafta sonu, tatil için ülkelerine dönmeye hazırlanan birkaç Fransız arkadaşımı, evimde "mevsimsel veda partisi"ne çağırdım.

Bernard Saulnier, "Sen Türk mezeleri yap, ben ana yemeği ve tatlıyı hazırlarım" dedi. Ötekilerden birkaç saat önce, eli kolu dolu gelip mutfağa girdi.

O güne değin, en azından Türk çevremde, yemek yapan bir erkek görmemiştim. Şimdilerde çok var, ama inanın yirminci yüzyılda pek yoktu.

Bernard'ın yanında getirdiği özel bıçaklarını (Opinel) çıkarıp sebze ve meyveleri ustalıkla kesmesini şaşkınlık ve hayranlıkla izliyordum. Derin Fransa diye anılan Auvergne bölgesinde doğup büyümüştü. İki saatte bölgesine özgü bir et yemeği ve meyveli turta hazırlayıp pişirdi.

Çok lezzetliydi.

Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer derler ya, bazı kadınların kalp yolu da mideden geçebilir. Bernard, yakışıklı olduğu kadar iyi aşçılığıyla da gözümün içine girmişti.

Gülüp eğlendiğimiz gecenin sonunda kapıda durmuş, konuklarımı uğurluyordum. O sona kaldı, kapıyı gidenlerin üstüne kapattı, gitmedi, kaldı.

Birbirimizden hiçbir beklentimiz yoktu.

Ertesi gün Fransa'ya uçuyordu. Sevgilisiyle buluşup Pirene dağlarında tatil yapacaklardı. Ben de Çetin'in dönüşünü bekliyordum.

Fransız Sosyalist Parti'nin tarihsel daveti

Çetin Altan, müjdeyle geldi.

Fransa'da bir yıl sonra iktidara gelecek olan Sosyalist Parti; Çetin Altan'ı eylül ayında düzenlediği Akdeniz Diyalogları toplantısına çağırmıştı. Çetin iki kişi gelip gelemeyeceğini sormuş, yanıt olumluydu. Birlikte gidecektik.

Toplantıda okuyacağı bir bildiri hazırlaması isteniyordu. Türkçe yazacaktı, ben çevirebilir miydim Fransızcaya? Evet dedim, çeviririm.

Birkaç gün sonra, Yaşar Kemal ve Mümtaz Soysal'ın da davet edildikleri anlaşıldı.

"Şenlik var" diye düşündüğümü anımsıyorum.

Temmuz başında Gökçe'yi alıp Antalya'da bir haftalık deniz tatiline götürdüm. Sonra annemi de alıp Bodrum'a. Sonunda hep birlikte Yalova'da ablamın deniz kenarındaki yazlığına konuşlandık. Zaman zaman İstanbul'a gidip dönüyor, Çetin'le buluşuyordum.

Ağustos ayında, Bernard'dan bir kart geldi. Tek bir tümce yazılıydı: "Gözlerimi kapatınca seni görüyorum."

Ben de sık sık onu düşünüyordum, ama yanıt yazmadım.

Okul, o yıllarda Eylül'ün 20'si gibi açılıyordu.

Çetin Altan'la eylül başında Fransa'ya uçtuk. Paris'te birkaç gün geçirdikten sonra Montpellier'ye uğrayıp, öğrenci yurdu için Mehmet Altan'a kefil olan dostlarım Liliane ve Alfred Screve'in evinde durakladık.

Arkadaşlarım, Sosyalist Parti'nin 12 Eylül'de Aix En Provence'ta başlayacak olan toplantısına bizi arabayla götüreceklerdi.

Yaşar Kemal, Mümtaz Soysal ve Çetin Altan'ın 12 Eylül darbe sınavı

Montpellier'den Aix En Provence'a doğru yola çıktığımızda; günün meşum 12 Eylül olduğunu bilmiyorduk.

Tanışmaya gittiğimiz François Mitterrand da dokuz ay sonra Fransa Cumhurbaşkanı olacağını bilmiyordu.

Ama Fransız Sosyalist Partisi zafere hazırlanıyor ve vitrin demirbaşlarından biri; dokuz ay sonra Kültür Bakanı olacak Jack Lang, yeni iktidarın "Akdeniz Birleşik Devletleri" projesini uygulamaya koyuyordu.

Projenin ön amacı, Akdeniz'in kuzeyi ile güneyini özgün bir kültür ortaklığında buluşturmaktı. Nihai amacı da Akdeniz havzasında Amerikan ya da Rus etkisinden kurtulmuş, ekonomik bir dayanışma modeli yaratmak.

Projenin ilk adımı, tam o gün başlayan ve üç gün sürecek Akdeniz Diyalogları'yla atılıyordu.

Olağanüstü güzellikteki sit alanı Vaucluse'de düzenlenen buluşmada konuklar, tarihi Saint Maximin Manastırı'nda ağırlanıyordu.

Ozan ve yazar kimliğiyle çağrılan Senegal Cumhurbaşkanı Léopold Sédar Senghor'un açılış konuşmasını yapacağı toplantı; 14 Eylül gecesi müstakbel Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın katılacağı görkemli bir ziyafetle sona erecekti.

Jack Lang, 18 ülkeden kültür yönderleri, yazarlar ve gazetecileri Akdeniz Diyalogları'na çağırmış; Türkiye'yi Yaşar Kemal, Mümtaz Soysal ve Çetin Altan üçlüsü temsil ediyordu.

Fransızcası kusursuz ötesi Mümtaz Soysal yalnız gelmişti. Yaşar Kemal'e yakın dostu ve çevirmeni Altan Gökalp eşlik ediyordu. Ben de aynı kadrodan Çetin Altan'a. Çetin'in Galatasaray Lisesi'yle sınırlı Fransızcası dili anlaması için yeterli, ama konuşması çok kusurlu; hele imlası gerçekten berbattı. Hazırladığı Türkçe konuşmayı, mükemmel bir çeviriyle yazıp vermiştim kendisine.

Otele dönüştürülmüş manastıra vardığımızda, arabanın çevresini televizyon kameraları, gazeteciler sardı. Türkiye'de darbe olduğunu onlardan öğrendik. Şoku atlatamadan, Jack Lang tarafından sıcak bir dostlukla karşılandık. Taziyeyle karışık hoş geldin dilekleri eşliğinde konukların buluşacağı geniş salona alınırken, aparküt yemiş boksör bilincindeydik.

Salona büyük bir televizyon konulmuş, Akdeniz havzasından gelen tüm konuklar, Türkiye'de olup bitenleri, asker postallarının rap rap yürüdüğü fon üstüne döşenen haberleri izliyorlardı.

Yaşar Kemal ve Mümtaz Soysal'la orada buluştuk.

Çetin Altan, Mümtaz Soysal'a saygıyla karışık bir hayranlık beslerdi. Onunla kucaklaşması içtendi.

Ama Nobel adaylığını çok kıskandığı ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı'na "Vatan hainidir" diye ihbar ettiği Yaşar Kemal'le çok dostmuş gibi sarmaş dolaş olunca; içimden "Ben bu adamı mı sevdim" diye düşündüm.

Gözümde büyüttüğüm Çetin Altan'ın beynimdeki ve kalbimdeki varlığı kırıla döküle küçülüyordu.

Fakat bulunduğumuz olağanüstü koşullarda, ilişkimi gözden geçirmenin ne yeri, ne de zamanıydı.

Salonda yüze yakın davetli ve davetlinin davetlisi vardı. Ama medya ötekileri bırakmış, Yaşar Kemal, Mümtaz Soysal ve Çetin Altan'ın peşine düşmüştü. Çevrelerini sarmış, ne düşündüklerini soruyordu onlarca gazeteci. Oysa Türk konukların ne olup bittiğine ilişkin henüz hiçbir fikri yoktu; darbeyi nasıl yorumlayacaklarını da bilmiyorlardı.

Hiçbiri Türkiye'den kaçıp göçmeyi düşünmüyordu. Durum, aşağı tükürsen sakal yukarı tükürsen bıyık durumuydu düpedüz. Fransız sosyalistlerinin gazına gelip darbeyi kınamak, üçünü de çok zor bir durumda bırakırdı. Bu gelişin bir de dönüşü vardı.

Gazeteciler ise Türklerin suskunluğuna bir anlam veremiyorlardı.

Mümtaz Soysal, Yaşar Kemal ve Çetin Altan, kafa kafaya verip sözcü olarak Mümtaz Soysal'ı seçtiler. Hem uluslararası bir hukukçu hem de Fransızcası mükemmeldi, çıksa çıksa o çıkardı işin içinden.

Peşlerinde koşan basına, 12 Eylül akşamı saat 19.00'da Soysal'ın manastıra yakın antik amfitiyatroda üç Türk konuk adına bir açıklama yapacağı ilan edildi.

O saate değin rahat bırakmayanları, Yaşar Kemal çevirmeniyle gelmesine rağmen "Ben Fransızca bilmem!" diye savuşturuyor; Galatasaray mezunu Çetin Altan da "Mösyö Soysal'ın konuşması daha uygun" diye geçiştiriyordu.

İkisi de onca konuşkan yazarımız, yaşamlarında belki de ilk kez dillerine bu denli gem vurdular!

Saat 19.00'da, antik Roma açık hava tiyatrosunun taş sıraları tıklım tıklım dolmuştu.

Günün yıldızlarını yalnız bırakmamın doğru olacağını düşünüp, amfitiyatronun yüksekteki basamaklarına oturmuştum. Sağımda, solumda oturan herkesin boynunda benimkine birkaç yıl sonra takılacak "Presse" kimliği sallanıyordu.

Çetin Altan ve Yaşar Kemal sahnenin önündeki ilk sırada yerlerini aldılar. Mümtaz Soysal sahneye yalnız çıktı. Ve konuşmaya başladı.

Mümtaz Soysal'ın diplomasi sanatı

Mümtaz Hoca'nın, söz jimnastiğinde başyapıt sayılması gereken demeciyle ne söylediğini olmasa bile yarattığı atmosferi hiç unutmayacağım.

Tam bir saat boyunca, engin ve zengin Fransızcasıyla her şeyi söyleyip hiçbir şey söylememek üstüne kurulu bir söylev veren Mümtaz Soysal, gazetecileri ağda gibi çektikçe uzayan diplomasi diliyle bayılttı!

Söylev bittiğinde kimse, Mümtaz Hoca'nın darbeyi yerdiğini mi, övdüğünü mü anlamamış, yalnızca kafaları karışmıştı. Dolayısıyla dileyen dilediğini yazacak, ancak kesin olan hiçbirinin dediği diğerini tutmayacak, bizimkiler de zor durumda kalmayacaktı.

Yanımdaki yöremdeki yabancı gazeteciler, Fransızca konuştuğumu duymuşlardı. Başıma üşüşüp "Ne dedi, ne dedi? Darbeyi kınadı mı, kınamadı mı?" diye soruyorlardı.

Ne dediğini ben de anlamamıştım ki anlatayım!

Dilim döndüğü kadar gerçeği, söyleyecekleri her şeyin kendilerine karşı kullanılmasından çekindiklerini ve dönmeye kararlı oldukları Türkiye'de tutuklanmak istemediklerini açıklamaya çalıştım.

Ama ne anlar elin demokrat Fransız'ı, bir askeri cuntada hayatta ve özgür kalma çabasından?

Ertesi sabah, Akdeniz Diyalogları'nın resmi açılışı yapıldı.

Sabah ve öğleden sonra her davetlinin, hazırladığı sunumu okumasıyla geçti. Mümtaz Soysal ve Çetin Altan kendileri kürsüye çıkıp okudular, Yaşar Kemal'in yerine de çevirmeni Altan Gökalp. Üçü de epeyce alkış aldılar.

Çetin, alfabetik sıralamaya göre sunumunu sabah yaptı. Diğerleri öğleden sonra.

Öğle yemeği arasında, Fransa'nın müstakbel Kültür Bakanı Jack Lang yanımıza geldi, Çetin Altan'ı "nefis" Fransızcasıyla yaptığı sunum konuşması için kutladı ve bir şeyler sordu. Çetin, kürsüde Fransızcaya çevirdiğim metni okumuştu. Sorularını nefis sayılmayacak kendi Fransızcasıyla yanıtlamak zorunda kalınca Jack Lang'ın hayal kırıklığına uğradığı o kadar belliydi ki; konuşmayı kesip yanımızdan ayrıldı.

Yaşar Kemal'in davudi ses etkisi

Toplantının en önemli buluşması, Paris'ten gelen François Mitterrand'ın katıldığı görkemli akşam yemeğiyle başladı.

Ama yüze yakın davetlinin ağırlandığı salona, çılgın alkışlarla karşılanan Mitterrand bile değil, en son giren Yaşar Kemal damgasını vurdu.

Herkes yerine oturmuş, yemek başlarken kapıda dev cüssesiyle Yaşar Kemal göründü. İçeri girdi, kollarını açtı ve tüm salonu inleten davudi sesiyle kısa, Kürtçe bir türkü söyledi. Unutulmaz bir andı. Başta François Mitterrand ve Jack Lang olmak üzere, herkesi hayran bırakmıştı. Tüm salon ayağa kalktı, dakikalarca alkışladı her özelliğiyle büyük yazarımızı.

Şeytanın gör dediği

ÇETİN ALTAN

MONTPELLIER'DE DATÇA ÖZLEMİ

MONTPELLIER Belediyesi'nin "Seçim Bürosu Şefi Alfred Screve", Datça'lıların kendisini yakından tanıdığı, Türkiye hayranı bir ressamdır. La Grande Monte gibi, Algues Morte gibi, Palavas gibi evine on-on beş kilometre uzaklıktaki, dünyanın en cafcaflı plaj kentlerinin suratına bile bakmadan, her yıl arabayla on beş günlüğüne Datça'ya gelir.

Montpellier'de Türk parasıyla on iki milyonluk şirin bir villası bulunan bir Fransız'ın, Cote d'Azur'le yarış halindeki Montpellier plajlarını bırakarak, on beş günlüğüne Datça'ya gelmek için arabayla gidiş-dönüş on bin kilometreden fazla yol yapması, gerçekten şaşırtıcıdır.

Bu tutkuyu anlayabilmek için Türkiye'yi de, Fransız Akdeniz'inde, Alfred'i de yakından tanımak gerekir.

Alfred yokuluklar içinde yetişmiş, bütün yaşamını Fransız Sosyalist Partisi'nevermiş, kimseyle kolay kolay geçinemeyen, evine döşkün, resimden müziğe, şiirden yontuya kadar sanatın her dalında kendince ilginç çabaları olan, titizin titizi, alabildiğine dürüst ve insancıl, yaşam felsefesi kendine özgü bir garip güneylidir.

Dişiyle tırnağıyla uğraşa savaşa, planından bahçesine, şöminesinden bacasına, garajından kitaplığına kadar, evini de birkaç yardımcıyla birlikte, kendi elleriyle yapmıştır.

Her yaz milyonlarca insanın yığıldığı bir servet cümbüğünün volkanik şımarıklığından daki Montpellier plajları açmaz onu. O, Datça kıyılarındaki sade ve sakin insanlarla, işsiz mavi koylarda rakı içerek, balık yiyerek, denize girerek, güneşe yatarak, resim yaparak, kendince on beş gün dalga geçmesini sever. Gitar çalar, balık yontularıyla uğraşır, fotoğraflar çeker, ve çoluk çocuğuyla tekrar döner gelir Montpellier'ye...

* * *

ALFRED'e birkaç günlüğüne misafirliğe gittim. Kafasını kaşıyacak zamanı olmamasına karşın, iki gücü bıraktı, kimseye çaktırmadan üç günlüğüne izin verdi kendisine...

Ve başladık çevredeki modern mimarinin en güzel örneklerinin sergilendiği, gözünalabildiğine uzanan Montpellier plajlarını gezmeye...

Birbirinden alımlı geniş terası otâller, bir aylığı yüz elli bin lira olan apartmanlar, yatlarla motorlarla dolu sıra sıra limanlar, lokantalar, gazinolar; dükkânlar ve göğüsleri açık kızlar kadınlarla yapay bir cennetin renkli ve görkemli mahşerinde kaybolup gittik avare...

Asfaltlar, üzerinde köprülerin sıralandığı kanallar, bakımlı balıkçı tekneleri, yemyeşil bahçeler, tarlalar ve deniz uzantısı göllerle her şey o kadar düzenli, pırıltılı ve akıl geometrisinden süzülmüştü ki, Alfred ikide bir de:

— Ah nerde Datça, diyordu.

Üzerinde filamingoların uçuşup yüzdüğü göllerle deniz arası küçük tatil kasabalarının önemli bir derdi varmış. Göller sinek üretiyormuş. Sinekleri yok ederlerse, sinek yavrularıyla beslenen kurbağalar azalıyor, kurbağalarla karınlarını doyuran filamingolar da yavaş yavaş tükeniyorlarmış. Filamingolara ziyan vermeden sineklerin üstesinden gelmenin yolunu yordamını bulamamışlar... Konuşmuşlar, görüşmüşler, tartışmışlar, sonunda kurbağaları, dolayısıyla da filamingoları yaşatacak kadar sinek bırakmaya karar vermişler.

* * *

MONTPELLIER'ye onbeş-yirmi kilometre uzaklıktaki Algues - Mortes kalın surlarla çevrili minicik bir eski zaman kalesinin içi. Kale sanki bugün yapılmış gibi duvarları, daracık yolları, miniskül alanları, kuleleri ve evleriyle, yıkıntısız dökütüsüz, bal dök yala türünden temiz ve dipdiri.

Turistler cirit atıyor içinde. Sinemacılar tarihsel filmler çeviriyorlar mazgal merdivenlerinin üstünde... Zırhlı, mızraklı, tolgalı, kalkanlı figüranların arasında şortlu erkekler, çıplak bacaklı, diri göğüslü genç kadınlar dolaşıyor gülüp şakalaşarak...

Burası Orta Çağ'da Kral Saint Louis'nin kentiymiş, Yedinci Haçlı Seferlerini buradan düzenleyip buradan yola çıkmış Mısır'a kadar gelip orada tutsak düşmek için. Bir yığın para ödeyerek zor belâ kurtarmış paçasını ve öç almak için sekizinci seferi düzenlemiş. Bu kez de Tunus'da tifüse yakalanıp ölmüş.

Alfred:

— Kral Louis Datça'yı bilse bu tür serüvenlerle yaşamını yitireceğine, turistik bir turneye çıkarak mutluluğun ve evrensel kardeşliğin tadını çıkarırdı, diyor. İkimiz de Kral Louis'den çok daha akıllı olduğumuza inanıyoruz.

Büyük ozan Valery'nin mezarı da Montpellier'nin otuz kilometre batısındaki Sete'de... Ünlü şiiri "Deniz Mezarlığı"na derin titreşimler vermiş olan mezarlık şimdi onun da mezarlığı... Bir de Valery Müzesi var mezarlığın üstünde...

Yörede yaşamış ressamların tablolarıyla donatılmış bir müze... Yaşamla ölümün sanata vuran şavkında, pırıl pırıl kıpırtılarla Akdeniz uzanıyor uzaklarda.

Alfred'e misafirliğim ne yazık ki üç gün sürecek. Bir dahaki yıla İstanbul'da buluşmayı hesaplıyoruz...

Bir yıl sonrasını programlamaya kalkacak kadar tortulardan arınmış bir mutluluk içindeyiz de... Olanaklar elverse de kişi her zaman bu kadar hafif, şen hissedebilse kendisini..

Çetin Altan'ın darbeden önce Montpellier'den yazıp gönderdiği yazı, *Milliyet*'te darbeden bir gün sonra, 13 Eylül 1980'de yayımlandı

Yaşar Kemal o gece o Kürtçe türküyle, Fransa'yı yönetecek sosyalist kadroların kalbini kazandı. Bir yıl sonra Fransa cumhurbaşkanı seçilecek ve elinden Legion d'Honneur madalyası alacağı Mitterrand'la özel dostluğunun temeli o gece atıldı.

Büyük yazarımız, ilerleyen zamanda François Mitterrand'ı Kürt dostu, Türk düşmanı eşi Danielle'in etkisinden uzaklaştırdı. Onun Türkiye'ye Türklerle Kürtlerin temelde ve tabanda kardeşçe yaşadıkları bir ülke olarak bakmasını; sorunların terör örgütü PKK yandaşlığıyla çözülmeyeceğini anlamasını sağladı.

Hatta 1992'de François Mitterrand'ın Türkiye ziyareti ve Turgut Özal ile yakınlaşması da Yaşar Kemal sayesinde mümkün oldu.

20 YIL SONRA

2000

Dönemin kültür bakanı Jack Lang ile bir özel röportaj için buluştuğumuzda

...1980

Alta düşen pehlivan, üste çıkan ayrılık

Türkiye'den davetli üç yazarımız, Yaşar Kemal, Mümtaz Soysal ve Çetin Altan, yolda öğrendikleri darbenin şokunu atlattıktan sonra, ertesi akşam yemek üstü bir yürüyüş yapalım dediler. Aix'in güzelim yollarında Türkiye'yi konuşa konuşa giderken bir ara söz Melih Cevdet'ten açıldı. Çetin Altan'la Paris'teki boğuşmaya gelip takıldı. İstanbul'da olayı görmeyenlerden sürü sepet versiyon dinleyen Yaşar Kemal bana dönüp: "Kız şu işin aslını anlatsana!" dedi.

Henüz çok genç olan bendeniz, çocuksu bir neşeyle iki yazarın dövüşünü tıpkı size anlattığım gibi anlatmaya başladım.

Tam Melih Cevdet'in Çetin Altan'ı altına aldığı sahneye gelmiştim ki, Çetin "Yeter artık, haydi dönüyoruz" dedi. Kolumdan tuttu, gruptan ayrıldık.

Otel yolunda başlayıp sabaha kadar hiç susmadan beni azarladı.

Vay nasıl olur da ben, onun Melih Cevdet'in altına düştüğünü söylermişim!

Ne hainliğim kaldı, ne düşmanlığım. Onu mutsuz etmek için yaşıyor, hatta şöhretini kıskanıyor, sinsi sinsi onu kemirmeye, yok etmeye çalışıyormuşum.

Aix'teki toplantı bitti, Çetin'in Osmanlı'dan günümüze kadın hıyaneti konulu konferansı bitmedi.

Bardağı taşıran son damla, beş dakika dışarı çıkıp bir telefon kabininden Gökçe'yle konuşmak için annemi aradığımda düştü.

Peşimden gelen Çetin, kabin kapısını açıp "Sen kiminle konuşup bana tezgâh kuruyorsun?" diye bağırdı. Bir düşmanının sevgilisi olduğumu ve gizli düşmanı sevgilimle onu aşağılamak için işbirliği yaptığımı düşünecek kadar delirmişti.

Paris'e döndük, azar bitmedi. Oradaki iki gün boyunca da yenildi, içildi, ama uyunmadı ve azar azabı devam etti.

Fakat yıllardır bana her kızdığında ve yaralamaya çalıştığında onu hırslandıran, "Cam gibisin cam, hiçbir söz ulaşamıyor kalbine, cama çarpıp kayıyor..." saptaması doğruydu ve korunma kalkanım devreye girmişti.

Küfürleri, hakaretleri delip geçemiyordu, onunla benliğim arasına ördüğüm duvarı.

Melih Cevdet'in üste çıkıp onun alta düştüğünü anlatmış olmaktan hiç pişman değildim, doğruyu söylemiştim ve hınzır bir inatçılıkla söylemeyi sürdürecektim.

Suçlamaları öylesine abesti ki kendimi savunmaya bile kalkmadım. Suskun ve tepkisizdim. Ne düşündüğü umurumda değildi artık.

Kafam kazan gibi olmuştu, dört gündür uykusuz, yorgun, bitkin, perişandım.

Çetin, 12 Eylül darbesinin nereye evrileceğini görmek için bir süre daha Paris'te kalacaktı.

Benim Gökçe'm vardı, okulum açılıyordu.

İstanbul uçağına yalnız binerken, Çetin Altan'a "hıyanetimi" ayrılarak taçlandırmaya karar vermiştim.

Çetin Altan'ın hesaplı kitaplı korkusu

Mümtaz Soysal, 12 Eylül darbesinden iki gün sonra biten Akdeniz Diyalogları toplantısından hemen sonra Türkiye'ye döndü. Kısa bir süre Paris'te duraklayıp, yayınevi Gallimard'la falan görüşen Yaşar Kemal de döndü.

Darbeyle birlikte öldürülme ya da hapse atılma korkusu artan Çetin Altan ise tam üç ay Paris'te bekledi.

24.9.80

Canım Sevgilim;

Bu gece telefon etmedim. Son konuşmamızda da hasta olduğun için morakam son haddini buldu. Şu anda Paris'i başlamalarını bekliyorum. Eğer seninle konuşmaya başaramazsam yarın telgraf çekeceğim. Ne zaman geleceği düşünüyorum? Gerçekten bu kadar sana bir şey göndermemi istemiyor musun? Canım? Dediğin arkadaşları aradın mı? Sıkılıyor musun? İşlerin nasıl gidiyor? Sağlığın nasıl? Neyle boğaz ağrısı olmuş aklımdasın, iyileştin mi? Bütün bu sorular kafamın içinde dört dönerken, bana da olanlar oldu. İki günden beri bütün vücudum kıpkırmızı kızardı oldum. İlaç milaç düşünecek halim bile yok. O kadar sinirliyim ki, ne yemek yiyebiliyorum, ne de midemin ağ-

rsı duruyor. Sigara üstüne si-
gara, kazın babam kazın.
Tam timarhanelik vaziyetteyim.
Telefonda uzun uzun konuşa-
bilecek hale geliyor bir an rahat
kalabileceğim. Ne olur mek-
tup yazarsın. Başka bir sıkın-
tım yok. Tek derdim sensin.

Aslında sana güzel şeyler
yazmam gerek. Fakat ne kadar
garip bir gerginlik içinde ol-
duğumu anlatamam. Sakın me-
rak etme. Hepimiz iyiyiz. Anne-
nin babamın çok çok selâmları
var. Gökçe, Çetin nerde diyip
duruyor. Geçen gün beri sarılıp

gülamaları eksik zaten.

Yazıların kesinlikle çok iyi. A-
Aşağı yukarı tüm köşe yazılarını da
aynı çizgi içindeler. Herşey yolun-
da görünüyor. Sen rahatına bak.
İşlerini bitirip gelişini saptamak
yalnızca senin kararına kalıyor.

Çetin Altan'a yazdığım 24 Eylül 1980 tarihli mektup

Olayın sıcaklığında korkularını anlıyor, hak veriyor ve acıyordum.

Ayrılmaya karar vermiştim, ama şimdi sırası mıydı?

Zaten çöküntü yaşayan Çetin'e, sevgim eksilse, hatta bitse de üç yıl iyisiyle kötüsüyle birlikte yaşadığım insana, bir darbe de ben indirebilir miydim?

Hayır. Yapamazdım. Bekleyecektim.

İstanbul'a döndükten sonra kendisine yazdığım mektup da ona inandığımı ve korkularından ne kadar etkilendiğimi gösteriyor zaten. Sıkıntıdan kurdeşen olmuşum..

Yeni bir aşk

Okullar açılmış, Fransa'ya yaz tatiline giden tüm arkadaşlarım dönmüştü. Notre Dame de Sion'un matematik öğretmeni Bernard Saulnier, gelir gelmez aradı, baş başa konuşmak istedi.

Yaz boyu düşünmüş, bir karar almış, kadın arkadaşıyla ilişkisini bitirmişti.

"Oğlumun annesinden ayrıldıktan sonra yeniden evlenmemeye kararlıydım. Ama seninle yeni bir yaşam kurmak fikri, beni heyecanlandırıyor. O adamı bırak, sana göre değil. Eğer şöhreti gözünü kamaştırmıyorsa; kültürlü diye, zeki diye senden bunca yaşlı birine feda etmemelisin gençliğini. Benimle evlen" dedi.

Birbirimizi henüz iyi tanımadığımızı, böyle bir kararın pattadanak alınamayacağını söyledim, hatta Çetin Altan'ın Paris'te umutsuzluk içinde kıvrandığını anlatıp acındırmaya çalıştım.

Çetin umurunda değildi. Peşimi bırakmadı. Kararlı bir ısrar ve aslında hepsi doğru gerekçelerle birbirimize ne kadar uygun olduğumuzu vurguluyor, planlar, projeler yapıyordu. Yurtdışında çalışmayı seviyordu. Fransa'da kazandığının iki katını kazanıyordu. Güney Fransa'da bir ev almak için para biriktiriyordu, vb.

Kasım başında okuldan eve döndüğüm bir gün, Bernard'ı babamla konuşurken buldum. Benden habersiz annemi babamı ziyarete gelmiş, onları evliliğimize ikna etmişti.

Gittikten sonra "Ne konuştunuz" diye sorduğum babam; "Çetin Altan'ı ne kadar sevsek saysak da... Eğer oğlun ve kendin için bir gelecek kurmak istiyorsan, doğru adam bu. Güvenilir ve sağlam biri gibi duruyor" demekle yetindi.

Aslında hepimizin kafasında, özellikle 12 Eylül darbesinden sonra Türkiye'de bir gelecek hayali kurulabilir mi, sorusu dolanıyordu. Bernard'ın vaat ettiği yaşam biçimi, kapalı ufkumu açıp genişletiyor gibiydi.

Üstelik, o güne değin hiçbir erkek onun kadar üstüme düşmemiş, kimse onun gibi kararlı bir aşkla sahiplenmeye çalışmamıştı. Gururum okşanıyordu.

Dostum Ali Sirmen, yıllar sonra bir gün "İnsan bazen kendisine duyulan aşka âşık olur" dediğinde anlayacaktım ki... Bernard'a değil, onun bana beslediği aşka ve tabii vaatlerine tutulmuşum.

Kasım başında sessiz sedasız nişanlandık.

Birlikte yaşamıyorduk.

Bernard sık sık uğruyor, ben geç geleceksem Gökçe'yi annemlerden alıp yukarı çıkarıyor, üçümüze yemek yapıyor, hatta dairede bozulan elektrikli eşyaları, gıcırdayan kapıları falan tamir ediyor; sonra evine gidiyordu.

Gerek o, gerekse ailem razı olmuştu: kendisinden ayrılıp başkasıyla evleneceğimi Çetin yurda dönüp bizzat benden duyana kadar, kimse bilmeyecekti.

20 YIL SONRA

2000

Costa Gavras ile (Paris)

20 YIL SONRA

2000

Ertuğrul Özkök, Aydın Doğan ve Dinç Bilgin ile
(Nissim Camondo Müzesi'nde, Paris)

1981

Son mektup ve ayrılık

Milliyet'teki köşe yazılarını Paris'ten yazan Çetin Altan, 26 Kasım 1980'da gönderdiği mektubuna yanlışlıkla 1981 tarihini atmıştı. Bu da kafasının karışık olduğunu gösteriyordu. Dönersem öldürürler korkusu sürüyordu, parasız kalmıştı, mutsuzdu.

Ama satır aralarında "gönüllü sürgünlük" durumunu, aslında uluslararası kamuoyunda adını duyurmak için kullandığı da anlaşılıyordu.

Mektupta, sansüre takılmak endişesiyle 12 Eylül darbesine hiçbir gönderme yoktu. Daktilo metnin üstüne elyazısıyla, "Şark'la Batı'nın kırık köprüsü geldi benim enseme yüklendi. Gökçe'yi öp. Annenle babana da selamlarımı söyle... Yakında buluşmak yakarışlarıyla.." yazmıştı.

Çetin'in yazdıklarından, mart ayına kadar Paris'te kalacağı anlaşılıyordu. Oysa 8 Ocak 1981 perşembe akşamüstü Atatürk Havalimanı'ndan telefon etti, yoldaydı, geliyordu.

Telefonu kapattığımda titriyordum. Beklenen gün gelmişti, tepkisinden ürküyordum, ama kaçış yoktu.

Gökçe salonda oynuyordu, Bernard evdeydi. "Ben de kalacağım, birlikte söyleriz!" diye tutturdu. Güç bela gitmeye razı ettim, sorunu yalnız başıma ve o gün çözeceğime söz verdim. Giderken, Gökçe'yi de annemle babamın dairesine bırakmasını rica ettim.

"Gitmeyeceğim, sokağın başında, arabada olacağım. Gerekirse çağır" dedi.

Paris'e Batıcı kadık köprüsü geldi benim 26.11-1981
Eve me yürüyerek gidiyorum. Gözyaşı öp. Annanla Babama da selamlarımı
söyle... Yakında buluşmak yürüyerek...

Mine'm, bir tanem, her şeyim.

Bu kez dünyanın büyüklüğüyle Türkiye'nin aptallığı arasındaki parantez arasında apışıp kalmadıysam da iyiden iyiye sıkışıp kaldım.

Sensizliğin sonsuz yalnızlığı dayanılmaz derinliklerle üstüme devriliyor. Son mektubunla azıcık nefes alır gibi oldum. Senin de yazdığın gibi uzatılan sıkı yönetimin etkisizliğini gösterme taktiği bakalım kimin yüreğiyle beyninde kurşun olarak patlıyacak.

Buradaki Fransız dostlarla Türk dostlar, ne yapıp yapıp şu sıralarda Türkiye ye dönmememde inatla israr ediyorlar. Oysa biletimin geçerlilik süresi 6 martta bitiyor.

Neyseki parasını Türkiye'den ödeme koşuluyla buradan yeni bir bilet alma olanağı varmış.

Hıfzı Topuz Konsolosluk aracılığıyla da bilet sorununun kolayca çözülebileceğini söyledi.

Çevirmenimin kocası Pere Lachaise mezarlığına bakan bir oda buldu bana. Bir yanda yetiştirilmesi gereken gazete yazıları, bir yanda yıkanması gereken çoraplarımla iç çamaşırlarım ve bir yanda iyiden iyiye yüreğimi sıkıştıran sensizlik.. Ve gitgide suyunu çekmiye başlıyan frankcıklar..

On-on beş gün daha dayanabilir miyim, bilmiyorum.

Flammarion'daki dostlar arabalarıyla Paris dışındaki yazlık evlerini vermiye kalkıyorlar. Oralarda tek başıma sıkıntıdan çıldırırım ben.

Gerek France Presse, gerek Latin Amerika ajansları büyük ilgi gösteriyorlar durumuma.. Maintenant dergisi de -yirmi gün sonra yayınlanmıya başlıyacak- ilk sayısı için uzun bir yazı aldı benden.

Büyük Gözaltını filme almıya uğraşan rejisörüm de durumuma bir çözüm bulmak için yeri gögö oynatıyor... Ama temelde pek bir çare yok .. Türkiye durulucağa hiç benzemiyor.

Bilemezsin seninle yadığımız her cennet parçası anı nasıl nasıl özlüyorum. Telefonlar, resmi randevular, efendi görünüşlü konuşmalarla Paris'in görünmez ağır yorgunluğu suyumu çıkarıyor.. Haydi on-on beş gün daha dişimi sıkayım, diyorum. Diyorum ama... İnan cehennemin bu kara süslüsüne Tanrı kimseyi yapayalnız düşürmesin...

Fırsat buldukça yaz bana.. Bir kahveye oturuyor, eatırlarını başın döne döne içiyorum.. Sonra bir sigara yakıyor, dumanlarında sana koşuyorum.

Arabayı Hava alanındaki parklardan birine bırakmıştım. Çocuklara ilgilenmelerini söyledim telefonla.. Bilmem ki ne oldu..

Flammarion iki bin frank daha verecek galiba.. Verirse hemen seni arayacağım telefonla.. Beni unutayım deme.. Hiç bir aşk bu kadar çileli ödenmemiştir.

Güzel gözlerinden, her yerinden saçlarının telleri kadar öperim, her şeyim.

Ç. Altan

Çetin Altan'ın 26 Kasım 1981 (1980 olması gereken) tarihli mektubu

Kalbim çarparak Çetin'i beklemeye başladım. Korkuyordum. Bir kavga sırasında tokat atmışlığı vardı. Şiddete başvurur muydu acaba?

Arada pencereden bakıyordum. Bernard'ın arabası sokağın köşesinde duruyordu.

Sonunda kapı çalındı, açtım, Çetin karşımdaydı.

Birbirimize sarıldık.

Yurda dönmek rahatlatmıştı, sevinçliydi. Elimi bırakmıyor, ne kadar özlediğini anlatıyordu. Bir büyük şişe viski getirip önüne koydum. Paris'te neler yaptığını sordum, ama beynim uğulduyor, ne söylediğini duymuyordum.

O da hiç susmuyor, konuştukça konuşuyordu. Ne zaman kesmeliydim sözünü? Nasıl anlatmalıydım gerçeği? "Paris'e yerleşeceğiz seninle, orada yaşayacağız..." hayaline döndüğü bir an, pattadanak söyledim.

"Çetin, başka biri girdi hayatıma. Onunla evleneceğim."

Anlık yanıtı, başını sallayıp "İyi ediyorsun" demek oldu.

Şaşırdım. Bir süre sessiz kaldı. Bardağındaki viskiyi bir yudumda boşaltıp yenisini koydu.

Saat akşamın 19.00 sularıydı. Sabah 2.00'ye kadar sürecek bir monolog başlıyordu.

Kişisel tarihimin önemli bir anını yaşadığımı biliyordum. Çetin Altan'dan dinlediğim son söylevi, ertesi gün özetleyip saklamışım:

> "Sen anılarını kuyuların dibine gömüyorsun. İnsanın en güzel şeyleridir anılar. Ben dört yıl nasıl yaşadım başka kadınları arzu etmeden? Sen benim mükâfatımdın. Bunca yılımı verdim seni mükâfat olarak almak için. Şimdi bir başkasını benimle eşdeğere düşürüyorsun. Benim mükâfat gördüğümü, bir anda, hak etmediği halde ona verebiliyorsun.
>
> Taze bir istakozdun sen. Aldım, kaynar sulara attım, haşladım [öldürdüm demiyordu!!!]. Kabuklarını ayıkladım, pembe beyaz etin çıktı ortaya. Üzerine soslar döktüm, süsledim. Böyle güzel miyim, diye sordun. Evet,

dedim. Başkaları da beğenir mi, dedin. Beğenir, dedim. Sokağa çıktın kendini göstermek için. Herkes üşüştü. Hepsi bir parça kopardı etinden. Sonunda hiçbir şey kalmadı senden.

Bütün kadınlar aldattı beni. Ama onları sevmediğim için koymadı. Seni çok sevmiştim ben. Bir tanem. Piç kurusu. Bunu hazmetmem güç olacak. Başka biriyle yattığın için değil. Mükâfatımı benimle eşdeğer tuttuğun adama da verdiğin için.

Hep öldürüyorsunuz beni. Kızım da bacaklarının arasından ateş etti, karım da, sen de. Beni hapse de koydular ötekilerle eşdeğer olduğumu ispat etmek için. Herkes beni yok etmeye çalışıyor.

Bir Çetin Altan yaratmışlar, onu da yok etmeliler...

Çok demokratsın sen. Çok demokrat. Onunla da sevişirim, bununla da diyorsun. Bir Çetin Altan'ın sevdiği kadın olmanın ne demek olduğunu bilmiyorsun. Hiyerarşi değerleri yok senin kafanda, hiyerarşi değerleri yok.

Ne diyecek şimdi o adam? Çetin Altan'ın elinden kadın aldım, diyecek. Sonra ben başkasıyla evleneceğim, hem de son süratle.

Senin yaptığın, başlattığın, senin için kurduğum tüm enternasyonal köprüler ona yarayacak. Bu sefer gerçekten iyi yaşatacağım senin yerine aldığım karıyı.

Senin kadar dişi olmayacak, sofistike bir karı alacağım. Sevmeyeceğim muhtemelen, ama çok iyi yaşatacağım. Ve seni, Çetin Altan'ın elinden karı aldık diye alanlar yahu o bırakmış diye aşağılamaya başlayacaklar.

Sonra giderek düşeceksin, dövecekler seni. Artık hayatında erkek değil, erkekler olacak. Horlayacaklar. Dayak atacaklar, yaşlanınca da suratına bile bakmayacaklar.

O zaman kapıma geleceksin.

Öylece bakışacağız.

Karım çok iyi davranacak sana. Onun yerinde ben olabilirdim, diye bakacaksın ona.

Ölmeyeceğim. Bunu göreceğim. Bu bir dilek değil, ama görürsün gerçekleşecek.

Şimdiye kadar söylediklerim nasıl çıktıysa, bunlar da öyle çıkacak. Seni sen olduğun için değil, Çetin Altan'ın elinden aldım demek için istiyor o herif. Ama benim daima bir stepnem vardır. Öyle çabuk yerini dolduracağım ki, Çetin Altan'ın ilgisizliğini görünce, seni ortada bırakacak."

Buraya kadar söylediği her şeyi, yavaş yavaş buzlanan cam gibi donuk bir ruh haliyle, hiç ses çıkarmadan dinlemiştim. Her şeyin merkezine kendisini koyan egosantrizmi, birden sabrımı taşırdı.

Azar kaderime rızayla süren suskunluğumu bozup, "Ama evleneceğim adam bir Fransız, Çetin. Seni tanımıyor, kim olduğunu da umursamıyor..." deyiverdim.

Sesim alaycıydı.

Sarsıldı. Egosundan vurulmuştu. Ama çabuk toparlandı, yaylım ateş yeniden başladı:

"Benden sana baba nasihatı, hemen evlen onunla. Hiç olmazsa üç-beş seneni kurtarırsın nikâh falan... Ama seni alacağını sanmıyorum. Eğer gerçekten, iyi niyetle almak istiyorsa, hemen evlen onunla.

Biliyorum, ben soktum kafana sünnetli sünnetsiz diye... Bu adam bunu söylediğine göre bir sünnetsiz de tanımadan yaşarım diyemedin mi?

Annenle babana da söyle, bana gerçeği nasıl söylediysen onlara da söyle, beni suçlamasınlar...

Sen benimle, dev bir transatlantikte okyanuslara açılmaktan korktun. Güvenli limanlara demir atan, boyuna bosuna uygun bir sandalı tercih ettin. Dalgasız, sığ, sıkıntılı bir hayatı."

Çok uzun bir veda

Bir büyük viski şişesi bitmiş, saat sabahın 2.00'si olmuş; 12 Eylül'den sonra ilan edilen sokağa çıkma yasağı çoktan başlamıştı. Yani Çetin bir yere gidemezdi, bu da sabaha kadar konuşacak demekti. Oysa benim okul mesaim vardı. Yorgundum, uykusuzdum. İçim daralmıştı. Onun kalbini kırdığım için de üzgündüm.

Ama söyleyeceğim bir söz de yoktu. Daha doğrusu çok vardı, ama kendimi savunmak için onu suçlamak istemiyordum. Bir karar vermiştim. Tartışmak gereksizdi.

Konuşmak yerine, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım.

Çetin Altan, saatlerdir oturduğu koltuktan kalkıp kapıya yürüdü. "Sokağa çıkma yasağı başladı..." demeye çalıştım. Duymuyordu.

Son sözlerini kapının önünde söyledi: "Seni çok sevmiştim. Bedenim sensiz yaşayamaz belki, ama bir Çetin Altan daha var ki, onu sana öldürtmem. Ölümsüz Çetin Altan için fiziki Çetin Altan'ı yok etmem gerekse bile. Seni hep isteyeceğim, çok özleyeceğim. Ama değmezsin. Değmezsin!"

Kapıyı açtı, çıktı, merdivenlerin başında durup, "Beni arama" dedi. Elini salladı ve gitti.

Pencereye koşup evin önünde park ettiği Vosvos'una binmesini izledim. Bernard'ın arabası köşede değildi.

Adam Fransız, elbette sokağa çıkma saatine uymuş ve çoktan gitmişti!

Çetin'in 9 Ocak 1981 sabaha karşı Basınköy'deki evine, eşi Kerime'nin yanına gittiğini, bir süre sonra *Milliyet*'te yayımlanan bir yazısından öğrendim. Ne yazık ki o gazeteyi saklamamışım.

Şiirsel metaforlarla sürrealist bir tablo çizdiği yazıdan, "eve dönüş" yolunda yanan lastikler arasından geçtiği ve jandarma tarafından durdurulup bırakıldığı anlaşılıyordu.

Meğer konuşurken yazıyormuş

Ama ayrılık acısını elbette satır aralarında kendisine acıyarak dile getirdiği köşe yazılarını sakladım, saklıyorum.

İlki "Şangırrrrrr" başlığıyla 11 Ocak 1980'de yayınlandı. Kadehlerden yapılan bir kulenin şangır şungur yıkıldığını anlattığı yazıda, kendisine armağan ettiğim kaktüsler "Küçük kırmızı saksılı iki ibiş kaktüs, eski bir Roma anıtından arta kalmış seçkin ve anlamsız parçalar"a dönüşmüştü.

Çektiği acıyı da dört yıl boyunca sık sık dillendirdiği bir metaforla anlatmıştı: "Son zamanlarda çok sık aklım takılıyor... Nasıl anlatayım, bilemiyorum. Yani yazarlık açısından... O kadar uzandığım halde bir türlü elim, gönlümde uçuşan allı morlu balonlara erişemiyormuş gibi geliyor bana... Pasaklı bir öksüzlük çöküyor içime... Kadehten kulelerim yıkılıp duruyor..."

İkinci yazı, ertesi gün 12 Ocak'ta yayımlandı. Bana beni anlattığı istakozun, daha kapsamlı, daha işlenmiş öyküsüydü.

Beyaz güllere üçüncü salvo

Ayrılık gecesinden sonra Bernard, hiç yalnız bırakmıyordu.

Okulda öğleye kadar çalışıyordum. O da NDS'deki dersleri bitince geliyor, gece sokağa çıkma yasağına kadar yanımda kalıyor, sonra evine dönüyordu.

Çetin'in ilk yazısını okuduğumda üzülmüştüm, bir şey demedi.

Ama "Istakozun Öyküsü"nü okurken ağlamaya başlayınca, sinirlendi; "Bu ne kadar sürecek böyle? Beni seviyorsun, ama onun arkasından ağlıyorsun... Bir karar ver!" dedi ve kapıyı vurup gitti.

Kendimi toplamam gerekiyordu. Bunun için de Çetin'in artık acılı yazılar yazmaması.

Şeytanın gör dediği

ÇETİN ALTAN

ŞANGIRRRRR

YILLARCA önce bir film görmüştüm. Aklımda kaldığı kadarıyla kadın oyuncu Merle Oberon'du. Üç-beş aylık ömrü kalmış genç bir kadınla cezaevine götürülmekte olan ağır bir suçlunun bir vapur yolculuğu boyu süren öyküterini anlatıyordu.

Kadın hastalığını, suçlu da yanındaki sivil komiserin olgun anlayışla kimliğini saklayarak, yaşamlarındaki son vapur yolculuğunun tadını çıkarmaya uğraşıyorlardı.

Konu, insan duygusallığını oburca sömürebilecek, ucuz bir çerçevenin içine oturtulmuştu. Ama her ucuz konuda olduğu gibi yaşamın genel bir gerçeğini de yansıtmıyor değildi.

Siz de bilirsiniz ki, her yaşamda değişik çıkmazların bazan son bir oyalanması olur. Bitmekte olan bir yaz tatilinin son günleri gibi... Mezatta satılacak ev eşyasını üç-beş gün daha kullanma gibi... Bozulmuş bir nişanın, uygarlık gösterisine abanan, ılık sesli son yemeği gibi...

İyi edebiyatçılar insanlığın çok fazla ortak olan harcıâlem dramlarına pek iltifat etmezler. Daha az bilineni, daha az yaşanmış olanı anlatmaya çalışırlar.

Herkesin bildiği beylik yaşam acıları, ucuz kaldırım romanlarıyla pespaye yerli filmlerin tezgâhlarında dokunur sadece...

Ama yine de insanlar ellerinde olmadan sürdürüp giderler birbirine benzeyen yıkıcı, kahredici duygusal sancıları çekmeyi...

* * *

BENİM vaktiyle seyrettiğim filmin yöneticisi, konunun ucuzluğunu kapatmak için, bazı özenlere yönelmişti.

Sonu olmayan erkek, sonu olmayan kadına, paylaşılan bir yaşam sevincinin durmadan güzelliğini göstermeye çalışıyordu. Ve geminin Amerikan barında, onu eğlendirmek isterken de içki kadehlerinden dengesi kıl üstünde duran kocaman bir kule yapıyordu.

Yolcular şaşkın kahkahalarla izliyorlardı birbirinin üstüne hünerli bir ustalıkla konan kadehlerin yüksekliğini... Ve kadehler yükseliyor, yükseliyordu. Bir tane... Bir tane daha... Ve bir tane daha... Ve derken... Kule şangır şungur yıkılıyordu...

Hepimiz yaşamın çeşitli dönemlerinde az buçuk oynamışızdır bu tutarsız oyunu... Yıkılacağı yer gelinceye kadar inatla büyüttüğümüz kadehten kuleler, anılarımızın en sevilmişleridir.

Aslında nerede yıkılacağı değil, ne kadar yükseltebileceğimiz önemlidir kadehten kuleleri... Akıl almaz bir düzeye eriştirdiğimiz anda, ister istemez yıkıldığı zaman da yüreğimizin ta kökünde parçalanır kadehler.

Bizim eski filmin öyküsü bir söz vermeyle bitiyordu. Kadın da, erkek de birbirlerine, gelecek yılbaşında, aynı gemide buluşmayı vaat ediyorlardı.

Yılbaşı gelince de aynı geminin barındaki kuytu bir köşecikte, iki kimsesiz kadeh, görünmez bir çekimle çın diye vuruyorlardı birbirlerine...

* * *

SABAHIN suratsız soğuğundan gazetedeki odama girince sevecen bir annenin eli gibi tatlı bir sıcaklık karşıladı beni...

Devetabanı bir yeni yaprak daha açmıştı. Kuşkonmaz yarı yarıya kurumuştu.

Selçuk'un "Bodrum Hanı" tablosundaki kadınlarla erkekler, elleri havada hâlâ dans ediyorlardı...

Küçük kırmızı saksılı iki ibiş kaktüs, eski bir Roma anıtından arta kalmış seçkin ve anlamsız parçalar gibiydi...

Yolculuklarda kullandığım küçük beyaz makinenin yerini, bizim kara suratlı baba lenduha aldı.

Masa öbek öbek yığılmış mektuplar, gazeteler, dergilerle karmakarışıktı...

* * *

ÜÇ-beş mektubu açtım...

O kadar içten, o kadar güzel, o kadar ötelerde şeyler yazmışlardı ki... Satırlarında sadece insanlığa özgü arı duyarlılıkların ikiz aynalara yansıyan bahçeleri açılıyordu...

Nereden aklıma geldi bilmiyorum...

Son zamanlarda çok sık aklım takılıyor... Nasıl anlatayım, bilemiyorum. Yani yazarlık açısından... O kadar uzandığım halde bir türlü elim, gönlümde uçuşan allı morlu balonlara erişemiyormuş gibi geliyor bana... Pasaklı bir öksüzlük çöküyor içime...

Kadehten kulelerim şangır şungur yıkılıp duruyor...

Sonra o şangırtılar tuşların seslerine karışıyor, sesler şangırtılara karışıyor... Kafamın içi çarpışmış araba farlarının boyutsuz alanlarına dönüyor...

Ellerim, kollarım, etim kemiğimle, beynimin arasında zırdeli bir ping-pong oynanıyor...

Hangisi hangisini yenecek diye bakıyorum...

Bazen bir tanesini tutuyorum, bazen ötekini...

Hangisi yense yine sonunda ben kaybedecekmişim gibi geliyor.

Ne bileyim canım işte... Siz daha iyi anlarsınız...

Bir şey var ki olmuyor...

Üst üste konan kadehlerin hiçbir zaman sonsuzluğa ulaşamayacağını bilmek gibi...

Çetin Altan'n "Şangırrrrr" başlıklı yazısı, *Milliyet*, 11 Ocak 1981

Şeytanın gör dediği

ÇETİN ALTAN

ISTAKOZUN ÖYKÜSÜ

BAY istakoz muydu, bayan istakoz muydu, bilmiyorum. İstakozların cinsiyetini saptayabilmek her babayiğitin harcı değildir. O nedenle bayan mı, bay mı diyemeyeceğim bir istakozdu. Politikacı olmadığı için sayın da değildi.

Denizlerin dibindeki kayalar arasında kıpırdamaktan sıkılmış olmalı ki, usul usul kıyıya çıkarak ayağa kalkmış ve kente gelmişti.

Kimse de:

—A istakoza bak nasıl yürüyor, dememişti.

İnsanlar, elleri, kolları, bacakları, saçları, kirpikleri ve bıyıklarıyla gözüne çok korkunç görünüyordu...

—Ne umacı yaratık bunlar, diye düşünüyordu.

Yosunların, mercanların, sürü sepet rüzgâr gibi dolaşan minicik balıkların karanlık yeşillerde derinleşmiş sessiz güzelliği, artık çok gerilerde kalmıştı.

Bazan özlüyordu o dünyaları ama geriye dönüş olanağı yoktu. Ayağa kalkıp kente gelmiş bir istakoz olarak yaşamak zorundaydı.

Bir gün:

—Sizinle tanışabilir miyim, diyen birine:

—Ne kadar çirkin ve yavşaksınız, sizinle tanışacağım da ne olacak yani, dedi...

Sonra da azıcık düşündü:

—Tanışsam ne olur yani ki...

★

★ ★

ISTAKOZ tanışmanın veya tanışmamanın bazan çok şey demek olduğunu bilmiyordu. Bir şeyi daha bilmiyordu, kabukları içindeki etinin ne kadar tatlı olduğunu...

Kent yaşamı gereği, dolmuşlara otobüslere biniyor, tanışmak isteyenlerle tanışıyor, sonra da kabuklarını takır tukur kırma derdine düşenlere:

—Rica ederim ne yapıyorsunuz öyle, diyordu...

İnsanlar istakozun insanları tanımadığını gördükçe, ona hemen akıl öğretiyorlardı:

—Sizin etiniz çok tatlıdır, neden değerlendirmiyorsunuz ki...

İstakoz:

—Evet ama kabuklarım var benim, diyordu...

—Olsun, insanlar çok kolay kırarlar sizin kabuklarınızı...

—Ben kabuksuz yaşayamam ki...

—Aman efendim niye yaşayamazsınız, bakın bizim kabuğumuz var mı, bal gibi de yaşıyoruz işte...

★

★ ★

ISTAKOZUN aklı takıldı bu işe... Bir şeylerini de değerlendirmek bir yaşam görevidi ayrıca...

Bir gün yine kendisiyle tanışmak isteyen birine:

—Benim etimi ister misiniz, dedi...

—A tabii özellikle isterim... Sizin etiniz tarihlere destandır...

—Peki kaç para vereceksiniz?..

Soru pek istakozca sorulmuş bir soruydu. İnsan:

—Konuya birden böyle yaklaşmak etinizin tadını kaçırır, dedi. **Çünkü bizim de büyük zahmetlerimiz olacak. Sizi önce haşlamamız, sonra da kabuklarınızı bir güzel kırmamız gerekecek... Fazla bir şey istemeyin. Ama örneğin mayonez yahut limonla zeytinyağı karışımından hafif bir sos, ola ki kaba ve çıplak bir paradan daha çok hoşunuza gider...**

İstakoz, ne dendiğini pek anlamadı... Haşlanmayla kırılmayı da pek anlamadı...

—Haydi canım, dedi içinden, **haşlanmak maşlanmak, kırılmak falan filan... Bu insanlar da kendilerine amma paye veriyorlar... Beni haşlasan ne olur haşlamasan ne olur... Neremi nasıl kıracaksın, laf işte...**

Daha çok mayonezi ve limonla zeytinyağı sosunu merak ediyordu o...

Anlaşma olumlu sonuçlandı o yüzden...

★

★ ★

ISTAKOZ bir büyük alüminyum kapta fıkır fıkır yüz derecede kaynayan bir suda haşlandı... Biraz şaşırdı, biraz canı yandı, biraz hoşlandı... Haşlanmış bir istakoz olmanın erdemliliğine de azıcık vardı, azıcık varamadı...

Arkasından usta cacık kemikleri de kırıldı ve etlerinin bir bölümüne köpükleri uçuşan hafif bir mayonez, bir bölümüne gümüş bir kaşıkla küçük gümüş bir kâseden, çırpılmış zeytinyağı limon karışımı döküldü...

İstakoz:

—Şimdi herkes beni beğenir mi, diye soruyordu...

—Beğenir beğenir, hiç kuşkunuz olmasın...

İstakoz:

—Öyleyse izin verin, ben bir de böyle çıkayım kente, dedi...

Ve kente kabuklarından arınmış bembeyaz soslu etleriyle çıkıverdi...

Ne kadar çok, ne kadar çok el uzandı üstüne... Böylesine sonu gelmez istemlerin, elektrikli dalgalarıyla bağı dönüp, kıvandı, ışıklandı...

★

★ ★

SONRA yıllar geçti aradan... İstakoz bir kez de kendi kendini tadmayı denemek istedi...

Yazık ki bir türlü kendisinin tadına varamadı...

En güzel parçalarını hep başkaları yemişti...

Kendisini ilk haşlayıp kabuklarını kırmış olanı, sevgiyle mi, yoksa lanetle mi anacağını da bir türlü kestiremedi...

Arada bir varlığından arta kalmış birkaç yudumluk lime lime kuyruğuna bakarak:

—Üstüme ne kadar da güzel sosler sürmüştü, demekle yetindi.

Çetin Altan'ın "Istakozun Öyküsü" başlıklı yazısı, *Milliyet*, 12 Ocak 1981

Şeytanın gör dediği

ÇETİN ALTAN

KİM NEDİR, BİLİNEMEZ Kİ...

GEÇEN gün çok sevdiğim bir yakınım: **— Acaba ben açık denizlere özendiğim halde sığ kıyılardan ayrılmaması gereken küçücük bir kayık mıyım,** diye soruyordu.

Bu soruyu düşünmüş az insan vardır yeryüzünde.

Kişi açık deniz teknesi olup olmadığını, yaşamın içinden geçmeden göremez.

Kendini dretnot sandığı için kıyılardan azıcık açılır açılmaz alabora olmuş nice yaşamlar yatar, cesur ama donatımıyla enerjisi küçük parmak boyundaki yüreklere bir türlü doymayan canavar dalgaların derinliklerinde...

Bazıları da gereğinden fazla düşkündür güvenceye... Takım taklavatı her fırtınaya dayanma direncine göre hazırlanmış olsa bile, sığ kıyılardan bir türlü ayrılamazlar...

Açık denizlerde ha battı, ha batacak korkularıyla yol almaya çalışan bir kayıkçık ile sığ kıyılardan bir türlü ayrılamayan bir süper tankerden hangisi daha örnek gösterilmeye değer, bilinemez...

Ufuklara açılamayan bir süper tanker, alabildiğine komiktir ama yüzde yüz güvence içindedir...

Güvenceli kıyıları çok gerilerde bırakmış bir kayık ise ürpertiler verir insanın içine ama asla kahkahalarla gülünecek bir gıdıklama vermez.

Sığ kıyılardan ayrılamayan tankerler sonsuz ufukların ötesinde bir inip bir çıkan minik kayıklara her zaman öfkelidirler... Abartılmış bir güvence tutkusuyla komikliğe düşmenin hınçlarını çıkarırlar onlardan.

Ve kayıkçık bir yerde batınca da:

— Biz, açılmak sakıncalıdır dememiş miydik, elbet batar diye pruvalarıyla grandi direklerini birbirine tokuştururlar.

*
* *

BUNLARIN dışında bir de gerçekten açık deniz teknesi olanlar vardır.

Onları ne kıyılarda tutabilirsiniz, ne de battığını görmekten oluşacak bir anının öğüdünü satabilirsiniz başkalarına...

Demek ki ilk bakışta bir hayli karmaşık görünen insan yapıları, genel bir özetlemeyle beş kategoriye indirgenebilir.

Bir türlü kıyılardan ayrılamayan transatlantikler. Onlar çırkındırlar.

Boyuna posuna uygun sularda dolaşan sandallar. Onlar da dikkat dışıdırlar. Ne köy olur, ne kasaba onlardan...

Hesapsız, kitapsız enginlerde okyanus dalgalarıyla boğuşa boğuşa yaşamlarını yitiren kayıkçılar... Kahraman olmalarına kahramandırlar ama yaşamları dalma anlamsız ve karşılıksız kalır...

Bir de açık deniz tekneleri...

*
* *

BÖYLE bir şemada kişi kendinin gerçek yapısını ancak yaşamdan geçerken görür...

Kıyılardan bir türlü uzaklaşamamış dretnot:

— Ah keşke, der, **keşke ben de uzak limanlara doğru yola çıkabilseydim...**

Tayfunların ortasında alabora olmuş bir kayık, son hıçkırığında:

— Keşke, der, **keşke kaçmak istediğim kıyılardan hiç ayrılmasaydım.**

Sığ sularda kürek çeken sandallar:

— Keşke, derler, **keşke bizler de açık deniz teknesi olabilseydik...**

Açık deniz teknelerinin ise **"keşke"**leri yoktur... Onlar fırtınaları da atlatacak, güneşin batışını da başka bir lezzetle seyredecek, boşlukların yalnızlığında kendi köpürttükleri suların coşkusunu limanlardan limanlara ileteceklerdir...

Açıklarda tek kürekle zorlanan cesur bir kayıkçığı da bazen isterler yedeklerine almak...

Ama çokçası ya ip kayığa takılmaz, ya hızlı çekimden kopar, ya kayık dizel motorlarıyla çalışan teknenin süratine dayanmaz... Açık deniz teknesi de iyiniyetinin buruk acısıyla yeniden bağlar pervanelerı tornaytın en hızlısına...

*
* *

BU genel sınıflandırmanın bir tek sürprizi vardır.

O da küçük kayık olarak açıklara vurduktan sonra, gerçekte hiç de küçük kayık olmadığının bilincine varmak ve keyifli ıslıklarla açık deniz teknelerine el sallamak...

O zaman hiç kimsenin görmediği boşluklarda, bir mutluluk dolaşır rüzgârların içinde...

Ama bu o kadar azdır ki, o nedenle de insan yaşamları kendini değerlendirme yanılgılarından doğan kemirici umutsuzluklarla **"ah keşke"**lerin kıskaçları arasında, çıtır çıtır kırılarak un ufak olup gider.

"Kim Nedir Bilinemez ki" *Milliyet*, 17 Ocak 1981

Çiçekçiye gittim. Elli tane beyaz gülden oluşan bir buket yaptırdım. Üstüne bir zarf iliştirdim, *Milliyet* adresine Çetin Altan'a yollattım.

Zarfın içinde küçük bir not vardı. Ne yazdığımı tam olarak anımsamıyorum. Ama "Yeni bir hayat kurmama izin ver, Çetin. Artık beni üzme. Yazma!" anlamındaydı.

Çetin Altan'ın beyaz güllere rağmen bana gönderme yaptığı üçüncü ve son yazısı 17 Ocak 1981'de "Kim nedir, bilinemez ki" başlığıyla yayımlandı.

Hepsinde olduğu gibi, aslında o gece zaten söylediklerini, ama daha sofistike sözcüklerle yazıyordu. Sonuncu yazıda da "keşke"si olmayan açık deniz teknesi "O"ydu. Açıklarda tek kürekle zorlanıp, yedeğine almak istediği "cesur kayıkcık" da ben. Belki de bir beyaz gül buketi sayesinde, güvenli liman arayan korkak sandaldan, açık denizlerde şansını deneyen cesur kayıkcığa terfi edebilmiştim.

Ama ya ip kayığa takılmamış, ya hızlı çekimden kopmuş, ya da dizel motorlarıyla çalışan teknenin süratine dayanamamıştı kayıkcık. Açık deniz teknesi de iyi niyetinin buruk acısıyla yeniden bağlamıştı, pervaneleri tornaytın en hızlısına...

Ayrıldıktan sonra Çetin dediğini yaptı, artık onun da arkadaşı Marc Bernardin'in Paris'teki bir dairesini kiraladı, "ortak rüyamız"ı gerçekleştirdi, bir süre Fransa'ya gelip giderek yaşadı. Nilgün Uysal'dan sonra benden üç yaş genç en dayanıklı sevgiliyi de buldu. Yazar Solmaz Kâmuran, ömrünü ona adadı, yazılarının toplandığı kitapların editörlüğünü yaptı ve biyografisini yazdı.

Ama Çetin, Kerime öldükten sonra bile onunla evlenmedi.

Solmaz Hanım, Çetin'in sonuncu nikâhsız eşiydi. Zaten babaları ölüm döşeğindeyken başlayan miras anlaşmazlığı sırasında, Ahmet ve Mehmet tarafından dışlandı ve çekip gitti.

1990'lı yıllarda Çetin Altan'la üç kez karşılaştım. Çok eğlenceliydi. Ama o leziz öyküler, ikinci kitabın –*Ateş*'in– konusu.

Soldan sağa yengem Sevgi Bozkır, adını anımsamadığım bir Fransız, Bernard Saulnier ve Yalçın Pekşen ile

İkinci bir şans, yeni bir yaşam

Dostluğumun sürdüğü ve iyi bir insan olan Marc Bernardin, kendisine Bernard'la evleneceğimi haber verince "Gel bir yemek yiyelim, orada konuşalım" dedi. Bir restoranda buluştuk.

Marc Bernardin "Bak hata yapıyorsun, Bernard iyi hoş, ama sana göre değil, hayatını karartır. Fransa'da öğretmen sınıfı korkutucu bir yapıdır. Mesleki deformasyonları vardır, en iyiyi onlar bilir, onlar yapar vb. Hiç esnek değildirler, seni yeniden yapılandırmaya kalkar, tahakküm kurar..." dedi. Bernard'la mutsuz olacağıma emindi.

Ama ona âşık olmuştum.

Uyarılara kulak tıkadım.

1981 baharında evlendik. Durumu ister istemez kabullenen dostum Marc'ın evinde nikâh sonrası eğlenceli bir davet verdik. Bernard Saulnier, Cihangir'deki dairesini boşaltıp benim evime taşındı.

Önümde mutluluğa açıldığını sandığım yeni bir yaşam kapısı vardı.

Verem olduğumu öğreneceğim ve babamın kaybıyla dibe vurduğumda; "Hayır daha derini var" dedirten ve ölümün kıyısından döndüğüm bir kazadan sonra can havliyle gazeteci olacağım altı yıllık bir sınav...

Başaracaktım.

İspanya'dan Fransa'ya, ama Türkiye'den hiç kopmadan, adım adım ilerlediğim yolda, hep yıldızlarla karşılaşacak ve birbirinden şaşırtıcı maceralar yaşayacaktım.

Eğer ömrüm varsa, *Barut*'un devamını *Ateş*'te okursunuz.

Çünkü "*Kül* olana" kadar yazacağım.

Birinci Kitabın Sonu

Barut yüklendi!
Fitil ateşlendi...

Herkes yerini alsın.
Mine G. Kırıkkanat anılarını yazıyor.

Barut – Her Şeyin Bedeli Var başlıklı anılarında Kırıkkanat hayatının 1968'den 81'e ilk perdesinden bilinen, yanlış bilinen, bilinmeyen, tahmin edilen, hiç haberimizin bile olmadığı "özel"den ve cephenin tam ortasından, her şeyi tüm açıklığıyla yazıya döküyor.

Cin lambadan çıktı.
Üstelik bu daha başlangıç...

KIRMIZIKEDİ
kirmizikedi.com
KDV muafiyeti uygulanmıştır
ISBN 978-625-418-420-8